

STUDII TEOLOGICE

REVISTA INSTITUTELOR TEOLOGICE DIN PATRIARHIA ROMANA

CUPRINSUL

Preot Prof. Petru Reșuș, Religia în slujba păcii

Preot Prof. D. Stăniloae, Formele și cauzele falsului misticism

Diac. Prof. N. I. Nicolaescu, Actualitatea parabolilor istorisite în Evanghelia după Sf. Luca

Prot. L. Pădureanu, Vaticanul cetate zidită pe nisip: Minciuna papalității în primele trei veacuri

Preot N. Șerbănescu, Mitropolitul Teodosie al Țării Românești, (1668—1672; 1679—1708)

Preot Prof. D. I. Beiu, Inimă curată.

5—6

SERIA II-a = MAI — IUNIE = ANUL IV/1952

STUDII TEOLOGICE

REVISTA INSTITUTELOR TEOLOGICE UNIVERSITARE
DIN PATRIARHIA ROMÂNĂ
APAR 10 NUMERE PE AN // ABONAMENTUL ANUAL 20 LEI

EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC ȘI DE MISIUNE ORTODOXĂ
STRADA ANTIM NR. 29 — BUCUREȘTI

COMITETUL DE REDACȚIE :

Președinte:

I. P. S. JUSTINIAN, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.

Redactor responsabil:

P. S. Episcop THEOCTIST BOTOȘĂNEANU, Vicar
Patriarhal.

Membri:

P. C. Preot Dr. N. NEAGA, Rectorul Institutului Teologic
Universitar din Sibiu.

P. C. Diacon Dr. N. I. NICOLAESCU, profesor universitar

P. C. Preot Dr. IOAN COMAN, profesor universitar.

P. C. Preot Dr. SPIRIDON CANDEA, profesor universitar.

P. C. Preot Dr. LIVIU STAN, profesor universitar

COLABORATORI :

Înalt Prea Sfinții Mitropoliți și Arhiepiscopi și Prea Sfinții Episcopi,
Prea Cucernicii Profesori de la Institutele Teologice Universitare,
Studentii și Prea Cucernicii Preoți cursivi.

RELIGIA IN SLUJBA PĂCII

El semnificativ faptul că una dintre denumirile date religiei creștine este și aceea de «religia păcii». Această denumire vrea să scoată în evidență, că una dintre misiunile esențiale ale acestei religii este propovăduirea păcii în lume ¹⁾. In aducerea la bun sfârșit a acestei misiuni, religia creștină folosește toate mijloacele duhovnicești, care i-au fost date ei de Domnul nostru Iisus Hristos. Năzuințele sale se întâlnesc, pe acest drum, cu năzuințele tuturor celorlalte religii din lume, căci pacea este un obiectiv prețios pentru toți oamenii cinstiți din întreaga lume, fără deosebire de credințe religioase.

Religia are, astfel, misiunea de a pacifica credincioșii, pentru ca în pace, în înțelegere și mulțumire sufletească să poată urma învățaturii sale, agonisindu-și mântuirea. Religia nu este semănătoare de ură și de vrajbă între oameni, nici ațâțătoare la războaie, și totuși adepții diferitelor religii au fost crescuți de regimurile burgheze ale trecutului, în spiritul celei mai acute lupte întreolaltă. Se urau de moarte și se combăteau pe chestiuni de ordin religios, copiii aceleiași patrii, despărțiți de vicisitudinile istoriei, pe confesiuni creștine; se urau de moarte și se combăteau însă nu numai confesiunile creștine întreolaltă, ci și diferitele religii întreolaltă... Era, astfel, un fel de «bellum omnium contra omnes».

Acest spirit dușmănos al luptelor ascuțite între confesiuni și între religii, specific regimurilor burgheze ²⁾, era semănător de ură și de vrajbă între credincioși. El alimenta antisemitismul acut, persecuțiile religioase, inchișițiunile, războaiele sfinte, etc. In gura reprezentanților unor asemenea concepțiuni religioase, pacea era un cuvânt fățarnic, după care își ascundeau interesele lor de clasă. Intr'adevăr, nu poate exista colaborare și armonie acolo unde reprezentanții Vaticanului, aserviți dolarului, urmăresc dominația asupra celorlalte confesiuni creștine și nu înțeleg colaborarea religioasă decât ca o supunere a acestor planuri criminale de declanșare a unui nou război mondial. Nu poate exista liniște și pace acolo unde imperialiștii se folosesc de convingerile religioase în scopurile lor de dominație mondială, ascunzându-și după ele planurile lor diabolice de subjugare a lumii.

1. A se vedea, in acest sens, studiile care se ocupă în mod special de atitudinea Bisericii Ortodoxe în lupta pentru apărarea păcii și anume: † Justinian, *Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Apostolat Social*, ed. II, București, 1949; † Justinian, *Apostolat Social*, vol. IV, *Pilde și îndemnuri în lupta pentru pace*, Buc., 1952, *Biserica Ortodoxă Română și apărarea păcii*, București, 1950; G. T. Marcu, *Biserica Ortodoxă în slujba apărării păcii*, în «Ortodoxia», an. III, Nr. 1, 1951; N. Krutički, Mitropolit, *Biserica Ortodoxă în lupta pentru apărarea păcii*, ibidem; O. Bucvevski, *Biserica Ortodoxă, sursa păcii și înfrățirii*, în «Studii Teologice», an. I, seria II, Nr. 3-4, 1949; Diac. N. Nicolaescu, *Apărarea păcii, datorita tuturor Cultelor religioase*, în «Ortodoxia», an. IV, Nr. 2, 1952, pp. 278-303.

2. A se vedea pe larg: *Lénin et la religion*, Paris, Editions sociales, 1949, avec une préface de Raoul Calas, pp. 12-24.

În asemenea condițiuni, religia abdică dela misiunea sa și se transformă în instrument de vrajbă și de dușmănie între oameni³). Certurile, dușmăniile, luptele și războaiele religioase, însoțite de pogromuri și persecuții, sunt astfel specifice regimurilor burgheze, care urmăresc a îndepărta atenția masselor cu ajutorul lor, și a le preocupa cu altceva... Călea diversiunii religioase se identifică, astfel, cu călea urii religioase...

Confesionalismul a făcut mult rău religiei creștine, prin intensificarea disputelor pătimase și a neînțelegerilor, care despărțeau credincioșii aceleiași religii prin prăpăstii de netrecut și care se adânceau din ce în ce mai mult... Tot atâta rău a produs omenirii și ura dintre religii, care, la un moment dat, a mobilizat toate energiile creatoare în «războaie sfinte» de exterminare a ghiaurilor, cum a fost războiul sfânt «dijihad» al mahomedanilor, sau în «cruciade sfinte creștine», care aparent aveau misiunea de a elibera Locurile Sfinte, dar aveau și misiunea de a curăți de pe fața pământului pe necreștini.

Urile între confesiuni și între religii s'au adâncit, astfel, din ce în ce mai mult, transformându-se în adevărate prăpăstii, în adevărate bariere de despărțire a oamenilor unii de alții și nu de unire a lor. Această situație interconfesională și interreligioasă era apoi agravată și de transformarea acestor religii în instrumente de învrăjpire.

Unii reprezentanți ai acestor confesiuni și religii mențineau ura și vrajba, pentru a nu renunța la «privilegiile lor temporale», alții spre a nu se risipi obscurantismul, care le asigura dominația prin specularea ignoranței credincioșilor... Și unii și alții aveau tot atâta teamă de lumina păcii și a adevărului, care izvora din învățătura Domnului nostru Iisus Hristos.

Așa se explică cum au ajuns religiile instrumente nu numai de învrăjpire, dar și instrumente de clasă, în mâna potentatilor vieții, care, abdicând dela principiile mântuitoare, le transformau în mijloace de opresiune, de narcotizare a masselor populare, de diversiune și de exploatare... Numai așa ne putem explica exploatarea capitalistă, care, deși a fost totdeauna vestejită de învățătura lui Iisus Hristos, ea s'a putut produce și a putut culmina în epoca creștină...⁴).

Tot așa ne explicăm apariția unora dintre cele mai întunecate învățături religioase: fatalismul, pe care-l aflăm răspândit la confucianiști și la mahomedani; fanatismul, caracteristic mai ales credincioșilor ignoranți, etc. Din aceste învățături s'a născut acea binecunoscută renunțare la viață și la bunurile ei, disprețuire totală a mijloacelor de trai, pentru ca să nu fie atins sau amenințat marele potentat... Se învăța, astfel, că soarta omului este pecetluită din eternitate și el este robul acestei hotărâri tiranice; se învăța că omul își are soarta scrisă în frunte; se învăța supunerea și ascultarea de sclav...

Cong-Fu-Tse învăța renunțarea, iar Lao-Tse cerea ca omul să fugă de drama umană, rezolvând totul în gândire, singurul lucru care ne aparține... Poporul ar continua să muncească până la moarte pe acest pământ.

3. Marcel Cachin, *Science et religion*, Paris, Editions sociales, 1949, pp. 4-5 și urm.; Ch. Hainchelin, *Les origines de la religion*, Paris, Editions sociales, 1950, p. 19 și urm.

4. Vezi și: Cachin, *op. cit.*, p. 50 sq.; Hainchelin, *op. cit.*, p. 19 și urm.

căruia târnăcopul lui îi smulgea recolta pentru alții. El ar continua să cultive grădinile, orezăriile pământurilor irigate. «Soarele răsare, te scoli; apune, te odihnești», cântau țăranii chinezi; mizeria și războiul erau flagele din totdeauna. Două filosofii de acceptare sancționaseră această senzație de neputință⁵⁾. La celălalt capăt al Asiei, la picioarele Himalaiei, în valea Gangelui, o doctrină analoagă înclina oamenii în fața stăpânilor lor și le potolea mânia, povățuindu-i să sufere; în India se naștea concepția religioasă despre suferința a lui Buddha⁶⁾.

Asemenea învățăături religioase aveau scopul de a scoate pe om din viața de aici de pe pământ și a-l exila într'o altă viață... Viața de aici de pe pământ devenea pentru credincioși un adevărat coșmar, așa cum se întâmpla, de exemplu, în brahmanism⁷⁾. În această religie, sistemul rigid al castelor împărțea credincioșii în grupe mari, care nu se puteau amesteca... Bine înțeles că potențaii formau casta privilegiată a brahmanilor, a nobililor, a rajahilor și maharajahilor, care se bucurau de toate drepturile, pe când săracii făceau parte din casta paria, acea castă nefericită, care era atât de subjugată cu ajutorul percepțelor religioase, încât n'avea voie nici să ridice privirile la un brahman, deoarece-l spurca...⁸⁾.

Dar învrăjbirea religioasă atingea culmi de necrezut în sânul aceluiași popor, atunci când era regisată cu măiestrie din umbră... Așa au fost rupți, cu ajutorul falsului istoric și al șantajului, o parte din credincioșii Bisericii Ortodoxe din Republica Populară Română și din Ucraina subcarpatică, și au fost uniți cu Roma... Acești credincioși erau sfătuiți să asculte mai mult de papă și de cardinali, decât de legitimele aspirații ale poporului din care făceau parte... Abia când condițiunile de învrăjbire, de silă și de opresiune au dispărut, s'au creiat condițiuni noi, datorită cărora credincioșii uniți samavolnic cu Roma s'au întors îndărăt la sânul Bisericii Ortodoxe.

Aceasta era situația rezervată religiei în regimurile burgheze ale trecutului. Ea trebuia să învrăjbească credincioșii, nu să-i pacifice. Odată cu deșteptarea clasei muncitoare de pretutindeni, reprezentanții cinstiți ai tuturor religiilor din lume și-au dat seama că religia trebuie să fie un factor de pace, de progres și de fericire, nu unul de vrajbă, de ură și de îndușmănare a credincioșilor și de asmuțire a lor unii asupra altora.

«Imperialiștii exploatează în scopurile lor mârșave, credințele și sentimentele religioase ale oamenilor credincioși și, sprijinindu-se pe vârfurile organizațiilor bisericești ale diferitelor Culte, folosesc religia împotriva comunismului, împotriva întregului lagăr al democrației în frunte cu U.R.S.S.»⁹⁾.

Reprezentanții conștienți și cinstiți ai religiilor s'au deșteptat însă și și-au dat mâna în marea luptă pentru apărarea cauzei păcii, sub deviza:

5. A. Ribord, *Minunata istorie a omenirii*, trad. de E. Schilleru și O. Mărgărit, București, «Universul», 1948, p. 73.

6. Cf. J. Huby, *Christus. Manuel d'histoire des religions*, Paris, Beauchesne, 1927, p. 375 sq.

7. Vezi: I. Mihălcescu, *Istoria religiunilor lumii*, București, 1946, p. 160 sq.

8. Cf. N. Söderblom, *Manuel d'histoire des religions*, trad. française, par W. Corswant, Paris, Leroux, 1925, p. 239 sq.

9. M. Șeinman, *Vaticanul, dușman al păcii și al democrației*, București, Cartea Rusă, 1952, p. 5.

«Pacea trebuie să fie salvată!». Acești reprezentanți s'au adunat în impresionante consfătuiri, participând, cot la cot, adepții creștinismului cu adepții tuturor celorlalte religii din lume: mahomedani, mazdești, confucianști, șintoști, mozaici, etc. Cauza păcii a devenit cauza lor comună și le-a înfrățit eforturile depuse spre apărarea și consolidarea ei... Glasul acestor reprezentanți a răsunat cu tărie nu numai în marea și invincibilă U.R.S.S. și în democrațiile populare din Răsăritul Europei, ci și în țările aservite imperialismului, unde reprezentanți de marcă și-au spus cuvântul lor răspicat, vestejind, în numele concepției lor religioase, propaganda unui nou război mondial, ca decanul Hewlett Johnson, Abatele Boulier, etc.

Atitudinea lor se bazează pe realități religioase de nedesmintit, specifice fiecărei religii în parte, care toate legitimează și justifică lupta lor activă pentru pace. Acești reprezentanți sunt pe linia cea mai autentică de mărturisire a convingerilor lor religioase, atunci când depun toate eforturile lor în slujba acestui măreț țel: apărarea și salvarea păcii.

Religia, în înțelesul său larg, este un sistem de credințe și practici, care, transpuse în viața de toate zilele a credinciosului, urmăresc obținerea mântuirii sale. Dumnezeu a dăruit credincioșilor, prin Fiul Său, Domnul nostru Iisus Hristos, învățătura, care cuprinde voia Sa. Această învățătură trebuie să rodească roadele alese ale mântuirii. Credinciosul participă la actul religios cu toate facultățile sale sufletești, deci și cu intelectul și cu sentimentul și cu voința¹⁰).

Această participare a credinciosului la actul religios, cu toate facultățile sale sufletești, este foarte importantă, deoarece de ea depinde manifestarea religioasă sănătoasă a acestui credincios și folosirea sa ca un element constructiv în lupta pentru apărarea păcii. Credinciosul care este unilateral și deci exclusiv sentimental, renunțând la luminile rațiunii, cade în misticism bolnăvicios și în fanatism, acționând orb și fiind supus tuturor greșelilor și diversiuilor religioase; cel ce este exclusiv volițional, cade într'un practicim și pietism exagerat. În felul acesta, credinciosul care n'are o trăire religioasă sănătoasă, nu poate fi el însuși pacificat și nu poate fi folosit ca un element constructiv și de pacificare a altora.

Pentru apărarea și salvarea păcii în lume, credincioșii trebuie să aibă o viață religioasă sănătoasă. Măreața cauză a păcii nu poate fi slujită cu deplin folos de oameni fanatizați, bolnavi, obscuranțiști, îngroziiți de puteri oculte misterioase. Religia adevărată vestejește și elimină astfel de manifestări morbide și parazitare, desbărând de temeri, de superstitii și de fanatisme. Religia trebuie să devină, astfel, mai întâi, un mijloc prețios de îndrumare și îndreptare a credincioșilor. Credincioșii trebuie să primească învățătura cea adevărată, nedifortată de concepțiile dușmănoase ale ideologiei burgheze. Învățătura cea adevărată religioasă va trebui, astfel, să fie o învățătură de pace și ea va rodi pacea.

Pe linia aceasta de trăire adevărată religioasă, de manifestare sănătoasă religioasă și de mărturisire conștientă a principiilor specifice religioase, credincioșii pot merge cu toată încrederea și tăria, deoarece este linia de trăire, de manifestare și de mărturisire a însăși Intemeietorilor religiilor lumii.

10. Vezi pe larg: P. Rezuș, *Religiozitatea*, în «Glasul Bisericii», an. VIII, Nr. 4, Aprilie 1949. pp. 16-18.

Domnul nostru Iisus Hristos — Domnul Păcii — pe pace și-a întemeiat întreaga propovăduire, deschizându-și drum în lume cu memorabilele cuvinte: «Pace vouă!». El a lăsat pacea, ca moștenirea cea mai de preț a omenirii: «Pace vă las vouă, pacea Mea dau vouă» (Ioan XIV, 27, și: «Feriți-vă făcătorii de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema» (Mat. V, 9). Dar textele scripturistice sunt extrem de bogate și ele infirmă orice arguții teologice papale... Nu există un război creștin și nimeni nu-l poate fundamenta pe învățătura Mântuitorului... Războiul n'a fost niciodată o soluție în creștinism... «Bagă sabia în teacă, Petre, că cei ce scot sabia, de sabie vor pieri» (Matei XXVI, 52), a spus Mântuitorul Apostolului Său, vestejind peste veacuri pe toți agresorii și profetindu-le înfrângerea și moartea.

Nu există, astfel, război comandat de Divinitate, război de care oamenii trebuie să asculte orbește. Războiul este pricinuit de oameni și anume de cei dornici de agresiune, de exploatare, de opresiune, și el poate fi stăvilit tot de oameni, și anume de oamenii conștienți și cinstiți, care iau cauza păcii în mâinile lor și luptă cu dărzenie pentru victoria ei. Această luptă trebuie să cuprindă masele largi ale credincioșilor, așa ca nici unul să nu rămână în afara ei.

Dar nu numai religia creștină luptă pentru cauza păcii. Și celelalte religii au acest element prețios în centrul lor de activitate și de propovăduire. O atât de expresivă învățătură despre pace a rodit și solul Indiei și solul Chinei.

«Buddha vorbea de o religie pentru toți oamenii, o religie populară — și cei săraci îl iubeau: compasiunea lui îi cuprindea pe aceștia: femei, școlari, fără deosebire de rasă sau de clasă, în ciuda disciplinei hereditare a castelor. Buddha resimțea intens fraternitatea umană, propovăduia egalitatea și caritatea. Doctrina mea este o doctrină de mizericordie»¹¹⁾.

Credincioșul buddhist este îndemnat, cu cuvinte exprese de Buddha să fie pașnic, să nu umble după vrajbe și certuri, să-și facă rugăciunea în pace. Meditația buddhistă caută singurătatea și pacea interioară sufletească. Pacea între oameni este privită ca un înalt grad de fericire, iar războiul era socotit «aducător de moarte și pustiire»¹²⁾.

Tot așa și Zarathustra slăvea efortul indispensabil pentru triumful binelui în lupta contra răului¹³⁾. Binele era reprezentat prin stăpânirea în lume a belșugului, a păcii, a sănătății și a vieții, iar răul era reprezentat prin războaie, ciumă, foamete, sânge și moarte...¹⁴⁾. «Religia cea bună,

11. Ribard, *op. cit.*, p. 74. Vezi texte bogate în sprijinul cauzei păcii și în *Rig-Veda*, übersetzt von H. Grassmann, II Th., Leipzig, 1877, pp. 83, 291, etc., apoi: *Legea lui Manu sau instituțiunile civile și religioase ale Indiei*, trad. de I. Mihăilescu, București, 1920, p. 191 sq.

12. Cf. E. B. Allo, *Le bouddhisme*, in: N. Brillant et N. Nédoncelle, *Apologétique*, Paris, Bloud et Gay, 1937, p. 287 sq.

13. Ribard, *op. cit.*, p. 57.

14. Vezi: E. B. Allo, *Religions iraniennes. Analyses de l'Avesta*, in: N. Brillant et N. Nédoncelle, *Apologétique*, Paris, Bloud et Gay, 1937, p. 859 sq.

dreaptă și adevărată, pe care Dumnezeu a trimis-o creaturilor Sale și pe care a adus-o Zarathustra este, astfel, religia păcii, religia luminii» 15).

Și religiile Chinei glorificau vremurile de pace și de reconstrucție, în timpul cărora patria înflorea, și vestejea pe discipolii însângerați ai războaielor, care se hrănesc din dezastre și moarte 16). Totul colabora pentru răspândirea acestei învățături despre pace în China, în care oamenii sunt, prin firea lor, pașnici și ospitalieri, îndrăgostiți de frumos și mari și neîntrecuți pionieri ai culturii, aici dezvoltându-se artele și descoperindu-se porțelanul, mătasea, etc.

Profetul Mahomet a înălțat unul dintre cele mai frumoase imnuri păcii, glorificându-i roadele pentru credincioși. Fiecare întemeietor de religie a grăit, deasemenea, de necesitatea păcii pentru credincioși, de condițiunile prielnice, pe care ea le creiază pentru însușirea învățaturii religioase și de roadele bogate, care se culeg în vreme de pace.

Mahomed dorește ca pacea să fie păstrată, ca formulă de salutare, în posteritate: «Iar noi i-am păstrat în posteritate această salutare: Pacea să fie cu Elias în!» 17). Altundeva, în Sura vacii, Mahomet spune precis, că evlavia adevărată nu stă în a întoarce fața într'un mod formalist spre Meca, ci de a face fapte bune, a se ruga, a fi pașnic, etc. 18), iar mai departe spune categoric: «Nicio constrângere în religie. Adevărata cale se distinge destul de greșeală» 19).

Pe trimișii săi, Mahomet îi învăță să se folosească de marile puteri și binefaceri ale păcii, căci el zice: «Deci întoarce-te la ei și spune: «Pace!» și ei vor ști...» 20), iar în alt loc: «Rugăciunea lor va fi acolo: «Mărire Ție, Dumnezeu! Iar binecuvântarea lor acolo: «Pace!» 21). Chiar chemarea lui Alah este o chemare de pace, la locuința păcii, unde se vor bucura credincioșii: «Și Dumnezeu chiamă la locuința păcii și-l ocârmuiește, pe cine voiește, pe drumul drept» 22).

Dragostea și pacea fiind învățături luminoase ale tuturor religiilor, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a precizat, în telegrama către I.P.S. Alexei, Patriarhul Moscovei și a toată Rusia, prin care Biserica Ortodoxă Română se solidarizează cu hotărârile Consfătuirii tuturor Cultelor din U.R.S.S. în problema luptei pentru apărarea păcii, următoarele: «Sfântul Sinod al Bisericii noastre, împreună cu toți credincioșii ei, își însușește în întregime Apelul făcut cu acest prilej, pentru că ei arată că pacea și iubirea de oameni sunt porunci comune tuturor religiilor pământului, și pentru că aceste două comandamente alcătuiesc testamentul pe

15. *Avesta, die heiligen Schriften der Parsen*, übersetzt von Fr. Spiegel, III. Bd., Leipzig, 1863, p. 252.

16. Cf. M. Granet, *La civilisation chinoise*, Paris, Coll. Ev. de l'Hum., 1929, pag. 18 sq.

17. *Le Koran*, trad. par M. Kasimirski, Paris, 1909, p. 367, cap. XXXVI, v. 129-130; vezi și cap. LVI, v. 90, p. 446: «Pace Ție!».

18. *Ibidem*, p. 27, cap. II, vezi 172.

19. *Ibidem*, p. 38, cap. II, vezi 257.

20. Vezi: *Coranul*, în traducerea lui Silv. Oct. Iosopescu, 1912, p. 433, sura XLIII, v. 89.

21. *Ibidem*, p. 210, sura X, v. 10.

22. *Ibidem*, p. 212, sura X, v. 26.

care noi, slujitorii lui Hristos, suntem datori să-l respectăm fără niciun fel de rezervă»²³).

Incepând, astfel, cu Dumnezeuescul Intemeietor al religiei creștine și sfârșind cu ceilalți întemeietori de religii, fiecare în parte a glorificat pacea și a pus-o la temelia propovăduirii sale și a însușirii mântuirii de către credincioși. Așa dar, pacea este un element component, un factor de preț al fiecărei religii; pacea iar nu ura și vrajba, moartea și războiul... Pacea și viața fericită a credincioșilor sunt țintele spre care se îndreaptă toate eforturile reprezentanților conștiinței și cinștiții ai religiilor...

Cum au putut odrăsli concepțiile barbare ale antisemitismului, ale persecuțiilor rasiale, ale pogromurilor, ale genocidului, se poate explica numai în cadrul dominației blestamate a regimurilor capitaliste, unde concepțiile religioase sunt folosite ca instrumente de diversiune și de opri-mare...

Incurajarea urii religioase, fals argumentată și barbar intensificată, a dus, astfel, la ura religioasă a semitelor, la exterminări în masă, la genocid. Aceste metode sunt prea bine cunoscute în istoria însângerată a Vaticanului, care întotdeauna a alimentat războaiele religioase, provocând persecuțiile Maurilor și Evreilor spanioli, inchiziția și masacrele protestanților... Istoria acestei instituții religioase sângeroase, care este Vaticanul, este plină de vaetele victimelor, care s'au ridicat împotriva dominației temporale a împăratului întreit încoronat dela Roma.

Papa și cardinalii au abdicat, în mod fățiș, dela principiile religioase pașnice ale Mântuitorului și au devenit propagatori ai unei ideologii războinice. Vaticanul nu se desminte: în scopul dominației sale temporale, el folosește și războiul ca instrument...

Mântuirea credincioșilor exclude, de plano, astfel de monstruoșități dintre manifestările din viața de aici de pe pământ. Mântuirea este condiționată de viața de aici de pe pământ și de felul cum și-o duce fiecare credincios, obligat a urma întru totul învățătura și pilda de viață a Domnului nostru Iisus Hristos. Faptele credinciosului de aici de pe pământ justifică astfel mântuirea lui și aceste fapte trebuie să izvorască dintr'o activitate constructivă și pașnică, nu dintr'una distructivă, pusă în slujba urii și ațătării la războaie.

Adevărata concepție religioasă nu desprinde pe credincios de viața de aici de pe pământ, așa cum procedează ideologia idealistă sau cea existențialistă, atât de înrădăcinate în concepția religioasă a Apusului²⁴). Adevărul credincios nu consideră lumea drept o simplă iluzie a sa, sau o reprezentare a eului său subiectiv, cum învăța episcopul Berkeley, nici nu crede că viața de aici de pe pământ este un coșmar, fiind paralizată permanent de o veșnică teamă și teroare de necunoscut, de groaza de moarte, care dizolvă avântul credincioșilor și aspirațiile lor după o viață mai bună.

Asemenea concepții religioase reacționare dușmănesc de moarte cauza păcii și o subminează, prezentând un alt aspect al virulenței diversiunilor și descompunerii religioase a celor aserviți regimurilor capita-

23. † Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Apostolat Social, pilde și însemnuri în lupta pentru pace*, București, 1952, p. 500.

24. Vezi: Cachin, *op. cit.*, p. 18.

liste 25). Adevărata concepție religioasă însă, nu poate desprinde pe om de viața de aici de pe pământ, de eforturile sale creatoare, de roadele mărețe ale muncii sale, ci, dimpotrivă, o condiționează de manifestarea sa ireproșabilă. Credinciosul adevărat trebuie, astfel, să fie un om sănătos la trup și la minte, desbărat de temeri ascunse, care-i anihilează munca; muncitor și luptător conștient pentru obținerea unei vieți mai bune și mai fericite.

Această ideologie religioasă reacționară a făcut ravagii în regimurile burgheze ale trecutului. Ea a antrenat spre aberațiile luptelor între confesiuni și între religii, menținând atmosfera de diversiune prielnică dominației capitaliste. Adevărata învățătură religioasă însă infirmă și desființează această ideologie periculoasă și pune capăt diversiunilor, care se fac în numele religiei.

Nicio religie din lume nu îndeamnă la război și ucidere, la uri rasiale, la exterminări în masă și la genocid. Pe acest teren își pot da mâna — și și-o dau cu bucurie și avânt — reprezentanții cinstiți ai tuturor religiilor, spre a lupta pentru pace și a face față războaielor. Exemplul măreț, oferit de Biserica soră a întregii Rusii, care adună periodic pe Întâistătorii tuturor Bisericilor Ortodoxe din democrațiile populare și pe reprezentanții celorlalte religii și Culte, este un simbol deosebit de prețios în lupta pentru pace... 26).

Intr'un Apel al unei astfel de Consfătuiri a tuturor Cultelor din U.R.S.S., ținută la Moscova între 9—12 Mai 1952, sunt cuprinse și aceste cuvinte calde de îmbărbătare și îndemn la lupta activă pentru apărarea păcii: «Noi chemăm toate Bisericile și Comunitățile religioase ale tuturor credințelor de pe pământ, să ajute popoarelor lor în lupta pentru apărarea păcii. Conștienți de măreția și dreptatea acestei cauze, precum și de datoria ce ne-o impune misiunea noastră, noi suntem obligați să luăm parte, în chip nemișlocit, la această luptă. Noi susținem propunerile Consiliului Mondial al Păcii, cu privire la condamnarea agresiunii și interzicerea în toate țările a propagandei de război, care atâță dușmănia și ura. Noi trebuie să punem o stavilă morală deslănțuirii pat'nilor, care îndeamnă la atacarea popoarelor pașnice și să o condamnăm dinainte, ca pe o crimă împotriva omenirii» 27).

Exemplul acesta este urmat și de reprezentanții conștienți și cinstiți din țările aservite dolarului, unde răsună declarații deosebit de importante și impresionante. Intr'o cuvântare, ținută în cadrul unui meeting al Partizanilor Păcii din Kingston (Londra de Sud), decanul de Canterbury, Hewlett Johnson, a declarat că nu, Uniunea Sovietică este aceea care reprezintă un obstacol în calea păcii. «Pericolul, a subliniat clericul anglican, pornește din altă parte a lumii» 28).

25. Cf. Cachin, *op. cit.*, p. 10.

26. Vezi și atitudinea acestei Biserici în gloriosul război pentru apărarea patriei, la F. Fédorov, *L'église et le culte en U.R.S.S.*, Paris, Editions sociales, 1945, p. 27, sq. Vezi: *Cuvântarea I.P.S. Patriarh Alexei la a III-a Conferință a Partizanilor Păcii din U.R.S.S.*, în traducere, de I. Negrescu, în «Glasul Bisericii», an. XI, Nr. 1-3, 1952, pp. 27-30.

27. † Justinian, *Apostolul Social, Pilde și Indemnuri în lupta pentru pace*, p. 516.

28. Vezi: «Glasul Bisericii», an. XI, Nr. 4, 1952, p. 123.

Tot așa, 136 de reprezentanți ai diferitelor cercuri bisericești din S.U.A., critică cu asprime politica externă a cercurilor conducătoare din acea țară. Ei spun, printre altele: «Noi cheltuim sume infime pentru pace și miliarde pentru război. Discuțiile nesfârșite despre război, producția de arme ucigătoare, măresc în mod amenințător încordarea internațională. Neîncrederea față de noi se accentuează în străinătate, din cauza discriminărilor rasiale și politice din lăuntrul țării și a corupției intolerabile în viața politică»²⁹).

Reprezentanții conștienți și cinstiți ai tuturor religiilor din lume și-au dat seama de necesitatea vitală a apărării păcii și s'au unit împotriva dușmanului comun, care amenință fericirea și bunăstarea credincioșilor lor. Roadele păcii și colaborării religioase sunt bogate și mărețe... Ele trebuie să însufletească pe toți oamenii cinstiți din lumea întreagă. Epoca întunecată a deosebirilor de vederi în arzătoarea problemă a păcii, trebuie să înceteze; ea trebuie să facă loc unei epoci de prosperitate, în care religia este pusă în slujba fericirii credincioșilor³⁰).

În acest scop trebuie trasate o serie de sarcini concrete, în fața reprezentanților cinstiți ai religiilor:

a) Religia, în accepțiunea cea mai înaltă a cuvântului, trebuie să fie ferită de aberațiunile superstițiilor, misticismului bolnăvicios, obscurantismului, fanatismului și fatalismului, — care plumbuesc viața sănătoasă a credincioșilor și o îndrumază pe alte făgașe, ale urii față de om și ațâțării la război.

b) Religia creștină trebuie să fie ferită de luptele între confesiuni, cum și de luptele cu alte religii. Aceste lupte sterile și sângeroase adâncesc prăpăstiile între credincioși și ridică bariere de netrecut între ei, măcinând unitatea și împiedicând munca în slujba culturii și a progresului.

c) Religia trebuie să fie ferită a deveni un instrument de exploatare a celor slabi și de oprinare a celor cu alte convingeri religioase, cum și instrument de diversiune religioasă. Roadele nefaste ale acestei politici religioase atlantice fac ravagii în țările capitaliste, îndepărtând pe credincioși de țelurile lor religioase și antrenându-i în lupte fratricide și de exterminare rasială.

d) Religia trebuie ferită de a aluneca pe panta ideologiei reacționare idealiste, care desprinde pe credincios de viața de aici de pe pământ și-l izolează, transformându-l într'un înfrânt și un resignat. Religia adevărată crește credincioși, care se bucură de viață și care contribuie, cu toate puterile lor, la cucerirea fericirii, la făurirea unei vieți mai bune. Mântuirea depinde de viața de aici de pe pământ, de comportarea noastră față de ceilalți semenii. Religia adevărată pleacă, astfel, dela realitatea vieții, pe care nu o desconsideră, nici n'o socotește drept o iluzie a simțurilor

29. *Ibidem*, p. 124.

30. În acest sens se înfrățesc toate declarațiile și moțiunile reprezentanților și șefilor de Culte, întruniți la congrese și consfătuiri, sau pronunțându-se la diferite ocazii. Vezi dările de seamă din revistele patriarhale, cum și reportajele și articolele speciale.

sau o simplă reprezentare a noastră. Religia adevărată va fi totdeauna o religie a faptelor bune concrete, deci o religie a păcii și a fericirii credincioșilor, nu o religie a iluziilor idealiste.

Lupta pentru pace este, astfel, un mijloc de verificare și reconsiderare a religiilor, în însăși osatura lor. Pacea, care stă la temelia oricărei religii, deoarece stă și la temelia însăși a vieții, aruncă adevărata lumină asupra atitudinii cinstitute și juste a reprezentanților și credincioșilor acelei religii. Cine luptă pentru apărarea și salvarea păcii, luptă pentru fericirea omului, iar religia adevărată stă în slujba credincioșilor și a fericirii lor, de aceea ea luptă cu toate puterile sale duhovnicești, pentru viață și pentru pace, nu pentru moarte și pentru război.

FORMELE ȘI CAUZELE FALSULUI MISTICISM

Ca toate sectoarele vieții și activității umane, așa și sectorul religios își are contrafacerile lui. Sectorul acesta al contrafacerilor religioase e desemnat, de obicei, prin numirea generală de fals misticism. Falsul misticism este buruiana rea care năpădește ogoarele sufletești ale unei comunități religioase, înăbușind sămânța cea bună. El este semnul rușinos al unei stări religioase înapoiate sub raportul intelectual și moral, mai bine zis tristul certificat al căderii dela însăși starea de religiozitate la aceea de magie, caracteristică popoarelor primitive stăpânite de pâcla groasă a ignoranței. Mai mult, falsul misticism întreține această stare de înapoiere, de decădere religioasă, de marasm moral. De aceea este, în primul rând, în interesul ridicării sufletelor la adevărata credință, la credința luminată, la spiritualitatea autentică, la o viață morală superioară, ca Biserica să urmărească cu strășnicie purificarea vieții religioase a credincioșilor din sânul ei, de falsul misticism.

Falsul misticism e un sector larg, împletit, ca un hățiu încurcat, din fenomene de multe feluri, datorit aproape fiecarei mai multor cauze. Un studiu complet al lui ar pretinde o stăruitoare analiză și un ascuțit simț al nuanțelor și ar necesita timp îndelungat, iar expunerea rezultatelor s'ar extinde pe sute de pagini. Aici prezentăm doar schematic unele din multiplele fenomene ale acestui sector bolnăvicios al vieții omenești, ca și unele din cauzele lor.

Ca să dăm o definiție aproximativă a falsului misticism, am putea spune că el este o dispoziție a sufletului, care așteaptă sau vede la tot pasul un miracol, caută sau vede necontenit vedenii și îmbracă pe fiecare persoană mai deosebită în aureola supranaturală.

Fenomenele și vedeniile miraculoase, pe care le caută sau cu care se hrănește falsul misticism, le putem împărți în trei grupe. Primele două grupe se caracterizează prin aceea că autorii lor cred mai mult sau mai puțin cu sinceritate în ele. Ele sunt și în alte privințe înrudite, mai mult sau mai puțin împletite, deși la unele persoane domină mai mult un grup, la altele alt grup de fenomene. Unul din aceste grupe e cel al fenomenelor cari aparțin sferei largi a ocultismului, adică magiei sau vrăjitoriei (inclusiv spiritismul) și superstiției. Al doilea e grupul fenomenelor cari își au izvorul în diferite stări patologice. Un al treilea grup se caracterizează prin aceea că autorii nu cred în fenomenele pe care afirmă că le produc, ei practică, din anumite cauze, cu bună știință, o înșelăciune a credincioșilor, pe scară mare. Dar întrucât, după conținut, fenomenele din acest grup intră sau în grupul fenomenelor oculte sau al celor patologice, putem să vorbim propriu zis numai de două grupe de fenomene ale falsului misticism și în loc de al treilea grup de fenomene, să vorbim numai de un grup deosebit de cauze ale lor. Ocultismul și patologia desigur că nu dau

numai forma acestor grupe de fenomene, ci ele sunt și cauzele lor. Dar în afară de aceste izvoare principale ale fenomenelor falsului misticism, mai sunt unele cauze auxiliare, care susțin, ca niște contraforturi, zidurile edificiului nefast al acestui sector tenebros al vieții omenеști, sprijinind ocultismul și patologia religioasă, făcând reclamă fenomenelor produse de ele, sau producând ele înșile aparențele unor astfel de fenomene.

Vom împărți deci acest mic studiu în trei capitole, după cele două grupe de fenomene și după cauzele auxiliare ale lor.

I. Domeniul ocultului, sau al magiei și superstiției. E un domeniu care nu are pretenția că face parte întru totul din religie, totuși folosește aproape totdeauna și elemente ale religiei, încât mulți din cei ce practică formele magiei și ale superstiției, socotesc că nu păcătuiesc față de Dumnezeu, ci chiar îl servesc. Ceeace dă practicilor magice un caracter de fals misticism, e convingerea celor ce recurg la ele că intră oarecum în contact nemijlocit cu lumea de dincolo, supranaturală. Superstiția se încadrează și ea în acest domeniu, căci cel ce-i plătește tribut, are în acel moment fiorul convingerii că este sau va fi înconjurat și apărat de o putere de dincolo de natură. Toate practicile vrăjitorești și superstițioase sunt o moștenire din păgânism, în care se practica pe scară largă, sub egida religiei, prezicerile și invocările magice ale puterilor suprafirești, din convingerea că zeii pot fi siliți, prin anumite cuvinte și gesturi, să comunice viitorul și să vină în ajutorul celor ce-i chiamă.

Revelațiunea divină oprește cu asprime vrăjitoria și Biserica creștină socotește că prin practicile magice se chiamă în sprijin duhurile rele, cari ajută pentru moment pe cei ce recurg la ajutorul lor, ca pe urmă să-i poată lua în stăpânirea lor (Ernst Modersohn, «Im Banne des Teufels», 1933, passim). În timpul mai nou, mulți socotesc că prin practicile vrăjitorești și spiritiste, omul descătușează anumite puteri inferioare necunoscute încă din firea sa, intrând în robia lor nefastă și încetând de a mai fi o ființă care stăpânește cu rațiunea peste aceste puteri, folosindu-le în mod liber. În orice caz, cel ce recurge la practici vrăjitorești și superstițioase a căzut într'o stare morală inferioară, el nu mai e capabil de o creștere spirituală. Calea magiei e o cale comodă, pentrucă nu cere niciun efort moral, dar tocmai de aceea e o pantă pe care omul se rostogolește dela demnitatea de ființă liberă și spirituală. Descântătoarea și cel ce recurge la ea, pentru a se vindeca de o boală, chiar dacă «întrebuințează» și numele lui Dumnezeu, nu-l mai rostesc în duh de rugăciune, ci oarecum ca pe un instrument de care dispun. Oamenii aceștia, prin practicile lor sunt ieșiți din religie. În loc de a căuta vindecarea prin rugăciune și prin îndreptarea veții — dar și prin mijloacele naturale ale medicinei, date de Dumnezeu și descoperite prin efortul inteligenței —, în loc de a interpreta boala ca pe o cruce, adică drept un mijloc de perfecționare, dat lor de iubirea lui Dumnezeu, ei caută să scape fără niciun efort omenesc intelectual și moral, fără să câștige nimic moral din ea. Și pentrucă Dumnezeu nu dă vindecare în modul acesta, îi întore spatele și recurg la cel ce le oferă o vindecare comodă, lipsită de folos spiritual. Acești oameni devin incapabili de orice educație spirituală pe care o dă religia creștină. Ei nu mai osteneșc urcând calea cea strămtă a virtuților spre chipul bărbatului desăvârșit, după asemănarea lui Hristos.

Iată unul din motivele pentru cari în decursul întregii Revelațiuni, Dumnezeu oprește cu severitate practicile vrăjitorești. În preajma intrării în Țara Făgăduinței, Dumnezeu, dând poporului Israel, prin Moisi, reguli de purtare în pământul în care va intra, îi spune: «Când vei intra în pământul pe care Domnul Dumnezeuul tău ți-l va da, să nu te deprinzi să săvârșești grozăviile acelor popoare. Să nu se dovedească la tine vreunul care arde în foc pe fiul sau pe fiica sa, nici superstițios, nici tâlcuitor de semne, nici prezicător, nici fermecător, nici vrăjitor, nici descântător, nici mag, nici din cei ce întreabă morții. Căci este grozăvie înaintea Domnului cei ce săvârșește acestea și din pricina acestei uriciuni, Domnul Dumnezeu îl va goni din fața Sa. Tu fii fără prihană înaintea Domnului Dumnezeului tău. Fiindcă popoarele acestea pe care le vei alunga, ascultă de tâlcuitorii de semne și de vrăjitori, iar pe tine te oprește Domnul Dumnezeuul tău» (Deuter. XVIII, 9-14). Toate formele de vrăjitorie înșirate aci sunt privite de Dumnezeu nu ca niște inutilități indiferente, ci ca păcate din cele mai grave.

Era obiceiul la păgâni că se puneau copiii în brațele idolului înfierbântat pe dinăuntru de foc, ca să ardă ca jertfe aduse lui. Evreii sunt oprți, în diferite rânduri, dela această crudă și absurdă practică (II Regi XVII, 7; II Regi XXIII, 10). De aci se vede că adeseori se lăsau și ei ispitiți de ea. Ba se spune limpede că însuși regele Ahaz din Iuda «l-a ars pe fiul său în foc, după spurcatul obicei al păgânilor» (II Regi XVI, 3). La fel se spune despre Manase, că «a ars pe fiul său în foc» (II Regi XXI, 6). Dar în legătură cu această faptă a lui Manase, sunt înșirate și diferite practici magice și superstițioase, ca și în Deuteronom XVIII, 9-14, ca dovadă că toate aveau la păgâni caracter religios, prin toate se considera că se slujește zeilor, dar în realitate prin toate se refuza, după Sf. Scriptură, slujirea lui Dumnezeu, și de aceea practicile vrăjitorești erau socotite la fel de grave ca și arderea copiilor. Iată textul complet despre Manase: «Apoi a ars pe fiul său în foc și s'a îndeletnicit cu ghicitoria, cu vrăjitoria și a pus chemători de morți și tâlcuitori de semne, cu un cuvânt, a sportit răul înaintea Domnului, ca să-L întărite. Și a pus chipul Așerei, pe care îl făcuse, în templu».

Acest fel de jertfire a copiilor nu mai este, de sigur, astăzi, în uz. Dar «trecerea prin foc» a tinerilor a rămas, prin multe locuri, ca un obicei de care se leagă diferite semnificații.

În textul din Deuteronom se vorbește apoi despre prezicători. În ce consta prezicerea? Dicționarul biblic al lui Zeller spune: «Clar-văzătorul și prezicătorul folosea mijloace și căi, invocări și meșteșuguri, semne în natură, prin cari manifesta voința de a pătrunde în imperiul închis al spiritelor, prin cari bătea la uși încuiate și intra în comuniune cu puterile satanice». Oamenii au dorința adâncă de a rupе vâlul care acoperă tărâmul de dincolo, ca și drumul de mai departe al vieții lor pământești, ca să facă pași siguri în viață. Dumnezeu răspunde la această dorință prin cuvântul Său revelat și prin Duhul Sfânt. În afară de aceea, Dumnezeu lasă și omului posibilitatea să-și pună mintea la contribuție, prevăzând viitorul pe baza elementelor date. Cuvântul lui Dumnezeu ne revelează ceea ce este necesar să știm despre viața de dincolo. Sf. Scriptură spune lucruri minunate despre bunătățile ce așteaptă, în comuniunea cu Dumne-

zeu, lângă râul vieții, pe cei ce fac aici voia lui Lui. Dar oamenii nu sunt mulțumiți cu ceea ce le spune Dumnezeu. Și, deci, caută pe alte căi, oprite de Dumnezeu, să afle mai multe lucruri despre viața de dincolo. Dorinței de a face pași siguri pe drumul vieții îi răspunde Dumnezeu prin Duhul Sfânt, prin care El ne luminează, ne sfătuește în situațiile grele și încurcate, când trebuie să luăm hotărâri importante. El ne conduce la tot adevărul, prin Duhul Sfânt. Dar această călăuzire e legată de condiția ca să fim ascultători de Dumnezeu și peste tot să ducem o viață morală și să punem la contribuție și cugetarea noastră. Prețul acesta nu vrea însă să-l plătească oricine. Și pentru că fără acest preț, fără această osteneală, care desăvârșește pe om din zi în zi, nu obține călăuzirea de la Dumnezeu, renunță la ea și o caută pe alte căi, lipsite de orice efort, dar pline de primjdie, pentru viața lui religioasă și morală.

El surprinzător să constatăm, cât de mult mijloacele prin cari caută oamenii să-și procure și azi informații asupra viitorului și vieții viitoare, coincid cu mijloacele prin cari cereau popoarele păgâne aceste informații de la zeii lor.

Există o prezicere prin cuvânt și prin persoane mijlocitoare omenești. Dar există și o prezicere pe baza a tot felul de semne, cari erau interpretate.

Prezicerea prin cuvânt era practică de persoane cari dobândeau pe oarecare cale o pătrundere în lumea nevăzută, după cum pretindeau ele, și aflau astfel de la zeii informații asupra viitorului. Pentru aceasta trebuiau să cadă din starea normală într-o stare de transă, asemenea somnului, într'un extaz, cu ajutorul unor aburi amețitori, sau pe alte căi. Era o coborâre din lumina clară a rațiunii și a conștiinței, care constituie demnitatea și puterea omului și pe linia căreia are să se facă desăvârșirea lui, în temnița întunecoasă, semi-animalică a stihilor, cari înăbușe și leagă puterile superioare ale omului.

Că prezicătorii și clar-văzătorii aceștia nu erau sub stăpânirea Duhului dumnezeesc și într'o stare plăcută Lui, se vede din cazul roabei din Filipi, care avea duh pitonicesc și care prezicea, aducând mult câștig stăpânilor ei. Sf. Apostol Pavel a scos acest duh din ea, deși spunea lucruri favorabile lui și însoțitorilor lui. Adevărul pe care-l poate spune uneori clar-văzătorul sau prezicătorul, nu trebuie să ne înșele asupra urmărilor dezastruoase pe cari aceste practici le au din punct de vedere moral, religios și al sănătății, asupra celor ce le practică sau aleargă la ele.

Un alt fel de prezicere consta din interpretarea de semne. La Osea IV, 12, Dumnezeu muștră pe Evrei că «întreabă lemnul». Se aruncau, adică, bețe în aer, și din poziția lor în urma căderii, se trăgea o concluzie. Azi avem ceva asemănător în aruncarea de monede, sau în datul în cărți. Deasemenea se citea viitorul în pahar. Era un obicei care se practica în Egipt (Geneză XLIV, 5: «Pentru ce ați furat cupa din care bea stăpânul meu și din care el ghicește?»), dar se practică și azi. Să ne gândim numai la ghicitul în cafea. Se practica apoi cititul în stele, interpretarea eclipselor de soare și de lună, a norilor și a formelor lor, obiceiuri pe cari le întâlnim și azi. Se lua seama la zborul și strigătul păsărilor, la măruntaiele animalelor jertfite, adică la forma și culoarea ficatului, la înfățișarea sângelui, la felul cum se producea întâlnirea cu oamenii, etc.

Toate acestea se practică până azi, căzând sub osânda lui Dumnezeu, cum cădeau și în timpurile biblice. Napoleon și Voltaire luau seama la strigătul păsărilor. La noi se consideră strigătul cucuvelei sau hăulitul câinelui, prevestitoare de moarte. Vânătorii se tem când, mergând la vânătoare, le taie drumul o femeie sau un iepure și, în general, dacă cineva întâlnește, când pleacă la un lucru, pe cineva cu un vas gol, socotește aceasta ca o prevestire de nereușită. Trăim încă în plin păgânism, sau creștinismul nostru este sufocat, în viața de toate zilele, de păgânism. E încă foarte înrădăcinată în subconștientul nostru și manifestată în practici ca cele amintite, credința în intervenția unor forțe nevăzute cari n'au nimic de fațadă cu Dumnezeu și cu învățătura creștină.

O importanță mare s'a dat totdeauna visurilor. Desigur, Sf. Scriptură ne înfățișează și unele visuri revelatorii, prin cari Dumnezeu a comunicat ceva oamenilor. Dar în general, sensul visurilor nu-l cunoaștem și cele mai multe n'au decât o cauzalitate organică sau psihologică. Prezicătorii pretind însă că știu sensul tuturor visurilor și atribuie tuturor visurilor rosturi revelatorii. Ei au construit o adevărată știință, mai bine zis o adevărată pseudo-știință, din interpretarea visurilor, care își găsește expresia în cărți de tot felul. Pentru că se credea că prin visuri își comunică zei voința, oamenii căutau în tot felul să aibă visuri revelatorii. Dormeau pe mormintele înaintașilor și considerau visurile ce le aveau acolo drept comunicări ale celor adormiți.

Tot în legătură cu prezicerea viitorului stă și considerarea anumitor zile, ca norocoase pentru începerea unei acțiuni, iar a altora ca nenorocoase. Așa e socotită ca zi nenorocoasă Marția, desigur pentru că Marția era închinată lui Martie, zeul războiului. Mulți au teamă grozavă de numărul 13. În multe hoteluri din Apus nu se dă niciunei camere numărul 13, iar pe străzi, numărul 13 e înlocuit cu 12 b. Teamă își are poate cauza în faptul că Iuda, care era ca al 13-lea la masă cu Iisus, L-a vândut. Dar oare n'a fost crucea lui Hristos spre mântuirea lumii? Iar după înălțarea Domnului n'au fost 13 Apostoli (Matia și Pavel, adăugați la cei 11) și nu prin ei a fost câștigată lumea la creștinism?

În Deuteronom XVIII sunt numiți și vrăjitorii în chip special. Vrăjitorul are comun cu prezicătorul sau clar-văzătorul voința de a înlătura — împotriva voiei lui Dumnezeu — marginile ce sunt puse cunoașterii noastre naturale și de a pătrunde în tărâmul închis pentru a smulge de acolo ceva ce Dumnezeu nu voiește să comunice. Dar în timp ce prezicerea și clar-vederea se referă mai mult la cunoaștere, vrăjitoria se referă mai mult la acțiune. Vrăjitoarea face ceva, efectuează, acționează, produce un rezultat, nu numai prezice ceva. Unii cred că vrăjitoarea poate să ia laptele vacilor, să aducă moarte cuiva, să deguste pe un tânăr de o tânără sau să îl lege de o alta. De obicei i se cer lucruri imorale, nedrepte, groaznice și atât cel împotriva căruia lucrează, cât și cel în favorul căruia lucrează sunt privați de libertate, sunt puși sub o forță strănie, care până la urmă îi strivește. Pentru a produce efectele sale, vrăjitoarea caută să silească anumite puteri de dincolo de fire să se pună în slujba ei. Întrucât efectele pe cari caută să le producă nu corespund voiei lui Dumnezeu, nu sunt spre slava Lui și întinderea ordinii binelui, ci spre satisfacerea unor pofte egoiste urite, acele puteri nu sunt puteri dumneze-

zești, obținute prin rugăciune, smerenie și viață curată, ci puteri întunecate. Sf. Scriptură le consideră puteri ale Satanei. În II Tes. II, 9, Sf. Apostol Pavel vorbește despre «lucrarea lui Satan însoțită de tot felul de puteri și de semne și de minuni mincinoase». De sigur, ele pot fi ale lui Satan și numai în sensul că reprezintă tot ce e turpitudine în om. Ca să alege cineva după avantajile ce i le promite o vrăjitoare, trebuie să se fi atrofiat în el tot ce e simț moral și să se fi stârnit extrema mârșavie și turpitudine. Și, cum spune Sf. Ap. Pavel, efectele produse de vrăjitoare sunt amăgitoare, sunt minuni aparente, sunt avantajii de scurtă durată, abstracție făcând de pierzania sufletească ce o aduc celor ce umblă după ele.

Mulți, din temerea de puterile întunecoase ale lui Satan, sau ale vrăjitorilor, poartă fel de fel de talismane, uitând că și aceasta e o practică magică, contrară lui Dumnezeu, nereligioasă, odată ce în loc să se încredă în ajutorul lui Dumnezeu, dat celor ce se roagă și se străduiesc după o viață curată, se încred în forța obscură legată de un obiect oarecare și care lucrează fără o motivare morală. Obiceiul talismanelor vine și el dela popoarele păgâne. Dumnezeu îl osândește aspru la Is. III, 20. Vrăjitoria era în floare la Egipteni, la Babiloneni, la Greci, dar era foarte lătită și la Evrei. Indată ce creștinismul se revarsă din Ierusalim, îl întâmpină S'imon Magul (Fapt. Ap. VIII, 99, urm.), iar Apostolul Pavel este întâmpinat în prima lui călătorie misionară de vrăjitorul Barisus (Fapte XIII, 6).

Sf. Ap. Pavel pune, în Gal. V, 20, vrăjitoria și fermecătoria între faptele trupului și declară că «cei ce fac unele ca acestea nu vor moșteni împărăția lui Dumnezeu» (Gal. V, 21). Practicile magice sunt fapte ale trupului, adică ale omului lipsit de Duhul lui Hristos, căci dacă ar avea Duhul lui Hristos, n'ar recurge la aceste efecte comode, cari nu-i aduc niciun folos spiritual, cari nu-l ajută în creșterea lui duhovnicească, ci, dimpotrivă, îl rostogolesc în indiferența morală. «A uza de vrăjitorie e mult mai comod pentru omul natural, decât a face pocăință, a se converti la Dumnezeu, a răbda cu credință și a fi mulțumit cu purtarea de grijă a lui Dumnezeu» (Modersohn, op. cit., p. 27).

Tot așa îi exclude și Apocalipsa pe vrăjitori din împărăția lui Dumnezeu, punându-i în rând cu ucigașii și cu închinătorii la idoli, așa dar cu cei mai mari păcătoși: «Afară câinii și vrăjitorii și curvarii și ucigașii și închinătorii la idoli și toți cei ce lucrează și iubesc minciuna» (Apoc. XXII, 15).

Dar cu toate aceste avertismente severe, practicile magice au pătruns și în creștinism, încă din primele veacuri. De aceea, Sf. Ioan Gură de Aur se vede silit să le condamne din nou: «Tu folosești, zice el, nu numai talismane, ci și formule vrăjitorești, întrucât introduci în casă femeii bete și ameteite. Și nu te rușinezi să te întorci spre astfel de lucruri? Crezi că te poți scuza cu aceea că femeia e o creștină și nu spune altceva decât numele lui Dumnezeu? Tocmai de aceea o detest și o ocolesc mai mult, pentrucă spurcă numele lui Dumnezeu, și în vreme ce se numește creștină, săvârșește lucruri păgânești» (La Modersohn, op. cit., p. 30).

În lista păcatelor dela Deuteronom XVIII, e numit mai departe, descântecul. Acesta este o formă specială a vrăjitoriei. Descântătorii erau oameni

cari, prin întrebuintarea unor formule magice însoțite de suflări, afumări și de alte ceremonii vrăjitoarești, săvârșeau tot felul de pretinse minuni, vindecări, etc. Este o practică ce durează iarăși până azi.

Unii aduceau de față, prin descântecul lor, spiritele celor morți, pentru a afla dela ele viitorul. E o practică ce s'a generalizat și sistematizat în timpul mai nou, în spiritism. Regele Saul a interzis-o, dar pe urmă a recurs el însuși la ea, cerând vrăjitoarei să-i aducă spiritul lui Samuil (I Sam. XXVIII, 9, urm.). Manase i-a dat libertate (II Regi XXI, 6): Ios'a a interzis-o din nou (II Regi XXIII, 24), dar ea a continuat să existe până azi. Invocările morților se făceau prin formule magice, deobicei pe mormintele celor pe cari voiau să-i cheme (Is. LXV, 3, 4). Formulele se rostiau în șoaptă, murmurat, cu oftaturi, ca să dea impresia că ies din pământ, că morții înșiși vorbesc cu cei ce-i invoacă. Spiritismul are și el urmări dezastruoase asupra celor ce-l practică. Mediile ajung într'o stare de degenerescență nervoasă, iar participanții la ședințele spiritiste sunt incapabili de o viață religioasă autentică și de o creștere duhovnicească.

Peste tot, cei ce practică vreo formă de vrăjitorie sau se încred în ea, își închid drumul unei creșteri spirituale, căci vrăjitoria nu are o doctrină spiritual-morală; dimpotrivă, ea satisface orice pretenție imorală a omului, pentru a-l rostogoli în indiferentismul moral, sau în imoralitate.

Cât de nefastă este vrăjitoria, în toate formele ei, o vedem și din pedeapsa aspră ce-o rânduește legea prin Moisi, împotriva vrăjitorilor și descântătorilor. În Levitic XX, 27, se spune: «Oricare bărbat sau femeie dintre voi se va face descântător sau vrăjitor (în trad. d'n 1936: se va îndeletnici cu chemarea duhurilor celor morți, ori cu vrăjitoria), cu moarte să se omoare, cu pietre să-l ucideți, vinovați sunt». Dar Dumnezeu merge și mai departe și amenință și pe cei ce merg la vrăjitori și descântători. În Levitic XIX, 31 se spune: «Să nu mergeți la cei ce vrăjesc și de descântători să nu vă lipiți (în trad. din 1936: nu umblați după cei ce cheamă duhurile celor morți și după vrăjitori), ca să nu vă spurcați cu ei; Eu sunt Domnul Dumnezeuul vostru». Sensul textului e că cei ce se duc la vrăjitori, uită pe Dumnezeul cel adevărat și-și caută alți dumnezei. Păcatul lor este așa de grav, că Dumnezeu îi va nimici din poporul lor: «Oricine se va duce la descântători sau la vrăjitori (trad. din 1936: ca mai sus), ca să desfrâneze cu ei, voui pune fața Mea asupra aceluia și-l voui pierde din poporul lui».

II. Domeniul patologicului. Un alt grup de fenomene cari alimentează și d'n cari se alcătuiește falsul misticism, își are cauza în variatele boli ale creierului. Fenomenele din acest grup, spre deosebire de practicile ocultismului, se pretind ca făcând parte din sectorul religiei. De aceea ele cuceresc adeseori încrederea unor mari masse de credincioși. Distanța între autenticul religios și contrafacerile lui este aci cu mult mai greu de făcut. Acestor stări patologice se datoresc mai ales pretinsele viz'uni. Ele sunt susținute însă și de o frământare religioasă în cei ce le produc, ca și în cei ce le acceptă, spre deosebire de manifestările ocultismului, cari sunt lipsite de o frământare religioasă, deși sunt însoțite și ele de un fior al întâlnirii cu nevăzutul. Dar dacă privim atent, observăm că și frământ-

țarea religioasă la subiectele producătoare de false viziuni, e bolnăvicioasă.

Caracterul bolnăvicios al frământării religioase la subiectele producătoare de false viziuni, se cunoaște după aceea că frământarea lor religioasă e înspăimântător de exagerată și izbucnește fără motive serioase. Când cineva e apucat dintr'odată de remușcări exagerate, de o spaimă religioasă îngrozitoare, fără să poată indica păcate prea grave în viața lui antecedentă, e evident că avem de-a face cu o stare patologică: «O căință adâncă, dureroasă, o luptă îndelungată, fierbinte și cutremurătoare cu păcatul, o teamă de a nu se mântui, care răpește ziua odihna și noaptea somnul, și apropie pe om de disperare, o tensiune ca aceea pe care o trăiește David, potrivit Ps. 50, Pavel în Damasc, Luther în chilia mănăstirii, o indiferență trecătoare ce se naște de aci față de alte interese, datorii și griji, dar nu mai puțin și o bucurie negrăită pentru pacea aflată în sfârșit, care se revarsă peste toate marginile, toate acestea sunt, în anumite condiții, apariții foarte sănătoase ale vieții religioase... Dar acolo unde aceste manifestări nu stau în nicio relație normală cu viața lăuntrică de mai înainte, acolo unde izbucnesc fără motiv, ele indică o boală a creierului ca izvor al lor. Un om sănătos până de curând, care își făcuse prea puțină sau nicio grijă de raportul său cu Dumnezeu, e cuprins dintr'odată de o spaimă inexplicabilă pentru păcatele sale și tremură de judecata și de pedeapsa dumnezească. Dar întrebat de păcatele sale, nu știe să numească niciunul» (Hermann Werner, *Der religiöse Wahnsinn*, 1890, p. 6).

Schimbările acestea bruște, nemotivate, se produc mai ales la cei ce se îmbolnăvesc în timpul vieții lor. Sunt însă unii cari vin cu o ereditate bolnavă pe lume. Dar, făcând abstracție de cei vizibil bolnavi și cunoscuți ca atare în societate, mulți prezintă diferite stadii de tranziție dela sănătate la boală, și nu pot fi categorisiți numa'decât ca bolnavi. În starea categorică de boală trec abia într'o anumită fază a vieții lor, și deci pot fi cunoscuți ca bolnavi după aceleași simptome ca și cei ce se îmbolnăvesc în cursul vieții lor. Ei se apropie cu atât mai mult de cei ce se îmbolnăvesc în timpul vieții, cu cât de cele mai multe ori și aceștia vin pe lume cu o oarecare predispoziție spre boală. «Cineva, cu toată predispoziția spre boală, moștenită, poate fi, dacă trăiește în împrejurări favorabile, în general, sănătos. El se îmbolnăvește numai în urma vreunor influențe cari trezesc acea predispoziție și o activează, încât e greu de spus în care grupă trebuie clasat (între cei născuți bolnavi, sau între cei îmbolnăviți în cursul vieții). Totuși, în majoritatea cazurilor, se constată ușor dacă o turburare sufletească atinge un creier ce lucrează normal, sau un creier care, fie printr'o ereditate apăsătoare, fie prin influențe ulterioare nefavorabile, de pildă printr'o rănire a caselor craniale, printr'o aprindere de creier, prin abuzuri sexuale, prin beție, etc., a luat o desvoltare anormală. Persoanele din categorii din urmă sunt aruncate la marginea nebuniei de cele mai neînsemnate prilejuri. O schimbare a modului de viață, a domiciliului, loviturile ale scartei, intrarea în epoca pubertății sexuale, etc., ajung pentru aceasta. Încă înainte de îmbolnăvirea propriu zisă, oamenii din această categorie manifestă o slăbiciune impresionabilă, o accentuată iritabilitate, o mică putere de rezistență a sistemului nervos, nu arareori unită cu ipochondria, isteria sau epilepsia, iar pe teren spiritual o sensibilitate exagerată care, prin întâmplări mici, ca de pildă printr'o indispoziție ușoară, o schim-

bare a timpului, neîmplinirea unei mici dorințe, o mică deosebire de păreri într'o discuție, e transpusă într'o stare de puternică excitație și mare durere; o vie imaginație împreună cu o incapacitate de cugetare consecventă, o voință care se stârnește ușor, dar n'are puterea duratei și consecvenței» (Werner, op. cit., p. 49).

Odată îmbolnăviți, sau odată predispoziția lor spre boală activată, oamenii aceștia progresează repede la anumite idei fixe. Ideile fixe «sunt anumite idei chinătoare, cari li se înfățișează mereu, împotriva voiei lor și de multe ori pentru o durată mai lungă, ba nu arareori după foarte scurte întreruperi. Bolnavii văd perfect absurditatea acestor idei, lipsa lor de temei, dar cu toată combaterea lor, nu se pot elibera de ele. Ei nu numai că sunt adeseori sau chiar permanent turburați și neliniștiți de ele, uneori până la disperare, ci sunt și împinși la acțiuni corespunzătoare, deși poate că pe de altă parte le găsesc caraghioase și condamnable» (Werner, op. cit., p. 12). În studiul său «Der religiöse Wahnsinn», Hermann Werner afirmă că ideea fixă se datorește încercării involuntare a bolnavului de a-și explica starea sa schimbată. «Deosebirea între odinioară și acum se impune conștiinței lui cu atâta putere și într'un mod atât de impresionant, încât îi v'n drept explicație fel de fel de gânduri. Nu pentru că el ar căuta, după metoda cercetătorului științific, cauzele acestei schimbări cu o intenție conștientă și cu folosirea întregii lui agerimi. Încercarea lui de explicare e mai degrabă una involuntară». La început nu va putea da un răspuns sigur, din ideile explicative ce se prezintă în fața sa nu se va impune niciuna cu putere hotărâtoare. «Adeseori aceste idei oscilează, se schimbă lungă vreme, până când d'n amestecul lor pestriț se ridică una, ca o colină situată deasupra întregului teren inundat. Alteori însă, ideea care pune stăpânire pe bolnav ca idee fixă i se impune fulgător, ca printr'o iluminare» (op. cit., p. 45-46).

Ideia aceasta se desprinde de obicei din cercul preocupărilor anterioare ale bolnavului, preocupări legate de starea sau de profesiunea lui, de concepțiile, gusturile, idealurile lui, de problemele timpului. Aci are un rol considerabil subconștientul cu mecanismele lui complicate și obscure, anevoie de stabilit. Numai atâta se poate spune cu oarecare siguranță, că ideea fixă se desprinde din cercul ideilor cari au preocupat în ultima vreme pe bolnav.

Astfel se înțelege, că firile or'entate religios, în caz de deranjament mintal, vor fi stăpânite de idei fixe religioase. «Dar nu arareori nebunia se îmbracă în haina religioasă și acolo unde bolnavul nu se preocupase cătuși de puțin de religie și deabia după ce s'a îmbolnăvit a recurs la religie, ca la un mijloc de mângâiere, ca prin ajutorul ei să se elibereze de chinul, teama și neliniștea sa insuportabilă. Dar fie că s'a îndreptat spre preocupările religioase cu mult înainte de îmbolnăvire, fie numai în ultimul timp dinainte de boală, ele îl îndeamnă acum să-și explice, cu ajutorul ideii religioase, transformarea produsă în starea sa lăuntrică» (op. cit., pp. 47-48).

În orice caz, boala este cauza ideii fixe și nu invers. Deci nu preocupările religioase mai frecvente ale cuiva, produc starea religioasă patologică, așa cum nu preocuparea intensă a unui om cu problemele ingineriei îl duce la vreo idee fixă din acest domeniu, ci starea de boală în general

face pe unul să o îmbrace într'o idee fixă religioasă, pe altul într'una din dcmeniul ingineriei. De sigur, stimularea exagerată a sensibilității religioase prin amenințări înspăimântătoare cu judecata d'n urmă, sau prin alte metode, îngrozirea omului cu umflarea păcatelor lui, poate contribui la transpunerea lui într'o stare excitată. «Dar, în general, trebuie să se afirme cu curaj că acolo unde înrăurirea sănătoasă și înțeleaptă a religiei prilejuiește desvoltarea unei boli sufletești, a existat de mai înainte o stare de debilitate care era incapabilă de o prelucrare justă a impresiunilor și ideilor primite. Cei asupra cărora religia produce astfel de efecte sunt debili, melancolicii, epilepticii, istericii, ipohondrii, sau cei bolnavi sufletește de mai înainte» (op. cit., pp. 41-42). Așa se explică de ce în general, bolile mintale iau de cele mai multe ori o formă religioasă. Foarte just observă Kraft-Ebing: «Mulți d'n cei cari caută în limanul religiei ocrotire și mângâiere, sunt naufragiați în furtunile vieții, cari aleargă aci trupește și moralicește zdrobiți» («Lehrbuch der Psychiatrie», 2 Aufl., Stuttgart, 1883, Band I, p. 156). «Departate de a înmulți primejdia îmbolnăvirilor, religia o micșorează» (Werner, op. cit., p. 42). Influența ei mângâietoare, sprijinul ce-l dă sufletelor obosite, descurajate, răbdarea la care le îndeamnă, reține pe mulți dela rostogolirea în nebunie, atenuiază boala provenită din alte cauze și chiar ajută la vindecarea ei.

Nu e mai puțin adevărat însă, că faptul că foarte mulți din cei deranjați sufletește recurg la idei religioase pentru mângâierea lor și că aceștia, nefiind propriu zis alienați, deci izolați de societate, ci pe diferite trepte între sănătate și boală, stau în mijlocul societății, face ca obsesiile și pretensele lor viziuni să exercite o influență asupra stării religioase a marelui massă a credincioșilor, generalizând un fel de fals misticism. De aceea se impune o grijă deosebită din partea preoților, ca să ferească masa credincioșilor de astfel de influențe, oprindu-i, prin explicații cuvenite, de a crede cu ușurință în toți cei ce pretind că au viziuni.

Dar înainte de a ajunge la această problemă, să vedem cum ideile fixe se pot transforma în «viziuni», sau pot naște în cei stăpâniți de ele, iluzia unor viziuni. Problema aceasta este, de sigur, și mai greu de lămurit, decât aceea a nașterii ideilor fixe. Uneori ideile fixe n'au un caracter absurd și totuși se produc «apariții». Sau ele se produc și când deranjamentul mintal se manifestă numai ca o anumită dezordine în idei, cu precumpănirea unora din ele. Ba se produc uneori și la oamenii în general sănătoși mintal, dar cu o vie fantezie și preocupați intens de anumite lucruri. Pascal vedea permanent, în urma unei căderi primejdioase, o prăpastie înaintea sa. Walter Scott a văzut odată pe prietenul său Byron, mort, înfășurat într'o draperie. Swedenborg se lăuda că 28 de ani a văzut chipuri supranaturale. El afirmă că petrecea regulat cu Ingerii în casele lor, în curțile, în grădinile lor înflorite. Dar din descrierile lui se observă că aceste apariții au o origină pământească. Poate că în această asemănare a aparițiilor cu realitatea pământească, și în faptul că ele nu comunică văzătorului lor nimic deosebit, avem unul din criteriile sigure că ele nu au un caracter supranatural.

Cu atât mai explicabil este că asemenea apariții înșelătoare se produc în fața celor într'un oarecare grad deranjați mintal. «Dacă partea corespunzătoare a creierului este excitată în mod deosebit, cum se întâm-

plă adeseori la bolnavii mintal, un chip al memoriei, care le trezește interesul din nou, devine mai viu și se învârcăză așa de mult, încât li se pare că îl văd. Aceasta e halucinația. Ea nu e altceva decât transformarea unei idei în întipăriri ale simțurilor... De obicei, simțurile sunt puse în activitate prin influențe ce vin din afară, prin extremitățile și ramificațiile nervilor simțuali în ochi, urechi, limbă, nas și piele. Dar la fantasmele în chestiune, simțurile sunt excitate dinăuntru, prin influențe sufletești, prin reprezentări. Bolnavul însă nu-și dă seama de această origină a lor» (op. cit., pp. 21-24).

De sigur, aceasta nu înseamnă că nu există și viziuni reale de origină supranaturală. Creștinismul stă pe baza Revelațiunii divine, care s'a produs în mare parte prin viziuni, și în istoria lui s'au produs adeseori viziuni autentice. Dar ele, pe lângă faptul că se produc prin oameni sănătoși mintal, se mai caracterizează prin aceea că sunt: 1. lipsite în general de o formă asemănătoare formelor din lume; 2. sunt rare, sau extraordinare, și servesc unui scop de mare misiune; 3. presupun o curățire desăvârșită de patimi la cel care le are. Să luăm aceste caracteristici pe rând.

1. Viziunile adevărate sunt, în general, mai presus de orice formă. Numai când se simbolizează prin ele sensuri spirituale, primesc oarecare forme, ca, de pildă, în Apocalipsă sau la Dan'il, dar chiar prin aceasta se arată că formele respective nu sunt inerente realităților cerești. Falsii văzători însă nu știu de un astfel de caracter simbolic al «viziunilor» lor, ci le iau ad-litteram, atribuind divinității forme întru totul omenești. Că lumea supranaturală nu are forme asemănătoare celor pământești și în general nu se face cunoscută în astfel de forme, vedem din exemplul Sf. Apostol Pavel, care spune că atunci când a fost răpit în al treilea cer, a auzit cuvinte de nespus, pe cari nu-i este dat omului să le rostească (II Cor. XII, 4). Iar despre bunătățile vieții viitoare, care ar trebui să se desvăluie în parte văzătorului, spune că: «ochiul nu le-a văzut și urechea nu le-a auzit și la inima omului nu s'au suit» (I Cor. II, 9). Spiritualitatea răsariteană a dezvoltat această învățătură, având în general o atitudine neîncrăzătoare față de viziuni, pe motiv că dumnezeescul nu începe în formele lumii acesteia. Sf. D'adoch al Foticeii spune: «Chiar dacă ni s'ar trimite vreodată de Dumnezeu vreo vedere și n'am primi-o, nu s'ar supăra pentru aceasta preadoritul Domn Iisus pe noi. Căci știe că o facem aceasta pentru viclesugurile dracilor... Să luăm următoarea pildă pentru înțelegerea lucrului: o slugă e chemată de stăpân noaptea la poarta curții, după o îndelungată lipsă; dar ea necunoscându-l sigur, nu-i deschide ușa, căci se teme ca nu cumva, înșelând-o asemănarea glasului, să se facă pierzătoreea lucrurilor ce i-au fost încredințate de stăpân. Domnul acesteia nu numai că nu se va mânia pe ea când se va face ziuă, ci o va învrednici de multe laude, fiindcă a socotit că și vocea stăpânului este înșelăciune și n'a voit să piardă lucrurile lui» (Cuvânt ascetic, F'localia II, ed. I, p. 354—5). Iar în Pateric se dau o mulțime de cazuri când diavolul ia înfățișarea îngerului luminii pentru a amăgi pe pustnici (Pg. 315). Uneori ia chiar înfățișarea lui Hristos. Dar pustnicul închide ochii și la invitația diavolului, înfățișat ca Hristos, de a-i deschide și a-i privi, declară: «Eu nu vreau să văd pe Hristos cu ochii mei aici în lumea aceasta» (p. 399). Evagrie Ponticul cere, din acest motiv, ridicarea la rugăciunea fără formă, îndemn care

perzistă în toată spiritualitatea răsăriteană ulterioară. «Căci se întâmplă că în vreme ce te rogi curat și netulburat, să ți se înfățișeze deodată înainte vreun ch'p străn și ciudat, ca să te ducă la părerea că Dumnezeu este acolo și să te îndușlece să crezi că Dumnezeirea este cantitatea ce ți s'a arătat ție deodată. Dar Dumnezeirea nu este cantitate și nu are ch'p» (Cuvânt despre rugăciune, cap. 67, Filocalia I, ed. I, p. 83).

Desigur, Patericul admite și arătări cerești (p. 319). Sf. Simion Teologul are adeseori convorbiri cu Iisus în lumină, iar în cursul disputei isihaste Biserica noastră a formulat învățătura despre vederea luminii dumnezești. Dar în toate aceste cazuri nu e vorba despre vederi de forme asemănătoare formelor pământești, ca să nu zic peste tot de forme. Sf. Simion Noul Teolog cere și el rugăciunea fără formă. (Despre cele trei forme ale rugăciunii, Opera, ed. II, Syros, 1886, pg. 354 urm.). Iar «vederea» luminii dumnezești nu are sensul unei vederi materiale, ci e ceva mai presus de orice vedere, e ceva cu totul de ordin spiritual, intraductibil în cuvinte și forme pământești, negrăit, care nici nu ar trebui să se numească propriu zis vedere, cum spune neconținut Sf. Grigorie Palama.

2. Vederile adevărate sunt extrem de rari, sunt extraordinare, și servesc unor scopuri de mare activitate misionară. Când tot al zecelea individ ni se prezintă cu pretenția că are viziuni și încă aprcape zilnic, pe de altă parte e incapabil de o lucrare sericasă de misiune, avem deaface în mod sigur cu niște bolnavi mintal, sau cu niște șarlatani, sau cu niște victime ale ignoranței. Viziunea și minunea sunt nu numai supranaturale, ci și extraordinare. Dumnezeu nu suspendă ordinea naturală, pe care tot el a făcut-o, prin intervenții supranaturale, la tot pasul și de hatărul individual al oricui, ci o face aceasta în mod cu totul extra-ordinar și în vederea mântuirii sau a reconvertirii unor mari mulțimi. Sf. Ap. Pavel a avut o singură răpire și vorbește despre ea o singură dată și abia după 14 ani, silît de cei ce-i contestau autoritatea spre pierzania lor, dar și atunci o anunță simplu, fără să o descrie în amănunte (II Cor. XII, 3-4). El o discreție plină de învățăminte. Acele «căsnicii» sentimentale de fiecare zi și de toată viața, pe cari le au unele credincioase cu Hristos, sunt o modă mai nouă a catolicismului, de care nu știe nimic creștinismul primar, nici Ortodoxia, care a moștenit sobrietatea aceluia și convingerea că sentimentul este cel ce expune pe om mai mult greșelii și amăgirii.

3. Scrierile ascetice răsăritene, dacă vorbesc uneori de răpire sau de vederea luminii dumnezești, consideră că acestea nu pot avea loc decât după o desăvârșită curățire de patimi, prin eforturi cari durează o viață întreagă, deși uneori pot fi unele firi fericite cari au dela început o mai mare curăție. În orice caz, departe de a fi apanajul unor firi sentimentale, ca în catolicism, fenomenele de natura aceasta presupun o trezvie, o sobrietate și apăsionalitate desăvârșită, iar «vederea» aceea nu e o vedere de tot felul de forme și întâmplări complicate ce se lasă descrise în amănunt, ci o trăire simplă, spirituală, fără formă, a prezenței dumnezești.

Ținând seama de aceste criterii, multe «vedenii» pe cari pretind că le au tot felul de indivizi, se vor dovedi ca halucinații ale unor oameni uneori relativ sănătoși, dar de cele mai multe ori cu o sănătate deficientă.

Dar falsul misticism se întreține nu numai prin halucinații, ci și prin iluzii. La halucinație este întâi ideea, reprezentarea mintală, apoi senzația,

sau imaginea cu aparență de realitate. La iluzie este întâi o senzație reală și apoi o idee, o reprezentare falsă despre ea, o interpretare greșită a ei. Dacă halucinația este mai ales apanajul celor bolnavi, iluzia nu presupune numai decât o boală. O lipsă de atenție, de percepere superficială și imprecisă, însoțită de o preocupare a noastră de anumite idei și afecte, ne face să naștem nenumărate iluzii (Werner, Op. cit. p. 25).

Un rol important în nașterea iluziilor și mai ales în generalizarea lor îl joacă și ignoranța. Dar cu aceasta trecem la un treilea capitol, la cel al cauzelor morale ale falsului misticism.

III. Cauzele morale ale falsului misticism, sau domeniul ignoranței și al relei credințe. Drept cauze morale ale falsului misticism, se pot indica: ignoranța, lăcomia și prezumția. Dacă ocultismul și mai ales stările patologice produc fenomene de fals misticism dintr'o anumită sinceritate, prezumția și lăcomia produc cu rea credință pretinse fenomene de ordin supranatural, fie de caracter magic, fie de caracter religios, și întretin credința în ele. De sigur, uneori credințele magice, lăcomia și prezumția se întâlnesc în unii și aceeași indivizi, producând fenomene vrăjitoarești, sau aparența unor fenomene religios-supranaturale. Acelaș rol îl poate avea și ignoranța, deși ea nu e o cauză de rea credință a unor astfel de fenomene. E totuși și ea o cauză morală a lor, deoarece și pentru ignoranță poartă o vină atât cel stăpânit de ea cât și cei răspunzători de el. Ignoranța e mai ales mediul și vehiculul propice de răspândire a falsului misticism. Mulți vrăjitori și descântători practică activitatea lor și din pricina ignoranței. Și mulți sunt robii unor iluzii din pricina ignoranței. Dar ignoranța e mai ales pricina care face mulțimea să dea crezare vrăjitoriilor, halucinațiilor și iluziilor pe cari le produc unii indivizi. Ignoranța e factorul cel mai de seamă în generalizarea falsului misticism. Formele epidemice ale falsului misticism sunt un semn trist de înapoiere religioasă generală și un certificat rușinos pentru păstorii sufletești ai unui popor.

Dar să luăm pe rând cele trei cauze morale ale falsului misticism sau cauzele de răspândire a lui.

1. Ignoranța. «Nesțiința este, cum spune Sf. Marcu Ascetul, maica tuturor relelor». (Epist. către monahul Nicolae, Filocalia I, ed. I, p. 331). Ea e unul din cei «trei uriași puternici ai diavolului» (al doilea fiind uitarea și al treilea nepăsarea), sub crotirea cărora se furizează toate patimile în suflete (Ibid.). De aceea omul are datoria să lupte necontenit pentru alungarea neștiinței din sine. Chiar îngerii se purifică în veci de neștiință, adică progresează la noui și noui trepte de cunoștință, cum ne învață Dionisie Areopagitul în Ierarhia cerească.

La adăpostul ignoranței se instalează în suflet și falsul misticism. Ca orice păcat și acesta poartă asupra sa, între alte multe peceți, și pe aceea a ignoranței. Căci falsul misticism este cum am spus, o dispoziție a sufletului care așteaptă totul dela miracol, caută la tot pasul vedenii și îmbracă aproape pe fiecare persoană mai deosebită în aureola supranaturalului. Această dispoziție se întemeiază pe o multiplă ignoranță.

a) Mai întâi se constată o crasă ignoranță a naturii și a legilor ei, cât și a supranaturalului. Ea confundă natura cu supranaturalul, deprecindu-le pe amândouă. Necunoscând deosebirea între natură și supranatu-

ral, ea nu cunoaște nici raportul just între amândouă. Ea anulează întreț efortul spiritului omenesc dela începuturile lui până azi care, împlinind po runca divină de-a supune pământul (Gen. I, 28), a dobândit, prin științele naturii, o cunoștință tot mai precisă și mai amănunțită a legilor naturale a ce se poate aștepta dela fiecare lucru și fenomen și dela înlănțuirea lor a modului cum pot fi întrebuințate ca să dea maximum de randament. Dar totodată desonorează pe Dumnezeu, neștiind că El își descopere înțelep- ciunea și puterea în marea ordine naturală pe care a creat-o și-o sus- ține și că El nu se poate rectifica pe Sine, suspendând la tot pasul legea naturală a lucrurilor și producând prin ele efecte supranaturale. Falsul misticism coboară supranaturalul, transformându-l în ceva obișnuit, în- serându-l între factorii cotidiani, famil'ari ai vieții. Supranaturalul astfel socotit nu mai e realitatea necontenită și înaltă, care provoacă omului cutremur și amețeală chiar și numai când se gândește la ea, fiind tocmai prin această distanță, înaccessibilitate și deosebire radicală de lume, un factor de elevație pentru viața credinc'osului. Credința luminată e aceea care nu atribuie lui Dumnezeu nici una din însușirile și funcțiile naturii, ci-l socotește inf'init mai presus de tot ce e manifestare și însușire naturală, neîndrăznind să-și facă despre El niciun concept, nici o imagine prin ana- logie cu lumea, ci ridicându-se la El prin rugăciunea «fără formă», cum zice Evagrie Ponticul, sau printr'o cunoaștere mai presus de cunoaștere, cum zic alți Părinți răsăr'teni. Ea îl socotește pe Dumnezeu necunoscutul prin excelență și tocmai de aceea cutremurător. Sfântul Grigorie de Nissa și Dionisie Areopagitul au pus bazele solide ale acelei teologii superioare, numită negativă sau apofatică, ce se ridică la Dumnezeu mai mult negân- du-i orice însușire decât atribuindu-i-o, teologie pe care și-a însușit-o în chip special Ortodoxia. Iar un teolog mai nou spune: «Puterea lui Dum- nezeu nu este nici o putere a naturii, nici o putere a sufletului, nici vreoa alta dintre puterile mai înalte sau foarte înalte, despre care știm sau putem ști, nici cea mai înaltă dintre ele, nici suma lor, nici izvorul lor, ci criza tuturor puterilor, ceace-i cu totul altceva. Puterea lui Dumnezeu nu stă lângă și deasupra lor (supranatural), ci d'ncolo de toate puterile condițio- nate și condiționate, cu neputință de amestecat cu ele, cu neputință de pus în rând cu ele, numai în extremă precauție de comparat cu ele» (Karl Barth, «Der Römerbrief», ed. 1924, pp. 11-12).

Același teolog observă că: a pune manifestările lui Dumnezeu în rând cu manifestările naturii, înseamnă a uita că trebuie să trecem prin granița învierii, ca și Hristos, pentru a ne întâlni cu lumea supranaturală. Afir- mând întâlnirea noastră cu Hristos în ordinea naturală, înseamnă a uita că El a intrat prin Inviere în altă ord'ne, că ordinea naturală a fost ară- tată ca incompatibilă cu ordinea divină, prin învierea lui Hristos, căreia trebuie să-i urmeze și învierea noastră, dacă vrem să intrăm în ordinea divină. «Este o impietate. Noi socotim că știm ce zicem, când zicem: Dumnezeu. Noi îi acordăm supremul loc în lumea noastră. Noi îl așezăm prin aceasta pe aceeași linie cu noi și cu lucrurile din lume... Noi ne îm- bulzim în apropierea Lui și îl atragem fără grijă în apropierea noastră. Ne permitem să intrăm într'o relație de familiaritate cu El. Ne permitem să calculăm cu El ca și cum n'ar fi nimic deosebit. Ne permitem să ne dăm drept confidenții Lui, protectorii Lui, administratorii și mijlocitorii Lui.

Noi schimbăm vesnicia cu timpul. Aceasta este impietatea în relația noastră cu Dumnezeu. Noi ne facem în secret stăpâni în această relație. Propriu zis, nu ne interesează Dumnezeu, ci nevoia noastră căreia îl aservim pe Dumnezeu. Cutezanța noastră cere, pe lângă toate celelalte, o cunoaștere și o pătrundere în lumea supranaturală, o dispunere de ea... Așezând pe Dumnezeu pe tronul lumii, socotim să ne așezăm pe noi înșine... Aceasta este relația noastră cu Dumnezeu dincoace de înviere, înainte de a fi chemați la ordine: Dumnezeu însuși nu e recunoscut ca Dumnezeu și ceea ce numim Dumnezeu e în realitate omul» (p. 20). De fapt, vrăjitorul se face pe sine Dumnezeu și e considerat ca atare și de cei ce aleargă la el, precum se face Dumnezeu și e considerat ca atare, oricine se dă pe sine drept făcător de minuni sau văzător al lumii supranaturale. Dumnezeu nu poate fi cugetat atunci mai sus decât acești oameni, nici puterile Lui mai mari decât ale lor. «Sunt ridicați întâi oamenii și apoi se uită distanța față de Dumnezeu... Pentru că cugetăm despre noi înșine ceea ce-i permis să cugetăm numai despre Dumnezeu, nu putem să cugetăm despre Dumnezeu mai înalt decât cugetăm despre noi înșine» (p. 20).

Vrăjitorii, cei ce văd minuni și viziuni la tot pasul, «au schimbat mărirea lui Dumnezeu celui nesticăcios, cu asemănarea și înfățișarea omului stricăcios» (Rom. I, 23). «Ei au pierdut simțul pentru ceea ce-i specific lui Dumnezeu... Distanța între Dumnezeu și om nu mai are o însemnătate principială, precisă, care trebuie respectată. Deosebirea între nesticăciunea, absolutul și necondiționalitatea lui Dumnezeu și stricăciunea, relativitatea și condiționalitatea existenței noastre se șterge. Ochiul, care trebuia să vadă această distincție, s'a întunecat. Astfel se ivește la mijloc, între aici și acolo, între noi și Cel cu totul altfel, negura sau ceața religioasă, în care, prin diferite meșteșuguri de identificare și procese de amestecare mai mult sau mai puțin sexual colorate, sunt ridicate stările umane sau animalice la rangul de trăiri ale lui Dumnezeu, existența și activitatea lui Dumnezeu e «experiată» ca trăire umană sau animalică... În negura aceasta se uită că tot ce e trecător e numai o ghicitură» (p. 25).

De sigur, cum am mai amintit, Biserica noastră are doctrina despre energiile divine necreate, cari coboară în lume. Dar tocmai pentru că sunt necreate, se salvează discontinuitatea între ordinea creată și ele, se salvează caracterul apofatic al cunoașterii lui Dumnezeu, se salvează transcendența lui pentru puterile naturale de sesizare a omului, se salvează caracterul deosebit al acestor energii față de orice energie și formă din lume.

Dacă-i așa, o credință e cu atât mai luminată cu cât e însoțită de o mai largă cunoaștere a ordinii naturale, ca să nu atribuie nimic din ceea ce-i propriu ei, lui Dumnezeu.

Desigur, aceasta nu înseamnă că credincioșii de rând sunt excluși de la binefacerile acestui progres în cunoașterea lui Dumnezeu, neputându-și însuși toate descoperirile științei. Descoperirile esențiale ale științei pot fi făcute ușor accesibile masselor largi, dacă e cine să se ocupe cu răspândirea lor și de opera aceasta se poartă grijă la noi, mai mult ca în toate timpurile. Slujitorii Bisericii pot aduce o contribuție prețioasă în această operă, pe care o pot folosi chiar spre promovarea cunoașterii lui Dumnezeu. În felul acesta se alungă ignoranța din sufletele credincioșilor, pe de o parte în privința naturii, pe de alta în privința lui Dumnezeu, în așa fel

încât ei nu mai confundă natura cu supranaturalul, ci păstrează raportul just între ele. Foarte just a observat un teolog contemporan, că Spiritul dumnezeesc e ceea ce e dincolo de realitatea nemijlocită, sensibilă sau mintală. Realitatea nemijlocită e ordinea naturală sau creată. E o naivitate, mai bine zis un semn de mare ignoranță și în același timp o mare impietate să se intercaleze Spiritul dumnezeesc între chipurile lumii sau activitatea lui între activitățile naturii. E o impietate și o coborîre a lui Dumnezeu, să fie conceput ca făcând o concurență nereușită zugravilor, făcându-L autorul unor contururi primitive pe sticlele geamurilor. «Duh este Dumnezeu» (Ioan IV, 23); ca atare, El nu poate fi prins cu mâna și lucrarea Lui nu e o lucrare fizică nemijlocită, asemenea aceleia a agenților naturali. Noi umblăm aici prin credință, nu prin vedere. De aci se vede că Dumnezeu nu este o realitate vizibilă sau nemijlocit experiabilă, ci o realitate indirectă, pe care o acceptăm prin credință. «Spiritul este negarea nemijlocității directe». «Credința are deaface cu lucrurile nevăzute. Ca să fie obiect de credință, tot ce e crezut trebuie să fie ascuns. Și e ascuns cel mai adânc, dacă e opus aparițiilor, simțurilor și experienței» (Karl Barth, op. cit., p. 4). Desigur, Biserica noastră are învățătura despre icoane. Dar icoanele nu sunt piese supranaturale intercalate între obiectele naturii. Ele împlinesc funcția de simboale, adică sunt obiecte produse de agenți ai lumii create, care ajută gândului să se ridice la ceea ce e dincolo de ele, așa cum toată natura poate da acest ajutor minții omenești. Cine consideră obiecte și lucrări ale naturii drept supranaturale, nu se ridică la Dumnezeu adevărat, cel mai presus de natură, ci se închină la idoli. Acela pierde tensiunea spre transcendent. Natura ajută pe credincios să urce spre Dumnezeu tocmai prin faptul că îi apare ca lipsită de atributele supranaturalului, că implică o insuficiență, întrucât nu se depășește în cuprinsul ei nicăiri legalitatea cunoscută. O natură în care fenomenele naturale s'ar alterna cu cele supranaturale, un om ale cărui manifestări naturale ar fi succedate de manifestări supranaturale, ar face de prisos existența unui domeniu deosebit al supranaturalului, n'ar mai mâna sufletul spre un Dumnezeu transcendent ordinei naturale.

Astfel, raportul între natură și supranatură nu e unul de amestec între ele, de alternare. Supranaturalul nu poate fi văzut, nu avem cu el un contact nemijlocit. El e dincolo de natură, inaccesibil nouă și cu totul altfel decât ceea ce putem noi vedea, cugeta, experia. Desigur, Biserica Ortodoxă admite că Dumnezeu ascultă rugăciunea credinciosului și când îi e de folos, i-o împlinește; Biserica noastră admite, deasemenea, că Dumnezeu ne dăruiește harul Său. Dar Dumnezeu nu împlinește rugăciunea credinciosului făcând minuni, adică suspendând de fiecare dată ordinea naturii, iar harul pe care ni-l dăruiește nu-l experiem direct, ca pe o energie a lumii create. Dumnezeu împlinește rugăciunile noastre, folosindu-se în modul cel mai eficace de lucrarea firească a forțelor naturii, sau ne îndrumă în chip nesimțit să ne folosim în modul cel mai eficace de ele. Dumnezeu dă, în concepția Bisericii, hrană îmbelșugată, nu făcând să apară din nimic un număr de pâini în cămară, ci folosind sau ajutându-ne să ne folosim, în modul cel mai eficace, de forțele productive ale naturii. În orice caz, lucrarea lui Dumnezeu rămâne mai presus de experiență și nu turbură cu nimic ordinea naturii, din care motiv în toate cazurile de felul

acesta orice efect poate fi explicat și prin cauze pur naturale. E necesară credința pentru a atribui un efect oarecare influenței Lui. Iar aceasta e o dovadă că Dumnezeu nu intervine nemijlocit, vizibil, nu se substituie naturii, ci lasă natura în deplinătatea lucrării ei. Desigur, din punct de vedere ertodox nu se poate nega, în principiu, posibilitatea minunii și a viziunii. Nu se pot nega, de pildă, minunile și viziunile care însoțesc Revelația divină. Dar tocmai pentru a-și împlini menirea și a servi ca semne ale supranaturalului, ele trebuie să fie de tot rare. Minunile săvârșite în fiecare zi și la tot pasul n'ar mai avea nici'un rost, iar Dumnezeu nu se amestecă fără rost în ordinea naturală pe care El însuși a creat-o. De aceea refuză Iisus cererea Fariseilor de a le da mereu semne. Viziunile adevărate sunt evenimente de ordin spiritual, care trebuie să se producă la un nivel spiritual și într'un mod care n'are nimic comun cu întruchișările lumii obiectelor.

b) Dar falsul misticism e alimentat nu numai de o ignoranță de ordin intelectual, ci și de una de ordin moral. Datorită acestei ignoranțe, credinciosul așteaptă scăparea de anumite greutăți nu dela o îndreptare a vieții sale, ci dela miracole care îl dispensează de eforturi morale în vederea îndreptării vieții sale. Asemenea miracole i se promit nu numai de vrăjitori, ci, din păcate, și de unii păstori sufletești, cari prezintă rugăciunea lor ca deplin eficace prin ea însăși, fără să fie însoțită de o rugăciune și de o îndreptare morală a credinciosului. Desigur, nu se poate nega puterea rugăciunii în scăparea omului de anumite greutăți și necazuri. Dar rugăciunea nu aduce singură această scăpare, ci împreună cu o viață îndreptată. Rugăciunea își are rolul principal tocmai în faptul că se face piatra de hotar pentru o viață îndreptată sau susține o astfel de viață. De aceea e necesară și rugăciunea credinciosului, nu numai a preotului, pentru scăparea lui de necazuri. Orice preot ar trebui, prin urmare, să facă ceace fac, de fapt, cei mai mulți: să folosească prilejurile când credincioșii vin să-i ceară ajutorul pentru a scăpa de necazuri, ca să le dea o învățătură despre viața pe care trebuie să o ducă. Sf. Părinți arată necontentit cum întreaga fericire și mântuire a oamenilor depinde de virtuțile lor. Prin toate necazurile, Dumnezeu vrea să-l scoată pe om din viața de patimi, din necurăția lui. Preoții au prilejul, când credincioșii vin să le destăinuie necazurile și să le ceară rugăciunile, să cunoscă de ce răcilă morală suferă viața lor individuală și familiară și să le arate modul în care pot scăpa de ea și urca spre tot mai multă virtute. În loc să citească la acatist bilețele imorale, ca de pildă: «Dumnezeu să întoarcă pe Ion cu dragoste asupra Mariei», ar fi de mult mai mare folos să lămurească pe credincioșii respectivă că trăiește într'o viață imorală, că jignește pe Dumnezeu cerându-I să o ajute în prelungirea acestei vieți și că suferințele ei vor dura atâta vreme cât va dura și patima ei și această viață necuvenită. Cu atât mai mult ar trebui să refuze să primească, a atinge de altar piese de lingerie intimă, cu aceleași scopuri, sau chiar cu scopul de a întări o căsnicie legală, sau de a întemeia una nouă. Prin practici de felul acesta nu se mai servește opera de educare și spiritualizare a sufletelor prin religie, ci sub forme creștine se servește de opera de scufundare a lor în imoralitate și în întunericul și robia unor puteri obscure, care se deslănțuesc prin practici de sugestie și de magie.

Trebuie să judecăm lucrurile cu sinceritate și să răspundem cinstit la întrebarea: în ce proporție se află în credincioșii noștri preocuparea de jertfa și învierea lui Hristos, de mântuire prin împreună răstignire cu El față de patimi, față de omul păcatului și al egoismului, în raport cu preocuparea de scăpare din diferitele necazuri ale vieții, prin tot felul de practici cari nu pot avea nicio legătură cu opera de răscumpărare a Domnului și cu angajamentele morale ce decurg pentru fiecare credincios din ea? Să recunoaștem că toți avem o parte de vină pentru această situație, dacă nu pentru promovarea pozitivă a acestor practici și preocupări, semne ale necunoașterii înaltei esențe a creștinismului, cel puțin pentru puțină noastră râvnă în opera de luminare a credincioșilor.

2. O a doua cauză morală, care crează fenomene de fals misticism, este lăcomia. Lăcomia susține practicile vrăjitorilor, dar o întâlnim, din păcate, și la unii slujitori ai altarelor, îndemnându-i să tolereze ignoranța religioasă a credincioșilor, dar și să se dea drept făcători de adevărate miracole. Invățarea credincioșilor că scăparea lor de necazuri depinde în primul rând de o viață de muncă și seriozitate morală, nu convine nici acestor falși păstori, pentru că pierd rolul de factotum bine remunerat, nici credincioșilor, la început, căci le pune povara unor îndatoriri de viață și a unor responsabilități, al căror gust nu se capătă decât cu vremea, după o anumită creștere moral-spirituală a omului. Predica stăruitoare, învățarea, sfătuirea credincioșilor, nu sunt însoțite sau urmate numaidecât de o monedă, ca hârtiuța la acatist. Și se preferă moneda credinciosului în locul mântuirii lui. Astfel, credinciosul e lăsat în întunec, în loc să fie luminat neconținut asupra însușirilor lui Dumnezeu, asupra jertfei lui Hristos, asupra condițiilor morale cu ajutorul cărora omul poate crește în unirea cu Hristos și se poate mântui. Creindu-și din interes materiale, fără multă greutate, în mod treptat o faimă, acești falși păstori încep să creadă dela o vreme ei înșiși că au puteri miraculoase.

3. Și iată cum o a treia cauză care susține falsul misticism, este **prezumția**. Prezumția este specifică oricărei mentalități magice. Căci, în vreme ce mentalitatea religioasă cere smerit ajutorul lui Dumnezeu, mentalitatea magică, necunoscând pe Dumnezeu ca persoană liberă, ci crezând doar în forțe impersonale, deci lipsite de libertate, socotește că poate dispune de ele, deci face pe credincios să se creadă superior lor. Dar în păcatul acesta cad ușor și unii monahi. Pornind în viața lor călugărească cu oarecare bună intenție de viață înfrănată, de rugăciune mai simțită, nu peste mult cad victimele faimei de sfinți, cu puteri miraculoase, pe care câteva femei ușor câștigă ca aderente de orice monah. i-o fac cu asiduitate, datorită ignoranței lor. Și așa încep să se creadă ei înșiși sfinți, văzători în suflete, tămăduitori, și să se comporte în consecință. Desigur, psihologia acestora e ceva mai complicată și ar putea forma obiectul unui studiu destul de interesant. N'am putea zice că ei se cred într-un tot drept ceea ce sunt, socotți. Se amestecă în stările lor sufletești și multă nesiguranță și o doză de nesinceritate, de voință de a părea ceea ce nu sunt siguri că sunt. Pe de o parte cred de fapt într-o anumită putere a lor, peste suflete; pe de alta, nu prea sunt siguri dacă puterea lor e chiar atât de mare câtă li se atribue și nici dacă ea e dela Dumnezeu sau din «personalitatea» lor, sau se datorește slăbiciunii celor ce umblă în jurul lor. De aceea ei trebuie să

simuleze o evlavie și o putere mai mare decât au. Neavând convingerea că în ei lucrează Dumnezeu, ei sunt plini de mândrie, pe care se silesc să o ăsimuleze, ca să apară ca oameni ai lui Dumnezeu, dar ea izbucnește adeseori în manifestări cari îi dau de gol, pentru cei ce sunt în stare să vadă. Ei nu scapă niciun prilej de a face să se înțeleagă puterea de care dispun. Prin aceasta se desvăluie că nu puterea lui Dumnezeu lucrează prin ei, căci de puterea lui Dumnezeu nu poate dispune omul, ca să poată amenința cu ea pe cei ce-i privesc cu ochi critici, sau să fâgăduiască cine știe ce miracol. Puterea lui Dumnezeu e cerută cu smerenie, rămânând ca Dumnezeu să o dea sau nu, după bunăvoința Lui. Cine se bizue pe puterile supranaturale ca pe niște puteri ce stau la dispoziția lui, se arată ca fiind stăpânit de o mentalitate vrăjitoarească. Când vreun preot, sau vreun călugăr, cere unei mame să-i aducă fotografia fiului dispărut și când, după ce i se aduce și privește la fotografie, declară cu ton sigur: «Ți-l aduc», se comportă nu ca un reprezentant al religiei, ci al magiei, adică se socotește nu slujitorul smerit al lui Dumnezeu, ci dispunătorul de anumite puteri obscure.

Nu negăm că se poate obține o sfințenie și în viața pământească. Dar între sfințenia adevărată sau căutarea sinceră a sfințeniei și falsa sfințenie sunt următoarele deosebiri radicale:

a) Sfințenia încoronează strădaniile îndelungate și obositoare ale unei vieți întregi; faima falsei sfințenii și-o câștigă cineva după câteva luni de exhibiții extravagante, bine puse în scenă. Se poate întâmpla și faptul ca cineva să fi pornit sincer pe drumul unei vieți de curăție, dar neacoperindu-și destul de bine ostenețile sale, lauda oamenilor îl dă peste cap, până e încă crud în viața duhovnicească, încât încetează de a mai urmări sfințenia adevărată, mulțumindu-se cu manifestări prefăcute de sfințenie.

b) De aceea, sfințenia adevărată și strădania după ea, este acoperită de smerenie. Omul care trăiește împlinind cu adevărat poruncile dumnezeiești, nu caută să atragă atenția asupra sa, asupra vieții sale, nu vorbește de sine, sau dacă aduce altul vorba despre sine își scoate în relief păcatele, scăderile sale, chiar cu exagerare, sau chiar inventându-le. Peste tot el ține să treacă drept un om neînsemnat. Pe sfinții adevărați îi descoperă Dumnezeu fără voia lor, uneori numai la moartea sau după moartea lor. Din păcate poate fi simulată și smerenia. Unii dintre cei care își fac faimă de sfinți fac pe smeriții. Ba mai mult, săvârșesc fapte păcătoase, cu pretenția că voiesc să-și acopere cu ele sfințenia. Și de fapt reușesc să amăgească multe suflete naive. Totuși, smerenia adevărată și acoperirea adevărată se pot deosebi ușor de cele false. Smerenia falsă se cunoaște prin aceea că cel ce o afișează face caz de ea, atrage atenția asupra smereniei sale. Iar cel ce-și acoperă cu adevărat sfințenia nu o face prin acte de călcare a poruncilor și a disciplinei bisericești. Acoperirea sfințeniei se face printr-o înveșmântare în simplitate, în nepricepere, prin săvârșirea la întineric a celor bune.

c) Sfințenia adevărată înseamnă o stare de curăție de toate patimile: a lăcomiei pântecelui, a desfrăului, a iubirii de argint, a mâniei, a întristării, a trândăviei, a mândriei. În locul fiecărei patimi din acestea trebuie sădită virtutea contrară. Astfel, urcușul spre sfințenie înaintează dela

sobrietatea în mâncare, la castitate, la nelăcomie, la blândețe, la seninătate, la hărnicie, la smerenie și iubire. De patimile trupești reușesc mulți să se elibereze. Dar foarte puțini reușesc să se elibereze de mândrie. De aceea, falsa sfințenie caută popularitatea. Ea simulează și smerenia și iubirea de oameni, pentru a-și atrage admirația. Sfântul adevărat are putere să suporte chiar impopularitatea, pentru că are alte mângâieri și n'are lipsă de hrana laudelor omenești.

E uimitor și trist să vedem că la noi s'a lătit moda simulării sfințeniei, cu tot cortegiul de preținse daruri suprafirești ce țin de ea: eficacitatea sigură a rugăciunii, citirea gândurilor, vederea la distanță, darul tămăduirii, al procreției, etc. În loc să înainteze cu osteneală răbdătoare pe drumul îmbunătățirii reale și a mântuirii, împlinind ascultările de muncă sârguincioasă și de curățire de orice patimă și de orice gând subțire al patimii, făcându-se pildă de viață serioasă, tocmai întrucât se fereșc mai mult de vederea lumii, sunt unii cari aleg drumul lunecos și comod al pierzaniei, creîndu-și câte o ceată de adoratoare și lăsându-se răsfățați de ele cu mîncărică bună, cu haine moi și luxoase, cu ofuri de admirație pentru orice cuvânt ce le iese din gură, cu o propagandă care le duce repede faima în toată țara, făcând pe o mulțime de oameni să alege când la unul când la altul din ei, până ce se conving că nici acesta, nici acela nu e prorocul.

Din toate cele de până aici se poate vedea că falsul misticism, întretinut din ușurătate și lăcomie între credincioșii noștri, este un fenomen de decadentă care slăbește adevărata credință și viață morală reprezentată de Ortodoxia noastră. De aceea, este în interesul Bisericii și al preoțimii, în primul rând, să pună stavilă acestui fenomen. Este de datoria noastră a tuturor să reactualizăm, prin propovăduirea noastră, în conștiința credincioșilor, principiile luminoase ale creștinismului. Să concentrăm propovăduirea în jurul lui Hristos, a Jertfei și a Invierii Lui, nu să concentrăm privirile în jurul persoanei noastre. Totodată să nu uităm că Ortodoxia are ca principal element tainic: unirea credinciosului cu Hristos. Dar acest element tainic se face propulsorul unei etici personale, condiția neapărată a mântuirii. Concepția aceasta etică a mântuirii face din Ortodoxie o doctrină a luminii, căci viața virtuoză este singurul factor care dă o explicație rațională mântuirii și desăvârșirii. Arătând neconținut credincioșilor că mântuirea lor depinde de viața lor de credință, de muncă, de omenie, de iubire, de sobrietate, arătându-le în sfaturi individuale pe ce treaptă sunt și ce trepte urmează să urce imediat, aruncăm lumină în cugetele lor; ei își dau seama că așa e și rațional să fie. Altfel îi forțăm să accepte la tot pasul iraționale și arbitrare intervenții din altă lume. îi silim să renunțe la orice explicație a ajutorului de sus și a mântuirii. Și prefacem creștinismul într-o magie care nu dă niciun ajutor formării morale și intelectuale a omului. Iar paguba va fi, în primul rând, a noastră. Căci nunțile oamenilor nu vor accepta multă vreme să atârne de practici și atitudini inexplicabile sub raport moral.

Dar dacă manifestările înfățișate până aci, reprezintă mai mult o falsă înțelegere a Ortodoxiei, există și un fals misticism de esență protestantă și neo-protestantă, care trebuie să ne intereseze, întrucât influențează uneori viața religioasă a credincioșilor noștri. Protestantismul, prin doctrina sa

despre mântuirea numai prin credință, nu urmărește, prin predica sa, să angajeze pe credincioși într-o viață de fapte, într-o viață ce progresează în virtuți. El vrea numai să trezească în credincioși încrederea că Jertfa lui Hristos îi absolvă de orice păcat și le asigură mântuirea, fără ca ei să fie datori să facă ceva pentru a-și schimba viața. E o predică de stil sentimental, care urmărește o înduioșare momentană a credincioșilor, fără urmări durabile de natură etică.

Predica de natura aceasta, de stil protestant și neo-protestant, care prin descrieri impresionante ale suferințelor de pe cruce ale Domnului și prin intonația sentimentală a cuvântătorului, urmărește să stoarcă câteva picături de lacrimi din ochii credincioșilor, fără nicio urmărire pentru viața lor zilnică — căci doar Domnul a făcut, prin vărsarea Sângelui Său pe cruce, totul pentru noi —, o întâlnim destul de des și în bisericile noastre. E o predică de flori retorice, poate și o predică de impresionante descrieri ale iubirii lui Hristos față de noi păcătoșii, dar nu și o predică de angajare a credincioșilor într-o stăruitoare și neconținută răstignire și înviere cu Hristos, adică de luptă neîncetată cu patimile egoismului, de progres neîncetat în fapte bune. E o predică ce prezintă mântuirea omului ca realizându-se exclusiv de Dumnezeu prin Jertfa Fiului Său, omul neavând să contribuie cu nimic, ci doar să se pătrundă, înduioșându-se, de atâta iubire a lui Dumnezeu, care îl tot iartă pe el, care numai păcătuiește, neputând face nimic bun.

Ceea ce dă acestei mentalități caracter de fals misticism și o înrudește cu formele de fals misticism descrise mai înainte, este același pasivism moral, același inactivism, care așteaptă totul de la Dumnezeu. Falsul misticism anulează rolul omului, importanța lui, slăbește persoana lui în fața exclusivei realități și atoteficienței divine. Dacă-i așa, numai o concepție care accentuează rolul activității omului în dobândirea mântuirii, afirmă valoarea omului și îl face să se mențină în identitatea lui și să crească în putere până la măsura «bărbatului desăvârșit» (Efes. IV, 13).

Nu mai un creștinism, în care eticul are un așa de mare rol, în care contribuția omului la mântuirea sa prin fapte este atât de necesară, este un factor de formare a omului și a păstrat în toată deplinătatea esența de adevărată religie a creștinismului. Iar acest creștinism este ortodoxia. Oriunde nu se urmărește această formare, această întărire a omului, oriunde omul e deprețiat, puterea lui slăbită, avem o cădere de la adevărata religie într'un fals misticism. Acolo nu se împlinește vicia lui Dumnezeu, care a trimis pe Fiul Său în lume ca să refacă pe om, ca oamenii «viață să aibă și mai mult să aibă», care voiește, potrivit cuvântului Sf. Ap. Pavel, ca noi să fim «puternic întăriți, prin Duhul Său, în omul dinlăuntru» (Ef. 3, 16).

4. În toate formele de fals misticism descrise până aci se observă o oboseală, o lipsă de curaj în fața vieții, o teamă de viață, un refugiu în falsă mângâiere că face Dumnezeu sau cine știe ce forță supranaturală totul în locul omului. E a patra cauză morală a falsului misticism. E un alt aspect al stării nesănătoase pe care o susține.

Sf. Părinți răsăriteni pun un mare preț pe trezvia credinciosului. Aceasta este o neconținută atenție a omului la gândurile cari caută să se furișeze în mintea lui, pentru a le alunga imediat pe cele rele. Dar trezvia am

putea spune că este și atenția neconținută a omului la realitate și curajul de a o privi în față, de a o accepta cu toate problemele ei, de a-și lucra mântuirea în condițiile date de ea. Trezvia este și un realism opus oricărei reverii, care e un refugiu neputincios într-o lume a fanteziei. Nu acolo își dobândește omul mântuirea, pentru că nu acolo se pot săvârși fapte bune. Omul trebuie să îmbrățișeze realitatea și în ea să lucreze. E greșit să o lase pe aceasta în seama lui Dumnezeu, iar el să se refugieze fricos în lumea ireală a visurilor. Falsul misticism este în definitiv fuga de realitatea adevărată într-o falsă realitate, e fuga de realitatea creată de Dumnezeu într-o realitate visată de om, o fugă de realitatea prin care se ajunge la Dumnezeu într-una care n'are nicio ieșire, niciun drum spre Dumnezeu.

De aceea fenomenele falsului misticism se îndesesc mai ales în epocile marilor prefaceri sociale, punând stăpânire cu deosebire pe cei ce își pierd pozițiile favorizate ce le aveau în orânduiri apuse, pe cei ce din pricina aceasta nu pot accepta cu inimă ușoară noua realitate socială și au motive să se teamă de ea, ca și de orice consolidare și desfășurare a ei. Sfârșitul vieții lor comode și fericite li se pare una cu sfârșitul oricărei vieți normale în general, una cu «inceputul sfârșitului» lumii. Un sentiment de crepuscul istoric și cosmic, un sentiment de apocalips li se naște în suflet. Doritori să câștige și masele largi pentru felul lor de a vedea lucrurile, pentru o atitudine temătoare și ostilă față de noua realitate socială, ei își fac din fenomenele falsului misticism, fie căi sunt stăpâniți sincer de ele, fie numai la aparență, mijloace de luptă politică, făcându-se agenții lor de răspândire și încercând să creeze în mase cu ajutorul lor, o stare de turburare, de panică, de inactivitate, ca aceea descrisă de Sf. Ap. Pavel în ep. II către Tesaloniceni 2, 2.

Preoții au datoria, în asemenea cazuri, să lumineze și să liniștească pe credincioși, tot după exemplul Sf. Ap. Pavel din aceeași epistolă, cap. 3, ferindu-i de a se lăsa antrenați în atitudine periculoase pentru viața lor și în asemenea stălciri ale noțiunilor religioase. Căci dacă, în loc de a le arăta minciuna astorfel de contrafaceri religioase (ca de pildă: apariții pe geamuri, femeie prefăcută în măgăriță, sunuri despre sfârșitul lumii), preoții le vor întări, printr-o aprobare mai mult sau mai puțin tăcută, convingerea în adevărul lor, descoperirea neadevărului din ele, pe care o vor face înșiși credincioșii în mod sigur, va însemna și o gravă împușinare a încrederii lor în autoritatea preotului și a religiei. Creștinismul, ca religie a adevărului, n'are lipsă, ba e profund periculos, să fie sprijinit pe minciuni, cari se desvâluie rând pe rând ca atare.

În afară de aceea, Biserica nu trebuie să încuviințeze, folosirea credinții și a noțiunilor religioase ca armă de luptă politică. Incuviințarea unor asemenea abuzuri de credință și chiar de Biserică, a deservit totdeauna credința, a desfigurat-o prin interpretări și aplicări pătimașe, a depărtat multe suflete dela credință și mai ales a adus nu mult după aceea suferințe asupra Bisericii. Credința trebuie să rămână la rosturile ei: să țină pe om în legătură cu Dumnezeu, să-i dea putere ca prin împlinirea datoriilor sale de creștin în mijlocul realității date, să-și desvolte în chip sănătos ființa sa spre chipul bărbatului desăvârșit, care este Hristos, și să-și dobândească astfel mântuirea și fericirea veșnică.

ACTUALITATEA PARABOLELOR ISTORISITE ÎN EVANGHELIA DUPĂ SF. LUCA

Parabolele sunt comparații dezvoltate. Cu ajutorul lor, Domnul nostru Iisus Hristos ne descoperă multe adevăruri religioase, imprimându-le profund în inima celor dornici de mântuire. După conținut, ele sunt de trei categorii: dogmatice, morale și eshatologice, dar cele mai multe au caracter mixt. Cele cu conținut moral sunt mai numeroase și se află mai ales în Evanghelia a treia. Sf. Luca arată, precum se știe, o înclinare deosebită către aspectul social al învățăturii Mântuitorului, ceea ce face pe unii comentatori să-l pună alături de profetul Amos din Vechiul Testament și de Sf. Iacov, fratele Domnului, din Noul Testament.

Intr'adevăr, Sf. Luca notează cu grijă toate cuvintele prin care Mântuitorul osândește pe bogații lacomi, abuzivi și răi, laudă virtuțile oamenilor săraci din popor, mângâie și ajută pe cei oropsiți și suferinzi, subliniază demnitatea femeii, își arată simpatia pentru cei de alt neam, încurajează pe păcătoșii ce se îndreaptă, cultivă nădejdea mulțimilor într'o lume pământească mai bună, mai dreaptă și mai fericită în așezările ei obștești, anunță pedeapsa divină pentru cei ce turbură bunele relații dintre oameni și popoare. Incepem deci, cu Sf. Luca, tâlcuirea parabolilor evanghelice, care constituie cel dintâi izvor pentru predică și cateheză în Biserica noastră.

Parabolele relatate numai în Evanghelia a treia sunt următoarele:

1. Parabola celor doi dărnici (VII, 40-48).
2. Parabola samarineanului milostiv (X, 29-37).
3. Parabola prietenului inoportun (XI, 5-8).
4. Parabola bogatului lacom (XII, 13-21).
5. Parabola slugilor care-și așteaptă stăpânul dela nuntă (XII, 35-38).
6. Parabola slugii care a cunoscut și a slugii care n'a cunoscut voia stăpânului (XII, 47-48).
7. Parabola smochinului neroditor (XIII, 6-9).
8. Parabola despre ocuparea locurilor la mese (XIV, 7-14).
9. Parabola celor invitați la Cina cea mare (XIV, 15-24).
10. Parabola omului care vrea să-și zidească turn și a împăratului care se pregătește de război (XIV, 28-33).
11. Parabola despre drahma cea pierdută (XV, 8-10).
12. Parabola fiului risipitor (XV, 11-32).
13. Parabola economului incorect (XVI, 1-13).
14. Parabola bogatului nemilostiv și a săracului Lazăr (XVI, 19-31).
15. Parabola slugilor nefolositoare (XVII, 7-10).
16. Parabola judecătorului nedrept (XVIII, 1-8).
17. Parabola vameșului și a fariseului (XVIII, 9-14).
18. Parabola celor zece mine (XIX, 11-27).

1. Parabola celor doi datornici (VII, 40-48) face parte din pericopa care istorisește ungerea Mântuitorului în casa fariseului Simon (VII, 36-50). Scena ungerii se petrece într-o localitate din Galileea, în primul sau al doilea an de activitate publică a Mântuitorului. Parabola are caracter dogmatic și moral, ilustrând milostivirea divină pentru păcătoșii care se pocăiesc și arătând rolul virtuții iubirii de Dumnezeu în dobândirea mântuirii.

Când s'a rostit parabola, ostilitatea fariseilor față de activitatea Mântuitorului nu era încă generală. Faîma prorocului din Nazaret creștea însă din zi în zi și orice fariseu devotat sectei sale se simțea obligat să-și precizeze atitudinea față de El. Simon dorea deci să-l cunoască mai de aproape și — de se va putea — să treacă în ochii multimei drept prietenul lui. Poate că nădăjduia, pentru mai târziu, în anumite avantagii personale, dacă Iisus va întemeia o împărăție pământească, așa cum doreau mai toți Iudeii. În acest scop, el pregătește un ospăț și invită pe Domnul în casa sa. Domnul acceptă invitația.

Când Domnul sosește la masă, casa lui Simon era plină de oaspeți și asaltată de mulțime. Între oaspeți, fariseii ocupă locul de frunte. Afară, cei dornici să vadă pe Domnul și să-i asculte cuvintele. În Orient, oricine poate asista, rămânând afară, la mesele și reuniunile familiale ale vecinilor. Simon se simțea chiar măgulit de atenția cu care părea înconjurat de când se aflase că va găzdui pe Iisus. Numai că Simon era nevrednic de atenția pe care i-o acordase Domnul, căci nu credea în mesianitatea și în Dumnezeirea Lui, ba chiar îl disprețuia în adâncul sufletului său, pentru motivul că nu face parte din secta fariseilor.

De aceea, când Domnul sosește, Simon nu-i oferă, ca celorlalți oaspeți, nici apă pentru spălarea picioarelor, nici parfum pentru ungerea părului, nici sărutare în semn de cinstire și dragoste. În Orient, spălarea picioarelor și parfumarea părului înainte de așezarea la masă constituiau un obicei străvechi, stând rezemați pe cotul stâng, cu capul la pieptul vecinului din stânga și cu picioarele în apropierea celui din dreapta, într-o poziție aproape orizontală și într-o intimitate necunoscută Europeanilor. Buna cuviință cerea ca, la mesele mai solemne, să se elimine, înainte de masă, transpirația și praful de pe picioare și de pe cap și să se creieze cele mai plăcute condiții fizice de vecinătate între oaspeți, cu ajutorul spălării picioarelor și parfumării capului. Între invitații fariseului Simon, numai Domnul este lipsit de această atenție din partea gazdei.

Văzând indiferența cu care fariseul primește pe Mântuitorul, o femeie din popor merge în grabă și aduce un vas de onix oriental (*ἀλάβαστρον*) plin cu untdelemn parfumat, își face loc printre mulțime, intră în casă și parfumează apoi demonstrativ picioarele lui Iisus. Atingerea trupului Domnului trezește dintr'odată conștiința ei morală: femeia începe să verse lacrimi de pocăință pe picioarele Lui și să le ștergă, plină de iubire, chiar cu părul capului ei. Scenă impresionantă, sublimă, unică. Numai fariseul Simon conchide, în inima sa, că dacă Iisus ar fi cu adevărat profet, ar ști ce fel de femeie este cea care se atinge de El și s'ar feri de necurăția provenită din atingerea unei păcătoase (*ἀμαρτωλός*).

Domnul pătrunde gândul fariseului și-i răspunde rostind parabola celor doi datornici, în care El pune față în față iubirea și pocăința femeii,

cu nepăsarea și răutatea lui Simon. Apoi se întoarce spre femeia cea păcătoasă și-i spune în auzul tuturor: «Iertate îți sunt păcatele... **Credința ta te-a mântuit. Mergi în pace!**».

Numele femeii nu-i arătat de Sf. Luca. Ea nu-i însă identică nici cu Maria Magdalena, menționată în VIII, 2, nici cu Maria, sora lui Lazăr, din Betania (X, 39-42). Toate iubeau pe Domnul, dar diferit: iubire însoțită de pocăință la păcătoasa din Luca VII, 36-50, iubire însoțită de recunoștință la Maria Magdalena, din care Domnul scosese șapte draci (Luca VIII, 2) și iubire plină de recunoștință pentru învierea lui Lazăr și de contemplație extatică față de persoana Mântuitorului la Maria din Betania (Luca X, 39-42, Ioan XII, 1-8, etc.). De aceea Biserica Ortodoxă face pomenirea celor trei femei la date diferite din calendarul liturgic, respingând practica romano-catolicilor care le prăznuiesc pe toate trei la 22 Iulie, deși toți exegeții subliniază argumentele protivnice identificării lor.

2. **Parabola samarineanului milostiv (X, 29-37)** a fost rostită în apropiere de Ierihon, pe drumul Ierusalimului, după înapoierea celor șaptezeci din misiunea de probă. Ea constituie răspunsul Mântuitorului la întrebarea legistului (*νομικός*) care, dorind să se mântuiască (*δικαιώσει αὐτόν*), voia să afle cine este aproapele său (X, 25-28).

Teoretic, legistul cunoștea din Vechiul Testament porunca iubirii de Dumnezeu și de aproapele (Deut. VI, 5 și Levitic XIX, 18), dar nu cunoștea calea practică («ce să fac?») spre mântuire. El socotea, după părerea generală, că aproapele (*ὁ πλησίτος*) este numai ruda, prietenul, vecinul sau compatriotul său. Voia deci să afle ce-i va spune Domnul. Mântuitorul răspunde prin parabola samarineanului milostiv.

Parabola pornește dela condamnarea disprețului și urii Iudeilor față de populația mixtă din Samaria, și arată că aproapele nostru este orice om aflat în nevoie sau suferință, fără deosebire de rasă, de neam, de condiție socială, de religie sau de altceva de acest fel.

Parabola are caracter de exemplu. În consecință, nu trebuie interpretată alegoric. Ea oglindește, pe scurt, cele trei atitudini principale pe care le pot lua oamenii față de semenii lor. Prima atitudine se arată în fapta tâlharilor care jefuesc și maltratează cumplit pe călătorul întâlnit pe drumul stâncos (28 km.) ce coboară (cu circa 740 m.) dela Ierusalim la Ierihon. A doua atitudine se vede în purtarea preotului și a levitului, care ocolesc pe cel căzut între tâlhari și își văd mai departe de drum, uitând că, trăind din zeciuială, ei trebuiau să fie mai darnici și neîntrebându-se nici măcar dacă nenorocitul era israelit. Domnul îi numește, așa dar, ca să arate împietrirea inimii la cei ce slujesc altarului Legii vechi și ca să ne învețe să nu punem, ca aceia, grija pentru împlinirea prescripțiilor rituale, mai presus de datoria ajutorării aproapeului. Căci preotul și levitul, chiar dacă s'ar fi simțit îndemnați să-i vină într'ajutor, se temeau să nu contracteze cumva o impuritate legală din atingerea unui cadavru, cum arăta cel căzut.

Cea de a treia atitudine se vede în purtarea samarineanului. Acesta trece peste ura de rasă și de neam, uită că-i departe de regiunea natală și că are provizii puține, își întârzie treburile spre care se îndrepta, se oprește și se apleacă cu iubire de frate asupra semenului său. Venind de de-

parte, el are printre bagaje puțin vin și untdelemn. Medicii vremii recomanda legarea rănilor cu pânze fierte în vin și în untdelemn. Arabii folosesc și azi această rețetă populară. Samarineanul face, deci, fără zăbavă, tot ce este în stare pentru ușurarea suferinței și pentru salvarea celui căzut între tâlhari și apoi îl duce la cel mai apropiat han (πανδοχείον), dând doi dinari pentru îngrijirea lui și angajându-se să suporte și cheltuelile care vor depăși această sumă. Doi dinari reprezentau plata a două zile de lucru; samarineanul era sărac, dar era darnic, uman, bun și nădăjduia să-și completeze binefacerea din vânzarea lucrurilor pe care le ducea la târg, în cetatea Ierusalimului.

După ce rostește parabola, Domnul întreabă: «Care este aproapele celui căzut între tâlhari?». La început, s'ar părea că aproapele ar fi cel ce are nevoie de ajutorul nostru. La sfârșitul parabolei, ni se arată însă că aproapele este cel ce știe să-și ajute semenul, trecând peste orice discriminare sau resentiment.

În interpretarea parabolei, sensul prim este, deci, acesta: Mântuitorul osândește categoric orice sentiment de ură și ne poruncește să ne iubim unii pe alții, ca fii ai aceluiași Părinte ceresc, ca frați unii cu alții. El n'a voit să înjosească preoția iudaică, care-i aci în exercițiul funcțiunii ei — Ierihonul era oraș sacerdotal, așa încât preoții și levitii treceau necontenit pe drumul Ierusalimului —, ci falsa interpretare a Legii mozaice, care fusese închisă în carapacea îngustă a unui naționalism șovin, sectarist și antiuman și care conducea doar la îndeplinirea mecanică a anumitor acte rituale lipsite de orice echivalent moral în inima omului.

Parabola n'are, deci, sens ascuns sau misterios. Cei vechi au văzut în bunul samarinean pe Domnul nostru Iisus Hristos, care s'a jertfit pentru mântuirea noastră. Predicatorii au împins mai departe alegoria, văzând uneori în vin sângele Domnului, în untdelemn mirungerea ori maslul, în han biserica, în stăpânul hanului pe Sf. Petru (romano-catolicii), în coborîrea dela Ierusalim spre Ierihon decăderea omului în urma păcatului originar, în tâlhari pe diavol și uneltele lui, în prect și levit Legea și Proorocii, care n'au putut reda sănătatea omului zdrobit de păcat, în cei doi dinari harul Sfintelor Taine (în deosebi Botezul și Euharistia), și așa mai departe. Asemenea alegorizări trebuiesc însă evitate cât mai mult, fiindcă îngreună sensul parabolei, destul de clară în interpretarea ei literală.

Parabola samarineanului milostiv are o deosebită importanță pentru înțelegerea creștină a fenomenului social.

Când se simt amenințați de vreo primejdie, când cad victimă nedreptății, când dau piept cu necazurile și când sunt loviți personal de vreo suferință fizică sau moraliă, toți oamenii reacționează la fel: încearcă mai întâi să îndepărteze primejdia, dau apoi pe față și condamnă cu indignare nedreptatea, încearcă după aceea să evite, să împutineze și să aline suferința, combat cu dârzenie cauzele răului, își apără din toate puterile viața, munca, demnitatea și fericirea, se străduiesc fără încetare să învingă necazurile și, în sfârșit, dacă-și dau seama că nu se pot salva singuri, cer ajutorul frățesc al semenilor lor.

Când este vorba de necazurile și suferințele altora, oamenii adoptă însă atitudini cu totul diferite. După mobilul sufletesc din care izvorăsc

și mai ales după forma lor de manifestare, aceste atitudini pot fi de trei feluri: de iubire și binefacere frățească, atunci când oamenii se ajută unii pe alții la nevoie; de nepăsare și izolare egoistă, atunci când oamenii se preocupă numai de ei înșiși, se arată indiferenți față de necazurile semenilor lor și nu contribuie cu nimic la lupta împotriva răului din lume; de cooperare directă la săvârșirea răului, atunci când oamenii se bucură de necazurile semenilor lor, încearcă să tragă foloase din nenorocirea altora și, în acest scop josnic, sunt oricând gata să mintă, să învrăjbească, să prade, să asuprească, să subjuge, să semene descurajarea, ruina și moartea.

În afară de aceste trei atitudini cu totul diferite ale omului față de om, alta nu mai există. Adevărul acesta este atât de evident, încât nu cere multe explicații spre a fi înțeles de oricine. Oamenii îl învață în chip direct din experiența vieții sociale, iar știința istoriei ni-l arată oglinzindu-se, de veacuri, în relațiile dintre indivizi, clase și popoare și caracterizând, rând pe rând, toate prefacerile de structură prin care a trecut întreaga omenire. Raporturile dintre oameni pot fi, așa dar, ori de colaborare frățească și ajutor reciproc, ori de izolaționism și nepăsare egoistă, ori de vrăjmășie și exploatare.

Dar care din aceste trei atitudini deosebite față de semenii noștri corespunde cu adevărat demnității omului, postulatelor permanente ale eticii naturale și spiritului autentic al moralei creștine? Răspunsul la această esențială întrebare ni-l dă, în chip desăvârșit și pe înțelesul tuturor, însuși Domnul nostru Iisus Hristos, în parabola de mai sus, în care acțiunea se desfășoară, cum s'a arătat, în trei tablouri succesive. În primul tablou, Domnul ne înfățișează fapta abominabilă a tâlharilor, care se năpustesc cu suflet de fiară asupra călătorului lipsit de apărare, îl jefuiesc de tot ce are asupra sa, îl maltratează fără cruțare și-l lasă aproape mort în mijlocul drumului. Este atitudinea omului înstrăinat cu totul de Dumnezeu și protivnic binelui general, atitudine pe care o putem numi, pe scurt: om contra om, și care este osândită cu toată asprimea de conștiința morală a oricărui om cinstit, a oricărui credincios.

În tabloul al doilea, Domnul ne descrie purtarea preotului și levitului, reprezentanți oficiali ai cultului mozaic din vremea aceea. Aceștia se apropie o clipă de suferința celui căzut între tâlhari, se simt înclinați să-i dea o mână de ajutor, dar teama de a nu contracta cumva o impuritate religioasă, atingându-se de un muribund ce putea să fie, pe deasupra, și de alt neam, îi face să-și vadă mai departe de drum și să se socotească scutiți de orice datorie de umanitate față de sărmanul lor semen. Este atitudinea pe care am putea-o numi, în puține cuvinte: om pe lângă om. Ea caracterizează pe aceia care-și închipuie că pot fi bineplăcuți lui Dumnezeu îngrijindu-se numai de dânșii. O astfel de atitudine nu are nimic comun cu morala creștină, căci Mântuitorul ne-a poruncit să ne iubim unii pe alții ca frații și să ne dăm, la nevoie, chiar viața, pentru salvarea celor căzuți în strâmtorare și suferință.

În tabloul al treilea, Domnul ne înfățișează comportarea samarineanului milostiv. Străin și sărac, acesta trece peste orice discriminare rasială și peste orice prejudecată religioasă, se apleacă cu inimă de frate asupra semenului căzut în cursa celor vicleni, face tot ce poate pentru a-i ușura suferința și a-i reda sănătatea pierdută, îl ajută să se întoarcă cu bine

în mijlocul alor săi. Este atitudinea pe care o putem numi, pe scurt: om pentru om. Aceasta este singura atitudine vrednică de numele de om și conformă cu calitatea de creștin, singura atitudine pe care Biserica se silește s'o introducă în relațiile dintre oameni și popoare, fiindcă vede într'însa singura modalitate de a pune în practică învățătura lui Hristos, Cel ce ne-a poruncit să facem și noi asemenea.

Cele trei atitudini descrise de Domnul nostru Iisus Hristos în parabola samarineanului milostiv, caracterizează și purtarea oamenilor din zilele noastre. În vremea noastră, milioane de oameni gem din greu sub jugul exploatării, iar popoare întregi sunt victimele forței, agresiunii și împilării. Setoși de aur, sânge și dominație, tâlharii secolului nostru — afaceriștii dela cârma statelor capitaliste — amenință tot mai sgomotos lumea cu spectrul unui nou măcel general, cu grozăvia celor mai înfricoșate arme de distrugere a vieții și cu lanțurile celei mai grele robii politice, economice și culturale. Datorită lor, omenirea întreagă este, de câțiva ani, victima războiului rece, trâmbitat de vârfurile marelui finanțe de peste ocean; datorită lor, se înăspresc zi de zi condițiile de viață ale popoarelor din colonii și semicolonii; datorită lor, curge iarăși sânge și domnește moartea, mizeria și jalea pe pământul Coreei, în Vietnam, Birmania, Malaya; datorită lor, se strânge într'una menghina care strivește fără milă dorul de libertate al muncitorilor și țăranilor din țările conduse de capitaliști și numai datorită lor, situația internațională se încordează pe zi ce trece.

Care este atitudinea creștinilor din zilele noastre față de fapta acelor care încearcă să semene pretutindeni numai mizerie, lacrimi, sclavie și moarte? Care este, cu alte cuvinte, atitudinea popoarelor care-și zic creștine, față de victimele agresiunii imperialismului americano-englez, față de fabricarea și utilizarea armelor de exterminare în massă, față de crearea de noi baze de agresiune îndreptate împotriva popoarelor iubitoare de pace și democrație și față de primejdia deslănțuirii unui nou război mondial?

Răspunsul la aceste arzătoare întrebări nu-l pot da vorbele, ci numai faptele. Din nefericire, faptele reale ne arată că nu toți creștinii sunt vrednici de numele cel sfânt pe care-l poartă, deoarece numai glasul unora răsună în marele cor al păcii și democrației, ceilalți aflându-se fie în afara luptei închinată așezării lumii pe temelii unei păci trainice și drepte, fie chiar în tabăra învrăjbitorilor de noroade și a ațâțătorilor la războaie.

În afara luptei pentru apărarea păcii și libertății popoarelor se află — asemenea preotului și levitului din parabola samarineanului milostiv — o bună parte dintre creștinii protestanți din țările occidentale, când își închipue că mântuirea individuală se poate dobândi numai prin credință și har, și când se lasă amăgiți de prejudecata că — din moment ce sunt prezise de Sf. Scriptură — războaiele ar fi cu totul inevitabile în istoria lumii. În afara luptei pentru eliminarea agresiunii din arena vieții internaționale se află și aceia dintre credincioșii romano-catolici, care-și închipue că scopul scuză mijloacele, că violența face parte dintre metodele cu care Pronia divină conduce destinele omenirii corupte de păcat și că Biserica nu are a se ocupa de problema războiului și a păcii, ca una care-și poate îndeplini misiunea în orice condițiuni și-ar desfășura activitatea.

În sfârșit, în tabăra făuritorilor de lanțuri și mcarte se află căpeteniile diferitelor forme de protestantism și vârful ierarhiei romano-catolice, în frunte cu trufașul episcop al Romei, care și-au împletit interesele cu acelea ale imperialiștilor, s'au pus cu totul în slujba planurilor lor expansioniste și încearcă să acopere războiul de cotropire cu lozinci creștine. Tot în tabăra tâlharilor secolului nostru se află, din nenorocire, și creștinii înrolați în armatele comandate de către agresorii americano-englezi, ca și cei angajați ca tehnicieni și lucrători în laboratoarele și fabricile de armament chimic, atomic și bacteriologic ale statelor imperialiste, ori aflați, în vreun fel, în slujba guvernelor protivnice păcii și dezarmării generale.

Absența creștinilor din frontul partizanilor păcii și complicitatea lor directă sau indirectă cu uneltorii de războaie constituie, fără îndoială, cea mai odioasă trădare a principiilor moralei evanghelice și trebuie combătute cu toată energia. Atitudinea creștinului față de semenii săi n'are nimic comun nici cu răutatea tâlharilor, nici cu nepăsarea preotului și levitului din parabola rostită de Mântuitorul, pentru instruirea noastră. Fapta creștinului trebuie să se inspire, în orice împrejurare, numai din exemplul samarineanului milostiv și din învățătura lui Iisus Hristos, Acela care ferește pe făcătorii de pace și-i numește fiii ai lui Dumnezeu, și care ne-a poruncit să facem din iubirea aproapelui suprema noastră datorie religioasă și civică.

3. PARABOLA PRIETENULUI INOPORTUN (XI, 5-8) este menită să sublinieze necesitatea stăruinței în rugăciune și să ilustreze eficacitatea rugăciunii insistente a credincioșilor. Printr'însa Mântuitorul ne poruncește să nu descurajăm în fața primului refuz, ci, dimpotrivă, să ne rugăm lui Dumnezeu până vom fi ascultați.

Parabola este numai schițată, dar sensul ei e clar și precis. În Palestina, sătenii coc pâine zilnic (pâini mici), și nu se așteaptă la vizite nocturne, căci orientalii nu prea călătoresc noaptea. La căderea serii, ușile caselor se încuie cu grijă, iar membrii familiei dorm într'o s'ngură cameră, priveghiați de lumina slabă a unei candelă. Ca să te scoli, să deschizi ușa, să cauți ceva, să te reîntorci la culcare, vrând-nevrând trebuie să deranjezi toată familia. Vecinul are deci tot dreptul să se lase rugat, dar e silit să cedeze în fața insistenței tot mai supărătoare a prietenului său. Stăruința deci îi smulge ceea ce n'a voit să ofere din afecțiune și prietenie. Așa vor fi ascultate și rugăciunile noastre, precum zice Domnul: «Cereți și vi se va da, căutați și veți afla, bateți și vi se va deschide; căci oricine cere ia și cel ce caută află și celui ce bate i se va deschide» (XI, 9-10).

4. PARABOLA BOGATULUI LACOM (XII, 13-21) a fost rostită în Perea. Ea face parte din pericopa care combate zgârcenia, lăcomia și grija exagerată pentru dobândirea de bunuri pământești (XII, 13-24). Rostirea ei a fost prilejuită de următoarea întâmplare: «Zis-a Lui cineva din mulțime: **Învățătorule, zi fratelui meu să împartă moștenirea cu mine. Iar El i-a zis: Omule, cine M'a pus pe Mine judecător sau împărțitor între voi? Și a zis către ei: Vedeteți și vă feriți de lăcomie, căci viața cuiva nu stă în prisosul avuțiilor sale**» (XII, 13-15). Iar ca să ilustreze pe înțelesul tuturor adevărul că bogăția nu dă vieții nici sens, nici valoare, nici perpe-

tuitate, Mântuitorul rostește parabola bogatului lacom și nebun (XII, 16-21).

Parabola este foarte clară: Unui om bogat i-au rodit țarinile atât de mult, încât nu mai avea unde depozita produsele. El și-a făcut atunci planul să construiască noi jnițe (hambare) și se mângâia cu gândul că-l așteaptă mulți ani de viață liniștită și îmbelșugată. Dacă ar fi fost înțelept, bogăția nu l-ar fi îngrijorat, căci în jurul lui se aflau destui săraci pe care trebuia să-i ajute; dacă ar fi reflectat asupra adevăratei vieți, și-ar fi asigurat, cu ajutorul bogăției, comori nepieritoare în ceruri; dacă ar fi judecat drept, și-ar fi dat seama că bogățiile cu care se lauda nu erau ale lui, ci ale altora, anume ale acelor care aveau trebuință de ele, ale lui Dumnezeu, Părintele nostru al tuturor; dacă n'ar fi fost robit cu totul trupului, n'ar fi confundat sufletul cu stomacul, adresând sufletului cuvinte care se potrivesc numai stomacului ori trupului, singurul care mănâncă, bea, se veselește și se odihnește. De aceea, tocmai când se gândea la asemenea plăceri sensuale, Dumnezeu îi spune pe neașteptate: «**Nebune, în noaptea aceasta ți se va lua sufletul, iar cele ce ai gătit ale cui vor fi?**».

Nu-i nevoie să ne întrebăm dacă Dumnezeu a vorbit bogatului printr'o inspirație interioară, printr'un vis profetic, sau printr'o întâmplare năpraznică. Dumnezeu se servește de cele mai felurite mijloace pentru a-și arăta voia și puterea și pentru a pedepsi pe cei răi. Domnul conchide: «**Așa este cel ce-și adună comori pe pământ, iar în Dumnezeu nu se îmbogățește**». Apoi se adresează Ucenicilor Săi și le spune: «**De aceea vă zic: nu vă îngrijați cu sufletul vestru ce veți mânca, nici cu trupul cu ce vă veți îmbrăca. Sufletul este mai mult decât hrana și trupul decât haina**» (XII, 22-23). Tuturor, El le descrie apoi Pronia divină (XII, 24-32).

5. PARABOLA SLUGILOR CARE-ȘI AȘTEAPTĂ STĂPÂNUL DELA NUNȚĂ (XII, 35-38) are caracter eshatologic. Ea constituie concluzia firească a sfaturilor de a ne agonisi cmoară cerească prin fapte bune și de a ne încrede totdeauna în providența divină. Printr'însa, Mântuitorul ne îndreaptă privirile spre viața viitoare și ne poruncește să priveghem fără încetare, spre a fi oricând gata să răspundem la chemarea din urmă. Creștinul poate fi oricând surprins de sosirea ceasului despărțirii de viața pământească, ori de a doua venire a Domnului. De aceea, el trebuie să fie gata în orice clipă, având mereu mijlocul încins (prin practica binelui) și făclia aprinsă (simbolul credinței arzătoare). Căci de va fi găsit vrednic de primirea Stăpânului (Hristos), Domnul însuși îl va răsplăti, slujindu-i. Iar clipa Parusiei lui Hristos nu poate fi știută de oameni dinainte (XII, 39-48).

6. PARABOLA SLUGII CARE A CUNOSCUT și A SLUGII CARE N'A CUNOSCUT VOIA STĂPÂNULUI (XII, 47-48), are de asemenea caracter eshatologic, constituind concluzia celei precedente. Ea a fost provocată de intervenția Sfântului Apostol Petru, care a întrerupt cuvântarea Mântuitorului și L-a întrebat: «**Doamne, către noi spui pilda aceasta, sau și către toți?**» (XII, 41). Răspunsul Mântuitorului este clar și precis: Orice creștin care va aștepta cu vrednicie venirea Sa cea de a doua, va fi răsplătit cu fericirea veșnică, pe când cei găsiți nevrednici vor fi pedepsiți cu atât mai aspru, cu cât au cunoscut la vre-

me voia Stăpânului și n'au purtat grijă de împlinirea ei. Răsplata și pedeapsa vor fi, așa dar, proporționale cu responsabilitatea primită de fiecare, ele fiind mai mari pentru Apostoli și urmașii acestora și mai mici pentru creștinii de rând. Iar în așteptarea sfârșitului, grija cea mai mare trebuie arătată în folosirea înțeleaptă a bunurilor materiale, adică în îndobâzirea neîntreruptă cu fapte de ajutorare față de cei lipsiți (XII, 42-46)..

7. PARABOLA SMOCHINULUI NERODITOR (XIII, 6-9) are caracter moral și eshatologic, ilustrând necesitatea pocăinței în vederea vieții viitoare. Versetele 1-9 alcătuiesc introducerea istorică a parabolei. Câțiva galileeni, veniți la Ierusalim pentru a-și aduce jertfele la templu, fuseseră masacrați de ostașii lui Pilat; turnul Siloamului se prăbușise dintr'odată și omorise optsprezece persoane. Popoarele vechi și în special Iudeii, socoteau că toate nenorocirile sunt o urmare directă a păcatelor celor loviți de ele. Mântuitorul combate această greșită părere, dar îndeamnă mulțimile să se pocăiască, dacă nu voiesc să piară la fel. Parabola smochinului neroditor urmărește tocmai ilustrarea acestei idei morale. Ea pune în lumină apropierea pedepsei care așteaptă pe cei păcătoși și ilustrează adevărul că, la judecata viitoare, vor fi pedepsiți nu numai cei ce au făcut cele rele, ci și cei ce n'au săvârșit cele bune.

Smochinul care face numai umbră simbolizează, de bună seamă, mai întâi pe Iudei, care s'au încărcat cu frunzișul ritualismului Legii, dar le-au lipsit faptele cele bune, și apoi pe toți aceia care socotesc că se pot mântui numai prin har și prin credință. Smochinul este pedepsit numai pentru faptul că nu-i folositor. Prin umbra sa, el vatamă plantele vecine; prin rădăcinile sale, el sugerează hrana din care altele ar aduce roadă mai bogată; prin sterilitatea sa repetată ani de-a rândul, el se arată nevrednic de înghăduința stăpânului. Totuși, stăpânul îi mai acordă, la intervenția vierului, un singur an de grație, ultimul. Istoria poporului ales a fost, într'adevăr, un șir nesfârșit de abateri dela voia divină. Profeții n'au fost ascultați. Legea a fost călcată și nesocotită. Domnul îl povățuiește și îi mai acordă o vreme pentru pocăință, dar îi atrage atenția că aceasta va fi cea din urmă. Aceași vreme ne-o acordă și nouă, fiecărui în parte, când ne dă harul Său și ne invită să-l facem să rodească prin tăria credinței și prin înnulțirea faptelor de iubire frățască.

8. PARABOLA DESPRE OCUPAREA LOCURILOR LA MESE (XIV, 7-14) a fost rostită în timpul unei scurte călătorii în Iudeia, pe când Domnul lua iarăși masa la un fariseu, în zi de Sâmbătă. Ea are caracter moral, combătând spiritul fariseic, care se manifestase cu prilejul vindecării unui hidropic (XIV, 1-6) și cu prilejul ocupării locurilor la masă (XIV, 7-11). Mântuitorul observase străduințele fariseilor de a ocupa la masă locurile mai de cinste. Uneori, locurile erau designate dinainte. Alteori, comensalii se așezau în ordinea sosirii sau la întâmplare, rezervând locurile mai alese oaspeților mai de seamă și prietenilor mai apropiați ai gazdei. Numai că fariseii se socoteau totdeauna oaspeți de seamă și vânau cu grijă locurile de onoare. Ca să-i mustre, Mântuitorul rostește o parabolă inspirată din obiceiurile locului și încheie cu sfatul general: «Tot cel ce se înalță pe sine se va smeri, iar cel ce se smerește se va înalța» (XIV, 11). Apoi Mântuitorul se întoarce spre gazdă și-i spune: «Când faci prânz sau cină, nu

chema prietenii tăi, nici frații tăi, nici rudele tale, nici vecinii bogați, ca nu cândva să te cheme și ei pe tine și să ți se dea răsplata. Ci când faci ospăț, cheamă pe săraci, neputincioși, schiopi și orbi și fericit vei fi, căci nu pot să-ți întoarcă, ei ți se va întoarce la învierea dreptilor» (XIV, 12-14).

9. PARABOLA CELOR INVITAȚI LA CINA CEA MARE (XIV, 15-24) a fost rostită în aceeași împrejurare. Ea a fost provocată de reflecția unui comescan, care a zis: «Fericit este cel ce va prânzi în împărăția lui Dumnezeu». Desigur, acesta nu-și da seama de importanța cuvintelor pe care le-a rostit, din moment ce Domnul a socotit necesar să-i răspundă printr-o nouă parabolă. Ca fariseu, el se socotea sigur de moștenirea cea cerească și era încredințat, în inima lui, că are loc rezervat la Cina ce va să vie, adică în împărăția lui Dumnezeu.

Parabola descrie purtarea a trei categorii de invitați: unii refuză să vină la Cină, în momentul când toate sunt gata, pentru motivul că și-au cumpărat bunuri agricole; alții cer scuze că lipsesc, pe motiv că trebuie să încerce boii cumpărați de curând; alții, în sfârșit, se socotesc scutiți de obligația de a-și ține făgăduiala, întrucât s'au căsătorit după primirea primei invitații. Sunt aici arătate trei categorii de preocupări pământești: agricole, comerciale și familiale. La cei vechi și în deosebi la senești, a refuza fără motive valabile o invitație deja acceptată, constituia o gravă jignire. Arabii văd și azi în asemenea refuzuri semnul unei vrăjmașii de neîmpăcat. De aceea, stăpânul casei se mânie când află că invitații săi refuză să vină, pretextând anumite interese economice sau familiale, și ordonă servitorului său să umple sala mesei cu săracii, neputincioșii, schiopii și orbii pe care-i va întâlni la răspântiile și pe ulițele cetății. Și fiindcă încă mai erau locuri libere, i-a poruncit să silească a intra la masă pe toți trecătorii întâlniți pe drumuri și la garduri, adică și pe cei aflați dincolo de zidurile cetății. Apoi stăpânul a zis: «Niciunul din bărbații aceia chemați nu va gusta din cina mea».

Cina din această parabolă reprezintă ospățul mesianic. Stăpânul care pregătește Cina cea mare este Dumnezeu. El a invitat la început numai poporul lui Israel, cărui i-a grăit prin Lege și prin Prooroci. Când a venit Mesia și a întemeiat Biserica, poporul ales n'a luat însă parte la ospățul cel dumnezeiesc. Ascultând prea mult de preoți, cărturari și farisei, Iudeii au rămas în majoritate în afara împărăției lui Dumnezeu. În creștinism au intrat mai ales oamenii de jos, din popor, precum și păgânii, care au primit apelul divin la mântuire. De aceea Apostolii, după ce s'au convins de refuzul căpeteniilor poporului ales de a se converti, și-au îndreptat predica spre Neamuri, pe care le-au adus la Hristos printr-o insistență echivalentă oarecum cu o constrângere morală. Primirea păgânilor în Biserică, provocând invidia Iudeilor, constituie prin ea însăși cea dintâi pedeapsă aplicată de Dumnezeu poporului ales. Prin aceasta, Domnul combate prejudecata fariseilor, care se socoteau îndreptățiți la locurile cele dintâi în Impărăția lui Mesia, datorită calității lor de fii ai lui Avraam și de învățători ai poporului ales. Domnul le arată că ei vor intra cu mult mai greu în această Impărăție, deoarece pun prea mare preț pe lucrurile și pe interesele pământești, care-i împiedică să participe la ospățul mesianic, reprezentat pe pământ prin Sfânta Euharistie, iar în cer prin fericirea rezervată celor aleși (Luca XIII, 28-30).

Această parabolă se aseamănă foarte mult cu cea din Matei XXII, 2-11, dar nu-i identică cu aceea, pentru următoarele motive: În parabola istorisită de Sf. Luca, cel ce reamintește invitaților chemarea la C'ină este un servitor; în Sf. Matei, e vorba despre mai mulți servitori; în Sf. Luca, cina este oferită de un stăpân oarecare; în Sf. Matei, de un împărat; în Sf. Luca, e vorba de o cină; în Sf. Matei, de nunta unui fiu de împărat; în Sf. Luca, invitații se scuză pe rând; în Sf. Matei, toți decodată. În Sf. Luca, invitații își văd liniștiți de treburile lor obișnuite; în Sf. Matei, ei prind slugile, le bat și chiar le omcară; în Sf. Luca, stăpânul se mânie, dar nu ia nicio măsură împotriva invitaților celor răi; în Sf. Matei, împăratul trimite oștile, ucide pe cei răi și le arde cetatea. În Sf. Luca, nu ni se spune nimic despre vrednicia oaspeților; în Sf. Matei, oaspetele găsit fără ha'nă de nuntă este pedepsit cu cea mai mare asprime. În Sf. Luca, numai cei ce refuză chemarea rămân în afara mântuirii; în Sf. Matei, mulți sunt chemați, dar puțini aleși, adică sunt mântuiți numai cei vrednici de harul divin, datorită credinței și faptelor bune. De asemenea, parabola relatată de Sf. Luca a fost rostită de Mântuitorul într'o împrejurare diferită de cea arătată în Sf. Matei.

10. PARABOLA OMULUI CARE VREA SĂ-ȘI ZIDEASCĂ TURN ȘI A ÎMPĂRATULUI CARE SE PREGĂTEȘTE DE RĂZBOI (XIV, 28-33) constituie concluzia pericopei referitoare la luarea crucii și urmarea lui Hristos (XIV, 25-27). Prin ele, Mântuitorul recomandă acelor care aspiră la cinstea de a-i deveni Ucenici și Apostoli, să nu se hotărască în grabă, desconsiderând greutatea răspunderii ce-i așteaptă. Amândouă vizează, așa dar, elita duhovnicească a celor atrași spre urmarea celor trei sfaturi evanghelice. Acestora li se cere să renunțe cu desăvârșire la plăcerile trupului, la voia proprie și la dorința de stăpânire asupra bunurilor materiale, adică să practice fec'oria de bună voie, sărăcia de bună voie și ascultarea de bună voie. Dar calea sfaturilor evanghelice este mai anevoioasă decât calea virtuților obișnuite recomandate tuturor creștinilor. Urmarea ei necesită jertfa de sine și lupta eroică împotriva instinctelor cărni, ispitelor lumii și atacurilor celui rău. Din această cauză, sunt puțini cei chemați s'o urmeze. Pe aceștia, Mântuitorul îi previne asupra luptei ce-i așteaptă și le arată dela început condițiunile aspre cărora trebuie să se supună toată viața. El îi sfătuește să nu se făgăduiască lui Dumnezeu cu ușurință, ca și cum ar fi vorba de o viață cu totul fără grijă și de o mântuire fără luptă. Din contra, zice Sf. Vasilie cel Mare, fiecare să-și încerce puterile în suferințele trupului și ale sufletului, ca nu cumva aruncându-se în lupte neprevăzute și întâmpinând greutăți de neînvinși pentru el, să se înapoieze la viața comună, unde îl așteaptă muștrările și ironiile tuturor. Apoi întoarcerea în lume ar fi pentru sufletul unui astfel de dezertor și un motiv de osândă, din cauza scandalului ce ar produce, făcând pe mulți să creadă că urmarea integrală a lui Hristos ar fi imposibilă.

Cei ce voiesc să se dedice în chip special urmării lui Hristos, să ia așa dar aminte la sfatul cuprins în aceste două parabole, prin care Domnul ne arată că cel ce vrea să-și zidească turn (*πύργον* — palat în formă de turn, de fortăreață), trebuie să renunțe la dorința sa ambițioasă, dacă-și dă seama că nu dispune de resursele necesare ducerii la bun sfârșit a planului inițial, așa cum e silit să accepte condițiunile impuse de adversar

împăratul care, plecând la război, și-ar da seama că forțele sale sunt inferioare celor înamice și că, dacă nu cere pace, ar fi nimicit cu desăvârșire.

Ultima parabolă nu arată, de bună seamă, că Mântuitorul ar încuviința războiul de agresiune. El dă numai un exemplu din lumea reală, ca să illustreze printr'însul un profund adevăr moral: Cel ce dorește să devină ucenicul lui Hristos, trebuie să accepte toate condițiunile impuse de Hristos, inclusiv sărăcia totală și benevolă, asupra căreia insistă aci Sfânta Evanghelie.

11. PARABOLA DESPRE DRAHMA PIERDUTĂ (XV, 8-10), care urmează după parabola despre oaia cea pierdută (XV, 1-7), are caracter moral, ilustrând bucuria cu care primește Dumnezeu pe toți cei care se întorc de pe calea păcatului. Ea arată dragostea Mântuitorului față de săraci și față de oamenii de rând din popor, pe care fariseii, cărturarii și preoții iudei îi priveau cu dispreț și-i socoteau incapabili de împlinirea integrală a Legii.

Ca să ne arate cât de mare este mila Lui divină și cât de mult valorează un suflet înaintea lui Dumnezeu, Mântuitorul rostește trei parabole de o rară frumusețe: Parabola despre oaia cea pierdută (Luca XV, 3-7 și Matei XVIII, 12-14), parabola despre drahma cea pierdută (Luca XV, 8-10) și parabola despre fiul risipitor (Luca XV, 11-32). Primele două nu sunt parabole propriu zise, ci mai curând exemple din viața obișnuită. Amândouă servesc ca introducere la cea de a treia, pe care comentatorii au numit-o cu drept cuvânt «perla parabolilor evanghelice». Înțelesul lor este, pe scurt, acesta: Noi nu putem pierde ceva fără regret și nu putem regăsi ceva fără bucurie. Acest sentiment universal există și în cer. Dumnezeu nu-i niciodată indiferent față de soarta unui suflet, față de menirea unei ființe create după chipul și asemănarea Lui, față de comportarea unui om pentru care însuși Fiul Său s'a întrupat, a pățimit, s'a îngropat și a înviat. Păcătoșii au deci cerul deschis, cu o singură condiție: să se pocăiască și să se întoarcă în brațele părintești, mereu gata să-i primească cu dragoste, cu bunătate, cu iertare.

12. PARABOLA FIULUI RISIPITOR (XV, 11-32) alcătuește o capodoperă de inspirație morală și literară. Comentatorii o socotesc cea mai frumoasă și cea mai impresionantă pagină din Evanghelie. Într'însa, trei personaje sunt puse în scenă: tatăl, fiul cel mare și fiul cel mic. La rândul ei, scena se împarte în trei tablouri: 11-16, 17-24 și 25-32. În primul tablou ni se înfățișează purtarea nesocotită a fiului celui mic, care cere să iasă de sub autoritatea paternă, își ia partea de moștenire și o cheltuește în desfrânări, ajungând păzitor de porci în țară străină, culmea decadentei pentru un Iudeu. În tabloul al doilea ni se descrie căința fiului celui pierdut, hotărârea sa de a se reîntoarce la casa părintească, atitudinea tatălui care-l iartă și-l primește cu bucurie sinceră, duioasă, nesfârșită. În tabloul al treilea se oglindește supărarea fratelui celui mai mare, care privește cu invidie reîntoarcerea fratelui său și protestează împotriva iubirii pe care i-o arată tatăl.

Apreciată de toate generațiile de creștini, parabola fiului risipitor, desfrânat sau pierdut (ἀπολλός) a format obiectul multor comentarii,

predici și meditații. Istoria fiului celui căzut în mrejele păcatului este, în fond, istoria tuturor păcătoșilor. Când omul se lasă în voia poftelor, el decade din ce în ce și se îndepărtează tot mai mult de Dumnezeu. Rătăcirăa aduce totdeauna mizerie, iar mizeria trezește adesea dorința de îndreptare. În orice moment, păcătoși se pot reîntoarce la Dumnezeu și își pot recăștiga locul în împărăția Sa. Taina spovedaniei, care echivalează cu un al doilea Botez, nu redă iarăși nevinovăția și sfințenia pierdută. Ea ne pregătește pentru comuniunea directă cu însuși Trupul și Sângele lui Hristos, adică pentru Sfânta Euharistie. Totul este să ne reîntoarcem la Hristos.

Mulți comentatori și mai toți predicatorii văd în tabloul al treilea un fel de supliment fără mare însemnătate pentru înțelegerea parabolei și de aceea se opresc mai ales asupra concluziunilor desprinse din purtarea fiului celui pierdut și a tatălui. Alții văd în fiul cel mare pe Iudei, iar în cel mic pe păgâni. Dar fiecare amănunt din parabolă prezintă importanța sa deosebită. Primul tablou descrie soarta tuturor păcătoșilor, din toate timpurile și din mijlocul tuturor popoarelor. Al doilea tablou descrie bunătatea fără margini a Părintelui nostru Cereșc, care iartă pe cei ce se pocăiesc și-i primește totdeauna, cu nesfârșită dragoste și bucurie. Cât despre tabloul al treilea, el adaugă următoarea idee: Bunătatea lui Dumnezeu, mai expansivă — poate — cu privire la păcătoșii care se pocăiesc, nu-i deloc mai mică față de cei drepti. În momentul întoarcerii, păcătosul sfințit prin pocăință devine obiectul predilecției divine, dar răsplata cuvenită dreptului nu pierde nimic prin aceasta. Fiul cel mare este și rămâne într'adevăr un drept, căci nu s'a abătut niciodată dela voia tatălui său; dar el rămâne totuși un om și de aceea, în concepția sa mai îngustă decât aceea a tatălui său, socotește îndepărtarea de păcat mai bine tratată decât statornicia în virtute. De aceea el trebuie să ia mai serios aminte la cuvintele pe care tatăl i le adresează, când îi recunoaște meritele și-i făgăduiește toată răsplata cuvenită: «**Fiule, tu în toată vremea ești cu mine și toate ale mele ale tale sunt. Dar se cădea să ne veselim și să ne bucurăm, căci fratele tău acesta mort era și a înviat și pierdut era și s'a aflat**».

Așa dar, și dreptii sunt datori să se bucure de întoarcerea păcătoșilor, căci aceștia sunt chiar frații lor. Prin aceasta, Mântuitorul condamnă în chip indirect atitudinea farisailor, care-L învinuiau că primește cu dragoste pe vameși și pe păcătoși. Biserica numără între Sfinți pe Maria Magdalena, pe Saul devenit Pavel, pe Constantin cel Mare și pe atâția alții care le-au urmat pilda, fără să știrbească cu ceva cultul adus acelor care niciodată nu s'au abătut dela calea virtuților sau dela împlinirea voluntară a celor trei sfaturi evanghelice. De aceea, în Apocalipsă, Sf. Ioan Evanghelistul scrie: «**Și m'am uitat și iată, Mielul stătea pe muștele Sion și cu El o sută patruzeci și patru de mii... Aceștia sunt care nu s'au întinat cu femei, căci sunt feciorelnici. Aceștia sunt cei care merg după Miel oriunde se va duce. Aceștia au fost răscumpărați dintre oameni pângă lui Dumnezeu și Mielului și în gura lor nu s'a aflat miuciuină, fiindcă sunt fără prihană**» (XIV, 1-5). Și iarăși: «**Iată, vin curând și plata Mea este cu Mine, ca să dau fiecăruia după cum este fapta sa... Fericiți cei ce-și spală veșmintele lor, ca să aibă stăpânire peste pomul vieții și prin porți să intre în cetate**» (XXI, 12-14).

13. PARABOLA ECONOMULUI INCORECT (XVI, 1-13), ca și parabola bogatului nemilostiv și a săracului Lazăr, care se află în același capitol (XVI, 19-31), se referă la valoarea bunurilor materiale și la rolul sărăciei, în actul mântuirii. Ea constă dintr'un exemplu (XVI, 1-8 a) și dintr'o scurtă aplicare la viața creștină (XVI, 8 b-13). Exemplul este următorul:

Un om bogat aflase că economul (*ὁ οἰκονόμος* — procurator), căruia-i încredinșase administrarea moșilor și a bunurilor sale, îi risipește averea (prin deturnări de fonduri, prin cheltuieli nejustificate și exagerate, ori printr'o rea gospodărire). Ca să pună capăt acestei stări anormale, el l-a chemat la sine (proprietarul locuia probabil la oraș, departe de moșie), l-a înștiințat că-l concediază și i-a acordat un termen pentru prezentarea conturilor exacte de gestiune. În fața acestei hotărâri neașteptate și irevocabile, economul s'a văzut dintr'odată amenințat să rămână pe drumuri. Dar el a găsit repede mijlocul de a-și asigura existența, fără a fi silit să sape — de altfel nici nu putea — sau să cerșească — îndeletnicire de care-i era rușine —: Chemând la sine pe fiecare dintre datornicii stăpânului său, i-a transformat pe rând în debitorii săi proprii. În acest scop, a zis celui dintâi: «Cât datorezi stăpânului meu? O sută de măsuri (100 *βάρος* = 3800 litri) de untdelemn», a răspuns acesta. Atunci el i-a spus: **Ia-ți zapisul și șezând, scrie repede: cincizeci.** După aceea a zis aluia: **Dar tu cât ești dator? Iar el a răspuns: O sută de măsuri (100 *κάρος* — 2800 dublidedaltri) de grâu. Și i-a zis: **Ia-ți zapisul și scrie: optzeci.** Și așa a procedat cu fiecare, anulându-le, înainte de a deveni parazitul lor, părți considerabile din datoriile pe care le contractaseră față de stăpânul său, mare proprietar de terenuri și de bunuri agricole. Când proprietarului i s'au adus la cunoștință și aceste falsuri în scripte, faptul era deja consumat, economul n'avea ce mai pierde, iar proprietarul nu avea posibilitatea să mai schimbe lucrurile. Tot ce mai avea de făcut era să se resemneze și să recunoască îndemânarea cu care fostul său administrator îl dejucase până în ultima clipă. Cum era extrem de bogat, s'a consolatat, așa dar, numai cu gândul că s'a văzut scăpat de un gestionar incorect, și a clasat toată chestiunea, silit chiar să laude pe econom pentru iscusința și prevederea de care a dat dovadă, când s'a gândit să-și asigure, prin fraudă, întreținerea gratuită pentru restul vieții.**

Acesta este exemplul. El este luat din viața obișnuită și nu trebuie alegorizat. Stăpânul (*ὁ κύριος*) despre care vorbește Mântuitorul, este un bogat oarecare (nu Domnul), iar economul (*ὁ οἰκονόμος*) un administrator oarecare (nu creștinul). În numele său personal și pentru noi creștinii, Mântuitorul vorbește numai dela vers. 8 b înainte. El nu aprobă și nu recomandă nimănui incorectitudinea, fraudă, gestiunea rea. Economul rămâne un om necinstit și nimic mai mult. El face parte din categoria acelor care voiesc să-și câștige pâinea pe căi neîngăduite de legea morală, adică fără muncă. Un singur lucru merită să fie laudat la dânsul: grija pentru ziua de mâine și iscusința de a-și asigura viitorul. Din această cauză, aplicarea acestui exemplu nu se face prin analogie integrală, ci parțială, anumite idei reliefându-se prin asemănare, iar altele prin contrast. Proprietarul citat ca exemplu nu aprobă procedeul economului, ci iscusința și prevederea sa; Mântuitorul ne recomandă nu reaua administrare a bunurilor

peste care suntem puși în această viață, ci folosirea lor în așa fel, încât printr'insele să ne asigurăm viața viitoare.

Intr'adevăr, după ce dă acest exemplu, Mântuitorul spune Ucenicilor și mulțimilor din jurul Său: «Iar Eu vă zic: Faceți-vă prieteni cu bogăția nedreaptă, ca, dacă veți săraci, să vă primească aceia în corturile veșnice. Cel ce este credincios în foarte puțin, și în mult este credincios, și cel ce este nedrept în foarte puțin, și în mult este nedrept. Deci, dacă n'ați fost credincioși față de bogăția nedreaptă, pe cea sinstită cine o vă va încredința? Și dacă în ce este străin n'ați fost credincioși, cine vă va da ce este al vostru? Nicio slugă nu poate să slujească la doi domni, pentrucă sau pe unul va urî și pe altul va iubi, sau de unul se va ține și pe altul va disprețui. Nu puteți sluji lui Dumnezeu și lui Mamona».

Din aceste cuvinte, reies limpede următoarele învățături morale: Bogăția, pe care Domnul o numește *ὁ μαμωνᾶς τῆς ἀδικίας*, constituie un izvor continuu de nedreptăți; principal, ea aparține unui singur stăpân. Dumnezeu, oraul fiind numai administratorul ei vremelnic. Deși nu-i totdeauna necesară, bogăția are un rol imens în viața individuală și socială, dacă este utilizată în scop de binefacere; când este cheltuită pentru ajutorarea săracilor, pentru cultul divin sau pentru progresul tehnic, economic și cultural al oamenilor, ea ne procură prieteni în ceruri și ne asigură viața viitoare, așa cum, dacă-i folosită în chip egoist și pentru satisfacerea poftelor, ea ne pierde pentru totdeauna. În clipa morții, toți oamenii se despart pentru totdeauna de lucrurile pământești; cei înțelepți, adică aceia care le-au folosit potrivit învățaturii creștine, dobândesc însuși în viața viitoare, căci și-au făcut prieteni nenumărați și primitori în corturile cele cerești, pe când cei neînțelepți vor rămâne veșnic săraci și chinuți de chinurile iadului. Între iubirea bogăției și urmarea lui Hristos, incompatibilitatea este absolută: Iubirea lui Hristos și iubirea lui Mamona, iată cei doi poli, care nu se pot întâlni niciodată. Cu toate acestea, bogăția poate constitui cel mai bun pedestal pentru a ajunge la Hristos, dacă cei ce o au în folosință imită, în sens bun, prevederea și iscusința arătată de fiii veacului în administrarea bunurilor materiale și dacă știu să o transforme la vreme în creanțe pentru viața viitoare.

În administrarea bunurilor materiale, datoria oricărui creștin este, deci, binefacerea față de aproapele, orice abatere dela această datorie echivalând cu o incorectitudine, cu o nedreptate morală; din această cauză, cei ce se dovedesc nedrepti, incorecți față de Dumnezeu, în administrarea acestor bunuri trecătoare, nu vor fi socotiți vrednici a li se încredința bunurile nepicritoare, căci cel nevrednic de puțin, este nevrednic și de mult, iar cel vrednic în puțin, se arată vrednic și de mult.

14. PARABOLA BOGATULUI NEMILOSTIV ȘI A SĂRACULUI LAZĂR (XVI, 19-31) ilustrează, în continuare, același adevăr moral. Ea este precedată de o scurtă introducere istorică, în care ni se arată că fariseii, care erau iubitori de avuții, își băteau joc de învățătura Mântuitorului despre despărțirea de avuție (XVI, 14-18). Ei pretindeau că, după Vechiul Testament, bogăția este o răsplată acordată de Dumnezeu celor drepți și socoteau că Mântuitorul tună și fulgeră împotriva bogăției numai din cauză că-i lipsit de dansa și nu și-o poate nicidecum însuși. Cunoșcându-le gândul, Domnul demască fățărnicia și nedreptatea din inimile lor

(XVI, 15) și le arată că Legea Vechiului Testament a încetat, ca umbra, când a venit Mesia și a întemeiat, pe baze morale cu totul superioare, împărăția lui Dumnezeu, spre care fiecare trebuie să se silească printr'o evlavie sinceră, deplină, eroică (XVI, 16-18).

În această parabolă, Mântuitorul descrie, pentru instruirea Ucenicilor și a mulțimilor și pentru combaterea credinței fariseilor că bogăția ar fi dovada virtuții, contrastul dintre viața unui Iudeu bogat și a unui Iudeu sărac, pe pământ și în ceruri. Bogatul gustă, în viața aceasta, toate plăcerile belșugului, luxului, distracțiilor. Când moare, el este înmormântat cu pompă, dar sufletul său merge în iad, unde-l așteaptă chinurile cele mai cumplite. Săracul Lazăr, care flămânzește la porțile lui, împărțind cu câinii fărâmiturile căzute dela masa bogatului nemilostiv și aflând la aceste animale necurate mai multă ușurare decât dela dânsul, suportă cu răbdare mizeria și boala, iar când moare, este dus de îngeri în sânul lui Avraam, simbol al fericirii celei veșnice.

Dincolo, soarta fiecăruia este acum radical schimbată. Bogatul, care s'a folosit în chip egoist de bogăție, suferă pentru eternitate, pe când săracul, care și-a suportat în virtute suferințele, se veselește pentru veșnicie. Inegalitatea socială de pe pământ aduce după sine pedepsele cerute imperios de legea dreptății divine. Odată mai mult, Mântuitorul ne arată că sărăcia de fapte bune echivalează cu săvârșirea de fapte rele. Bogatul nu-i descris ca un om lacom, asupritor, exploatare, nedrept, abuziv, brutal, dar lipsa păcatului nu-l face bun, dacă nu săvârșește fapte concrete de iubire frățească față de semenii săi. Din această cauză, soarta sa este identică cu a tuturor păcătoșilor, cu a smochinului neroditor, cu a slugii care și-a îngropat talantul în pământ, cu a slugilor care n'au știut să dea semenilor lor hrană și băutură la vreme, după porunca și în așteptarea stăpânului.

După moarte, nimeni nu mai poate face fapte bune. Tot ce mai încearcă bogatul, este să obțină prin Lazăr ușurarea suferinței și prevenirea fraților săi de pe pământ, cu privire la pedepsele ce-i așteaptă dacă nu-și vor schimba felul de viață și atitudinea față de săraci. Dar această cerere nu poate fi satisfăcută, pentru motivul că morții nu pot comunica între dânsii dacă se află în locuri diferite și fiindcă, dacă Iudeii nu ascultă de Moisi și de Prooroci, nu vor asculta nici când va învia cineva din morți. Aceste cuvinte s'au adevărit întocmai, căci poporul ales a respins învățătura lui Hristos, chiar după Învierea Lui din morți.

Parabola stă în strânsă legătură logică cu învățătura cuprinsă în vers. 13: «Nu puteți sluji lui Dumnezeu și lui Mamona», și în vers. 9: «Faceți-vă prieteni cu bogăția nedreptății, ca, dacă veți săraci, să vă primească aceia (săracii) în corturile cele veșnice». Ea ilustrează, într'o formă cu mult mai clară decât exemplul economului incorect, datoria de a folosi bunurile materiale numai în scop de binefacere socială, așa cum poruncește chiar Legea Vechiului Testament. Totodată, ea ilustrează, sub noi aspecte, și următoarele învățături secundare: Bogăția produce mai totdeauna împietrirea inimii, cultivând egoismul, nepăsarea față de cei lipsiți, lăcomia nesățioasă după plăceri, nedreptatea; în viața viitoare, starea dreptilor este cu totul diferită de aceea a păcătoșilor; nicio nedreptate săvârșită de cineva pe pământ nu rămâne nepedepsită în ceruri, unde

lipsa binelui va fi tratată ca și păcatul însuși; după moarte, nimeni nu-și mai poate schimba singur soarta, dacă n'a îndeplinit pe pământ voia lui Dumnezeu, asigurându-și prieteni în ceruri, cu ajutorul bogăției celei nedrepte.

Câțiva comentatori socotesc că pericopa aceasta nu-i o parabolă propriu zisă, ci o adevărată istorie. Tertulian credea chiar, pe baza ei, că sufletele sunt corporale, deoarece Mântuitorul vorbește de degetul lui Lazăr, despre limba bogatului, despre sânul lui Avraam, despre ochii celor de d'ncolo. Alții, pornind dela aceeași concepție, socoteau că pedepsele iadului sunt materiale, că iadul și raiul sunt foarte apropiate și stau față în față, că morții dintr'însele pot comunica prin viu grai și așa mai departe. Asemenea păreri sunt însă greșite. Pericopa este o parabolă propriu zisă, nu un exemplu istoric, ori o descriere în stil propriu. Ea trebuie interpretată, așa dar, după regulile vorbirii parabolice, care-i o vorbire figurată, o descriere alegorică a anumitor adevăruri dogmatice sau morale.

15. PARABOLA SLUGILOR NEFOLOSITOARE (XVII, 7-10) are caracter de exemplu: «Cine din voi, având slugă la arat sau la păscut vitele și venind acasă din câmp, îi va zice: Vino îndată de șezi la masă, — și nu-i va zice: gătește-mi ca să cinez și încingându-te slujește-mi, până voi mânca și voi bea și după aceea vei mânca și vei bea și tu? Va mulțumi oare slugii că a făcut ce i s'a poruncit? Nu mi se pare. Așa și voi, când veți face toate cele ce vi s'au poruncit, să ziceți: Slugi netrebnice suntem, că ce iam fost datori să facem, am făcut».

Parabola cuprinde un îndemn la smerenie. Printr'însa, Mântuitorul combate concepția greșită a Iudeilor și în deosebi a fariseilor, care credeau că, împlinind Legea, au devenit creditorii lui Dumnezeu și că Dumnezeu ar fi dator să-i răsplătească după pretențiile lor înfumurate. Realitatea este aceasta: Toți oamenii sunt debitorii lui Dumnezeu. El nu are nevoie, pentru Sine, de nimic dela noi. Oricând, El s'ar putea dispensa de slujirea noastră. Tot ce ne poruncește să facem, ne servește nouă înșine. Când ne supunem poruncilor Lui, să nu ne trufim, deci, ca fariseii, și să nu ne încredem ca niște neînțelepți în meritele noastre personale. Raporturile noastre cu Dumnezeu sunt acelea ale unei slugi obișnuite cu stăpânul său, dar cu următoarea deosebire: Pe pământ, un stăpân are nevoie și trage foloase de pe urma ascultării slugii sale; în viața religioasă, noi înșine avem nevoie și tragem foloase de pe urma slujirii lui Dumnezeu. Împlinirea datoriei să ne fie, așa dar, cea dintâi satisfacție și să ne încununeze permanent cu virtutea smereniei, adică să trezească în noi conștiința dependenței noastre de bunătatea Părintelui nostru celui Cereșc, conștiința că niciodată nu ne-am făcut pe deplin datoria.

16. PARABOLA JUDECĂTORULUI NEDREPT (XVIII, 1-8) ilustrează, ca și aceea a prietenului inoportun (XI, 5-8), eficacitatea rugăciunii stăruitoare. De aceea ea se începe cu cuvintele Sf. Luca: «Și le spunea și pildă, că trebuiau să se roage și să nu se lenevească», și se încheie cu cuvintele rostite de către Mântuitorul: «Auziți ce zice judecătorul nedreptății? Dar Dumnezeu nu va izbăvi pe aleși Săi, care strigă către El ziua și noaptea, și va răbda mult pentru ei? Zic vouă, că îi va izbăvi îndată. Dar

când va veni Fiul Omului, va afla oare credință pe pământ?». Parabola, care-i încadrată între aceste cuvinte, descrie stăruința unei văduve pe lângă un judecător nedrept, arătându-ne că cererea insistentă obține chiar ceea ce judecătorul refuză cu insistență. Ea nu trebuie interpretată alegoric. Acest judecător nedrept nu reprezintă pe Dumnezeu, iar văduva nu simbolizează pe cei ce se roagă lui Dumnezeu.

Sensul parabolei este acesta: Dacă rugăciunea stăruitoare izbuteste să înduplece voința celui mai rău judecător de pe pământ, cum nu va îndupleca ea inima plină de bunătate a Părintelui nostru Cereșe? De aceea, concluzia care ni se impune este următoarea: Dumnezeu ascultă rugăciunile stăruitoare ale credincioșilor, chiar când așteptarea împlinirii lor pare că întârzie, cu condiția ca rugăciunea să se repete într'una și ca ea să izvorească d'nt'r'o credință neclintită. Dumnezeu este îndelung răbdător față de rătăcirile noastre, dar nu poate răbda să lase neîmplinite cererile noastre, dacă ele pornesc din credință. Aceasta este virtutea pe care Fiul Omului vrea s'o afle pe pământ, când va veni a doua oară, ca să judece viii și morții.

17. PARABOLA VAMEȘULUI ȘI A FARISEULUI (XVIII, 9-14) zugrăvește smerenia și sinceritatea cu care trebuie să ne rugăm. În acest scop, Mântuitorul pune față în față rugăciunea unui vameș și rugăciunea unui fariseu. Cel dintâi, socotindu-se păcătos, se căiește din toată inima de faptele cele rele și face apel la mila divină, prosternându-se cu smerenie într'un loc mai retras, bătându-și pieptul în semn de sinceră întristare și ținând ochii în jos. Cel de al doilea, fariseul, vine în templu ca să-și etaleze meritele și să-și arate cu trufie și cu fățărnicie superioritatea sa religioasă, în raport cu ceilalți credincioși. Rugăciunea fariseului este un panegiric personal și un rechizitoriu împotriva aproapelui. Mândru de sine, fariseul stă în picioare, cât mai aproape de altar și mai în văzul tuturor și se laudă că postește de două ori pe săptămână (Lunea și Joi), că dă zeciuială nu numai din țârga fructelor și a animalelor, ci și d'n ceea ce cumpără. În același timp, el se compară cu ceilalți oameni și se găsește mai bun decât toți și decât vameșul care sta într'un loc retras și cerea iertare pentru păcatele sale. Fariseul nu cere nimic, ci mulțumește laudându-se, pe când vameșul cere îndurare, acuzându-se. Rezultatul este ușor de aflat: «Zic vouă, s'a coborât acesta mai îndreptat la casa sa decât acela, căci tot cel ce se înalță pe sine se va smeri, iar cel ce se smereste pe sine se va înalța».

18. PARABOLA CELOR ZECE MINE (XIX, 11-27) este asemănătoare cu aceea a talanților, pe care ne-o relatează Sf. Matei (XXV, 14-30). Ea a fost rostită de către Mântuitorul în Ierihon, puțin după convertirea vameșului Zahau, în timpul ult'nei călătorii spre cetatea Ierusalimului, unde avea să fie prins, judecat și răstignit, pentru izbăvirea neamului omenesc de sub tirania păcatului și pentru întemeierea Impărăției lui Dumnezeu pe pământ. Cuprinsul ei este, pe scurt, următorul: Un om de bun neam s'a dus într'o țară departe să-și ia domnie și să se întoarcă (cazul era frecvent în Orient, în țările subjugate de Romani). La plecare, el a încredințat slug'lor sale câte o mină (mina avea o sută de drahme), și le-a poruncit să facă negoț cu ele până la înapoierea sa. Dar cetățenii lui

îl urau. Ei au trimis solie în urma lui, ca să obțină dela stăpânirea supremă respingerea cererii lui. Intervenția cetățenilor n'a fost însă eficace. Când s'a înapo'at în patrie, noul domnitor a cerut mai întâi slugilor sale socoteala banilor încredințați spre fructificare, răsplătind pe cei vrednici după măsura câștigului realizat de fiecare și pedepsind cu asprime pe sluga care, de teamă și d'n viclenie, a ținut mina legată în ștergar; această mină a fost dată apoi celui care avea zece și se arătase vrednic de încrederea stăpânului său. Apoi domnitorul s'a întors cu mânie spre vrăjmașii săi și a poruncit ostașilor să-i lege și să-i înjunghie înaintea sa.

Parabola are caracter dogmatic și moral. Ea trebuie interpretată în sens figurat. Omul care se duce departe să-și ia domnie și să se înafioeze, închipuie pe Domnul nostru Iisus Hristos, care se desparte pentru o vreme de lume și se duce la Tatăl Său cel Cereșc, de unde se va reîntoarce nu în chip de rob, ca la Intrupare, ci în chip de Judecător suprem al viilor și al morților, în chip de Impărat al cerului și al pământului, răsplătitor al celor buni și izbânditor spre pedeapsă al celor răi. Aceasta este ideea dogmatică, pe care o ilustrează în primul rând parabola. Pr'ntr'însa, Mântuitorul răspunde acelor care, văzându-L mergând spre Ierusalim, socoteau că va întemeia în curând Impărăția lui Dumnezeu pentru fiii lui Israil.

Dar parabola are, cum s'a arătat, și un înțeles moral, valabil dela întemeierea creștinismului până la Parusia Domnului. Acest înțeles este următorul: Toți creștinii, fără nicio excepție, au primit, prin Sfintele Taine, harul divin și toți au dela Dumnezeu felurite daruri naturale, ca: sănătate, putere de muncă, inteligență, simțire, voință, precum și nenumărate bunuri economice în pământ, în ape, în văzduh. Aceste daruri trebuiesc înmulțite prin muncă, prin încordarea sufletului și a trupului, prin împlinirea poruncilor Legii divine, căci ni se va cere socoteala întrebunțării lor la judecata din urmă. La Parusia Domnului, cei ce și-au valorificat darurile primite dela Dumnezeu, vor fi răsplățiți din plin, iar cei ce le-au lăsat în nelucrare, din lene, teamă sau lipsă de zel pentru împlinirea voiei divine, vor fi pedepsiți cu cea mai mare asprime și după propriile lor cuvinte și gânduri.

Pe lângă aceste două înțelesuri generale, parabola mai are și un înțeles special, care ține de condițiunile istorice în care a fost rostită. Mântuitorul știa că Iudeii și necredincioșii păgâni îi vor face opoziție, respingând chemarea Sa la mântuire și încercând să pustiască Biserica Sa cea prea sfântă. Pedeapsa acestora va fi necruțătoare. Pentru Iudei, ea s'a și arătat, în parte, la anul 70, când Ierusalimul a fost pustiit, cultul mozaic a fost desființat, iar vechiul Stat iudaic a încetat să mai existe în fapt. Pentru prigonitorii păgâni, ea s'a arătat în nimicirea imperiului roman și în toate calamitățile înregistrate de istoria popoarelor antice. Pentru toți, pedeapsa se va desăvârși la sfârșitul veacurilor, când toți leneșii, asupritorii, nedreptii și păcătoșii vor fi aruncați în focul cel veșnic, acolo unde este plângerea și scrâșnirea dinților și unde ch'nurile nu vor înceta niciodată.

Parabola minelor, istorisită în Evanghelia a treia, nu-i identică cu parabola talanților, istorisită în Evanghelia după Sf. Matei. Ele au fost spuse de Mântuitorul în locuri și împrejurări d'ferite, într'o formă și cu scopuri diferite. Rămânem, prin urmare, la părerea Sf. Ioan Hrisostom și a celor mai buni comentatori, care văd într'însele două parabole d'ferite.

Acestea sunt parabolele specifice Evangheliei după Sf. Luca și principalele concluzii dogmatice, morale și eshatologice, care se desprind din dreapta lor tâlcuire. Înțelegerea lor are o deosebită importanță pentru îmbunătățirea noastră duhovnicească, deoarece Mântuitorul ne învață, printr'însele, că niciun creștin nu se poate mântui fără fapte bune, că acumularea egoistă de bunuri materiale constituie o abatere gravă dela legea divină, că intrarea în Împărăția Cerurilor este condiționată de sfințenia vieții noastre pământești, că toți oamenii trebuie să trăiască în pace și să se ajute ca frații, că adevărata evlavie este nedespărțită de lupta eroică pentru triumful binelui în lume, că pacea omului cu sine însuși și cu Dumnezeu depinde de pacea cu semenii săi și că toți credincioșii sunt datori să contribuie din toate puterile la zidirea unei lumi mai bune, mai drepte și mai fericite.

VATICANUL CETATE ZIDITĂ PE NISIP MINCIUNA PAPALITĂȚII ÎN PRIMELE TREI VEACURI

CUVANT LĂMURITOR

Papalitatea a constituit, dealungul celor douăzeci de veacuri ale creii noastre, cum constituie și în prezent, un adevărat și primejdios cancer al omenirii. Ea a fost și a rămas o c'adelă a discordiei, a urii, a acțiunilor fratricide — nefast punct negru al societății omenesti, creștine ori ne-creștine, europene ori extraeuropene, mai apropiată ori mai depărtată de orbita papală.

Vaticanul — sediu al ei — s'a situat, întotdeauna, pe poziții antipro-gresiste și antiștiințifice, excomunicând ¹⁾ și arzând pe rug somități ale gândirii și științei omenesti ²⁾; s'a pus deacurmezișul dezvoltării istorice a societății, a înfrățirii și buneii armonii între rase, neamuri, popoare și state. Istoria îl atestă astfel, agent al pulverizării, morb al lascivității morale, izvor al reacțiunii, centrală turbulentă, din toate timpurile și din toate locurile!

Sub masca dragostei creștine și a obiectivității ³⁾, el a ascuns, con-secvent și ferm, cele mai sălbatece și mai barbare scopuri, otrăvind conștiințe și deslănțuind catastrofe!

Nu există colț în lume, în care să nu se identifice sutana papală, ope-rând și vehiculând, cu îndemănare, «nobile țeluri și înfrățitoare idealuri» — profitabile Vaticanului și dezastruoase pentru toate popoarele.

Încă din fașă, Biserica Romană s'a amestecat în afaceri care n'o pri-veau și și-a oferit servicii, care i se refuzau net, urmărindu-și scopul, ne-mărturisit și pe atunci, al dominației sale, sub forma candidă a binelui obșteșc și armoniei universale.

Întreg evul mediu e străbătut de intriga și nesațul pontifical, provo-catoare de scandaluri nefârșite, de certuri și neînțelegeri, de suprimări de vieți omenesti — care au culminat cu sfâșierea comunității creștine în sute și mii de grupuri și grupulețe, făcând ferfeniță, în lumea apuseană, învățăturile lui Iisus...

1. Excomunicarea era o pedeapsă gravă. Cel lovit de ea era scos din societate. Nimeni n'avea voie să ia contact cu el — fiind considerat spurcat, satanic. Cadavrul lui, în caz de moarte, nu putea să fie înhumat în pământ binecuvântat.

2. Regele francez Robert cel Pios (996--1031), care se hotărise să ia în căsătorie pe o vară a lui -- Berthe de Blois — fără prealabilul consimțământ al papei, a fost excomunicat. I s'a interzis accesul în biserici, cei în subordine nu-l mai ascultau, oamenii de serviciu îl părăseau sau îl serveau cu desgust, aruncând obiectele atinse de el, încât a trebuit să renunțe la căsătorie, ca să fie iertat și să-și recapete, astfel, libertatea și autoritatea regală...

3. Ioan Huss, profesor la Universitatea din Praga, a fost ars de viu în orașul Constanța, din Elveția... (sec. XV); la fel, inovatorul genial Galileu!...

3. ...«Papistașii ascund chipul lor cel de lup, sub piele de oaie»... (Dimitrie Cantemir: «Descrierea Moldovei»).

Evul modern și evul contemporan — ca și timpurile actuale — au înregistrat și înregistrează, prin suferințe tantalice, prezența activă a acestei umbre lugubre!

Iată numai câteva sporadice evccări, grăitoare:

— Papa Bonifaciu VIII a mers până a se amesteca direct în treburile lăuntrice ale Franței, tinzând să se substituie competenței și drepturilor regelui contemporan și legitim, Filip IV cel Frumos, pe care l-a și excomunicat. Pentru acest fapt, trimișii regali i-au sfâșiat antereul, palmuindu-l la propriu și sgâlțându-l în așa fel, încât i-au grăbit sfârșitul. Cloaca a fost mutată la Avignon, de curajosul rege, și a huzurit acolo ceva mai mult de 70 ani — tăcând molcum, de frică, și dându-și, astfel, peste toate, și un certificat de lașitate... 4).

— Călugării templieri, sub... «inspirația Duhului Sfânt»..., făcându-și de cap și ei, au fost, pur și simplu, arși de vii, de același monarh care a desființat clica și i-a confiscat toate averile, acumulate prin crimă și jaf! 5).

— Ce să mai zicem de cruciade, care au târfit în cea mai neagră mizerie trei continente, secerând valuri de vieți și împrăștiind pretutindeni ciurma, holera, mizeria și disperarea? 6). De așa zisa ceartă pentru investitură 7), care a neliniștit, vreme îndelungată, cele mai înf'oritoare regiuni ale Europei apusene? De războaiele religioase, interminabile, neîntrecute

4. Pentru susținerea războiului cu Flandra, Filip IV s'a văzut silit să ceară oarecari impozite și marilor latifundii catolice, din țară. Papa a protestat, preținzând că, în calitatea lui de șef al creștinătății, ar fi fost îndreptățit să exercite supravegherea conduitei monarhilor și să-l oprească de a abuza de puterea lor. La rezistența regelui francez, Bonifaciu VIII a răspuns cu excomunicarea. Ca urmare, regele a trimis în Italia pe cancelarul său, Guillaume de Nogaret, care — însoțit de adversarul papal, italianul Colonna, s'a prezentat papei, refugiat în satul natal, Anagni. Somat să abdice, Bonifaciu VIII, în ha-nele lui sacerdotale, în care a primit pe vizitator, a refuzat. Colonna l-a lovit atunci cu un fier, peste obrazul proaspăt bărbierit, cauză pentru care, curând, s'a produs și moartea pontifului.

Filip IV a înlesnit alegerea, ca succesor papal, a amicului său Clement V, căruia i-a fixat reședința la Avignon!

5. Templierii (călugări înarmați — formație care se născuse în Ierusalim, cu ocazia primei cruciade), formau o armată numeroasă, bogată și de temut, care ascultau numai de șeful lor — formând în Franța, un fel de Stat în Stat. Își aveau sediul la Paris și ramificațiuni în mai toată țara. Filip a dispus arestarea lor, într-o anumită zi și fără ca ei să simtă sau să bănuiască. I-a închis și le-a confiscat averile; i-a judecat și i-a condamnat la temniță îndelungată; șefului și celor doi adjuncți principali ai acestuia, le-a dat foc de vii! Papa Clement V, invitat de rege, a decretat desființarea ordinului iar ultimul șef suprem templier, Jacques Molay a intrat în panteonul... martirilor, în 1314!...

6. Cruciaadele s'au pus la cale în 1095, când papa Urban II a convocat sinodul ad-hoc, dela Clermont, reușind să mobilizeze, pentru prima expediție, mai mult de 300.000 de oameni, dintre cari nu s'au înapoiat decât vreo 30.000!

În a doua expediție au pierit aproape 150.000 și în următoarele șase expediții cu mult mai mulți!... Cruciaadele au luat sfârșit prin 1270, ținând, cum se vede, aproape două sute de ani!

7. În anul 1024, Germania a trecut, dela Casa de Saxonia la Casa de Franconia, din progres în progres, pe toate țărâmurile. Totuși, prin amestecul și intrigile papale, puterea monarhilor a decăzut, trecând, cu concursul Vaticanului, în mâinile feudărilor. Papa Grigore VII (Hildebrand), conținând vicesugurile predecesorului său, papa Ștefan IX, a decretat depunerea oricărui episcop care ar îndrăzni să mai primească investitura dela monarhi, amenințând cu excomunicarea și pe monarhii

în cruzimi? 8). De atitudinea dușmăncasă, față de nobilele țeluri ale revoluției franceze? 9). De poziția contrară unirii statelor italiene, etc.?... 10).

Firavele noastre Principate, Muntenia și Moldova, ca și populația românească din Ardeal, au avut și ele de suferit, în organizarea lor inițială și cristalizarea lor, de pe urma aceluiași călău în sutană albă pontificală 11).

În timp ce voievozii și fruntașii Ortodoxici noastre se luptau din greu să se emancipeze de juguri străine și să se gospodărească autonom, catolicismul transcarpatic, instigat și sprijinit de Roma, a organizat asalturi disperate, să catolicizeze populația și să se pună deacurmeșizul nobililor aspirații românești ortodoxe! S'au creiat episcopate catolice pe teritoriile noastre, s'au adus ordine călugărești de propagandă, s'a încurajat feudalismul hrăpăreț, în opera lui de cotropire de teritorii străine, s'au înființat mânăstiri și s'a făcut prozelitism, prin toate mijloacele, licite sau ilicite...

În Ardeal, cu deosebire, papalitatea a acumulat moșii imense, exploatare prin munca neplătită a iobagilor români și zeciuieli. S'a născut astfel, o luptă serioasă între țărani ortodocși și prepușii papali, care s'a transformat ușor, în luptă între ortodoxism și catolicism.

cari ar mai îndrăzni să facă investiții de episcopi. «Toate popoarele trebuie să sărute tălpile papilor» — zicea Grigore VII... Unii episcopi au și fost depuși din scaun (Arhiepiscopul din Brema, Episcopii din Spira, Bamberg, Strassburg), iar Henric IV, ca nesupus, a fost excomunicat. Supușii împăratului au fost deslegați de jurământul de credință și mari desordini produse, ca urmare, în imperiul roman, au determinat pe împărat să facă penitența dela Canossa, spre a obține iertarea papei!... Au urmat totuși vărsări de sânge, atât în Germania cât și în Italia. Pacea s'a restabilită abia în 1122, prin Concordatul dela Worms.

În timpul domniei lui Frederic Barba Roșie (1152-1190), luptele cu papa Alexandru au reinceput, având drept rezultat îngenunchierea împăratului și implorarea milei papale, în 1077, în piața San Marco din Veneția!

Urmașul papal, Inocențiu III, care se pretindea reprezentantul lui Dumnezeu pe pământ, a reușit să declare vasali ai săi pe câțiva regi europeni, dintre cari unii îi ofereau și sume anuale drept tribut!

Un alt împărat excomunicat a fost Frederic II, mort în 1250..., înainte de a se fi rezolvat conflictul cu papalitatea.

8. Războaiele religioase între catolici și hughenoti, au însângerat Franța 31 de ani — sub regii Carol IX, Henric III, Henric IV, în secolul XVI., culminând cu masacrele din noaptea Sf. Bartolomeu. Papa s'a grăbit să felicite pe regele Carol IX, pentru isprava de a fi ucis atâtea mulțimi de creștini-hughenoți... Felicitări similare a primit și mama regelui, Maria de Medic!

9. Fricțiunile cu papalitatea, care sabota pe Napoleon, au determinat pe acesta ca, cu ocazia ocupării Romei, să ridice din Vatican mai toate obiectele de artă, mai prețioase — multe briliante, mult aur, acaparat, în timp — și multe manuscrise prețioase, transportate toate în Franța.

10. Desăvârșirea unirii statelor italiene a fost, multă vreme, zădărnicită de rezistența papală, care își asigurase sprijinul francez. Când Garibaldi, în 1867, a încercat să ocupe și Roma, a fost respins de trupe franceze, chemate și ajutate de papa. Deaceia, ca să poată să pătrundă în Roma, trupele italiene au trebuit să aștepte căderea Franței, cădere care s'a produs cu ocazia războiului franco-german din 1870. Când, la 20 Septembrie 1870, armatele lui Victor Emanuel au ocupat Roma, papa Pius IX s'a retras în Vatican, păstrându-și puterea politică numai asupra clerului din Vatican, declarând că niciodată nu va mai părăsi Vaticanul și creându-și, astfel, o aureolă de martir...

11. Între alte multe ticăloșii papale, se numără inchiziția, care, începând cu primul conducător al Ordinului, Ignățiu de Loyola, a înscris la activul ei mulțimi nenumărate de victime — și indexul, care a ars, căstrus și interzis nenumăratele opere lite-

Perseverența diabolică a papei a mers — totuși — până la a rupe Ortodoxia ardeleană în două, integrând în sânul Bisericii Catolice — prin 1700 — o bună parte din Ortodoxia românească, și creind neamului nostru obidit o situație dezastruoasă și rușinoasă, abolită abia în zilele noastre 12).

Nu mai amintim de concordatul nenorocit, căruia i s'a pus capăt, recent și pentru totdeauna!

Azi, ca și ieri și ca și în toată istoria lui, bârlogul celor mai hotărâți dușmani ai popoarelor și ai păcii este dosit sub reverenda papală, de unde pontifii și prelații statului major, în concert cu sutanele periferice din toată lumea, cântă pe struna războiului, a pârjolului a urii și a barbariei...

În fața unor asemenea realități, lumea trebuie să ia poziție — este datoare să ia. Să se lămurească până la evidență că Vaticanul este o min-

rare și de artă, ținând multă vreme cultura în loc ori dând-o înapoi cu veacuri. Este cunoscută teribila dispoziție: «opus igne, auctor patibulo dignus»: «opera e demnă de foc, autorul e demn de spânzurătoare!...

12. Prin 1204, puternicul papă Inocențiu III a încercat catolicizarea Românilor din Sudul Dunării, fără urmări însemnate! Prin 1211, prin regele ungar Andrei II, au fost aluși călugării-cestași teutoni, în Țara Bârsei, de o parte și de alta a Carpaților, organizând o propagandă catolică asiduă... Curând ei au fost alungați, din teamă, de același rege!

Între anii 1227-1241, a activat pentru catolicizarea ținuturilor românești de dincoace de Carpați, Episcopia catolică a Cumanilor, cu reședința pe apa Măcovului, desființată prin 1241, cu ocazia năvălirii tătare. Prin 1238, călugării dominicani și-au avut o Episcopie la Severin, pentru acele ținuturi!

În 1247 s'a inițiat o ofensivă catolică a călugărilor ioaniți, prin părțile Severinului, care însă n'a luat efectiv ființă, din cauza prezenței tătarilor!

În 1279, un sinod catolic, ținut la Buda, a dispus ca preoții ortodocși să nu mai slujească și să nu mai calce prin bisericile...

În 1366, regele ungar Ludovic cel Mare, instigat de Avignon, a persecutat și exilat preoții români din Banat.

La Curtea de Argeș a luat ființă, în 1370, o Episcopie catolică — sub voevodul muntean Vlaicu Voacă (1364-1374), care a și îngăduit ca Episcopul catolic transilvan să aibă jurisdicție și asupra Țării Românești. Papa Urban V a obținut învoierea aceluiași voevod, să trimită în Muntenia misionari franciscani, pentru propagandă catolică. Vlad Dracul (1436-1437) a permis călugărilor minoriți să predice în Țara Românească.

În 1428 s'a reînființat Episcopia catolicilor din Turnu Severin, cu jurisdicție și asupra Moldovei, Episcop fiind Benedect... Voevodă Alexandru II, fiul lui Mircea, și Mihnea cel Rău, fiul acestuia, au aprobat instalarea, la Târgoviște, a unei misionării propagandistice catolice, cauză pentru care Mihnea a și fost ucis de un sârb — la Sibiu —, pe când intra într-o biserică romano-catolică.

Petru Cerceș (1583-1585) a încercat să introducă în țară catolicismul, spre a da satisfacție papei Grigore XIII, care l-a ajutat să-și ocupe tronul.

În Moldova Bogdan, întemeietorul, a plecat din Maramureș, ca reacțiune contra catolicismului lui Ludovic cel Mare. Fiul său, La'cu (1365-1373) a înființat Episcopia catolică din Siret, titular fiind Andrei de Cracovia.

Sub Alexandru cel Bun (1400-1432), se identifică primii Vlădici catolici de Baia. În timpul lui Ștefan cel Mare, papa a trimis în Moldova episcopi catolici, propagandiști, fără reședințe precise. În 1476, un Vlădică papal, Petru, a și fost ucis de sătenii din satul Orcești, din ținutul Neamțului!

La sfârșitul secolului XVI, propaganda catolică în Moldova a fost susținută de un Bartolomeo Brutti, cu mulți iezuiți...

Sub Petru Șchiopul (1582-1591), a funcționat o Episcopie catolică, în fărgul Bacăului...

În secolul XVII, catolicismul a fost susținut de domnitorii Movilești, din mo-

ciună sfruntată; că temelile lui sunt clădite din nisip și pe nisip, fiindcă Sf. Petru n'a fost, n'a putut să fie episcop al Romei și nici n'a exercitat vreun primat: că Biserica lui Hristos este sinodală și e tot atâta de departe de cezaropapism, pe cât de departe este papa de Biblia pe care o ține în mână — și că, precum papalitatea a pus la index atâtea opere literare, științifice și de artă, dealungul veacurilor, așezându-se deacurmezișul progresului, așa și fiecare om conștient, ca și toți cetățenii lumii laolaltă, să se simtă datori să pună definitiv la index, pe «vicarul Mamonei», dela Roma!

Clarificarea istorică a poziției mincinoase a Vaticanului — acesta este rostul studiului de față — care clarificare, rezolvându-se pentru primele trei veacuri creștine, rămâne dela sine operantă pentru tot restul istoriei cetății zidite pe nisip, a Vaticanului.

*

Origina creștinismului Romei a rămas, până azi, una dintre cele mai enigmatice probleme ale istoriei bisericești... Un cuvânt definitiv, în această materie, nu se poate încă spune, cu toate eforturile care s'au făcut, peste veacuri, de lumea teologică sau străină de Teologie...

Incât, obișnuit, se concede, romantic, cu abatele Léon Duchesne: «...să lăsăm să planeze misterul asupra acestei origini...». Oeace se știe cu precizie, este numai că iudaismul d'n capitala politică și spirituală a lumii antice era, în timpul primelor licăriri creștine, destul de numeros și că progresele lui erau ferme și fecunde — succesele lui, în ordinea economică-comercială și religioasă-spirituală, erau impunătoare și de natură să stârnească, în lumea conlocuitoare, romană și colonizantă, cel puțin invidii și gelozii, simultan cu înalte aprecieri și chiar admirațiuni.

Cartierele romane: Transtever, Poarta Capenă, Subura, Câmpul lui Marte, sunt, până azi, mărturii credincioase prin comorile ce ni le oferă, de bogăția și bunăstarea lumii iudaice, care le-a locuit, le-a cinstit și le-a pus în valoare.

Cimitirele comunitare și multe morminte împrăștiate în incinta și în afară de marginile cetății vorbesc — în inscripțiuni lapidare, extrem de prețioase —, despre ascensiuni virtuțoase și durabile, și ruinele a nu mai puțin de șapte, ori chiar nouă sinagogi, rămân vestigii, atestând, în metropola lumii romane, că cetatea monoteistă a Israelului și-a putut înfirișa și consolida instituțiuni și căminuri demne de cercetările de totdeauna ale istoricilor, vrednice de sânguința arheologilor și de cel mai indiscutabil interes pentru etnografi, sociologi și, mai ales, teologi.

— «Sinagoga Augustanilor» — Augustenses — patronată, de bună seamă, de însuși divul Augustus (sau, cel puțin, ajutată de el).

— «Sinagoga Agrippienilor» — Agrippenses — înființată, poate, de consilierul și bunul prieten al împăratului, ilustrul Agrippa.

— «Bolumnus» sau «Volumnus», construită sau numai subvenționată de vreun personaj de vază, cu acest nume.

— «Suburenses», sinagogă a locatarilor din suburbia Subura.

— «Campenses», în serviciul credincioșilor din Câmpul lui Marte, cunoscutul zeu al războiului.

«Sinagoga Iudeilor», care va fi folosit cu exclusivitate, numai limba ebraică, în cult și predică.

— «Sinagoga Măslinilor», care va fi avut ca emblemă acest pom istoric, biblic, binecuvântat și... simbol al păcii.

Colegii, corporații și felurite societăți de asistență mutuală sau numai culturale, erau răspândite prin diversele cartiere, ținând trează conștiința mozaică, cultivând și animând frățietatea biblică, solidaritatea națională, conștiința religioasă-morală.

Spre deosebire de colegiile romane, asemenea asociațiuni mozaice nu puteau dobândi — nici oneros, nici gratuit —, și nici nu puteau să administreze averi imobiliare, ci se întrețineau exclusiv din generoase contribuții pecuniare ori donații mobiliare. Numărul total al membrilor comunităților mozaice-romane era, în epoca tiberiană, mai mare de 60.000; cu mult depășit, ulterior, sub regimurile împăraților următori: Claudiu, Nero... Incât Evanghelia a putut să aibă, oarecum, destule șanse pentru urzirea unei prize creștine de oarecare seriozitate, în capitala imperiului.

*

Când, totuși, și cine să fi aruncat primele gânduri creștine, pe meleaguri așa de depărtate de sursa Evangheliei — și, în ce împrejurări, cu ce riscuri sau șanse?...

Demne de luat în seamă apar, cu deosebire, trei ipoteze:

— Prima propovăduire evanghelică va fi coincis cu întâile manifestări extra-palestiniene ale creștinismului... Printre asistenții și... «martorii» episodului din ziua «Cincizecimii» — din anul 33 (?) — se aflau, cum se asigură, ...«oaspeți veniți din Roma, Iudei și prozeliti...». Cu înapoierea în cetatea eternă, unii ca aceștia vor fi povestit ce văzuseră și admiraseră, în acea zi, în Ierusalim — devenind, astfel, cu voie ori fără voie, conștiinți ori mai puțin conștiinți, cei dintâi misionari creștini, aici...

— Convertirea centurionului Corneliu, din Cohorta Auxiliară a Cezaarei, va fi putut antrena o aderență creștină, al cărei ecou să fi ajuns până la Roma. El a rămas în Asia și a fost înhumat în Troada — unde i-a și fost consacrată o biserică, la Assos — dar militarii de sub comanda lui, liberați, s'au înapoiat în regiunile și la vetrele lor, inclusiv Roma, aducând cu ei și reminiscențe ale Evangheliei vorbite, ascultată de ei, pe meleagurile palestinene și asiatice.

— Creștinismul s'a putut strecura, pe nesimțite și lent, prin Puteolli, Micene, Ostia, spre capitală, prin unii dintre negustorii locali sau străini, cari făceau dese navete între Orient și Occident.

*

Niciuna dintre aceste trei ipoteze nu se poate impune cu vreo valabilitate incontestabilă, după cum nici toate la un loc nu pot izbuti să întrunească unanimitatea istoricilor bisericești și a cărturarilor teologi.

Propunerea paternității petr'iste sau pauline — ori chiar a ambilor corifei apostolici — devine, și ea, din ce în ce mai perimată, cu toată lupta lumii romano-catolice și a papalității...

Două fapte apar, oarecum, câștigate, pentru stabilirea adevărului istoric:

— Că, în timpul lui Claudiu (45-52?), numărul creștinilor capitalei era destul de mare, ca să se poată edicta o expulzare a lor, în masă.

— Că, în preajma anului 58, când Sf. Pavel a redactat epistola către Romani, ...«credința romană era vestită în toată lumea»... și... «ascultarea creștinilor romani ajunsese în auzul tuturor»... (Epistola către Romani).

*

Cu toate că, în scrisoarea către Corinteni, Apostolul Pavel vorbește că, între primii creștini «...nu sunt mulți înțelepți omenește, nu mulți sunt puternici, nu mulți sunt de neam...», totuși, pare sigur că, în masa creștină a Comunității inițiale din Roma, s'a strecurat dela început, și unii reprezentanți ai nobilimii vremii — poate și unii membri înrudiți cu familia imperială sau în serviciul ei:

Gens Cornelia, care ar fi primit și găzduit pe Apostolul Petru.

Gens Cœcilia, care ar fi dat naștere, în veacul II, fecioarei-muceniță Cœcilia..

Gens Pomponia, căreia ar fi aparținut și celebra presupusă creștină, Pomponia Græcina.

Gens Flavia, etc.

Pentru că Iisus chemase la El, cu deosebire și de preferință, gloatele sărăcimii, desigur că și în lumea Romei ca și în Ierusalim și aiurea, în cele dintâi Comunități creștine, majoritatea membrilor o va fi format acei... «humiliores»... sau... «tenuiores»..., cari inundaseră orașul și-i formau proletariatul.

Nu asigură oare Apostolul Pavel, tot în corespondența cu creștinii din Corint, că... «Dumnezeu și-a ales pe cele nebune ale lumii, ca să dea de rușine pe înțelepți? ...Pe cele slabe ale lumii, ca să dea de rușine pe cei tari? ...Pe cele de neam umil, pe cele nebăgate în seamă?»...

Cei săraci și umili — asigură Lactanțiu mai târziu — cred mai ușor ca cei bogăți...; iar Irineu, în veacul II, atestă că primii creștini n'au fost recrutați nici din licee, nici din Academii, ci din poporul de jos — «...de vili plebecula»...

*

Care să fi fost aspectul original al celui dintâi nucleu creștin-roman: iudaic, ori păgân? — nobil-cărturăresc ori de largă factură plebeiană?...

Care să fi fost atitudinea acestei mase creștine, față de Statul roman și de autoritățile lui constituite?...

De ce libertate se vor fi bucurat creștinii, în reuniunile lor, în săvârșirea cultului lor, în desvoltarea riturilor și a predicii, în propaganda lor câtă se va fi întreprins?

I. Incontestabil, cea dintâi impresie care se degajează din citirea epistolei pauline către Comunitatea romană, este că ea este adresată unor creștini proveniți din păgânism!

...«Căci, v'o spun vouă, cari sunteți credincioși veniți dintre păgâni, întrucât sunt apostolul păgânilor, dau slujbei mele toată slava; doar voi izbuti să trezesc râvna celor din neamul meu și să izbăvesc câțiva din ei»... (XI, 13, 14).

Sunt, totuși, texte precise, din care reiese că Epistola se adresează,

în aceeași măsură, și creștinilor proveniți din iudaism, întrucât se pun și se desbat probleme, ca validitatea Legii, principiul justificării, alegerea Israelului, rațiunea de a fi a Legii, valabilitatea Vechiului Testament, etc.

Se poate conchide, într'o asemenea situație, că, până la data edictului de expulzare al lui Claudiu (jumătatea primului veac), Biserica Romană va fi avut un aspect iudaico-creștin; iar după această dată, unul păgân-creștin, de preferințe, poate, pauline și de tendințe universaliste.

...«Indreptarea vine... prin credință... și pentru toți..., fiindcă toți au păcătuit»... (III, 22, 24).

II. Este îndeobște cunoscut că, la origină, creștinismul a cuprins, aproape exclusiv, elemente paupere — că s'a adresat, cu deosebire, plebei — din rândurile căreia și-a recrutat și primele cadre (Apostolii-pescari) — că a apărut ca organizație a celor săraci și umili...

Acestui aspect plebeian, se pare, se datorește, în mare parte, și în ce privește Comunitatea creștină a Romei, că suntem atât de puțin informați asupra inițierii și organizării ei primare. Cei dintâi propovăduitori — propagandiștii autorizați, dascălii și mis'cnarii înveștiți — vor fi fost oameni mărunți, comuni, modești, carecum timizi, fără multă știință de carte și fără situațiuni materiale ori sociale deosebite — cerând doar credință și... fapte... fără să riște perorări critice ori discuțiuni academice, și, cu atât mai puțin, polemice!

Există texte scripturistice, care atestă un aspect religios comunitar al noii societăți, verificat nu numai pentru Ierusalim, ci și pentru diaspora creștină, deci și pentru cetatea Romei... «Toți cei ce credeau erau laolaltă și aveau totul de obște»... «Și-și vindeau averile și împărțeau tuturor, după cum avea nevoie fiecare». ...«O singură inimă și un singur cuget era în mijlocul celor ce credeau și niciunul nu zicea că din a sa avere este ceva al său, ci totul le era de obște». ...«Și se împărțea fiecare, după cum fiecare avea nevoie»... (Fapt. Apost., IV). Creștinismul roman știa desigur, că Iisus însuși viețuise laolaltă cu Ucenicii Săi, că toți aveau o pungă comună, că Iuda era economul responsabil al Comunității, că Ana și Safira, soți legitimi, cari, la Ierusalim, nu se supuseseră rânduiei comunitare, ascunzându-și bunurile, fuseseră sancționați pe loc, cu... moartea!

...«Astfel, dar, oricine dintre voi, care nu se leapădă de tot ce are, nu poate să fie ucenicul Meu»... (Luca XIV, 33).

...«Vindeți averile voastre și dați-le milostenii»... (Luca XII, 33).

Cum se vede, caracterul comunitar spre care tindea creștinismul Romei — ca și cel de preutindenea, de altfel — se reducea, potrivit situațiunii generale, economice, politice și sociale, la o deținere comună a mijloacelor de consum, la distribuirea și consumarea în comun a bunurilor de care creștinii dispuneau.

În ce privește mentalitatea creștină-romană, cu privire la clasele sociale existente, patricieni (honestiores), meseriași, etc. (humiliores sau tenuiores) — sclavii de tot felul, în număr destul de mare și de toate proveniențele, se identifică într'adevăr oarecare tendințe de armonizare a lor și chiar de abolire a sclaviei — dar, ca notă dominantă a Comunității creștine a capitalei, apare un separatism neprietenesc față de bogați și față de stăpânii de orice fel...

Parabola săracului Lazăr și a bogatului nemilostiv era cunoscută de lumea locală, populară în lumea năpăstuiților și, din ea, se desprindea, cu oarecare satisfacție, că bogatul nu trecea în iad pentru păcatele lui obișnuite, ci numai pentru faptul că era bogat și pentrucă bogăția lui se presupunea acumulată prin păcatul înșelăciunii și al exploatării semenilor lui...

Coroborată cu «...mai lesne este pentru otgon să treacă prin ureauchile acului etc...» — «...fericiți cei săraci...» — «...cei ce flămânez și însetează...» — «...cei ce plâng...», etc., această parabolă contribuise la formarea convingerii că a fi bogat și a te folosi de bogăție, era o nesocotire a învățaturii Domnului, o călcare a poruncilor Lui, un păcat care-și cerea ispășirea, cu grele și nimicitoare chinuri. Se pare — în legătură cu aceasta — că, în sânul Comunității creștine din Roma, se definiseră net, deși fără forme de luptă, pozițiile de clasă ale membrilor ei. Această situațiune asvârlea, totuși, odiul asupra bogățiilor, cari erau considerați ca nefntrunind condițiile unui creștin adevărat.

De altfel, opere mai târzii, ale unor: Clement, Asteriu, Lactanțiu, Valilie cel Mare, Grigore de Nissa, Ambrozie al Mediolanului, Hrisostom, Ieronim, Augustin, etc., stabilesc acuzațiuni precise contra bogățiilor, asimilați cu hoții și tâlharii, cu pirații mărilor și cu bandiții de drumul mare...

III. Atitudinea Bisericii Romei față de imperiu și de autoritățile romane constituite, civile ori militare, este reglementată, nu de Petru, ci de epistola paulină, către Comunitatea creștină a Romei... Abia pe la finele veacului I — se pretinde că și presupusul papă Clement ar fi dat directive similare, prin presupusa lui epistolă, către creștinii din Corint. Petru — la rândul lui — de unde va fi scris el, se situează pe aceeași linie, însă adresându-se către creștinii ...asiati...

Civism — demnitate — supunere; aceasta este ținuta recomandată Romanilor, de Pavel!

Creștinii Capitalei își plăteau impozitele la vreme, comportarea față de iudaism era corectă și, pe cât se putea, precaută: celebrau sărbătorile naționale iudaice, participau cu intermitențe, la cultul ce se săvârșea în sinagogi se fereau de pângăriri — cu toate că-și aveau presbiterii, credințele și riturile lor aparte. Instinctiv, totuși, păstrau legea secretului lor — arcanum —, care le apăra cultul de profanări, sacrilegii ori curiozități indiscrete...

Regulamentul civic paulin se poate cuprinde în două principii:

— În fapt, orice putere vine dela Dumnezeu!

— Puterea stabilită se exercită în numele lui Dumnezeu!

IV. In ce privește ambianța în care creștinismul roman s'a dezvoltat inițial, problema este pe deplin rezolvată, descifrarea ei pornind dela textul lui Salustiu: «părinții noștri au fost oamenii cei mai religioși» — «majores nostri religiosissimi mortales»... (Catilina, 12).

Romanii rămăseseră fideli credințelor lor naționale și continuau să respecte religiile și credințele altora, chiar când le socoteau absurde. Nu erau prea rare cazurile, când oameni politici sau generali reputați implo- rau, simultan cu divinitățile străbune, și ajutorul zeităților străine...

Cu excepția Egiptului, în care Juvenal remarcă «...o dușmănie grozavă, o ură de moarte, o rană ce nu se va vindeca niciodată, între orașele Ombi și Teutyra... și care... vine din aceea că amândouă cetățile își urăsc divinitățile reciproc, crezând că și una și alta trebuie să aibă numai zeii adorați din una din ele» (XV, 35), lumea romană n'a cunoscut resentimente și ranchiunuri religioase și, cu atât mai mult, războaiele religioase de mai târziu, care sunt isprăvi pur papale!

Divinitățile cetăților și provinciilor cucerite erau tratate cu curtoazie și, când erau transportate la Roma, se bucurau de toate menajamentele, fără să se facă deosebire între ele și cele autohtone. Practic, nici nu erau strămutate în capitală, fără consimțământul lor, obținut cu sacrificii și rugăciuni solemne. Li se ridicau temple și se treceau, obișnuit, în adopția diverselor familii înstărite, spre a fi inventariate în rândul zeităților casei! După retorul Valeriu Maxim, poet din timpul lui Tiberiu, când senatul hotărâse dărămarea templului zeităților egiptene, importate — Isis și Serapis — între muncitorii capitalei nu s'ar fi găsit niciun braț care să ajute la executare, încât a trebuit ca însuși împăratul să pună mâna pe târnăcop și să dea prima lovitură în pereții locașului sfânt... Creștinismul roman, adăpostit la umbra iudaismului, s'a bucurat de aceeași libertate. Numai mai târziu s'au inițiat așa zisele persecuțiuni care, însă, au fost intermitente și, adesea, motivate prin rațiuni de Stat!

*

Episcopatul roman — totuși — pare a fi luat ființă, în capitală, mult mai târziu... La început — se pare — Comunitatea va fi avut unii singurateci propagandiști și agitatori de masse, învățători voluntari lipsiți de pregătire specială, cari se vor fi călăuzit numai de îndemnuri lăuntrice; — cine știe? — poate și de unele mici interese personale, pecuniare ori numai morale! Cu credincioșii laolaltă, unii ca aceștia vor fi format o... «ecclesia»..., în înțeles de «adunare», de unde și-a luat numele și lăcașul ori lăcașurile de închinare și cult.

Papalitatea pretinde o păstorie vlădicească, petristă..., cu o durată de un sfert de veac..., până la martiriul lui Petru, în 67!...

Problema are, cum se știe, și o fațetă dogmatică, cu baze, se zice, în Noul Testament. Ea nu intră, însă, în cadrul acestui studiu, care este strict istoric. În treacăt fie zis, așa zisele «temeiuri dogmatice» propapale, nu sunt decât niște trageri de țăr pseudo-exegetice, ușoare și banale, ingenioase în pitorescul lor. În ordinea istorică, dovezile prezentate frecvent se împart în: literare, istorice-arheologice, biblice-liturgice, apocrife, legendare și... logice!

Să le urmărim, analizându-le pe scurt, după metoda cercetărilor științifice, fără să depășim veacul al III-lea, decât, poate, incidental.

DOVEZI LITERARE.

Acestea constau din diferite texte extrase din operele următoarelor categorii de scriitori creștini:

— Părinți apostolici: scriitori necanonici, cari reprezintă a doua generație creștină, chiar a treia, presupuși a fi cunoscut pe unii dintre Apostoli ori a fi fost chiar Ucenici apostolici.

— Apologeți: scriitorii de după Părinții Apostolice, care au luat apărea creștinismului, în scrierile lor.

— Părinți bisericești: mânuitorii de condei eclesiastic, de după jumătatea veacului al III-lea și nu prea mult după această dată.

— Scriitori bisericești: condeie în afară de incinta Bisericii sau în legături mai libere cu Biserica.

Clement Romanul.

Obișnuit, se prezintă drept cea mai veche... «dovadă literară», o prețioasă epistolă a unui Clement Romanul, pretins și el «al treilea episcop al Romei», și chiar... «probabil ucenic al lui Petru»...

Ar fi fost scrisă prin anul 85 și adresată creștinilor din cetatea eladică a Corintului, în numele și din partea Bisericii din Roma. Iată și pasagiul de care se face caz:

«...să avem în vedere pe... Petru, care... a îndurat... multe chinuri, murind... ca martir»... «Pentru invidia și cearta suferită, Pavel a dobândit premiul răbdării»..., etc.

Ar reieși de aci:

— Martiriul, în Roma, al Apostolilor Petru și Pavel...

— O întâietate a Bisericii Romei, față de Biserica din Corint...

— Conștiința primatului, la Clement Romanul...

— Acceptarea situației, de către creștinii corinteni...

— Notorietatea publică a primatului roman.

O analiză obiectivă și atentă a pasagiului nu poate atesta — cum se vede — decât că cei doi Apostoli au fost pildă de eroism creștin, înfruntând mucenicia și că s'ar fi bucurat de mare prestigiu, în munca și propovăduirea lor. Nimic mai mult! Ba, dacă în ce privește propovăduirea și martiriul lui Pavel, ele sunt atestate de alte scrieri ca fiind consumate în Roma, în ce privește moartea martirică a lui Petru, nici atât! Nici c'ar fi fost văzut, nici c'ar fi primit mucenicia în Roma!

Același presupus Clement, pe de altă parte, în capitolul XII al aceleiași presupuse epistole, referindu-se la ierarhie, nu face niciun fel de aluzie la vreun primat petrist...

...«Apostolii ne-au dat Evanghelia, dela Hristos, care a fost trimis de Dumnezeu însuși. Deci, Hristos, dela Dumnezeu; iar Apostolii, dela Hristos»...

Dar, în afară de aceasta, invocarea lui Clement Romanul apare cu totul riscantă și chiar ridicolă, căci — în prealabil — se poate pune și rezolva negativ însăși existența istorică a acestui personaj... care, în cazul cel mai bun, n'ar fi decât o dedublare a insului istoric, omonim, Titus Flavius Clemens, fiu al prefectului urban Titus Flavius Sabinus — acuzat, și acesta, a fi murit ca mucenic ...creștin!

Deci, Clement Romanul — se poate conchide — n'a scris nicio epistolă către creștinii Corinteni, din motivul, nu prea greu de înțeles, că el... nici n'a existat: nu s'a născut și, deci, n'a trăit!..., neputând fi, astfel, nici al treilea vlădică al Romei și nici ucenic al lui Petru, cum vrea papa...

Chiar dacă ar fi trăit și scris, încă nu s'ar putea pune niciun temel pe epistola lui, dacă t'nem seamă de informația lui Eusebiu al Cezareei,

că... «au apărut, de curând, opere mari sub numele său (al lui Clement), precum «Dialogul lui Petru și al lui Apion, ce nu sunt sprijinite de nicio mărturie din antichitate» (Ist. Bis., Cartea III, cap. XXXVIII).

Ignațiu, Episcop al Antiohiei Siriei.

Din fecunda operă scrisă a acestui Vlădică, într'adevăr, istoric și de mare prestigiu, în generația lui, se face caz, cu deosebire, de câteva... rânduri:

«...Nu vă poruncește ca Petru și ca Pavel. Aceia erau, Apostoli, cu un osândit...: aceia erau liberi, eu sunt un rob... (Din epistola către creștinii Romei).

Ar reieși de aici:

— Că Petru... a păstorit Roma... (căci, numai în calitate de Vlădică local, ar fi putut să poruncească);

— că, fiind Apostol, dela sine și prin sine se înțelege că a avut și supremație asupra tuturor celorlalte Biserici...

Ucenic al lui Petru, pe care l-ar fi și succedat în Scaunul antiohian, și discipol, mai apoi, al Apostolului-Evanghelist Ioan, Ignațiu ar fi putut să spună mult mai mult despre Apostolul care-l și hirotonise. N'a spus, însă, și n'a scris nimic mai mult, decât cele câteva cuvinte de mai sus și care, ca dovadă pentru supremația pontificală, sunt egale cu fantezia...

Mai mult: După concepția lui Ignațiu, peste toate comunitățile creștine din lume nu există decât o singură supremație: Hristos...

«...Să nu abuzați de tinerețea Episcopului vostru, ci să-i oferiți toată cinstea pe care o merită, gândindu-vă la puterea lui Iisus Hristos, **Episcopul tuturor**»... (Ibidem, IX).

«...Pomeniți bisericile siriene, în rugile voastre, care au, acum, păstor, pe Dumnezeu, în locul meu... Episcop le va fi numai Hristos și dragostea voastră...» (Epistola către Efeseni).

Toți Apostolii laolaltă formează ceea ce Ignațiu numește... «preoția Bisericii»..., Petru nefiind decât un fel de... «primus inter pares»...

Ignațiu se gândește, cum se vede, la o întâietate onorifică, care, efectiv, nu conferă niciun fel de drepturi.

Așfel, așa zisă «dovadă» Ignațiu — apare, și ea, gratuită!

Presupusul cleric elen, Herma.

Cum se știe, acestuia i se atribuie un opuscul — «Păstorul» — în care se descifrează și următorul fragment:

«...Un tânăr foarte frumos mi-a făcut, în somn, următoarea descoperire, zicându-mi: «Cine socotești că este bătrâna, dela care ai primit cartea?». — «Sibila», am zis eu! — «Te înșeli nu este ea!», îmi zise el. — «Cine este, dar?», întreb eu. — «Biserica», îmi răspunse el. L'am întrebat, apoi: — «Pentru ce, oare, se arată bătrână?». — «Pentru că a fost creată mai înainte de toate», fu răspunsul său...

«După aceea avui o vedenie, în casa mea. A venit bătrâna și m'a întrebat dacă am dat presbiterilor cartea. Am spus că am dat-o. — «Bine ai făcut, zice, căci am să mai adaug câteva cuvinte. Când voi sfârși toate cuvintele, prin tine vor fi aduse la cunoștința tuturor aleșilor. Să scrii,

deci, două cărți și să trimiti una lui Clement și una Greptei. Clement să o trimită, apoi, cetăților dinafară, căci lui i s'a încredințat aceasta. Grepta să învețe, din ea, văduvele și orfanii; iar tu s'o citești cu presbiterii, cari stau în fruntea Bisericii» (Vedenia II, cap. 4).

Concluziile papale:

— Lui Clement — urmaș al lui Petru — i se recunoaște primatul!

— Insărcinarea ce i se dă confirmă acest adevăr!

După cum se vede, dacă acest Herma, într'una din zilele lui de beatitudine mistică, n'ar fi avut citata vedenie..., papalitatea de azi și de totdeauna ar fi fost lipsită de o dovadă așa de concludentă a istoricității ei!

Dar, afară de asta, trebuie stabilit, dela început, că... «opera» acestui candid Herma aparține anului 160 și, deci, chiar dacă vedenia constituie un temelie istoric, pentru răbojul veacurilor, ea, opera, n'ar putea să însemneze prea mult... Mai ales că numără și multe abateri dela creștinismul tradițional și este scrisă de un biet cetățean, de toată simplitatea și naivitatea!

«Frate», cum se crede, al Episcopului Romei, Pius I, care a păstorit între 145-154, acest... «autor»... n'ar fi trebuit să cadă în erezie; și apoi, ar fi trebuit să stăruiască mai mult și cu oarecare simpatie asupra Scaunului roman, deținut de fratele său. În plus: La care anume Clement, se referă vedenia? ...Unde anume, și cum se fac aluzii la Scaunul roman? ...Unde, la vreo urmă de supremație?...

Biserica este prezentată, în vedenia III, ca un turn construit din pietre: sufletele creștinilor de pretutindeni, cu temelie, Hristos, nu Petru!

Ierarhia, după «Păstorul», apare formată din Episcopi, învățători și diaconi, fără niciun fel de autoritate supremă. Petru însuși apare ca oricare dintre pietrele de încheietură ale turnului. Între Hristos și episcopat, Herma nu cunoaște niciun fel de autoritate intermediară!

EPISCOPUL, Papia al cetății Hierapolis, în Frigia Asiei Mici.

Intr'un pasagiu, reținut de istoricul bisericesc, Eusebiu, Papia, probabil ucenic al Evanghelistului Ioan, scrie că:

«...Ion preotul zicea că Marcu scrisese ceea ce auzise dela Petru, dar că el nu raportase lucrurile în ordinea cu care ele fuseseră spuse sau făcute de Mântuitorul, pentrucă el nu-l văzuse niciodată, și că fusese numai discipol al lui Petru, care predica Evanghelia după metoda cea mai folositoare celor ce-l ascultau, fără a observa exact regulile istoriei»... (Eusebiu, «Istoria Bisericii», cartea III, cap. 39. Traducere română de Mitropolitul Iosif, 1896, p. 97 — pasagiu din «Explicație a oracolelor Demnului», în cinci cărți, de Papia).

Ar rezulta din acest citat:

— Că Marcu și-a scris Evanghelia, inspirat de Petru.

— Că Evanghelia lui Marcu s'a scris în Roma.

— Că inspirația însăși, a lui Petru, s'a produs în Roma.

— Că Petru a confirmat, indirect, prin tăcere ori aluzii, opera discipolului său, pomenit în prima epistolă petristă.

— O pastorație petristă nu putea să fie decât un primat petrist.

— Adevărul acesta, privitor la informațiile lui Papia, redacțiunea lui Marcu, aprobarea lui Petru..., este confirmat și de opera lui Irineu...

În fapt, cum se vede, Papia nu spune absolut nimic, din toate cele conchise de Vatican. În alte pasagii, însă, el consideră pe toți Apostolii egali, enumerând pe Petru îndată după fratele său mai mare, Andrei:

— ...«Când am întâlnit pe cineva, care văzuse pe cei bătrâni, am avut totdeauna curiozitatea de a-l întreba despre ceace ei aveau obicei de a spune și anume despre ce zicea **Andrei**, Petru, Filip, Toma, Iacob, Ion, Matei»... (Eusebiu, *ibidem*, p. 96, trad. rom.).

Dionisie, Episcop al Corintului.

Într'o presupusă epistolă către creștinii din Roma, de sub vlădicia lui Sotir, între 165-176, Dionisie scrie:

«...Ați amestecat împreună, prin o înțeleaptă socotință, pe Romani și pe Corinteni, ca niște plante sădite în țarina Bisericii, prin mâinile lui Petru și ale lui Pavel. Ei amândoi au semănat împreună, în cetatea noastră, Corint, doctrina Evangheliei. Au trecut, apoi, amândoi împreună, în Italia, și acolo au sigilat aceeași doctrină, prin moartea lor»... (Cf. pasagiu reținut de Eusebiu, *op. cit.*, cap. XXV, p. 58, trad. rom.).

Ar reieși zic romano-catolicii:

— Că origina creștinismului roman este petrastă.

— Vlădicia romană a lui Petru și, eo ipso, primatul lui.

— Mucenicia romană a ambilor corifei apostolici.

Scrutând cu obiectivitate acest text, nu reiese, cum se vede, decât cel mult o egalitate harică a celor doi Apostoli și nimic mai mult. În niciun caz, o superioritate harică a vreunuia față de celălalt. Și, apoi, se confirmă că au stăpânit împreună, nu că Petru ar fi fost stăpânul tuturor...

Dar, în același răstimp (contemporan cu Dionisie), trăia și activa la Roma Justin Martirul și Filosoful — de origină răsăriteană — care numește pe Petru... «unul dintre Apostoli»..., fără să facă aluzii la vreo prerogativă!

Pentru Justin — scriitor de mare talent și prestigiu științific — Hristos este... «piatra»..., pe care se întemeiază Biserica. («Dialog cu Iudeul Trifon», 34, 36, 70, 84, 113), — iar apostolii sunt egali între dânșii!

«Cei 12 clopoței, cari atârnau, după Tradiție, de haina arhiereului, erau simbolul celor 12 Apostoli, care atârnă de puterea veșnicului preot, Hristos, prin al căror glas s'a umplut tot pământul de slava și grația lui Dumnezeu și a Hristosului Său»...

...— Nici schimbarea numelui, de Simon în Petru, nu însemnează pentru Justin, nimic, cum nimic nu însemnează nici schimbarea numelui celor doi Zevedei, în Boanerges sau Boanergi!

...— «Că s'a supranumit Petru unul dintre Apostoli și s'a scris după memoriile lui (Marcu III, 16), s'a făcut și asta, după cum și pe alți doi frați, fiii lui Zevedei, i-a supranumit Boanergi» (Dialog. 106).

— TATIAN, — discipol al lui Justin — recunoaște în Petru, spre deosebire de magistrul său, «piatra» (Matei XVI, 18), dar nu deduce din asta niciun fel de întâietate petrastă.

— MELITO — Episcop al Sardesului — contemporan și el, precizează, în opul său, «Cheia», că... «cheile însemnează puterea de a lega și deslega, proprie tuturor Apostolilor», acest text nefiind altceva decât un ecou al cunoscutului pasagiu din Isaia (XXVII, 22), în care se profetizează, despre Iisus: — «Voiu da cheile casei lui David, pe umerii lui, și va deschide și nu va fi cine să închidă» (Cf. Apocalips. I, 18): — «Am cheile morții și ale iadului».

Asiatul Irineu, Episcop în Lyonul Galiei.

Crescut în Smirna, în mediul Vlădicăi de mare reputație, Policarp, și informat, poate, de unii contemporani întârziați de-ai lui Iisus (!) — om de cultură vastă și de mult bun simț — Irineu ar fi, după aprecierile papale, o dovadă prin excelență concludentă!

Se citează:

...—«Matei a scris Evanghelia sa în ebraică, între Evrei, pe când Petru și Pavel întemeiau Biserica din Roma, prin predică lor. După moartea lor, Marcu, discipol și interpret al lui Petru, scrisese Evanghelia ce predicase acest Apostol»... (Pasagiu reținut de Eusebiu, op. cit., Cartea V, cap. VIII, pag. 146, trad. rom).

...— «Prea Fericiții Apostoli, întemeind și ridicând această Biserică, îi dădură conducerea lui Lin, de care Pavel vorbește în epistola către Timotei. Anaclet îi succedă, și lui Anaclet, Clement care, văzând pe Apostoli și convorbind cu ei, avea încă predicarea lor și doctrina lor cu totul prezentă»... (Pasagiu din Adversus Haereses, reținut de Eusebiu, op. cit., Cartea V, cap. VI, pag. 144, trad. rom.).

...— «Ci, cum ar fi prea lung a aminti aici numele tuturor celor cari au condus succesiv fiecare dintre biserici, va fi de ajuns să amintim numele celor cari au succedat în direcția aceleia dintre biserici, care-i... «cea mai mare, cea mai veche, cunoscută de toți, fundată de cei foarte glorioși Apostoli, Petru și Pavel, la Roma, etc.»... (Adv. Haer. III, 3, 2).

Concluzia:

În asemenea condițiuni, ce poate fi mai firesc decât ca o asemenea Biserică să primeze asupra tuturor celorlalte?... Creștinismul n'ar fi — astfel — după Irineu, decât o sumă de biserici împrăștiate, unite prin credința în Hristos și prezidate de cea mai mare dintre ele!...

La unele ca acestea, se poate răspunde tot cu Irineu, și anume:

— Comentând pasagiul din Ev. Matei, XVI, 16, Irineu recunoaște ca temelie a Bisericii, nu pe Petru, ci pe... Duhul Sfânt!

— «Iisus este piatră de fundație, cu 12 stâlpi, care sunt Apostolii. El cuprinde în sine totul, fiind singurul și exclusivul Cap al Bisericii. Servitorii sunt mulți, dar este un singur Stăpân al casei: Iisus!»...

Cu deosebire hotărâtor este textul:

...— «Precum voi aveți un Apostol (Pavel) și un stâlp al Bisericii (Petru), așa și noi. Și, dacă voi, pe această bază, vorbiți de preoție, supremă, la voi — atunci o putem afirma aceasta, tot așa de bine, și noi, prin posesiunea lui Ion. Și Roma și Apusul, pe acest temel, nu se poate lăuda cu nicio perspectivă, înaintea Asiei minore»...

Pentru romano-catolicism, însă, asemenea afirmațiuni ale lui Irineu apar ca și inexistente, ceea ce nu-i nici științific, nici îngăduit într'o discuțiune obiectivă!

Iudeul palestinian convertit, Hegesip.

Vizitator al multor biserici asiate, în veacul II, pentru a le verifica unitatea de credință, în fața numeroaselor erezii în devenire, trecând prin Corint și Roma, unde a putut să asculte pe Justin Martirul — între 155-174 — pe vremea papilor Anicet și Scitir. — Hegesip ar fi întocmit, întors în Palestina, niște memorii de călătorie care, după unele păreri, ar constitui cea dintâi Istorie a Bisericii și care n'au rămas, până azi, decât în unele fragmente împrăștiate.

Intre multe liste episcopale, Hegesip ar fi întocmit și pe cea romană, până la Anicet, începând cu Petru... Se pretinde că această listă — necunoscută istoriei — ar fi fost văzută și cercetată, în secolul III, de preotul roman Hyppolit... Ar fi avut-o și cercetat-o și Eusebiu care, într'adevăr, o amintește în Istoria lui Bisericească: — «După moartea lui Pavel și a lui Petru, Linus guvernă cel dintâi Biserica Romei»... (Ist. Bis., Cartea III, cap. II, pag. 60, trad. rom. de Mitropolitul Iosif, ed. 1896).

Același Hegesip, totuși, încredințează că îndată după Înălțare, Biserica a rămas în conducerea și sub răspunderea Apostolului Iacob, devenit Episcop al Ierusalimului, — ceea ce confirmă un fel de cazarism temporar, iacobin...

E locul să menționăm aci că, prin anul 51, Sinodul Apostolic s'a ținut la Ierusalim, nu la Roma... Că însuși Irineu califică Ierusalimul... «metropolă a cetăților Testamentului Nou»... Că Mitropolitul Firmilian al Cezareei, prin secolul al III-lea, impută în scris, Romei, că nu respectă normele stabilite de Biserica Ierusalimiteană... Că alegerea lui Simion, Vlădică succesor lui Iacob, martirizat în 52, s'a făcut la Ierusalim — nu s'a ordonat dela Roma, care nici nu era în curent cu luptele și succesele orientale ale diferitelor Comunități creștine!

Monarhismul ierusalimitean a fost, cu vremea, abolit și, cu asta s'a consfințit încă odată egalitatea tuturor Episcopilor și sistemul colegial de conducere și administrare a Bisericii.

Așa că și proba Hegesip este inoperantă!

Clement, Episcop al Alexandriei Egiptului.

Acest Vlădică (mort în 215) ar fi scris o carte, «Incerări», un fel de prescurtare a Vechiului și Noului Testament. Eusebiu citează, uneori, pasagii din cele opt pretinse fascicule ori volume ale ei. Papalitatea se prevalează de unele din ele:

...— Eusebiu informează că Clement ar fi asigurat că Evanghelia lui Marcu se datorește inspirației lui Petru, că Petru ar fi propovăduit în Roma și că el, informat de apariția scrisă a operei discipolului său Marcu, n'ar fi obiectat cu nimic! (Cf. Ist. Bis., Cartea VI, cap. XIV, pag. 181, trad. Rom.).

Ar reieși:

— Că Roma este evanghelizată de Petru.

— Că Marcu și-a scris Evanghelia, după redacțiunea lui Petru.

— Că Petru a fost primul Vlădică roman.

— Că Petru, recunoscut superior în har de către Marcu, n'ar fi putut fi socotit cu Episcopii de rând, ci superior lor — deci, cu un primat efectiv față de ei!

Concluzia: iată primatul papal atestat și de... Egipt!

Opera lui Clement poate apare destul de serioasă, dar asigurările date de Eusebiu, în privința acestuia, apar, pur și simplu trase de păr, de romano-catolici...

Departa de gândul vreunui primat petrîst, Clement are pasagii în care pune și discută problema primatului iacobin, pe care-l înțelege, totuși, numai tranzitoriu!

...— «Petru și Iacob și Ioan, după Înălțarea Mântuitorului, deși prețuiți mai mult de Domnul, nu s'au certat pentru mărîre, ci Iacob cel Drept deveni Episcop al Ierusalimului»... (Cf. Eusebiu, op. cit., Cartea III, cap. I, trad. rom., pag. 33).

Apare destul de lămurit, astfel, că vigurosul Vlădică alexandrin, de parte de a se gândi la vreo prioritate petrîstă, din contra, subliniază un fel de «întâietate» a lui Iacob și numai în temeiul rezidenței ierusalimîtene.

Că Clement n'a văzut un primat de durată nici în vlădicia lui Iacob, se constată dintr'ua alt pasagiu, în cartea sa: «Care bogat se va mântui?» — unde, vorbind despre acțiunea Evanghelistului Ioan, atestă independența absolută și deplina libertate de mișcare a acestuia...:

...— Faptul că Iisus a achitat și impozitul lui Petru, odată cu al Său, cum asigură Ev. Matei (XVII, 16), nu-i de natură, după Clement, să stabilească, nici el, vreun primat!

...— «Dacă avem un Dumnezeu, avem un singur pedagog și o singură Biserică. Iar dacă, cum zice Scriptura, unul este Învățătorul, în ceruri, cei de pe pământ se vor numi toți învățători»... («Pedagogul», I, 5).

...— «Apostolii, pretinzând întâietate — zice Clement —, Hristos le dădu rânduiala egalității, zicând: trebuie să deveniți copii» (Stromata, 5).

...— «Hristos este păstorul mieilor împărătești și conducătorul și păstorul oilor raționale»... (Ibidem).

Toată opera clementină, astfel, este în opoziție cu tema papală, ea pledând egalitatea apostolică, deci egalitatea harică a tuturor Vlădicilor lumii și de totdeauna!

Cartea contra ereziei lui Artemon.

Artemon sau Artemas ar fi fost un fruntaș al ereziei adoptianiste, care s'a desvoltat în Roma, prin sec. II, iar în Antiohia prin sec. III. Eusebiu păstrează un fragment dintr'o presupusă «liber», pierdută, îndreptată contra acestui eretic, și în care se recunoaște Victor, ca al 13-lea Episcop al Romei! (C. V., 28. Cf. Eusebiu, op. cit., Cartea V, Cap. XXVIII, pag. 166, trad. rom.).

Nu mai stăruim, în zadar, și asupra unor așa de ridicole... «dovezi»! Ele nu pot să stărnească decât un zâmbet compătîmîtor!

Cyprian, Episcop al Cartaginei.

Intr'unele din epistolele sale (52, Ad Antonianum; 55, Ad Cornelium), acest viguros scriitor eclesiastic al secolului III recunoaște, cred romano-catolicii, atât paternitatea petristă a Romei, cât și un episcopat petrist, inițial!

...— «Corneliu a ajuns Episcop, când locul a fost lăsat liber, de către Fabian, loc care-i cel al lui Petru»... (Ep. 55, 8).

...— «Peste unul durează Domnul Biserica» (adică, peste Petru). (Cf. De unitate ecclesiae, 4).

Dar, acest al doilea text, citat de noi, așa cum îl folosesc romano-catolicii, obișnuit, este fragmentat și incomplet. Cuprinsul lui exact este cu totul altul și suportă o interpretare diferită:

...— «Pe unul zidește Domnul Biserica. Și, cu toate că, după Învierea Sa, le acordă putere egală tuturor Apostolilor, totuși, ca să vădească unitatea, origina aceleiași unități, a dispus cu autoritatea Sa, ca să înceapă dela unul»...

În mod obișnuit, textul acesta se coroborează și cu câteva rânduri din Ep. 73, 7:

...— «Căci, mai întâi, lui Petru, pe care și-a zidit Biserica și de unde a instituit și a arătat origina unității, i-a dat Domnul puterea aceasta, ca aceea să deslege, ce va fi deslegat el»...

Examinând cu atenție cele scrise de Cyprian, constatăm că ne aflăm pe linie ortodoxă; că, anume, Apostolii sunt toți egali și că o situație ca-recum privilegiată a lui Petru n'a fost decât temporară.

Momentul primirii prerogativelor harice, de către Petru, a fost înainte de Înviere (Mat. XVI, 18, 19). Momentul, pentru ceilalți, a fost după Înviere (Ioan XX, 21).

Nu-i vorba, cum se vede, de vreun primat în sensul roman, ci de punerea bazelor episcopatului creștin.

Că Cyprian califică Biserica Romei... «principală», aceasta nu poate să constituie vreun temei, în discuția primatului papal!...

Preoții romani Caius și Hyppolit.

Au activat în Roma, pe la finele veacului II și prima jumătate a veacului III. Caius, într'o dispută cu un montanist, Proclus, sub pontificatul papei Zefirin (198-217), declară că a văzut, personal, mormintele celor doi corifei apostolici, afirmând că ei au înființat cea dintâi Comunitate romană. Textul este păstrat de Istoria Bisericească a lui Eusebiu:

...— Iară eu pot să arăt trofeecele Apostolilor. De voiți a le vedea, n'aveți decât să mergeți la Roma și în Calea Ostia. Veți vedea acolo monumentele acelor ce au întemeiat această Biserica» (Cartea II, cap. XXIV, trad. rom., pag. 58).

Hyppolit, în cartea sa «Cronologia», din 235, numără primii urmași ai lui Petru, citând pe Lin și pe Anaclet, cărora le atribuie câte o pastorație de câte 12 ani, funcționând chiar în timpul vieții lui Petru, care ar fi fost un fel de... arhipăstor, iar ei un fel de... vicari.

Dar Caius nu face altceva decât să privească ambii Ucenici egali și fără vreo superioritate a unuia față de celălalt. Niciun fel de aluzie la episcopat sau, cu atât mai puțin, la primat.

Cât despre Hyppolit, trebuie să menționăm că, întocmind lista Vlădicilor romani, numără pe Victor, al XII-lea, excluzând, astfel, vreo vladicie petrastă. În plus, în opera sa «Despre Christ și Antichrist», explicând cap. XII, 1 din Apocalips, el concede că cele 12 stele despre care-i vorba acolo, sunt cei 12 Apostoli, întemeietori ai Bisericii, cu participațiuni egale.

El însuși se declară urmaș nu al lui Petru, ci al tuturor Apostolilor: ...— «Noi, cei ce suntem urmașii Apostolilor și părtași ai aceleiași grații a arhieriei și învățături și trecem drept paznici ai Bisericii»...

...— «Ca Petru și Pavêl și ceilalți Apostoli»... (Philosophumena, VII, 400).

Mai poate fi, astfel, Hyppolit, o probă papală?!...

Apologetul African, Tertulian.

A activat în secolul III, cu deosebire în Africa, fiind de o cultură generală multilaterală și specializat, mai ales, în științe juridice și economice, — unul dintre geniile cele mai virtuozose și mai cuprinzătoare ale creștinismului primar. Totodată a fost și un aprig montanist, cel puțin o vreme, stimulând și justificând, oarecum, absurditățile acestei secte!

Papalitatea invoacă unele pasagii din mărețea sa operă, pretinse a fi favorabile tezei ei! Ele prezintă însă, în general, o falsă redare a textului Ev. Matei, XVI, 18, 19, pe care-l traduc cu perfectul compus, adică arătând o lucrare trecută și terminată în timp: — «Ți-am dat cheile împărăției, etc.»... Textul original, totuși, este la viitorul I: — «Ți voi da cheile, etc.»... — adevăr care s'a și consumat, ulterior, cu toți Apostolii, inclusiv Petru! Afară de asta: Tertulian este un apusean sectar, cu pre-dispoziții firești și justificate să sublimeze Biserica Apuseană... Totuși, în ansamblul ei, opera lui se situează pe linie ortodoxă corectă, istorică, tradițională... El recunoaște de... «prime și apostolice» toate bisericile, dacă au unitate de credință între ele. În plus, recomandă... «să ne ținem toți de norma pe care Biserica a preluat-o dela Apostoli — aceștia, dela Hristos — Hristos, dela Dumnezeu»...

Deci, niciun fel de interpunere petrastă! Niciun fel de primat papal!

Origen Adamantius.

Activând prin secolul III, a fost sursa monofizitismului-nestorianismului-preexistentianismului, etc. O minte cuprinzătoare și luminoasă, care — din cauza genialității neîntrecută de nimeni, în acea vreme — nu putea să examineze analitic problemele, situațiunile, oamenii, lucrurile comune, problemele de rând, etc. În plus, o impulsivitate stranie, care-l târa, adesea, în contradicții flagrante și inadmisibile pentru oamenii de rând.

Textele invocate din opera lui Origen, se referă la pretinsa misiune romană a lui Petru, la răstignirea lui cu capul în jos, sub «tirania lui Nero»..., la redactarea Evangheliei lui Marcu, din inspirația lui Petru..., la Petru, «stânca» pe care s'a clădit Biserica, etc.

Totuși, același Origen, în alte texte, desminte unele ca acestea și se situează, astfel, pe linia ortodoxă:

...— «Piatra este fiecare învățăcel al lui Hristos»... (Comentar la Matei XVIII, 19).

...— «Dacă socotești că numai pe unul, Petru, zidește Dumnezeu toată Biserica, ce vei zice de Ioan... și de ceilalți Apostoli? Oare numai lui Petru îi dă Dumnezeu cheile împărăției cerurilor și niciun alt Sfânt nu le va primi?»... (Ibidem).

Precum se vede, și «dovada Origen» rămâne inoperantă!

Nume și opere, pentru cele dintâi trei veacuri, s'ar mai putea cita. Dar toate nu fac decât să cânte pe un ton unic, împotriva unei tradițiuni, cu nimic justificată!

Papalitatea trăiește și se desvoltă pe o minciună! Pe cea mai îndrăzneată minciună din istoria ultimelor două mii de ani!

DOVEZI ISTORICE-ARHEOLOGICE

După concepția papală, Roma însăși ar atesta înțaietatea vlădicească a lui Petru — pe plan istoric-arheologic —, prin două aspecte:

— subpământeană... (catacombele, etc.);

— suprapământeană... (monumentele, etc.),

și unele și altele, împrăștiate în mai toată incinta și în afară de incinta capitalei.

Le cităm, cu titlu numai enumerativ, căci unele dintre ele frizează pur și simplu ridicolul și stărnesc râsul, prin insignifiența și nevinovăția lor.

1. Unde boteza Petru (Ubi Petrus baptizabat).

Apostolatul petrist s'ar fi consumat prin predici și botezări masive, într'un punct situat la 2 km. de oraș, pe locul unui cimitir devenit creștin, «Ostrianum», în Calea Nomentană.

Ca dovezi se aduc:

— «Actele» papei Liberiu, din secolul V, care citează un cimitir — cœmetirium Ostrianum — cu unele informațiuni asupra activității lui Petru și alor lui, aici.

— «Actele» Sfinților Papia și Maur, care atestă înhumarea rămășițelor lor, în apropierea unui izvor, în care Petru făcea botezări..., alături de...cœmetirium ad nymphas beati Petri, ubi baptizaverit».

— Un «papirus», în care se citează... «oleum de sede ubi prius sedit sanctus Petrus»...

În 1837, arheologul de Rossi pretindea a fi descoperit, în catacombe, o... «cathedra»..., alături de mormântul sfintei... Emerentina, cu restul literelor romane... «SANC... PET...» — ceea ce s'ar reconstitui... «Sedes Sancti Petri»...

Cimitirul acesta — «cœmetirium Majus» sau «Ostrianum ad nymphas beati Petri» — ar fi fost lărgirea unei «area» funerară a familiei Gens Ostria, care și-ar fi pus la dispoziția Comunității creștine proprietatea sa, spre a servi ca cimitir public. Vestigia este în ființă și, într'adevăr, face admirația vizitatorilor dornici de pitoresc, ai Romei.

2. Biserica Sfânta Prisca.

Ar fi durată chiar pe locul unde ar fi început predica lui Petru, în cetatea Romei..., la poalele Aventinului. Aci s'ar fi aflat casa cunoscuților

soți Aquila și Priscila, citați de F. Ap. XVIII, 2-26, Ep. Rom. XVI, 3-4. II Tim. IV, 19 — casă pusă la dispoziția lui Petru și în care el și-ar fi făcut primul cartier de evanghelizare romană...

Prin secolul XV s'ar fi putut citi, pe frontispiciul bisericii Sf. Prisca, în inscripție latină de patru versuri:

Aici e casa lui Aquila și a Priscilei, fecioara iubitoare,
Pe care, Pavele, prin rugăciunea ta, fi aduci Domnului
Aici, Petre, dădeai masa Cuvântului divin
Adesea jertfind Domnului, în locul acesta...

3. Biserica Sfânta Pudentiana.

Este un monument ridicat pe locul unde Petru ar fi predicat, în etapa a doua, stabilindu-se, acum, în cartierul aristocratic «Viculus Patricius», pe înălțimea Viminalului, în casa senatorului Pudens, cu cele două fiice ale sale: Pudentiana și Praxeda... Pudens ar fi cel amintit de Pavel, în II Timotei IV, 21.

Actele martirice ale celor două fiice-sfinte menționează ridicarea unei biserici, aici, închinată Pudentiane. Atestări similare mai fac «Actele» martirice ale Sfinților Pastor și Timotei; unele scrisori ale papei Pius I către Justus, din Viena Galiei, etc. O cunoaște și... Liber Pontificalis!

Biserica, în forma ei primară, ar fi fost construită de însuși papa Pius I, în veacul II... Evocarea Pudentiane ar aparține veacului IV. Săpături întreprinse în 1895 au dat la iveală, sub temelile bisericii, urmele casei romane a lui Pudens și resturile unor terme, aparținând unui... Novat!

4. Capela «Quo vadis, Domine?».

Ambrozie, Vlădică al Mediolanului, în secolul IV, ca și unele «acte» apocrife de după el, atestă durarea acestei capele în Calea Apia, la 1200 m. distanță de poarta Sf. Sebastian, în amintirea unei întâmplări din viața Apostolului Petru!

Intr'un discurs contra predecesorului său, Auxentiu, Ambrozie spune că, în timpul urmăririlor neroniene, Petru ar fi părăsit incinta cetății, de teama morții și fugind în goană pe Calea Apia, ar fi întâlnit pe Iisus înaintând cu pași grăbiți spre centrul orașului.

— «Quo vadis, Domine?» (Unde Te duci, Doamne?) — ar fi întrebat cu sufletul la gură, Petru...

— «Venio iterum crucifici» (Viu să fiu a doua oară răstignit), ar fi fost răspunsul...

Cuprins de spaimă, Petru s'ar fi întors la datorie!

5. Biserica «San Pietro in carcere».

Acest lăcaș — biserica Sf. Petru în carceră — ar fi fost construit chiar pe incinta temniței Mamertine, de pe «Forum Romanum», în care, înainte de mucenicie, ar fi fost deținut, cu alții, decanul apostolic... (Aproape de Arcul lui Sever și de Ara Coeli).

Aici s'ar fi convertit cei doi temniceri deveniți Sfinți, Processus și Martinianus, odată cu alți 47 deținuți...

Această «privata Mamertini sub Capitolio» s'ar fi chemat, dintr'o

antichitate foarte adâncă, ...«Tullianum», după un izvor puternic din subteranele ei, lângă care ar fi fost ostracizați deținuții condamnați să moară de foame...

6. Ad catacumbas.

La intersecția Căii Apia cu Via Ostia, pe locul unde se află azi biserica Sf. Sebastian, s'ar fi durat, în primele zori creștine, o biserică semi-subterană, în care ar fi fost păstrate, timp de vreun an și șase luni, moaștele Apostolilor Petru și Pavel, ridicate din Vatican și Via Ostia, în scopul transportării lor spre Orient. Punctul acesta poartă numele ...«Ad Catacumbas»!

Până azi — zice-se — s'ar putea identifica forma rotundă-neregulată a vechei biserici subterane, sub construcția nouă și impunătoarea catedrale Sf. Sebastian.

Papa Damasus (366-384) ar fi dispus ridicarea, aici, a unui pavilion, fixând și o inscripție metrică, dispărută, păstrată azi într'o copie fără sfârșit, de un manuscris de prin secolul XII ori XIII. O bancă din piatră ar fi fost construită totodată în preajma edificiului, pentru odihna vizitatorilor.

Textul incripției damasiene:

Aici trebuie să recunoști că au locuit, întâi, Sfinții
 Dacă ceri numele lor: Petru și Pavel!
 Orientul a trimis ucenici, ceea ce o spunem fățiș.
 Prin meritul sângelui, urmând pe Hristos spre astre,
 Atinseseră regiunile cerești și împărățiile aleșilor.
 Roma a putut, totuși, să-și apere cetățenii.
 Fie îngăduit lui Damasus să răscolească, astfel,
 [slava voastră, aștri noi! (In l. latină)]

Se asigură că marmora damasiană ar fi chiar cea pe care ar fi fost depuse moaștele și că Damasus le-ar fi dedicat o... «platoma» — Hic dedicavit platomum in Catacumbas corpora Petri et Pauli, apostolorum jacuerunt quam et versibus ornavit»...

7. Biserica San Pietro în Montorio.

Ar fi construită pe locul — monte aureo — în care, pe colina Ianicul, ar fi fost răstignit, cu capul în jos, Petru... Gaura în pământ, în care ar fi fost înfiptă crucea acestei răstigniri, s'ar mai vedea încă, în lăcașul construit în forma lui actuală, în secolul XV, cu cheltuiala regelui Filip II al Spaniei, de arhitectul italian Bramante!

8. Cathedra Petri.

Catedra lui Petru are, în lumea romano-catolică, nu numai o accepție morală și simbolică, ci corespunde — se pretinde — și unei realități concrete, indicând jețul de pe care ar fi propovăduit «primul Vlădică roman», și care s'ar fi păstrat, venerat din generație în generație, până în ziua de azi...

Acest jeț, îmbrăcat în bronz, prin grija papei Alexandru VII (1665-1667), este susținut de figurile a patru Părinți latini, în absida bisericii Sf. Petru din Roma, de unde n'a mai fost scos dela 1867 (aniversarea a 18 veacuri a «martiriului petrism») — de pe vremea lui Pius IX...

Jețul constă din patru bare verticale, pe care sunt fixate alte bare orizontale — toate din stejar galben, fiecare picior având câte un inel de fier, care-l transformă într'un fel de... «sella gestoria», ca acelea de care se serveau unii senatori romani din timpul lui Claudiu.

Peste veacuri, jețul a fost refăcut, prin adăugarea de lemn tare, de accacia, și ornamentat cu pietre prețioase...

Se pretinde a fi fost dăruit Apostolului, de către senatorul încreștinat Pudens!

Pentru originea lui petrină, se aduc și unele dovezi, între care — reținând numai pe cele din primele trei veacuri — cităm, în deosebi, următoarele:

— Tertulian — «De prescriptione haereticorum» — fragmente din cap. 32 și 36:

«Cercetează bisericile apostolice, unde încă până acum prezidează înseși catedrele apostolice»...

«In Biserica Romanilor, Clement a fost rânduit de Petru»...

— Cyprian, în epistolele LV și LIX:

«S'a dat primatul lui Petru, să se arate că una-i Biserica și una-i catedrală»...

«Pe când era vacant locul lui Fabian, adică locul lui Petru, și gradul catedrei sacerdotale»...

— **Carmina adversus Marcionem**, poem anonim, adăugit, obișnuit, la urma operelor lui Tertulian și aparținând poate sec. III:

«Pe această catedrală, pe care stătuse însuși Petru, marea Romă ordonă lui Linus să se așeze, primul, după el» (Migne, P. L., col. 1099).

În veacul IV, catedrala aceasta ar fi fost ridicată de papa Damasus, fie din biserica Sf. Pudentiana, fie, mai probabil, din biserica Sf. Prisca de pe Aventin, și instalată cu fast într'un baptisteriu construit de el, în incinta Vaticanului. Pe frontispiciul acestui baptisteriu s'ar fi dispus, totodată, gravarea cu litere mari, a textului:

«Una Petri Sedes UNUM VERUMQUE LAVACRUM» — «O singură catedrală a lui Petru, un singur și adevărat botez».

Papa Siriciu (384-398) ar fi adăugat:

«Fonte Sacro Magnis Meruit Sedere Sacerdos» — «Marele sacerdot a meritat să stea la fântâna sfântă»

— OPTAT' DIN MILENE — Contra Parmenianum — cartea II, 4: «Dacă se întreabă Macrobiu (Episcop donatist) în ce loc din Roma șade el, oare poate să răspundă: pe catedrala lui Petru? Căci, nu știi dacă a văzut-o în ochi, ci nu se apropie de ea niciodată, fiind schismatic»... (Migne P. L., XI, col. 951).

Alte mărturii din sec. IV (Ieronim, un manuscris din Verdun) și din sec. V (Ebodiu din Pavia, etc.), ar asigura același adevăr: existența în Roma, a catedrei originale a lui Petru — dovadă materială a pontificatului și primatului său!

9. Lanțurile lui Petru.

Sunt păstrate în două bucăți inegale, în biserica «Vincula Petri», re-clădită de papa Sixt III (432-440) pe ruinele altei biserici, poate... «apostolică», cu hramul Sfinții Apostoli. O bucată conține 23 ochiuri, aproape dreptunghiulare, dintre care cel din urmă în formă de S, se leagă de două fiare recurbate, în formă de semicercuri, destinate să cuprindă gâtul prizonierului. Cealaltă parte numără 11 ochiuri identice, dintre care cele patru din urmă sunt mai mici. Ambele, de confecție grosieră, ar avea un aspect vădit antic, asemănătoare lanțurilor de vechime verificată... Se presupune a fi părți din două lanțuri diferite, destinate: unul încercuirii gâtului, altul legatului mâinilor!

10. Cheile lui Petru.

Aceste... «Claves Sancti Petri» se păstrează cu pietate în Vatican și se pretinde a fi originale! Ele evocă, cum se știe, evanghelicul text: — «Ție-ți voiu da cheile împărăției cerurilor»... Vestigia se bucură, încă din veacul III, de multă venerație. Numai că Grigore din Tours, în secolul VI, asigură că... mulți creștini mărinimoși ofereau, între timp, pentru înlocuirea cri înobilarea lor, diferite chei de aur și nestemate, care se bucurau de aceeași... venerațiune!

Multe asemenea chei au fost dăruite, peste veacuri, de unii papi diferitelor personalități de vază: reginei Teoctista, Patriarhului Anastasie al Antiohiei, regelui Hildebert, etc.!

11. Statuia din Basilica Vaticană.

O celebră statuie de bronz, care ar aparține unor vremi destul de apropiate de vlădicia petristă, reprezintă «întâiul pontif roman» șezând pe un jeț de marmoră sculptată, cu două degete ale dreptei gata pentru binecuvântare, și având în stânga un sceptru, simbol al autorității!

O altă statuie, de aceeași vechime, aflată în grottele Vaticanului, reprezintă pe Sf. Petru, în marmoră. Mâinile și capul au fost refăcute în evul mediu...

12. Mormântul lui Petru, în Vatican.

Odată cu triumful Bisericii din anul 313, trofeeale Petru și Pavel au fost strămutate în Vatican. Deasupra mormântului lui Petru, Constantin cel Mare a înălțat o biserică, dându-i și o inscripție de opt versuri, sub imaginea Apostolului în genunchi, în poziție de rugăciune, și păstrată azi în copie. Tot el ar fi oferit, pentru relicve, un sarcofag din bronz, înfrumusețat apoi, în timp, de diverși pelerini. Sarasinii ar fi devastat totul, în sec. IX, afară de... moaște.

*

Evocările citate sunt neștiințifice și fără seriozitatea pe care o comportă discuția unei probleme așa de grave! Ele pot să servească, cel mult, la consolidarea presupunerii unei propovăduiri inițiale, ocazionale și efemere, petrismo-pauline, în Roma; în niciun caz și sub nicio formă, nu pot fi acceptate în discuția asupra primatului, care rămâne cu ele ca și

fără ele, un neadevăr sfruntat! Scumpe tradiției romano-catolice, asemenea relicve pot să fie prețuite și de lumea necatolică, dar fără rosturi științifice, doar ca vestigii ornamentale și expresii ale pietății! Ce e tradiție, tradiție rămâne și ce e legendă, legendă rămâne! Istoria propriu zisă poate să folosească și chiar are nevoie de arheologie! Arheologia, însă, nu poate, singură, să creieze istorie, cecace papalitatea încă nu vrea să înțeleagă!

DOVEZI BIBLICE-LITURGICE.

Dovezile biblice, cu deosebire, se invoacă pe planul dogmatic al problemei petraste, căutându-se să se stabilească, cel puțin teoretic, supremația lui Petru față de ceilalți Apostoli, cum și succesunea lui în rolul de diriguitor în lume al Testamentului lui Iisus. Pe planul istoric, la care se restrânge studiul nostru, se face apel la textele neotestamentare numai incidental și în interesul coroborării cu celelalte probe:

Obișnuit, se face caz de:

I. «Biserica aleasă, care este în Babilon, vă trimite sănătate», text cu care Petru, presupusul autor al epistolei care i se atribuie, se adresează destinatarilor ei (I, cap. V, 13). După concepția romano-catolică, sub «Babilon», Apostolul a înțeles... Roma, de unde și-ar fi scris, în societatea lui Marcu și a altora, pastorală...

Temeiuri:

A. Babilonul antichității păgâne ar fi strălucit prin desmăț și imoralitate. Locul i-l ar fi luat Roma, reputată prin indiferentismul religios și prin laxitatea ei morală, în primul veac al erei noastre... Cu drept cuvânt, ea ar fi devenit un... al doilea Babilon!

B. Insuși Apostolul Ioan, în profeticele lui viziuni din «Apocalips», dă Romei numele de Babilon, în câteva locuri (XIV, 8; XVIII, 9-10; XVII, 5).

C. Cartea a patra a lui Ezra (III), Oracolele Sibiline și literatura talnudică, folosesc aceeași metaforă...

D. În aceeași epistolă, Petru are și în alte ocazii un limbaj figurat: numește pe Marcu «fiul meu»; numește pe adresanți «aleși»...; numește pe Iisus «piatră vie», etc...

E. Aceeași interpretare ar aparține și multor scriitori vechi creștini: Papiia, Clement Alexandrinul, Tertulian, Eusebiu al Cezareei, Ieronim, etc.

F. Nimic n'ar îndritui apariția lui Petru în Babilonul haldeic sau egiptean; niciun fel de tradiții nu-l poartă prin localități așa de stranii și de depărtate!

A. Enumerarea argumentelor papale, cum se vede, apare cu totul debilă și, deci, de neluat în seamă. Ce motive ar fi putut face pe Petru, dacă ar fi scris din Roma, s'o camufleze sub... Babilon? Și de ce să creieze el confuziune în rândurile destinatarilor, cari toți trăiau pe meleagurile asiate ale ținuturilor Pont, Galatia, Capadocia, Asia și Bitinia? Iși alesese cartier general de propovăduire la Roma, — capitala imperiului — ca s'o înjosească și s'o discrediteze în fața supușilor depărtați ai ei, cari o priveau ca pe cea mai strălucită dintre cetăți și ca pe... o «Alma Mater»? Avea vreun interes să se dedea la asemenea calomnii?

B. Enumerarea provinciilor destinatare începe cu cele dinspre Răsărit, spre Apus — deci dinspre Babilonul Eufratului spre Roma, nu dinspre Apus spre Răsărit, cum ar fi fost natural, dacă Apostolul ar fi scris din Roma!

C. Istoricul Strab, în Cartea 17, cap. I, v. 30, afirmă precis că-i vorba de Babilonul cel veritabil: «In Babilonul de pe Eufrat».

D. De unde să știe Eusebiu, în sec. IV, că Petru ar fi înțeles, sub Babilon, Roma?! El însuși, pe de altă parte, precedează o asemenea mențiune, prin cuvintele: «Se zice că»...

E. Babilonul Eufratic avea o puternică tradiție iudaică, deoarece din vechile captivități nu se întorseseră, în timp, decât părți ale triburilor Iuda și Beniamin. Așa că Petru, Apostol al circumciziunii, și-ar fi avut acolo loc potrivit misiunii lui!

F. Chiar dacă Petru ar fi scris... metaforic, poate fi mult mai probabil să se fi referit la Antiohia Siriei, care — oraș mare, suprapopulat, cosmopolit și turbulent — avea reputația unei adevărate Sodome — și, în care, într'adevăr, Petru a păstorit, punând bazele puternice ale episcopatului local, potolind neînțelegeri, prezidând la fixarea numelui de «creștin» pentru credincioșii lui Iisus, stabilind succesiuni, etc., etc.

G. Nu este exclus, totuși, să fi scris din Babilonul Egiptului. Nu este Marcu fondatorul Bisericii din Alexandria și evanghelizatorul Egiptului? Dece Petru să nu fi rămas în societatea «fiului său», pe care să-l fi și urmat în peregrinările misionare ale acestuia, dedicându-se ori chiar stabilindu-se, în spre bătrânețe, în localitatea izolată și încreștinată, Babilon?

Dacă-i vorba de ipoteze, dece să preferăm pe cea papală, care nu se coroborează cu nimic și, dece nu pe vreuna dintre celelalte trei, care, fiecare, își are temeiul ei, mai mult ori mai puțin serios?

II. Un text din Evanghelia lui Ioan ar sesiza martiriul lui Petru, prin răstignire, cu capul în jos:

— «Amin, zic ție. Iți spun că atunci când erai mai tânăr, singur te încingeai și te duceai unde voiai; dar, când vei îmbătrâni, îți vei întinde mâinile și altul te va încinge și te va duce unde nu vei voi. A zis lucrul acesta, ca să arate cu ce fel de moarte va proslăvi Petru pe Dumnezeu» (XXI, 18, 19).

În sprijinul unei asemenea interpretări se aduc:

— «Consolatio ad Marciam», de Seneca, în care se atestă folosirea în sec. I a crucificării agravate, cu capul în jos.

— «Scorpiace», de Tertulian, care dă textul: «Atunci Petru este încins de altul și răstignit pe cruce» (XV).

Ne întrebăm, cu drept cuvânt, ce s'ar mai putea răspunde și la asemenea giume sinistre? Ce are de-aface sau cum ar putea să aibă vreo legătură un asemenea text cu... primatul papal sau cu istoricitatea episcopatului roman al lui Petru?!...

PROBELE LITURGICE ar întrece — se zice — în importanță, pe toate celelalte, pentru că ele n'ar fi furnizate de inși singurateci, ci de un fel de... cor al mai tuturor Bisericilor antichității, atât din Occident cât și din Orient!

I. Sărbătoarea primei catedre petrisme, romană, din 18 Ianuarie, când se evocă instaurarea acestei pretinse catedre apostolice, în cimitirul «Ostrianus». Sărbătoarea aceasta ar avea chiar origini apostolice.

În fapt, ea este cunoscută abia de «Martirologiul ieronimian» și de «Parvum romanum Martirologium», din sec. IV.

a) «În a 15-a zi a calendelor lui Februarie, dedicația catedrei Sf. Petru, pe care a șezut el întâiași dată la Roma» — «dedicatio cathedrae S. Petri apostoli qua primum Romae sedit»...

b) «Cathedra S. Petru, în care a șezut întâiul la Roma» — «cathedra S. Petri qua primum Romae sedit»...

II. Sărbătoarea muceniei romane a lui Petru și Pavel, din 29 Iunie..., care s'ar fi celebrat în trei puncte ale capitalei: Vaticanul, Via Ostia, Ad Catacumbas.

Totuși, atestarea scrisă a acestei sărbători nu trece de sec. IV, când tradiția petrismă prinsese oarecare conștiință de sine. O cunoaște Martirologiul ieronimian și, se pare, și Ambrozie al Milanului, care-i dedică... patru versuri...

Faptul invocat în plus, că Orientul, care sărbătorea acest eveniment la 26 Decembrie, a acceptat și el 29 Iunie, nu poate să însemne nimic, întrucât această schimbare — după cum reiese din Codul Teodosian — s'a produs abia în sec V!

III. Sărbătoarea din 1 August — Titulus Apostolorum — a dedicării bisericii Apostolilor, de pe Esquilin — renovată de papa Sixt III (432-440), urmaș al lui Celestin I și predecesor al lui Leon cel Mare — și a cinstirii lanțurilor care amintesc atât evadarea miraculoasă din temnița ierusalimiteană, cât și întemnițarea romană.

IV. Petru, Moisi al Noului Testament, legislator al Legii celei noi! Il atestă iconografia și sculptura Romei vechi, la tot pasul. Dovezi:

— Un sarcofag din sec. IV, descoperit în biserica Sf. Pavel, din preajma capitalei, pe care se identifică Petru lovind cu toiagul o stâncă din care țâșnește apă.

— O frescă din cubiculul sacramental al unei cripte din cimitirul Calist, reprezentând pe Moisi lovind stâncă — înfățișat cu barba, părul și caracteristicile lui Petru.

Concluzia: singur Petru este prezentat și sărbătorit ca legislator!

Orientul, prin Macarie cel Mare — se zice — recunște pe Petru (între 300-390) urmaș exclusiv al lui Moisi, moștenitor al demnității sacerdotale a acestuia..., deci stâncă a Bisericii, cu misiunea de a păstra unitatea generală a creștinătății de pretutindenea și de totdeauna!

V. Sărbătoarea din 22 Februarie, a catedrei petrisme din Vatican — dies apostoli — numită de missa galicană «beatissimi Petri sollempnissimum dies quem ipsa divinitas consecravit delegando coelorum claves»...

Totuși, istoria păstrează și texte în care se vede... «cathedra Sancti Petri in Antiochia»..., ceace produce, oarecum, panică în catolicism, cu toate eforturile lui propapale!...

Asemenea dovezi nu sunt de mirare! Ele constituiesc un adaus în plus, la consolidarea minciunii și nu se pot despărți de ea. Se adeverește, astfel, încă odată, veridicitatea anticului dicton: «mèga biblion, mèga

kakon» «vrhărie multă, prostie multă»... — și se confirmă consecvența unor eforturi în a face lumea să vadă în roz, ceace-i cusut cu ață albă!

Ochii cercetătorului obiectiv nu se pot îndrepta, însă, și nu se pot fixa decât asupra originelor papalității, ca să-și dea seama dacă ea are ori n'are dreptul la existență și prețuire. Excursiuni dincolo de origini și peste ele pot să fie, eventual, admisibile, numai după științifice rezolvări a unei probleme date deja în discuție.

Cultul, sărbătorile, diferitele aniversări, ca și piesele arheologice și istorice, pot să constituie temelii licite, dar nu pot să dea viață nici valoare circulatorie neantului! Că, din ziua în care anumiți credincioși au îngenunchiat pentru întâia dată, în fața mormântului unui martir sau i-au rânduit o sărbătoare aniversară, etc., obiceiul s'a putut perpetua, generalizându-se și luând proporții, poate să fie de necontestat; dar, care-i acea zi, pentru fiecare dintre sărbătorile papale, invocate de Vatican în sprijinul istoricității lui?... Niciuna nu coboară sub veacurile V, IV, III!...

Când, deci, legenda petră era deja cristalizată!

În asemenea condițiuni, preținsele dovezi, atât liturgice cât și de orice altă natură similară, pot să contribuie la consolidarea legendei petră, ceace apare cu totul indiferent cercetătorului științific, dar, în niciun caz, la confirmarea vreunui fapt istoric.

Setea de dominație și de câștig, izvor a tot felul de polemici — pasiunea de a excita curiozitatea și de a specula naivitatea marelui public — o logică singulară în a prezenta sistemele de convingere și de convertire, etc. — au dus Roma peste veacuri, nu numai la mistificarea poziției lui Petru, ci și la alte numeroase năstrușnicii, între care, venerarea și sărbătorirea multor «sfinți», pur și simplu inventați, fictivi, nu este dintre cele mai vinovate!

Să răsfoim martirologiile papale!

Analogia diferitelor sunete ale vorbirii a introdus, adesea, în toponimie nume în care mandatarii pontificali, cu benedicțiunea patronului lor, au identificat, recunoscut și propus spre venerare patroni sanctificați ai respectivelor locuri! Sfântul Dremont, Sfântul Boingt, Sfântul Euy, de exemplu, nu sunt decât niște denaturări toponimice ale unor nume de localități sau locuri: Sidrenum, Senbach, Centeniacus!...

La Roma, papii înșiși îngenunchiază cuvios în cadene anuale, în fața Sfintei Colomba, care — inexistentă — nu-i decât denaturarea toponimicului... «Ad septem palumbas» («La șapte porumbei»).

S'a ajuns, pe linia aceasta, până la sfinți ca Sf. Ciappelette, cu viață reală numai în Decameronul lui Boccacio (I, 1); sf. Nemo (adică sfântul Nimenea); Sf. Invicem (sfântul Oarecare) — cari, toți, își au respective... biografii, martirologii, aniversări calendaristice, etc., și sunt în mare venerație romano-catolică!...

Cum ar fi la noi, de pildă, «Sfântul Așteaptă», doar că acesta se circumscrie numai în glumele și certurile noastre mărunte!

Mai mult:

Sfintele Henrieta, Carolina, Iosefina ș.a. nu sunt decât feminizarea tot atât de inexistenților Henric, Carol, Iosif! Sfântul Grazio, din contra, este masculinizarea inexistentei Sfinte Grația!

Iar Sfânta Kalukabila — nume cabalistic — nu-i decât derivata tot cabalistică a masculinului inexistent Sfântul Columcil! În Veneția funcționează o biserică de mare prestigiu catolic — cu hramul Sfântul Trevaso (nume contras din Sfântul Ghervasie) care, totuși, își are acte martirologice proprii și aniversarea lui deosebită de a Mucenicului veritabil, din care-și trage numele! N'a existat niciodată vreun sfânt cu numele Trevaso! La fel a apărut și este venerat Sfântul Oreste, derivat probabil din Sf. Eristus (1 Dec.), astfel că acest Eristus s'a dublat cu un... inexistent, care-i face o concurență temută!

Un sfânt cu deosebire venerat de papalitate este Sfântul Fort — ceeace înseamnă Sfânta Raclă —, care se bucură de un cult bogat, dar care n'a existat niciodată! Numele nu-i decât denaturarea cuvântului «feretrum» (devenit «forte»), cu însemnarea «racă!»! E vorba de racla Sfântului real Sorin, pe care obișnuiau să facă jurăminte unii catolici: — «Jur pe racla Sf. Sorin»... — «Jur pe Sf. Raclă»..., ajunsă, astfel, nume propriu: sfântul Fort!

Ar fi în zadar să mai stăruim. Constatăm că papalitatea, în naufragiul ei s'a agățat, peste veacuri, de toate paele, ca și cel din primejdia înecului!

Manuscrise contrafăcute, martirologii confuze sau scornite de fantezia bolnăvicioasă a ordinelor călugărești, sfinți fictivi, schimbări de... genuri, eroi de prin romane beatificați, chiar personificări sfințite a unor noțiuni, Sfânta Irenia, ca să nu mai vorbim de borne militare devenite mucenici, cuvioși, monahi, Ierarhi sau Drepti!

În asemenea condițiuni, ce valabilitate ar mai putea avea temeiurile papale, «liturgice», «biblice», «arheologice», etc.? Ce valoare documentară pot să inspire ele oricărui om de bună credință?!

DOVEZI APOCRIFE.

Sunt «apocrife» cărțile necanonice, care, totuși, prin titlul ori obiectul lor par a aroga o autoritate divină sau, cel puțin, au fost considerate oarecum sacre, în prima antichitate creștină. De obicei, expresiile «apocrypha», «bibli apocryfi», «libri apocryphy», «apocrypha»..., au fost folosite de Părinții bisericești, cu deosebire, în trei înțelesuri:

— cărți pseudocanonice, nesupuse domeniului public și accesibile numai inițiaților unei secte ori unei categorii de persoane.

— cărți pseudoepigrafice ori defterocanonice, atribuite diverselor personaje vechi ori neotestamentare.

— cărți eretice sau schismatice.

Cuvântul elen este «apócrifon», cu însemnarea «ascuns» ori «secret», opusul lui «fanerôs», «manifestus», «public», și a fost folosit, în lumea veche, de unele secte filosofice-religioase, pentru designarea cărților lor de conținut esoteric.

Rolul jucat de multe apocrife creștine în viața Comunităților primare a fost uneori mare, chiar decisiv, provocând multe disensiuni, neînțelegeri, certuri,erezii și schisme!

Teza papală invoacă, în susținerea primatului și originii ei petrisme, mai toate cărțile apocrife, în care-i vorba despre Petru! Le redăm, enumerativ:

Inălțarea lui Isaia.

Apocrifă Vechiu-Testamentară, provenind din timpul domniei lui Nero ori, poate din anii imediat următori, dacă nu chiar de pe la mijlocul veacului II. Capitolul IV ar atesta martiriul lui Petru, din ordinul și sub controlul lui Nero!

— «Ci, acum, Ezechia și Ycsab, fiul meu, iată zilele pieirii lumii. Și, după ce ea va fi consumată, va coborî Beliar, marele prinț, regele lumii acesteia, care a stăpânit-o de când a existat ea; și, el va descinde din firmamentul său, sub forma unui om, rege al nedreptății, criminal din mamă-sa, care însuși e regele lumii acesteia. Și, el va persecuta plantația, pe care-o vor fi plantat cei 12 Apostoli ai Prea-Iubitului; din 12 (unul) va fi aruncat în mâinile lui. Acest prinț va veni sub forma unui rege și toate puterile lumii acesteia vor veni cu el și-l vor asculta în tot ce el va vrea».

...Dacă Beliar — cred catolicii — se înțelege, vădit, Nero, atunci de care alt Apostol ar putea să fie vorba, dacă nu de Petru, prezent în capitală, sub oblăduirea neroniană?

Astfel, «Inălțarea lui Isaia ar fi, după rapiști, primul și cel mai vechi document scris, care atestă mucenicia lui Petru în Roma!

Evanghelia lui Petru.

Citată de Eusebiu al Cezareei, — cu ocazia reproducerii fragmentare a unei scrisori din 190-211, adresată de Episcopul Serapion al Antiohiei Bisericii din Rhossos, în Cilicia, — această Evanghelie n'a fost cunoscută decât în 1886, prin găsirea unei părți dintr'însa, de către învățatul Bourriant, în mormântul unui monah egiptean, din Panapolis, azi Akhmin, din Nordul Egiptului.

Manuscrisul se află în Biblioteca d'n Gzèh și poartă acest nume. Este în limbă coptă și aparține, poate, veacurilor VIII-IX — fiind publicat, în 1892, în «Mémoires publiés par les membres de la mission archéologique française au Caire» (t. IX, fasc. 1, pag. 91 și urm.), sub semnătura lui Urb. Bourriant. Ar aparține, inițial, vreunui din anii 90-150, iar redacțiunea s'ar fi făcut după înseși expunerile lui Petru care, necri, vorbește chiar la persoana întâia: — «Pentru mine, Simon Petru, cu Andrei, frațele meu, luându-ne navele, plecarăm spre mare» (XIV, 60).

Chiar fără să vizeze direct vreo suprațară, Evanghelia aceasta ar pleda prestigiul mare de care s'ar fi bucurat Petru în veacul respectiv, în Siria și Egipt, și care nu s'ar explica suficient numai prin activitatea lui, desprinsă de Roma!

Actele lui Petru.

Cu origină în Asia, aparținând eventual veacurilor II-III. Până azi a putut rezista vremii și vicisitudinilor ei numai «martiriul» lui Petru, pe lângă o versiune latină, care cuprinde episodul luptei dintre Apostol și Simon Magul, în Roma.

Spicuim din textele propuse de papalitate:

...In urma unei apariții a lui Iisus, Petru — după cei 12 ani de activitate asiatică — a plecat, prin Cezareea, spre Roma, în împrejurări minunate, botezând pe drum, chiar pe conducătorul vasului anume Theon...

(cap. V). ...Hotel'erul din Puteoli, Aciston, nou-convertitul navigator, Theon, și Petru, ajunși în capitală, au descins în casa preotului Narcissus (cap. VI)... În prima Duminică, Apostolul a ținut o predică lungă și însuflețită mulțimilor adunate să-l vadă... (cap. VII). I s'a cerut să învingă pe Simon Magul, care locuia în casa senatorului Marcellus (cap. VIII)... Ajuns aici, Petru a dat glas omenesc câinelui senatorului, trimitându-l să-l cheme pe Simon la d'scuții (cap. IX)... Marcellus s'a convertit și a ridicat miraculosul musafir o statuie, cu dedicația: «Simoni juveni Deo»... (cap. X). Uncle minuni mărunte și ridicule... (Cap. XI)... Câinele admonestează, verbal și public, pe Simon... (Cap. XII)... Alte minuni... (Cap. XIII-XVII)... Exhortații și rugăcuni, vindecări, vise interpretate, demascarea publică a lui Simon, învieri diferite, etc. (cap. XVIII-XXIX...

Urmează, după unele ca acestea, date asupra martiriului propriu zis:

— Sborul lui Simon — moartea lui — convertiri în masă — încercarea de evadare a lui Petru și întâlnirea cu Iisus la bariera capitalei, etc.!,..., condamnarea Apostolu'ui de către Agrippa, — cererea de a fi răstignit cu capul în jos — răstignirea propriu zisă — înhumarea de către Marcellus, cu speșele sale, etc...

Am reprodus, într'o ultimă expresie de rezumat, cuprinsul acestei interesante apocrife, spre a se vedea atât absurdul, cât și grotescul ei!..., și a se aprecia ce piese romanticoase și fanteziste pot fi încă folosite drept temeiuri ale jefului pontifical! Apocal'psa lui Petru, ajunsă până la noi, fragmentată în diferite citațiuni, nu suflă totuși, un singur cuvânt de care șapalitatea să se fi putut agăța...

Didascalia Apostolorum.

Citată întâia dată de Episcopul Epifaniu al Salaminei (315—403) sub titlul «Diatăxis tōn apostōlon» și cunoscută în câteva versiuni, între care latina și siriaca aparține poate secolului III, redactată, probabil prin Mesopotamia ori Siria, de vreun autor Iudeu...

—«Când el (Simon) era la Roma, tulbură grav Biserica... Într'o zi ieși și-l văzui în piață, înșelând poporul. Ne certarăm asupra subiectului Invierii și vieții morților. Înving, el pretinse atunci că poate să zboare în aer. Când fu ridicat la oarecare înălțime, îi zisei: «Prin puterea numelui lui Iisus, îți distrug puterile, ca să te părăsească»... Atunci demonii îl abandonară și el căzu la pământ, murind, etc.»... (Sf. Petru, vorbind despre origina ereziilor, cap. XXIV).

Epistola lui Clement către Iacob.

«Clement, către Iacob fratele Domnului și episcopul episcopilor, care guvernează sf. Biserică a Evreilor, în Ierusalim, și toate bisericile care fură fondate în toate locurile, de providența lui Dumnezeu, inclusiv preoții, diaconii și toți ceilalți frați. Pace vouă. Cungașteți. Domnul meu, că Simon Petru..., cel care fu ales fondator al Bisericii..., cel dintâi dintre Apostoli... cel mai bun și mai apreciat dintre Ucenici..., care primi m'șiunea de a lămuri întunerecul lumii..., acest Petru..., guvernă... pământul întreg și veni la Roma, să salveze cetatea»... El îmi luă mâna și mi-a z'is: «Eu consacru pe Clement... să fie episcopul vostru și numai lui îi consacru cathedra

mea, etc.»... Trebuie ca Clemeent să fie gata să întreprindă această sarcină și să-și asume responsabilitatea direcțiunii Bisericii... Și voi, prea iubiți frați, ascultați în toate de cel care-i în capul vostru»...

Recognițiunile clementine.

Formează un ciclu grotesc de omilii și fapte năstrușnice, neîntrecut până azi de niciuna dintre cele mai prodigioase fantezii ale pământului...

În principal se urmăresc două personaje: Petru și Simon Magul — și aparțin poate veacului II sau chiar III!

Una din «cărți» înfățișează pe Petru, studiind doctrina lui Simon, reproducând și un duel oratoric dintre ei; alta redă căderea mortală a impostorului!

Unii dintre scriitorii antici, ca Eusebiu al Cezareei, Ciril al Ierusalimului, Filastru al Bresciei, Epifaniu al Salaminei, chiar istoricul Sulpiciu Sever, Fericitul Augustin, etc., s'au lăsat ademeniți și, uneori, influențați de acest roman, de mare senzație pentru vremea lui.

Papalitatea face, din toate năzbâtiile debitate de temerarul ori temerarii autori, realități istorice și le invoacă între dovezile cele mai alese, pentru stabilirea istoricității ei!

Apocrifele — susține Roma — reprezintă **tradiția**. Deci, întrucât întregul creștinism se întemeiază pe Scriptură și pe Tradiție, dela sine urmează că apocrifele să apară dovezi operante, în cauzele pe care ele le rețin — între care și primatul papal! Ortodoxia, care prețuiește cu deosebire tradiția și se menține pe linia ei primară — este cea dintâi, cer romano-catolicii, care-i datoare să o ia în seamă, s'o respecte și să i se supună!

De care tradiție este însă vorba? De Sf. Tradiție, sau de tradiția apocrifă și fantezistă, ce nu are nicio legătură cu Sf. Tradiție? Cu aceasta din urmă, Ortodoxia n'are nicio legătură! Deaceia, ea nu poate avea nimic comun, nici cu episcopatul petrism și nici cu primatul papal. Nici unul nici altul n'au temeiuri în Sf. Tradiție, cum am văzut, și, deci, nici unul, nici altul nu pot să fie luate în seamă numai pe temeiul simplei tradiții legendare, care, și ea, dacă-i vorba de apocrife, este destul de târzie și scoasă dintr'un haos pe care numai apocrifele l-ar fi putut crea!

Dovezi legendare și... logice!

Fără să intereseze în capitolul dovezilor directe și... «peremptorii» — cred romano-catolicii — legenda petrismă, născută haotic și cultivată secole de-a rândul, în Roma și în Italia, poate să fie evocată și folosită pentru primatul roman, ținând seamă de constatarea că nicio legendă nu poate să apară decât pe urmele ori la umbra unui adevăr istoric!

Unde veridicitatea istorică este căutată prin umbrele obscurității și ale neputinței, este firesc să apară legenda!

Se invoacă mai ales:

Despărțirea dincoasă dintre Petru și Pavel, în Calea Ostia, înainte de a-și lua fiecare drumul muceniciei! O inscripție, existentă încă, ar confirma sursa primară și perzistența acestei legende scumpe.

Cronica pascală, al cărei autor ar fi cercetat multe izvoare pierdute, reține textul:

«Primii Vlădici aleși au fost: Petru, cel dintâi Episcop al Romei; Marcu, cel dintâi Episcop al Alexandriei; Iacob..., Episcop al Ierusalimului; Petru, menționat adesea, primul Vlădică al Antiohiei»...

Iată dar, — se pretinde — dacă o asemenea «legendă», păstrată de «Cronica Pascală», confirmă adevăruri istorice, când e vorba de Marcu, Iacob, Petru, în Antiohia..., de ce ea să nu confirme și istoricitatea episcopatului petrist, în Roma?

— **Faptul că niciun oraș antic și nicio regiune antică n'a păstrat și n'a cultivat amintirea lui Petru** — vie și mereu crescândă — cum a păstrat-o și a cultivat-o Roma, fapt care logic vorbind, nu s'ar putea explica altfel decât că, într'adevăr, el a fost și a păstorit acolo... Biserica antiohiană, însăși fundată de Petru, nu păstrează atâtea date și atâtea relicve, împrejurare care s'ar explica ușor, crede papalitatea, dacă ne raportăm la timpul prea scurt cât acest Apostol a rămas în capitala Siriei, comparativ cu sfertul de veac, cât a păstorit Biserica Romană!...

În ordine logică se mai numără și alte elucubrațiuni... Cităm, cu titlu enumerativ, numai câteva...

1. Singur Petru a avut favoarea să meargă pe mare, fără să se afunde, când Iisus a apărut noaptea, în preajma bărcii în primejdie... (Mat. XIV, 29):

2. Singur el a luat cuvântul, cu ocazia Schimbării la Față, deși prezenți mai erau Iacob și Ioan... (Mat. XVII, 4).

3. Singur el a avut cinstea să participe la învierea fiicei lui Iair, de către Iisus, în rumoarea celor de față! — străini...

4. A fost trimis și a găsit, într'un pește, moneda cu care Iisus a plătit birul amândorura!...

5. A fost autorizat numai el, să păzească... «mielușei Mei»... «oile Mele»...

6. A convertit singur, în ziua Cincizecunii, peste 3000 păgâni și Iudei, printr'o singură și simplă cuvântare!... (Fapt. Apost. II, 41).

7. A provocat moartea soților Anania și Safira, pentru că au mințit Duhului Sfânt!... (Fapt. Apost. V, 3).

8. A vindecat pe paralizicul Enea, din Lida!... (Fapt. Apost. IX, 34).

9. A botezat pe sutașul Corneliu!... (Fapt. Apost. X, 48).

10. A însănătoșit lume, numai cu umbra lui!... (Fapt. Ap. V, 15).

11. A fost eliberat din închisoarea lui Irod, de către un înger, în chip cu totul miraculos!... (Fapt. Apost. VII, 17).

12. S'a hrănit, tot restul vieții lui, numai cu pâine și cu măslina!... (Clementinele).

13. A trăit numai în lacrimi, pentru Domnul său și pentru ispășirea câtorva stângăci primare ale sale!... (Ibidem).

14. În timpul cântatului cocoșilor, se ruga, mereu, plângând și evocând scena lui, cunoscută din Evanghelii!... (Ibidem).

15. A strigat soției lui, cu ocazia martirajului ei, încurajând-o: — Soție, adu-ți aminte de Domnul!... (Ibidem).

16. A propus alegerea lui Matia, în locul lui Iuda!...

17. A răspuns Sinedriului, ca mandatar al tuturor, cu ocazia procesului intentat Apostolilor!... (Fapt. Ap. IV, 8).

18. Iisus i-a vindecat soacra de friguri!... (Marcu I, 31).

19. A fost primul Ucenic, care s'a dus la mormântul Domnului, după Inviere (Luca XXIV, 12).

Unele ca acestea și încă altele — susține papalitatea — converg logic la stabilirea unui prestigiu decesebit al lui Petru și la o înaltă apreciere de către Iisus. Care dintre Apostoli ar fi fost mai indicat, în asemenea condițiuni, unei succesiuni mai legitime și având o pregătire mai complexă?...

Logica cere ca Iisus să fi lăsat un succesor! Care este acesta, dacă nu este Petru?!....

Se mai propun, uneori, și o serie de... silogisme..., unul mai caracteristic și mai ridicol decât altul!... Toate completamente despuiate de... logică și prezentând premise fanteziste!... Cităm, din ele, pentru divertisment — căci, de răspuns n'am mai avea ce răspunde:

I. Premisa I: Iisus a trebuit să lase urmaș conducător văzut al Bisericii Lui pe cel mai pregătit și mai devotat dintre Ucenicii Săi!

Premisa II: Petru a fost cel mai pregătit și mai devotat dintre Ucenicii!

Concluzia: Petru a trebuit să-I urmeze lui Iisus!...

II. Premisa I: Iisus a fost Păstorul cel Bun al oilor cuvântătoare!

Premisa II: Petru a fost investit de Iisus să păzească oile Sale — mielușei Săi!

Concluzia: Petru a rămas, după Iisus, Păstorul cel Bun!...

III. Premisa I: Iisus a avut preferințe pentru bătrâni, socotindu-i mai vrednici pentru conducerea camenilor!

Premisa II: Petru era cel mai bătrân dintre Ucenicii!

Concluzia: Petru a trebuit să apară la conducerea Bisericii, după Înălțarea Domnului său!...

În fața unui noian așa de original de «argumente», papalitatea nu va putea, totuși, să lămurească unele situațiuni, care — peste logica papală — au și un aspect științific:

I. Evanghelistul Luca nu amintește nimic, în «Faptele Apostolilor», despre o împrejurare așa de însemnată pentru organizarea și administrarea inițială a Bisericii — și cu urmări așa de hotărâtoare, pentru creștinătatea tuturor veacurilor. El vorbește despre Petru și activitatea lui, în multe capitole; uneori cu amănunte de fără prea mare importanță, dar niciun cuvânt despre vreun episcopat ori despre vreun primat petrist...

N'ar fi fost posibil ca un istoric de meticulozitatea lui Luca doctorul, care face prezentarea Bisericii în preajma anului 63, să tacă un fapt atât de extraordinar!

Din contra, din lectura operei lucane reiese că Petru nici n'a călcat prin capitala imperiului, cel puțin până în anul în care se sfârșește expunerea faptelor apostolice...

Ar fi fost cu neputință ca Luca să vorbească așa de mult despre activitatea romană-paulină și să treacă complect sub tăcere numele lui Petru, dacă acesta ar fi fost Episcop local — și, încă, primat al Bisericii universale!

II. Din «Faptele Apostolilor» se vede că, la sosirea lui Pavel în Capitală, poate prin 60-61, el a invitat **presbiterii** locali, pentru prezentare și cunoaștere, și aceștia i-au adresat cuvintele: — «Noi n'am primit nicio veste rea împotriva ta, nici venind careva din frați, ne-a spus sau a grăit rău pentru tine»..., în timp ce-l rugau să le grăiască despre creștinism, pe care vreme de doi ani, l-a propovăduit lor...

Dacă Petru ar fi fost în Roma, desigur, n'ar mai fi avut niciun rost episodul acesta. Creștinii romani — mai ales presbiterii — ar fi putut să aibă informații despre o personalitate ca Pavel, dela colegul și amicul său, Petru, Vlădica localnic... Pe de altă parte, prin Petru ei ar fi putut să fie destul de edificați în Evanghelie, ca să mai simtă nevoia de a solicita lui Pavel poroții asupra doctrinei creștine! Pavel, doi ani în Roma, propovăduind și organizând, colectând și animând, făcând prozelitism și catehizând... — și Petru, înfundat în chilia lui vlădicească sau în reședința lui somptuoasă, din casa lui lui Pudens sau de aiurea, fără să scoată un cuvânt nici el, nici alții despre el!...

III. În epistola sa către Galateni, Pavel recunoaște că este Apostol al necircumcișilor, deci al păgânilor — rațiunea pentru care s'a și oprit în Roma timp mai îndelungat. În epistola către Romani, el citează textual că nu înțeleg să propovăduiască pe temelii străine, și mai subliniază că n'ciun Apostol n'a predicat în capitala imperiului, înaintea lui sau concomitent cu el!

În capitolul ultim se transmit salutări unei serii de frunțași creștini localnici și niciun cuvânt despre Petru; — ceea ce ar fi de neînțeles, dacă într'adevăr Petru ar fi fost în Roma!

IV. În epistolele scrise de Pavel către Coloseni și Filipeni, expediate din temnița romană, se amintește un număr de prieteni romani și niciun cuvânt despre Petru ori despre episcopul sau episcopatul roman — care, de fapt, nici nu era cu putință să existe, în împrejurările incipiente, știute!

În epistola paulină către Timotei, redactată cu puțin înainte de moartea sa, autorul se plânge că are prea puțini prieteni în jurul lui, citând pe Luca, fără niciun fel de aluzie la Petru sau la vreun alt Vlădică local!

V. Sinodul apostolic, ținut la Ierusalim prin 51, n'ar prea fi avut rost, dacă Petru ar fi fost plenipotențiarul lui Iisus. Acolo au luat cuvântul și și-au emis păreri toți Apostolii — mai vigilenți dovedindu-se, într'adevăr, Petru și Iacob... Hotărârile luate nu sunt petrisme, ci sinodale: — «S'a părut nouă și Duhului Sfânt»!..., etc. Conclavul acesta — ținut, se pare, fără președinția unui singur Apostol, ar trebui să spună mult papalități «infașibile»!...

Motivul însuși al convocării lui apare concludent. El a fost determinat de comportarea **dubioasă** a lui Petru, care — în Antiohia — a făcut imixțiuni neîngăduite cu păgânii, luând masa cu ei, fără să țină seamă de mâncarea ce se servea... Pavel, în numele Comunității scandalizată, i-a administrat o muștrare publică, reușind să-l trezească la realitate!

...«— Când am văzut că **nu amblă drept**, după adevărul Evangheliei, am spus lui Chefa, în fața tuturor: — «Dacă tu, care ești Iudeu, trăiești ca neamurile și nu ca Iudeii, cum silești pe neamuri să trăiască în felul Iudeilor?»... (Ep. Galat. II, 14). Culpabilul a înțeles și s'a corectat!

O asemenea muștrare, însă, administrată public, de un recent convertit ca Pavel, s'ar putea greu împăca, cu calitatea de primat a lui Petru și, mai ales, cu infailibilitatea lui!...

VI. După o asigurare a lui Suetoniu, împăratul Claudiu ar fi emis un edict de expulzare a tuturor Iudeilor (creștinilor, desigur), din Roma, turbulenți, agitați de un oarecare Chrestus!

Dacă Petru ar fi fost în acest răstimp în capitală, având la activul său și o păstorie destul de îndelungată (din 42), creștinii romani n'ar fi trebuit să mai fie confundați cu Iudeii — și Suetoniu n'ar mai fi indicat drept agitator pe Chrestus, ci pe Petru!... Niciun cuvânt despre Petru, în această măsură coercițională, edictată poate, prin 53!...

VII. Prin evul mediu și chiar până târziu, s'a mai făcut mare caz de o statuie, pe care creștinătatea romană ar fi ridicat-o lui Petru, în Roma, cu inscripția: «Simoni Deo Sancto», despre care Justin Martirul și Irineu informaseră că ar fi fost ridicată lui Simon Magul. Critica modernă lămurește azi, că statuia a fost a zeului sabin, Simon Sanchus!...

VIII. Nicio autoritate romană nu se sesizează, timp de peste un sfert de veac, nici de Petru, nici de vreun pontificat creștin, nici de Vlădici creștini locali, nici de vreun Linus, Clet sau Anaclet, etc. Nu e religie orientală, ordinară sau de mistere, care — exercitată în capitală — să nu fi fost înregistrată, fie de autoritățile constituite, fie de condeiele de elită, etc.; afară de creștinism, despre care nimeni nu suflă un singur cuvânt. Nici Seneca, contemporanul --- despre care, mai târziu, Tertulian spune că-!... «semper noster», alții calificându-i filosofia drept... «doctrina creștiana», — nu știe nimic; nici despre Petru și nici despre vreun episcopat în legături directe cu Roma, pe care o vizita destul de des, nu spune nici el nimic!

Eusebiu al Cezareei, sesizat de această lipsă, cu drept cuvânt stranie, a căutat să o remedieze prin câteva rânduri trase de păr: — «Mai mulți cred că Filo, venind la Roma, sub domnia lui Claudiu, conferea acolo cu Petru, care predica Evanghelia»... (Cartea II, cap. XVII, trad. rom., pag. 46).

IX. Primul «urmaș» petrism, Linus, provenit — se zice — din II Tim. IV, 21, este personificarea substantivului comun «pescar» — derivat dela elenul *linào*, cu însemnarea «a pescui»!

Urmașul Anacletus este personificarea primei calități episcopale — «ireproșabil» — dela elenul «anakalèo» — recomandată de Pavel, în epistolele către Timotei și Tit (I, cap. III, v. 2 și cap. I, v. 6).

Cletus (fie personaj distinct ori numai prescurtarea lui Anacletus), este personificarea atributului ce-și dă Pavel, în epistola I către Corinteni, de... «chemat»... — «klitòs» — dela elenul «Kalèo», cu însemnarea «a chema»... (Chemate de Domnul).

Celălalt urmaș, Clemens, dela finele veacului I, este personificarea unei alte calități episcopale, recomandată tot de Pavel, în ordine imediată — «blând»!...

Unele ca acestea ar putea să spună mult papalității și savanților ei, dacă într'adevăr ar fi de bună credință! Se vede, dela prima aruncare de ochi, că ne aflăm în fața unor ficțiuni și a unor mistificări abile. Că nu-i

vorba de persoane care să fi avut existență reală, ci de personificări ale diverselor atribute, care se cereau candidaților la vîlădicie!

Golul primului veac al pretinsului episcopat roman se cerea umplut — și el a fost umplut, cum se vede, prin mistificare și minciună, «ad majorem Dei gloriam».

Dacă mai luăm în considerație și păstoria de câte 12 ani exact, a primilor doi «urmași», cum și mucenicia a tustrei (Linus-Anacletus-Clemens) — ca și martirajul tuturor succesorilor lor (fără nicio excepție) — până departe, în secolul III, toți cu locuri de cinste prin martirologii și calendare, credem că n'ar mai fi nimic de adăugat: Evarist, în 105; Alexandru, mucenic în 115; Sixt, la fel și curând după antecesorul său; Telesfor, Highin, Pius, martirizați, respectiv în 136, 140, 155!...

Ar putea fi cazul ca papalitatea să lămurească lumea, cum se explică împrejurarea — eu totul stranie — că un șir întreg de Vlădici — în peste 150 ani de păstorie — să activeze în Roma, cu rezultate dintre cele mai fecunde, cu durări de monumente, lăcașuri sfinte, etc., nestingheriți de nimeni și, la un moment dat, să cadă toți martiri, în serie...

Prestigiul Vaticanului a cerut Mucenici la temelia lui — și în acest scop și i-a creat!...

Așa dar, după teza romano-catolică, Apostolul Petru a fondat Biserica din Antiohia în anul 40 sau, în orice caz, între anii 37-44, transformând această cetate în cartier general pentru răspândirea creștinismului în Asia și Orient. Socotise el prudent să părăsească Palestina și să detroneze Ierusalimul, în favoarea Antiohiei, unde, într'adevăr, pentru întâia dată s'a consacrat și numele «creștin»? Prin Asia Mică, mai apoi, a pus bazele Bisericii de aici — a vizitat Roma, în care a ajuns în timpul domniei lui Claudiu, prin 42 sau chiar ceva mai târziu.

Persecutat de Iudeii din Transveter și expulzat de împărat, el s'a întors în Ierusalim; apoi a colindat Orientul, înființând Comunități prin Bitinia, Galatia, Pont, Capadocia, reluându-și din nou, pentru un scurt timp, reședința în Antiohia!

În 63 s'a stabilit definitiv în Roma, a cărei Biserică rămăsese girată, succesiv, de Linus și Anacletus!

Aici a pus el bază marilor aspecte ale gândirii și istoriei lui Iisus, consolidându-și poziția de primat al lumii creștine și stabilind cezarismul papal!

Lumea credulă și lipsa spiritului critic de peste veacuri a putut să dea, până acum, oarecare crezare unor asemenea teorii! Dar acum, când critica istorică nu mai acceptă decât numai realități, bazate pe documentații sigure, nu se mai pot susține nici nu se mai pot însufleți legende și mistificări!

În vocea papei se descifrează astfel cu rapiditate, vocea celui ce strigă în pustie — vox clamantis in deserto!

Se apropie ziua când omenirea, tiranizată și sătulă de scandalurile magului din Vatican, se va elibera din mrejele mistificărilor vaticane (vrăjitoresci-ghicitoresci), ale «chezarului pontif», deplin convinsă în sfârșit, că din dealul Vaticanului — sediul vrăjitorilor înainte de a deveni sediul papalității — nu s'a făcut operă creștină, ci s'a continuat sub firma vicarului lui Hristos, tradiția înșelătorilor vrăjitori păgâni de odinioară.

MITROPOLITUL TEODOSIE AL ȚĂRII ROMÂNEȘTI

(1658-1672 ; 1679-1703)

Călătorul care urcă dealul Sf. Patriarhii, trecând pe sub clopotnița lui Constantin Brâncoveanu zidită în anul 1698¹⁾, are în față altarul bisericii patriarhale, ridicată la jumătatea sec. XVII de Constantin Șerban Basarab (1654-1658). Acî, lângă altar, spre partea proscomid'ci, trecătorul vede o coloană rotundă de piatră, așezată în acest loc de Mitropolitul Calinic Miclercu (1875-1886), în anul 1875²⁾. În partea de jos a acestei coloane se află dăltuite, cu litere chirilice, trei pisanii. Cea de sus, greu de citit, vorbește despre un oarecare **Anastasiu**, iar cea de jos păstrează data morții Mitropolitului **Ștefan al Țării Românești** († 23 Septembrie 7247 (= 1738³⁾). Pisania din mijloc are următorul cuprins: «† **Răposat-au în Domnul prea sfințitul mitropolit kir Teodosie la anul 7216, Ghen. 27 de zile, la al 87 pi**⁴⁾ de ani ai vieții sale, în zilele prealuminatului Domnu Io Constandinu B. Voevod, păstorind turma lui Hs. ani 39 și 9 luni și s'au îngropat aici: 1708»⁵⁾. Prin urmare, această ultimă pisanie pomenește de Mitropolitul Teodosie al Ungro-Vlahiei, al cărui nume este legat de unii, mai ales, de mișcarea literară dela sfârșitul sec. XVII și începutul sec. XVIII în Țara Românească⁶⁾ și de lupta contra unirii Bisericii Ortodoxe din Ardeal cu Biserica papală.

În cele ce urmează voi arăta, mai întâi, pe scurt, câteva momente mai de seamă din viața acestui Ierarh și apoi voi stărui asupra originii și locului său de naștere, prezentând unele știri noi, privitoare la acestea, aflate în o seamă de documente din vremea sa.

Din cuprinsul pisaniei de mai sus reiese că Mitropolitul Teodosie s'a născut în luna August 1620⁷⁾. La o dată care nu se poate preciza, el a

1. N. Iorga, *Inscripții din bisericile României*, I, București, 1905, pp. 239-240, Nr. 539.

2. Pr. George I. Gibescu arată că această coloană a fost restaurată în anul 1876 (v. *Istoricul Mitropoliei Ungro-Vlahiei și mitropoliții Țării Românești*, București, 1907, p. 33, n. 1). Inscripția cu litere latine din partea de sus a coloanei indică, însă, anul 1875.

3. Textul inscripției este: «*Răposat-au în Domnul prea sfințitul mitropolit Kiru Ștefan, Sep. 23, 7247*».

4. pl. = pol = jumătate.

5. N. Iorga, *Inscripții*, I, p. 240, Nr. 540. Pr. George I. Gibescu, *op. cit.*, p. 33. O fotografie reușită a acestei pisanii, v. la Ion Dr. Traianescu, *Mitropolia din București*, în *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice*, an. V (1912), p. 172, fig. 48.

6. Cf. de pildă V. A. Urechia, *Schițe de istoria literaturii române*, I, București, 1885, pp. 169-170; Ar. Densușianu, *Istoria limbii și literaturii române*, ed. II, Iași, 1894, pp. 194 și 210; Dr. I. G. Sbierea, *Mișcări culturale și literare la Roumânii din stânga Dunării, în căstimpul de la 1504-1714*, Cernăuți, 1897, p. 142.

7. Ianuarie 1708 -- 87 ani și jumătate = August 1620.

intrat în mănăstirea Cozia, călugărindu-se⁸). Viața deosebită ce va fi dus aici, l-a ridicat în ochii celor de atunci și aceasta îi deschise calea spre egumenia mănăstirii Argeș. Aci el urmă arhimandritului Ștefan, care, la 20 Aprilie 1661⁹), era în viață, dar care, după aceasta, la o dată necunoscută, fusese secerat de c'uma ce bântuise atunci în țară¹⁰).

Nu se știe sigur când a ajuns Teodosie egumen la mănăstirea lui Neagoe Vodă, dar, pe cât cunosc, se întâlnește, pentru prima oară, în această calitate, la 7 Aprilie 1662¹¹). La Argeș rămâne el până la alegerea sa în Scaunul mitropolitan al Ungro-Vlahiei.

Cu o lună și jumătate mai înainte de aceasta, la 4 Aprilie 1668, Teodosie este trecut între candidații propuși pentru ocuparea Scaunului episcopal dela Buzău, dar nu este ales, sortii căzând pe Grigorie, egumenul dela Brâncoveni (anii păstoriei acestuia la Buzău sunt: 4 Apr. 1668-1691¹²).

Intre timp, la 25 Aprilie același an (1668)¹³), Mitropolitul Țării Românești, Ștefan (1648-1653 și 1659-1668) își «plătește obșteasca datorie» și astfel Scaunul mitropolitan rămâne gol. Cu porunca lui Metodie, Patriarhul Constantinopolului (1668-1671)¹⁴), și a lui Radu Leon (1664-1669), domintorul țării, la 20 Mai 1668, soborul arhieresc împreună cu Adunarea obtească se întrunește în Sf. Mitropolie din București pentru ca să aleagă «obraz vreadnic ca să fie chivernisitori aceștii sfinte mitropolii». Adunarea propune trei candidați: pe Petronie, egumenul dela Tismana, pe Ștefan, egumenul dela Sadova și pe Teodosie, egumenul dela

8. Intr'un pomelnic al mănăstirii Argeș, prescris de Petrache Giurca Râmniceanul în anul 1785, se arată că Mitropolitul Teodosie era «cozian»; v. Arhiv. Stat., *Condica Nr. 743*, f. 11 v. Același lucru se arată și într'un alt pomelnic slavon al acestei mănăstiri, întocmit probabil în vremea egumeniei ierom. Ghenadie (1687-1716, anii egumeniei după acte din *Condica Nr. 168* a Arhivelor Statului, f. 206, v. și 101, v.), și păstrat azi în *Condica Nr. 472* a Arhivelor Statului, f. 4, v. Că era «cozian» spun și: Pah. Al. Geanțglu Lesviodiacs, *Istorie bisericească pre scurt*, București, 1845, p. 400; Arch. Ghenadie Enăceanu, *Mitropolia Ungro-Vlahiei — Teodosie —*, în *Biserica Ortodoxă Română, V (1880-1881)*, p. 29; același, *Condica Sfântă*, București, 1886, p. 27; N. Iorga, *Istoria bisericii românești și a vieții religioase a Românilor*, I, ed. II, București, 1929, p. 377; Diaconul Nicolae M. Popescu, *Dionisie, Mitropolitul Ungro Vlahiei*, București, 1914, p. 5; I. Lupaș, *Mitropolitul Teodosie Veștemeanul*, Sibiu, 1943, p. 5.

9. Arhivele Statului, *Condica Nr. 703*, f. 398 v.

10. Știm aceasta din inscripția unei cruci ridicată de «egumenul Teodosie cu toată cheltuiala mănăstirii», în Curtea de Argeș, la anul 7170 (1661-62), în care se spune: «Înt'paceaia vremei fost-au (înfrigoșata) ciumă în toată țara și la această mănăstire încă s'au petrecut Ștefan egumenul de această moarte: (vecinica lui) pomnure...» (v. N. Iorga, *Inscripții*, I, p. 155, Nr. 319). Ciuma izbucn' se, se pare, în vremea domniei lui Gheorghe Ghica (1659-1660) și ținuse trei ani de zile (v. *Cronica anonimă*, ed. N. Simache și Tr. Cristescu, *Letopisețul cantacuzinesc 1290—1688*, Buzău, 1942, p. 175; C. C. Giurescu, *Istoria Românilor*, III, 1, ed. II, București, 1944, p. 115).

11. Arhiv. Stat., *Condica Nr. 168*, f. 41 v.; Academia R.P.R., *Manuscris rom.*, Nr. 5253, f. 381.

12. *Condica sfântă*, ed. G. Enăceanu, București, 1886, p. 21, unde se află data: 1669 în loc de 1668, cum trebuie să fi fost în original.

13. Data morții la: George I. Negulescu, *Ștefan I, mitropolitul Ungro-Vlahiei 1647—1668*, (teză), București, 1900, p. 35; N. Iorga, *Inscripții*, I, p. 118; Același, *Istoria Bisericii Românești*, II, ed. II, București, 1932, p. 320.

14. Anii păstoriei după E. Popovici, *Istoria bisericească univesală și statistica bisericească*, IV, ed. II, București, 1928, p. 648.

Argeș. Acesta din urmă, arătându-se «mai vreadnic și de folos și obraz mai luminaț a firea dăstoinic aceștii sfințe mitropolii»¹⁵⁾, a câștigat mai multe din voturile alegătorilor și așa, din simplu egumen ajunge Mitropolit al țării. A doua zi, 21 Mai 1668¹⁶⁾ — ziua hramului bisericii mitropolitane din București —, Teodosie este sfințit întru Arhiereu Mitropolit, luând astfel în mâini conducerea Bisericii Țării Românești.

Dar el nu avu parte de păstorie liniștită, deoarece s'a amestecat în luptele politice din țară. Numai la șase luni după alegerea sa, Teodosie, împreună cu o seamă de boieri nemulțumiți cerură domnitorului Radu Leon să alunge pe Greci din țară. Urmarea acestei mișcări a fost mazilirea domnitorului (13 Martie 1669) și înlocuirea lui cu **Antonie Vodă din Popești** (13 Martie 1669—Februarie 1672). Sub acest Voevod, Teodosie luă parte activă la rejudicarea procesului ucigașilor postelnicului Constantin Cantacuzino, sugrumaț la Snagov la 20 Decembrie 1663, din porunca lui Grigore Ghica¹⁷⁾. Acest fapt însă avea să-i aducă multe neplăceri, căci după trei ani de domnie, Antonie Vodă este mazilit de Turci (Februarie 1672) și înlocuit cu Grigore Ghica (Febr. 1672—Nov. 1673), cel ce puse să ucidă pe postelnic. Ajuns în țară, noul Domn începu prigoana contra Cantacuzinilor și a susținătorilor lor. Mulți boieri umplură oca și închisoarea din turnul clopotniței domnești. Această urgie lovi și pe Mitropolitul Teodosie.

15. *Condica sfântă*, ed. G. Enăceanu, p. 25; *Biserica Ortodoxă Română*, V, (1880-81), pp. 21-32; I. Lupaș, *op. cit.*, p. 6.

16. Data alegerii și hirotoniei lui Teodosie, în: *Postelnicul mitropoliei Ungro-Vlahiei din 1697*, Acad. R.P.R., *manuscris rom. Nr. 2101*, f. 12, v.: «*Mai 21 d(zi) leat 7176 (=1668) Teodosie Arhiepiscop*». Această dată însă, în *Condica sfântă*, ed. G. Enăceanu este arătată a fi: 7177=1669, v. pp. 25, 29 și 30. Că această dată nu este cea adevărată, a dovedit încă din anul 1914 Diaconul Nicolae M. Popescu în *Dionisie, Mitropolitul Ungro-Vlahiei*, pp. 3-4, n. 1.

17. Procesul ucigașilor postelnicului Const. Cantacuzino începe sub Radu Leon, când văduva și feciorii lui izbutesc să obțină două acte, prin care se recunoștea nevinovăția sugrumatului. Cel dintâi act este dat de Mitropolitul Ștefan la 14/24 Aprilie 1666. Prin el se vestește tuturor că moartea postelnicului a fost nedreaptă și între cei ce-l semnaseră se afla și «*Teodosie (ieromonah și ig(umen) Argeș*» (Acad. R.P.R., *doc. CCI/24; Magazin Istoric pentru Dacia*, I, București, 1845, pp. 398-401; N. Iorga, *Documente privitoare la familia Cantacuzino*, București, 1902, p. 69). Celălalt act pleacă de la Radu Leon la 8/18 Sept. 7176 (= 1667) și prin el se arată că postelnicul a fost ucis pe nedrept. (*Magazin Istoric*, I, pp. 402-404), (editorul socotește anul 1668, p. 402); v. și C. C. Giurescu, *op. cit.*, p. 118). Din pricina greutăților ce au venit peste țară, aceste acte au rămas fără urmări și deaceia, sub Antonie Vodă, procesul se redechide. La 21 Aprilie 7177 (= 1669), Mitropolitul Teodosie dă o carte de blestem pentru cei ce știu adevărul cu privire lauciderea postelnicului Const. Cantacuzino, invitându-i să-l mărturisească la judecată. (Acad. R. P. R., *doc. CCI/29; Magazin Istoric*, I, pp. 404-405; N. Iorga, *Documente privitoare la familia Cantacuzino*, pp. 75-76, Nr. XXXII). După aceasta, la 18 Iunie 7177 (= 1669), Ierarhul nostru, în fruntea întregului Divan, judecă pe Stroie Leurdeanu și, găsindu-l vinovat, cere să fie pedepsit. (Acad. R.P.R., *doc. CCI/30; Magazin Istoric*, I, pp. 406-411; v. N. Iorga, *Documente privitoare la familia Cantacuzino*, pp. 82-83, Nr. XXXIII). În aceeași zi, prin o carte de judecată a lui Antonie Vodă, Stroie Leurdeanu e condamnat la moarte. (Acad. R.P.R., *doc. CCI/31*); dat apoi armașilor să-l omoare, el căzu cu rugămintea călă postelniceasa Ilca și către fiii ei, să-l ierte. Rugămintea îi fu ascultată și el fu trimis să fie călugărit la Snagov, unde, în timpul când îl fundeau în monahism, striga cu furie să-l numească mai bine Mahomet decât Silvestru, cum i se sorocise nume în călugărie. (v. N. Bălcescu, *Postelnicul Costandin Cantacuzino*, în *Magazin Istoric*, I, p. 393).

care trecea drept partizan al Cantacuzinilor și care ceruse pedeapsa Leucudeanului, autorul moral al uciderii postelnicului. Cronicarul acelor vremi înseamnă în cronica sa: «...atunci și pe părintele vlădica-l scoaseră din scaun cu mare necinste și-l trimiseră la zatocenie, aruncându-i și multe prihăni»¹⁸). Scoaterea din Scaun a Vlădicăi Teodosie s'a făcut înainte de 24 Iunie 1672, căci la această dată e instalat ca Mitropolit al Ungro-Vlahiei românul Dionisie, până atunci egumen al mănăstirii Sf. Treime (Radu Vodă) din București¹⁹).

Luându-i-se păstoria, Teodosie este trimis în surghiun, mai întâi, probabil, la mănăstirea Tismana, apoi la mănăstirea Cozia și apoi iarăși la Tismana²⁰). Aici, în liniștea codrului, petrece Ierarhul nostru șapte ani de zile «cu dor mare pentru vlădicie» și cerând de mai multe ori celor ce credea că l-ar putea ajuta, «să nu pregete la ce s'ar cădea pentru dânsul»²¹). Cât timp au domnit Grigore Ghica și Gheorghe Duca (1673-1678), plângerile și stăruințele sale au fost zadarnice. Către sfârșitul anului 1678 însă, tronul Țării Românești ajunge în mâna lui Șerban Cantacuzino (1678-1688), protectorul său. În primăvara următoare cronicarul, însemnând faptele noii domnii, scrie: «...și au trimes și la vlădica Teodosie de l-au adus dela Tismana de unde era la opreală și viind și-au cerșut judecată pentru scoaterea lui dela mitropolie»²²). Domnul, cu încuviințarea ecumenicului Dionisie (1676-1679), care-și trimisese reprezentanți pe Anania, Mitropolitul Maroniei și exarh de Rodosto și pe Ioan Cariofil, mare logofăt al marelui bisericii²³), adună, la 15 Aprilie 1679, sobor mare în Bu-

18. *Istoria Țerei Românești*, în *Magazin Istoric*, V, București, 1847, p. 12; cf. și ed. N. Simache și T. Cristescu, *Letopisețul Cantacuzinesc*, Buzău, 1942, p. 191; v. și D. Fotino, *Ιστορία της πάλαι Δακίας τὰ της Τραπεζουβανίας, Βλαχίας και Μολδαβίας*, tom. II, Viena, 1818, pp. 246-47; cf. și traducerea românească a lui G. Sion, II, București, 1859, p. 122.

19. Grigore Ghica oferise Scaunul mitropolitan, cu sila, lui Varlaam, Episcopul Râmnicului, dar acesta refuzase (v. *Condicu sfântă*, ed. G. Enăceanu, pp. 50 și 54). Data instalării lui Dionisie, după: *Pomelnicul mitropoliei Ungro-Vlahiei*, Acad. R.P.R., *manuscris rom.* 2101, f. 12, v.: «Iun(ie) 24 d(ni) leat 7180 Dionisie Arhiepiscop». Pentru acest Dionisie, socotit încă de unii grec, v. Diaconul Niclae M. Popescu, *Dionisie, Mitropolitul Ungro-Vlahiei (24 Iunie—24 Dechembrie 1672)*, București, 1914).

20. În 1675 Teodosie era la mănăstirea Tismana (v. Arhiv. Stat., *Condicile Nr. 329*, f. 205; *Nr. 335*, f. 257 și *Nr. 711*, f. 54; v. și Al. Ștefulescu, *Mănăstirea Tismana*, București, 1909, pp. 366-67). În anii 1676-1677 el, ca «*proim mitropolit*», se întâlnește la mănăstirea Cozia (v. Arhiv. Stat., *Condicile Nr. 209*, f. 58 v.; *Nr. 215*, f. 26 v., 318 v. și *Nr. 712*, f. 496 v., 497, 536 v.; cf. și *Arhivele Olteniei* (Craiova), an. XIX (1940), p. 127, Nr. 30). Reabilitarea din 1679 îl găsește iarăși la mănăstirea Tismana (v. *Magazin Istoric*, V, p. 19 și N. Iorga, *Istoria Bisericii Românești*, I, p. 385).

21. N. Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria Românilor*, V, București, 1903, p. 487, Nr. 25-26; același, *Istoria Bisericii Românești*, I, p. 385; același, *Câteva știri nouă relative la legăturile noastre cu biserica constantinopolitană în a doua jumătate a sec. al XVII-lea*, în *Analele Academiei Române*, t. XXXVIII (1915-1916), p. 4; același, *Istoria Românilor*, VI, (Mourhii), București, 1938, p. 322.

22. *Magazin Istoric*, V, p. 19; v. și ed. N. Simache și T. Cristescu, *Letopisețul Cantacuzinesc*, p. 196.

23. Pentru Ioan Cariofil, v. D. Russo, *Studii istorice greco-române*, opere postume, publicate de Ariadna Camariano și Nestor Camariano, I, București, 1939, pp. 183-191.

curești și judecă destituirea lui Teodosie din anul 1672. Soborul îl găsește nevinovat — mai ales în urma cuvântului spus la judecată de omul de caracter care a fost Mitropolitul Țării Românești **Varlaam**, urmașul decedatului Dionisie —, și astfel Teodosie e așezat din nou pe Scaunul său de Vlădică. Și Marti, în săptămâna Patimilor Domnului — 26 Aprilie 1679 — el e «**trimes la mitropolie cu mare cinste**»²⁴).

Așa dar, cu sprijinul lui Șerban Vodă, Mitropolitul Teodosie ajunge iarăși în fruntea Bisericii Țării Românești, pe care o păstorește neîntrerupt timp de aproape 29 de ani. În toată această vreme, din tipografiile țării, sprijinite mai cu seamă de voevodul iubitor de cultură, care a fost Brâncoveanu, ies multe cărți de slujbă și de cultură bisericească, pe ale căror porți, cum e și firesc, s'a trecut și numele lui Teodosie²⁵). Ba unele au și prefețe, pline uneori de grecisme și latinisme²⁶), puse tot sub numele lui²⁷). Acest lucru a făcut pe unii cercetători să-i atribue un prea mare rol în mișcarea literară a timpului său²⁸), iar pe alții, mai noi, să-i pună în seamă, mai ales, «**inițiativa și tenacitatea**» întru tipărirea Bibliei în românește²⁹).

Oricare va fi fost partea de contribuție a Mitropolitului Teodosie în tipărirea cărților de slujbă din vremea sa, el trebuie să se fi bucurat mult văzând pe domnitor că trimite în dar, din aceste tipărituri, bisericilor dintr-o parte și alta a Carpaților³⁰).

Vlădicăi Teodosie îi fusese însă hărăzit ca ultimii ani de viață să-i petreacă în grele zbuciumări sufletești, căci o parte dintre ortodocșii ardeleni, cedând presiunilor Habsburgilor, ajunși stăpâni aici, se unesc cu Biserica Romei. Când «**tânărul și nepildvitorul**» Atanasie-Anghel, ales, cu ajutorul calvinilor, Mitropolit al Ardealului, a venit, în 1697, la București pentru sfințire întru Arhiepiscop, Teodosie și cu Dositei al Ierusalimului l-au ținut aci câteva luni ca să învețe «**ortodoxia și dregătoria mitropoli-**

24. *Condica sfântă*, ed. G. Enăceanu, pp. 48-55; *Magazin Istoric*, V, pp. 19-20 (v. și N. Simănehe și T. Cristescu, *op. cit.*, pp. 196-197); D. Fotino, *Istoria generală a Daciei*, trad. de G. Sion, II, București, 1859, pp. 127-128; *Biserica Ortodoxă Română V* (1880-1881), pp. 38-41; Paraschiv Popescu, *Teodosie, Mitropolitul Ungro-Vlahiei* (1669-1708) — teză —, București, 1898, pp. 18-21; N. Iorga, *Istoria Bisericii Românești*, I, pp. 385-386; același, *Câteva știri nouă...*, în *Analele Academiei Române*, XXXVIII (1915-1916), pp. 1-3, unde se dă și răspunsul din 10 Martie 1679 al eumenicului Dionisie la intervenția lui Șerban Vodă, care ceruse reabilitarea lui Teodosie; pentru care răspuns, v. și Humuzaki-Iorga, XIV, 3, pp. 33-36, Nr. XVII. Actul original scris pe hârtie, se află la biblioteca Acad. R.P.R., *doc. DLXX/14*.

25. Vezi I. Bianu și N. Hodoș, *Bibliografie românească veche (1508-1830)*, t. I (1508-1716), București, 1903, pp. 231, 246, 258, 281, 315, 321, 328, 335, etc.

26. Cf. N. Iorga, *Activitatea culturală a lui Constantin Vodă Brâncoveanu și scopurile Academiei Române*, în *Analele Academiei Române*, tom. XXXVII (1914-1915), p. 165.

27. Vezi I. Bianu și N. Hodoș, *op. cit.*, pp. 235, 367, 409, 414.

28. Vezi *supra*, p. 330, n. 6.

29. Cf. I. Lupaș, *Mitropolitul Teodosie Veștemeanul*, p. 20 sq.; Gr. T. Marcu, *Inițiativa transilvană în tipărirea Bibliei românești*, în *Revista Teologică* (Sibiu), an. XXXIII (1943), pp. 98-99. Vezi și întâmpinarea Diac. G. Sereda, «**Inițiativa transilvană și tipărirea Bibliei românești**» — *Contribuții la spulberarea unui pretins ade-văr istoric nișnat în seamă*, în *Biserica Ortodoxă Română*, an. LXII (1944), pp. 62-76.

30. Pentru cărți trimise unor biserici din Ardeal, v. N. Iorga, *Scrisori și inscripții ardelenice și maramureșene*, II, în *Studii și documente cu privire la istoria Românilor*, XIII, București, 1906, pp. 193, 201-202.

tană»³¹). Iar în ziua de 22 Ianuarie 1698, când el a fost hirotonit, i s'a poruncit să păstorească în Ardeal «potrivit unei mărturisiri de credință ortodoxă întocmită din 22 puncte, de Dositei, Patriarhul Ierusalimului, Teodosie, Mitropolitul Ungro-Vlahiei și alți Arhieri»³²). Atanasie semnează această mărturisire și se jură să o păstreze întocmai când se va întoarce la păstoriții săi. Ajuns acasă însă, el uită jurământul și mărturisirea și scrisc la Curtea Habsburgilor că vrea să se unească cu Biserica papală.

Intre timp, la 7 Octombrie 1698, un act de uniție, semnat de 38 protopopi, purtând și pecetea Mitropoliei și un «postscript», atribuit de unii lui Atanasie³³), da «în știre tuturor cărora se cuvine», că ei se unesc cu «biserica Romei cea catolicească», cerând însă ca toată vechea loz rânduială bisericească să nu se clătească, ci «să stea pe loc»³⁴).

La câțva timp după aceasta, Atanasie este chemat la Viena și sfințit din nou Arhiereu catolic și mai apoi, la 25 Iunie 1701 — cu tot protestul unor ortodocși ardeleni — el e înscăunat în Mitropolia lui Mihai Viteazul din Alba Iulia (Bălgrad). Și așa, unitatea sufletească a Românilor ardeleni s'a rupt în două pentru veacuri și jumătate.

Aflând toate acestea, Mitropolitul Teodosie s'a umplut de multă mâhnire sufletească, după cum se constată dintr'o scrisoare pe care, la 8 Mai 1700, o trimite Patriarhului Adrian al Moscovei³⁵) și d'n altă scrisoare pe care, la 3 Mai 1702, o scrie chiar lui Atanasie-Anghel, care-i ceruse niște cărți de slujbă³⁶).

Inainte de a încheia această parte, amintim că Mitropol'tul Teodosie, în timpul lungii sale păstorii a săvârșit 15 hirotonii de Arhieri³⁷) și a

31. Prețul Nicolae M. Popescu, *In Alba Iulia, odinioară (1698) și acum (1948)*, în *Biserica Ortodoxă Română*, LXVI (1948), p. 608.

32. Pentru această mărturisire, vezi: Pah. Al. Geanoglu Lesvidoes, *Istorie bisericească pre scurt*, București, 1845, pp. 328-340; *Magazin Istoric*, III, București, 1846, pp. 266-277 (incomplet); T. Cipariu, *Acte și fragmente*, B'aj, 1855, pp. 240-255; Nicolau Popea, *Vechea metropolia ortodoxă română a Transilvaniei*, Sibiu, 1870, pp. 91-98; *Biserica Ortodoxă Română*, V (1880-1881), pp. 92-102; *Condica sfântă*, c. G. Enăceanu, pp. 80-87.

33. Discuții privitoare la acest «postscript», la: Ștefan Lupșa, *Biserica ardelenă și «Unirea» în anii 1697-1701*, în *Biserica Ortodoxă Română*, an. LXVI (1948), pp. 545-546.

34. N. Nilles, *Symbolae ad illustrandam historiam ecclesiae orientalis in terris Coronae S. Stephani*, I, Ceniponte = Innsbruck, 1885, pp. 205-206 și 208-11; I. Lupșa, *Documente istorice transilvane*, I (1599-1699), Cluj, 1940, pp. 464-467.

35. Dr. Silviu Drăgomer, *Contribuții privitoare la relațiile bisericii românești cu Rusia, în veacul XVII*, în *Analele Academiei Române*, tom. XXXIV (1911-12), pp. 1222-1229.

36. N. Nilles, *Symbolae ad illustrandam historiam ecclesiae orientalis*, I, pp. 344-348 și Prețul Nicolae M. Popescu, *La Alba Iulia, odinioară (1698) și acum (1948)*, în *Biserica Ortodoxă Română*, LXVI (1948), pp. 617-620).

37. Dintre aceștia, patru sunt pentru Eparchii d'n cuprinsul patriarhiei eumenice: (Parlenie al Sctîriupolei, Neofit al Sevastei, Maxim al Ierapolei și Evlînii al Pogonianiei), cinci pentru Eparchiile țării: (Varlaam la Râmnic, Mitrofan la Buzău, Ilarion la Râmnic, Damaschin la Buzău, și Anțim Ivireanul la Râmnic), și șase pentru Mitropolia Ardealului: (Icsif Budai, Ioasaf, Sava din Veștem, Varlaam, Teofil și Atanasie-Anghel), vezi: *Biserica Ortodoxă Română*, V (1880-1881), pp. 43-45 și Paraschiv Popescu, *Teodosie, Mitropolitul Ungro-Vlahiei (1669-1708)*, pp. 24-25.

innoit schitul **Cetățuia** din Vâlcea³⁵), și biserica **Sf. Gheorghe** din Râmnic³⁶).

Cu durerea în suflet pentru sfâșierea trupului Bisericii Ortodoxe ardelenene, prin unirea lui Atanasie-Anghel cu Roma, dar și cu mulțumirea sufletească a Ierarhului încărcat de ani, care s'a străduit din răspuțeri să întoarcă din calea lui pe un rătăcit, și care a chivernisit cu multă chibzuală și dragoste Biserica încredințată lui spre păstorire, Mitropolitul Teodosie se duce către Domnul în ziua de 27 Ianuarie 1708. Avea acum, precum ne spune pisania mormântului său, 87 de ani și jumătate și păstorise turma lui Hristos din Țara Românească 32 ani și 9 luni⁴⁰). El a fost îngropat ca un Arhiereu și păstor, probabil în afara peretelui din dreapta al bisericii mitropolitane. În niciun caz, credem, că mormântul său nu a putut fi în locul unde la 1875 s'a așezat din nou piatra cu inscripția, de care a fost vorba la începutul acestor rânduri. Sub Mitropolitul Teodosie și probabil cu îndemnul său, domnitorul **Radu Leon** (1664-1669) mântuie de zugrăvit biserica lui **Constantin Șerban Basarab** și în bună înțelegere cu el și cu **Episcopii** de Râmnic și Buzău, printr'un hrisov din 8 Iunie 1668, o «**așează să fie sfântă Mitropolie**»⁴¹). În acest fel, Teodosie poate fi socotit, în înțeles larg, ctitor al acestui sfânt lăcaș și al instituției bisericesti ce găzduiește, iar ctitorii se îngropau, de obicei, în partea dreaptă a bisericii, nu în spatele ei⁴²).

*

Acestea ar fi, pe scurt, faptele mai de seamă din viața Vlădicăi Teodosie. În ceea ce privește neamul său, amintim că o seamă de cercetători afirmă că el s'a tras «**din vestita familie a Cantacuzinilor**»⁴³). Pe cât știm, această afirmație a făcut-o pentru prima dată în anul 1859 G. Sion, în traducerea cărții lui D. Fotino: *Ιστορία της πάλαι Δακίας τὰ τῆς Γροναυλιανίας, Βλαχίας καὶ Μολδαβίας*⁴⁴). Din traducerea lui ea a trecut la câțiva cercetători de istorie bisericească⁴⁵) și literară⁴⁶) a Românilor. Această

38. N. Iorga, *Inscripții*, I, pp. 177-178; V. Drăghiceanu, *Monumentele istorice din Oltenia -- Raport din anul 1921 --*, în *Bul. Com. Mon. Ist.*, an. XXIV (1931), p. 126; Ion Donat, *Fundațiunile religioase ale Olteniei*, p. I (*Mănăstiri și schituri*), Craiova, 1937, p. 27.

39. N. Iorga, *Inscripții din bisericile României*, II, București, 1908, pp. 316-318.

40. Pisania coloanei dela mormânt arată că Teodosie a păstorit 39 ani și 9 luni, socotind aci și anii petrecuți de el în surghin, în număr șapte (primăvara 1672—26 Aprilie 1679).

41. Ion D. Traianescu, *Mitropolia din București*, în *Bul. Com. Mon. Ist.*, an V (1912), pp. 150-153.

42. Ca lucrări speciale asupra lui Teodosie, să se vadă: Arch. Ghenadie Enăceanu, *Mitropolia Ungro-Vlahici -- Teodosie --*, în *Biserica Ortodoxă Română*, V (1880-1881), pp. 24-47 și 78-110; Parăschiv Popescu, *Teodosie, Mitropolitul Ungro-Vlahiei (1669-1708) -- teză --*, București, 1898; I. Lupăș, *Mitropolitul Teodosie Veștemeanul*, Sibiu, 1943, precum și lucrările de *Istoria Bisericii Române*, la capitolul despre acest Ierarh.

43. Dr. I. G. Sbicrea, *Mișcări culturale și literare*, p. 142.

44. D. Fotino, *Istoria generală a Daciei sau a Transilvaniei, Țerei Muntenesti și a Moldovei*, trad. de G. Sion, II, București, 1859, p. 122.

45. I. D. Petrescu, *Mitropoliile Țerei*, București, 1870, face din Teodosie un «*cosăngean al lui Șerban Vodă Cantacuzen*» (p. 92), iar în alt loc îl numește de-a-chis: «*Theodosiu Cantacuzen*» (pp. 96 și 128); Arhiereul Filaret Scriban, *Istoria bisericăscă a Românilor pe scurt*, publicată de Arh. Iosif Bobulescu, Iași, 1871, afirmă

afirmație însă e lipsită de orice temel. Dionisie Fotino n'a afirmat nicăieri acest lucru. În lucrarea sa despre «Istoria generală a Daciei», el, după ce amintește prigoana deslănțuită de Grigore Ghica, în a doua domnie, împotriva adversarilor săi, spune că această urgie a lovit și pe Mitropolitul Teodosie, ca unul ce era «partizan al Cantacuzinilor»⁴⁷). G. Sion, traducând pasagiul amintitor al acestor fapte, scrie: «Persecutarea aceasta se întinse până și asupra Mitropolitului Teodosiu, fiindcă se trăgea din familia Cantacuzinilor»⁴⁸). Această traducere, nepotrivită cu originalul grecesc, a făcut loc în istoriografia noastră afirmației că Mitropolitul Teodosie a fost de neam cantacuznesc. Menționăm că nicio mărturie documentară din niciun timp nu sprijină această afirmație. Ea deci trebuie înlăturată din lucrările noastre de istorie bisericească și profană. Vlădica Teodosie nu s'a coborât din neamul Cantacuzinilor, ci a fost pământean⁴⁹); ieșit dintr'o familie românească trăitoare, foarte probabil, prin părțile Regiunii Vâlcea⁵⁰).

Înainte de a înfățișa cele câteva știri noi, privitoare la unele neamuri ale Mitropolitului Teodosie, cari știri par a deslega problema locului său de naștere, vom arăta că într'o parte din istoriografia noastră, numele său apare însoțit de câteva apelative, din care unul, cel de «vestemEANUL» este cel mai mult folosit. Precizăm că Teodosie, ca egumen la Argeș, a semnat simplu: «Teodosie (iero) monah ig(umen) Argeș»⁵¹), iar ca Mitropolit a iscălit fie «Vlădica Teodosie»⁵²), fie «Teodosie Mitropolitul»⁵³) în timp ce documentele vremii⁵⁴), pisanile⁵⁵), pomelnicile⁵⁶ și cronicile atât

că Șerban Cantacuzino era «rudemia» lui Teodosie (pp. 185-186); Paraschiv Popescu, *op. cit.*, p. 7, spune că: «Teodosie a fost de origină din Transilvania și se trăgea din familia Cantacuzino». După el a luat: Preotul George I. Gibescu, *op. cit.*, p. 68, unde scrie: «Teodosie. Acesta era de origină din Transilvania, dela Vestem, și se trăgea din familia Cantacuzenilor». G. M. Ionescu, *Istoria Mitropoliei Ungro-Vlahiei, 1359-1709*, I, București, 1906, p. 183, unde, vorbind despre Teodosie, adaugă: «care, se zice, că era rudă cu Cantacuzeni», și Dr. Badea Cireșanu, *Tezaurul liturgic al sfintei Biserici creștine ortodoxe de răsărit*, I, București, 1910, p. 108 («...Teodosie Vestimian știm că descindea din familia Cantacuzinștilor...»).

46. Vezi V. A. Urechia, *Schițe de istoria literaturii române*, I, București, 1885, p. 170 și Dr. I. G. Sbierea, *op. cit.*, p. 142.

47. ... Ἐξωθεν καὶ τὸν Θεοδοσίον μητροπολίτην μὲ πολλὴν ἀπεικν, ὡς μέρος τῶν Καντακουζηνῶν...» v. t. II, Viena, 1818, pp. 246-247.

48. Tom. II, p. 122.

49. Vezi *Biserica Ortodoxă Română*, V, (1880-1881), p. 110.

50. Vezi *infra*, p. 349.

51. Acad. R.P.R., *doc. CCI/24*.

52. Acad. R.P.R., *doc. CCI/29 (act din 21 Apr. 1669); CCI/30 (act din 18 Iun. 1669); CLXXXV/81 (act din 27 Iul. 1669); CCVI/6 (act din 18 Oct. 1671); CCCLXVII/157 (act din 6 Martie 1688); XII/242 (act din 5 Mai 1706); Condica sfântă*, ed. G. Enăceanu, pp. 29, 21, 35, 55, 61, 63, 74, 97.

53. Vezi Acad. R.P.R. *doc. CXLI/68 (act din 20 Iunie 1686); CXL/130 (act din 1 Ian. 1696); LXVIII/49 (act din 7 Dec. 1698); CLVIII/44 (act din 10 Martie 1699); CLVIII/45 (act din 7 Aug. 1699)*.

54. Vezi Acad. R.P.R. *Manuscris rom. 610, f. 5; doc. LIII/19, 20; XCV/1; CCCLXVI/5; XII/243, a. b.; 253; Arhiv. Stat., Trivalea, doc. XX/13; Condica Nr. 371, fol. 64*.

55. Vezi *Bul. Com. Mon. Ist.*, XXIV (1931), 126 (Cetățuia); N. Iorga, *Inscriptii*, II, p. 283 (Văcărești-Dâmbovița).

56. Arhiv. Stat., *Condica Nr. 743, f. 11 v. (Argeș); Condica Nr. 742, f. 4 v.*

cele ardelenene⁵⁷⁾ cât și cele muntenești⁵⁸⁾ îi pomenesc numele fără niciun fel de adaus.

Cu toate acestea, o parte din cercetătorii de mai apoi, probabil pentru o mai ușoară identificare, au luat obiceiul de a-i adăuga lângă nume un apelativ. După duhul vechilor tradiții, acest apelativ, pentru un călugăr sau stareț, trebuie să fie în legătură cu mănăstirea în care a viețuit sau peste care a egumenit⁵⁹⁾, iar pentru un Ierarh în legătură cu Eparhia păstorită⁶⁰⁾. Totuși, pentru Mitropolitul Teodosie, unii cercetători n'au ținut seama de această veche tradiție creștină și l-au numit când «cozian»⁶¹⁾, după mănăstirea în care și-a avut postrigul, când «argeșan»⁶²⁾, după mănăstirea unde a fost egumen. Deaceea mai nimerit mi se pare apelativul «Bucureșteanul», care apare în unele scrisori din vremea luptei lui Teodosie contra uniției ardelenene⁶³⁾, și care amintește Scaunul Arhiepiscopiei din București, unde el a vlădicit.

Aceste apelative sunt deci, în legătură cu diferite momente din viața Ierarhului nostru. Alături de ele însă, și-a făcut mai mult loc în istoriografia noastră unul — amintit deja mai sus —, care se pare că nu are nicio legătură cu Mitropolitul Teodosie. Acest ultim apelativ este cel de «veștemeanul», și el a făcut și face încă pe unii să creadă că Teodosie a fost ardelean.

Pe cât am putut afla, acest apelativ a fost folosit pentru prima dată de Timotei Cipariu († 1887) în anul 1858. În acest an el își tipărea lucrarea «Crestomatia seau Analecte literarie», și aci între scriitorii sec. XVII din Țara Românească trece și pe Teodosie, despre care scrie așa: «Teodosiu Veștemianu metropolitulu României 1668—1705, care de și n'a edatu afară în acestu seclu decât însuflețitoria prefațiune la Liturghia slovenoromânească de Bucuresci dein a. 1680, er cartea lui de VII taine s'a tipărit

(Argeș); Acad. R.P.R., manuscris Nr. 3722, f. 7 v. (C. Lung); ms. Nr. 2500, f. 14 (Tismana); ms. Nr. 2460, f. 2 v. (Tismana slav.); ms. Nr. 1396, f. 9 (Hurez); ms. Nr. 2603, f. 6 v. (Coămeana); ms. Nr. 2101, f. 12 v. (Métropolia Târgoviște). Vezi și Revista istorică, București, VIII (1922), p. 143, unde N. Iorga publică «Pomeanțicu sf. besearici dînu Făgăraș, hram Sf. Nicolae», în care se află trecut și «Arhiepiscop Teodosie», care a dat bisericii «două Zlatousturi», etc...

57. Vezi G. Șincai, *Chronica Românilor*, III, ed. II, București, 1886, pp. 161, 200; R. Tepea, *Istoria Vlădicăi Atanasie, în Sterie Stinghe. Istoria besearecei Scheilor Brașovului*, Brașov, 1899, pp. 22-24; cf. și ed. I. Lupaș, *Cronicari și istorici români din Transilvania*, ed. II (Craiova, 1941), pp. 40, 43.

58. Vezi *Magazin Istoric*, V, pp. 12, 19-20; Radu Popescu, *Istoriile Domnilor Țării Românești*, ed. N. Simăche și T. Cristescu, Ploiești, 1943, p. 159.

59. Vestitul revoluționar dela 1848, *Arhim. Ioasaț Snagoveanu* se numea așa după mănăstirea Snagov, unde egumenise (1844-1848), vezi Nic. I. Șerbănescu, *Istoria mănăstirii Snagov*, București, 1944, p. 116; Egumenului dela Tismana i se zicea «Tismăncanul», celui dela Radu Vodă, «Raduhotul», celui dela Cozia, «Cozianul», etc.

60. De pildă: Clement Alexandrinul, Clement Romanul, iar la noi: Iosif Argeșiu (v. *Condica sfântă*, ed. G. Enăceanu, pp. 299, 318); Ioan ot Bălgard (v. St. Meșeu, *Istoria bisericii și a vieții religioase a Românilor din Transilvania și Ungaria*, p. 180, ș. a.

61. Arhiv. Stat., *Condica Nr. 743*, f. 11 v.; G. I. Negulescu, *Ștefan I, Mitropolitul Ungro-Vlahiei*, p. 60.

62. Ion D. Traianescu, *op. cit.*, p. 153.

63. Vezi N. Nilles, *op. cit.*, pp. 344-345, 352-353; N. Iorga, *Istoria Bisericii Românești*, II, ed. II, p. 40.

la a. 1702, totuși pre dreptu se numără între scrietorii seclului XVII»⁶⁴). Observăm că alți cercetători din vremea lui prezintă numele Vlădicăi Teodosie fără niciun apelativ⁶⁵). De altfel, însuși T. Cipariu, cu trei ani mai înainte — 1855 —, tipărindu-și lucrarea «Acte și fragmente» — carte cu părți speciale de istoria Bisericii Țării Românești — amintește pe Ierarhul nostru fără apelativul pe care i-l va atribui trei ani mai târziu⁶⁶). Mai apoi — în 1866 — tot el, retipărindu-și una din lucrări și pomenind iarăși pe Teodosie, îi pune apelativul acesta (VestemEANUL) în paranteză⁶⁷), ceea ce, de bună seamă, arată oarecare nesiguranță din partea lui.

Cum a putut ajunge T. Cipariu la acest apelativ?

Din cercetarea lucrărilor acestui învățat ardelean, se poate constata că el și-a luat știrile despre Mitropolitul Teodosie din cărțile tipărite în vremea acestui Ierarh și din *Condica sfântă* a Mitropoliei din București. Cărțile scoase sub Teodosie și din care se pare că T. Cipariu a avut în față puține la Blaj⁶⁸) nu erau în măsură să-i pună la îndemână apelativul în cauză, deoarece pe copertele lor și în unele prefețe Ierarhul nostru este numit simplu: «**Mitropolitul Teodosie**», fără niciun fel de apelativ⁶⁹).

Condica sfântă însă T. Cipariu n'a folosit-o direct, ci indirect, printr-o copie a ei făcută de doctorul **Vasilie Popp**. Acest medic, o interesantă figură a vieții culturale ardelenne din secolul trecut⁷⁰), a vizitat, probabil,

64. T. Cipariu, *Crestomatia sau Anecdote literare dein cărțile mai vechi și noue românești tipărite și manuscrise, începând de la seclul XVI până la alu XIX*, Blaj, 1858, p. XXIII; v. și ed. cu litere latine, scoasă la Blaj în 1916 de Mitropolitul Dr. Victor Mihaili de Apsa, p. XXIII. Manuscrisul acestei cărți a lui T. Cipariu se afla în Biblioteca Centrală din Blaj; v. St. Manea, *Biblioteca Centrală din Blaj*, Blaj, 1939, p. 55, Nr. 147; Prof. Nic. Comșa, *Manuscrisele românești din Biblioteca Centrală dela Blaj*, Blaj, 1944, p. 139, Nr. 147. Observăm că acești doi autori nu dau aceeași dată pentru manuscris. Primul arată că este din 1853, iar al doilea din 1858. Înclinăm să credem că acesta din urmă e anul cel adevărat, căci el corespunde anului tipăririi cărții, așa cum, de pildă, anul manuscrisului «*Actelor și fragmentelor*» lui T. Cipariu corespunde cu anul tipăririi (1855); (v. manuscrisul Nr. 148 din aceste lucrări).

65. Cf. **Vasilie Popp**, *Disertație despre tipografiile românești în Transilvania și învecinatele țări dela începutul lor până la vremele noastre*, Sibiu, 1838, pp. 63, 69; Pah. Al. Geanoglu Lesvioudacs, *op. cit.*, p. 400; N. B. (Ălcescu), *Românii și fanarioșii*, în *Mașina Istoric*, I, p. 118; Andrei, bar. de Șaguna, *Istoria beserecei ortodoxe răsăritene universale*, II, Sibiu 1860, p. 252; D. Iarcu, *Bibliografia chronologică română sau catalog general de cărțile române...*, ed. II, București, 1873, p. XVI; *Biserica Ortodoxă Română*, V (1880-1881), pp. 29, 31; V. A. Urech'a, *Schife de istoria literaturii române*, I, București, 1885, p. 169.

66. T. Cipariu, *Acte și fragmente*, Blaj, 1855, p. 226.

67. T. Cipariu, *Principiu de limba și de scriptura*, ed. II, Blaj, 1866, p. 111.

68. El amintește doar două: *Liturgia din 1680 și Invățătura de șapte taine din 1702*, v. *Crestomatia sau Anecdote literare*, p. XXIII.

69. Vezi I. Bianu și N. Hodoș, *Bibliografia românească veche*, I, pp. 231, 235, 246, 258, 281, 321, 328, 335, 343, 365, 377, 395 ș. a.

70. Dr. **Vasilie Popp** s'a născut la 1789 în satul Cipăeni din Turda. Studiază la Tg. Mureș, Cluj și Viena, de unde se întoarce cu titlul de doctor în drept, filosofie și medicină. În anul 1817, venind în țară, se așează la Brașov, unde ajunge primul doctor român al Românilor de aci și mai ales al celor din Schei. La 1818 încearcă să ajungă profesor la Seminarul din Sibiu, dar nu reușește. Peste doi ani, în 1820, trece în Moldova, fiind poftit de G. Asachi, trimisul lui Veniamin Costache, ca să caute dascăli pentru Seminarul dela Socola. Aci e numit profesor de filosofie și filologie și director al Seminarului. Dar după câteva luni dela sosire este silit să plece din pricina mișcării eteriste. Călătorește prin Moldova și Muntenia, cercetând biblio-

de mai multe ori Țara Românească, iar în anul 1821 a legat prietenie cu muntenii refugiați la Brașov, din pricina zaverei. Aceste legături cu Țara Românească l-au pus în situația de a vedea multe acte istorice, privitoare la trecutul acesteia, între care și Condica sfântă a Mitropoliei din București. După toate el și-a făcut copii, cărora, mai apoi, le-a adăugat o seamă de note scrise în latinește⁷¹). Aceste prescrieri de documente cu notele lor, care însumau peste 600 pagini⁷²), au ajuns mai târziu în mâna lui T. Cipariu, iar acesta a publicat o mică parte din ele în unele din lucrările sale⁷³).

În cartea sa «*Acte și fragmente*», amintită deja mai sus, T. Cipariu însuși mărturisește, de mai multe ori, că știrile despre Biserica Țării Românești le «*descrie după copia făcută de fostul D. Bas. Popu*»⁷⁴), după «*unu Ms. alu Mitropoliei dein Bucuresci dela a. 1668 începându*»⁷⁵), care nu e altceva decât Condica sfântă⁷⁶), după cum însuși spune⁷⁷).

Inclinăm să credem că T. Cipariu, citând după prescrierea Condicii sfinte făcută de doctorul V. Popp, nu i-a putut întotdeauna citi corect scrisul, și e probabil ca în vreun loc unde acesta transcrisese cuvântul «vlădica», des folosit în Condica sfântă⁷⁸), el, poate, prin asemănare cu

teci, copiind documente și căutând cărți vechi, după care și despre care își făcea însemnări. Întors la Brașov, se pune în serviciul refugiaților munteni, ca medic. Mai apoi ajunge «*physic*» la Zlatna, unde și moare în anul 1842. El este un deschizător de drumuri în trei direcții destul de diferite: bibliograf, autor medical și folklorist. Dintre lucrările lui amintim: *Despre apele minerale* (Brașov, 1821), *Disertație despre tipografiile românești* (Sibiu, 1838), diferite «*Elegii*» în latinește, *Brevis notitia Ecclesiae Bolgarszegiensis ad St. Nicolaum*, și despre jocurile dela «*priveghiu*». (Pentru el, v. Ion Mușlea, *Viata și opera Doctorului Vasilie Popp (1789-1842)*, în *Anuarul Institutului de istorie națională* (Cluj), V (1928-1930), pp. 86-157; același, *Contribuțiuni nouă la viața și opera doctorului Vasilie Popp (1789-1842)*, în același *Anuar*, VI (1931-1935), pp. 529-533; Aurel A. Mureșianu, *Vasilie Popp, 1789-1842*, în ziarul «*Universul*» din 21 Oct. 1928.

71. Cf. T. Cipariu, *Acte și fragmente*, p. 228; același, *Arhivul pentru filologia și istoria*, Blaj, 1867, p. 19.

72. Vezi: T. Cipariu, *Arhivul*, pp. 34-35, unde, vorbind despre unele «*cărți și documente istorice mai rare*», pe care vrea să le publice, adaugă: «...de una camu dată ne restringem la *diplomatariul românescu* ce-lu adunase repausatulu dr. *Basilin Popu* pre la a. 1821, pre cându adecă boierimea Țierăi Românescei era adunată în mare numeru la Brașiovu, dela care, ca medicu, facundu cunoscenția, a capetatu una mulțime de diplome de ale principiloru și boiariloru țierăi, între cari unele forte vechie; er zelulu celu ferbinte alu acestui bărbatu pentru istoria națională l-a îndemnatu a le decopia mai pre toate, câte i se împărtășiu, preste 200 de bucate, numai, ci și ce a potutu afla atât în arhivele Brașiovului, câtu și ale Mitropoliei dein Bucuresci și de pre la unele mănăstiri etc., le-a adunatu în doi tomi în folio, cari, impreună cu notele descrieriului, excerpte etc., facu preste 600 de pagine, dein acestca numai prea pucine fiindu rupte sau pierdute cu ocaziunea devastărei bibliotecii mele la a. 1849».

73. Pentru acestea, v. *Anuarul Institutului de istorie națională* (Cluj), VI (1931-1935), p. 533.

74. P. 225, 228, 229, 231, 233, 234, 251-252.

75. T. Cipariu, *Acte și fragmente*, pp. 226, 228, 230, 231, 234.

76. Condica sfântă a început să o scrie Mitropolitul Ștefan în anul 1668; v. G. Enăceanu, *Condica sfântă*, pp. 2-3.

77. T. Cipariu, *op. cit.*, p. 252.

78. V. *supra*, p. 337, n. 52 (sfârșit).

apelativul «**Veștemeanul**», dat Mitropolitului ardelean Sava († 1685⁷⁹), contemporan cu Teodosie, să fi socotit că greul de citit cuvânt din manuscrisul doctorului V. Popp reprezintă tot același lucru. Această nesigurantă de citire îl va fi făcut cumva să aibă oarecare ezitare în folosirea acestui apelativ în una din lucrările sale⁸⁰).

Orice presupuneri s'ar putea face, privitoare la origina acestui apelativ, realitatea este că el, pr'n scrisul lui T. Cipariu, a intrat în istoriografia noastră. Și acesta întrebându-l în lucrări de istorie literară, aproape toți cei ce au scris, mai apoi, manuale de literatură pentru școlile secundare și chiar pentru Universitate, l-au adoptat fără un control serios. Dintre aceștia amintim pe cei mai vechi, astfel: **Iustin Pop** fiu⁸¹), **I. Popescu**⁸²), **Ioan Iăzăriu**⁸³), **Aron Densusianu**⁸⁴), **G.G. Arbore**⁸⁵), **Al. Philippide**⁸⁶) și **Dr. I. G. Sbierea**⁸⁷). Și, cu vremea, acest apelativ a pătruns și în lucrările de istorie bisericească, mai ales ale autorilor ardeleni⁸⁸).

Așa cum s'a folosit dintru început, apelativul în cauză, se pare că el era socotit de către cei ce-l întrebau, ca nume de familie al Vlăd'căi Teodosie, iar nu ca o apelație adjectivală formată după satul în care s'ar fi născut, cum s'a crezut mai apoi. Socotesc că acest apelativ — **Vește-**

79. Sava din Veștem a păstorit la Bălgraș delu 24 Ian. 1684—† Aug. 1685, (v. St. Meș, *op. cit.*, p. 506. El e numit cu apelativul «*veștemeanul*» de: T. Cipariu, *Acte și fragmente*, p. 261; N. Popea, *op. cit.*, pp. 33 și 86; Dr. Augustin Bunea, *Vechile episcopii românești a Vadului, Geoagiuului, Sihlașului și Bălgradului*, Blaj, 1902, p. 139.

80. V. *supra*, p. 339.

81. *Poesia și prosa*, I, Oradea Mare, 1870, pp. 122-123. «*Teodosie Veștemianu*, Mitropolitul României din secl. 17, carele esplică cele șapte taine și prăfrige o precuvântare înălțatoria de anima la Liturghia de București din 1680»).

82. *Cursu elementariu de istoria literaturii române pentru usul claselor secundarie*, București, 1878, p. 27 (Ia cuvânt cu cuvânt din *Crestomația* lui T. Cipariu, citată mai sus).

83. *Istoria literaturii române*, Sibiu, 1884, p. 74 «*Teodosie Veștemian*, mitropolitul României (1668-1705»).

84. *Istoria limbii și literaturii române*, Iași, 1885, p. 140 («*Teodosie Veștemianul*»); v. și ed. II, Iași, 1894, p. 197.

85. *Noțiuni de istoria literaturii românești*, Galați (1886), p. 25. (Acesta îi zice lui Teodosie, «*Teodosie Vornicul*»).

86. *Introducere în istoria limbii și literaturii române*, Iași, 1888, p. 143. («*Mitropolitul Teodosie Veștemianul*»).

87. *Mișcări culturale și literare...*, p. 142 («*Teodosie Veștemian*»).

88. Să se vadă: Dr. I. Lupaș, *Istoria bisericească a Românilor ardeleni*, Sibiu, 1918, pp. 68, 96, 197; Același, *Carte de istorie bisericească ilustrată*, București, 1933, p. 147; Același, *Istoria bisericii ortodoxe române*, ed. IV, București, 1934, p. 63' Același, *Pribișia prin Ardeal a mitropolitului Varlaam al Ungro Vlahiei, 1679-1680*, în *Gazeta Transilvaniei* (Brașov), LXXVIII (1915), Nr. 64, pp. 2-3; Același, *Desbinarea bisericească a Românilor ardeleni, în lumina documentelor din întâia jumătate a veacului al XVIII-lea*, în *Studii, conferințe și comunicări istorice*, I, București, 1928, pp. 242, 253; Același, *Mitropolitul Teodosie Veștemeanul*, Sibiu, 1943, passim.; Același, *Biruința limbii și culturii române în cursul veacurilor XVI-XVII*, în *Studii istorice*, IV, Sibiu, 1943, p. 72; Pr. Dr. T. Bodogae, *Ajutoarele românești la mănăstirile din Sfântul Munte Athos*, Sibiu, 1941, p. 349; St. Pașca, *Unitatea românească prin religie*, în *Revista Teologică* (Sibiu), an. XXXIV (1944), pp. 99, 105; Episcopul Nicolae Colan, *Biserica Neamului și unitatea limbii românești*, București 1945, p. 18; Marina Lupaș-Vlasie, *Aspecte din Istoria Transilvaniei*, Sibiu, 1945, pp. 137, 146, 153; Dr. B. Creșanu, *op. cit.*, p. 108.

meanul --- nu este numele de familie al lui Teodosie, căci cred că e imposibil ca acesta, în multele acte rămase dela el, să nu și-l fi adăugat măcar o singură dată lângă numele de călugărie, așa cum au făcut, de pildă, uneori Gheorghe Movilă⁸⁹), Teodosie Barbovschi⁹⁰) și Anastasie Crimca († 1629)⁹¹), Mitropolitii Moldovei, Sava Brancovici († 1683), Mitropolitul Ardealului⁹²) și poate și alții.

Vreme de peste două decenii acest apelativ a fost folosit de mai mulți cercetători, însă niciunul nu a căutat să vadă dacă T. Cipariu, dela care regulat luau știrile despre Teodosie, a fost îndreptățit să-l adauge lângă numele acestui Ierarh. În anul 1884, desigur, din pricina socotinței că el derivă din numele satului Veștem de lângă Sibiu, a început să-și facă loc, în parte din lucrările noastre istorice o altă părere, după care Teodosie este «original din Transilvania». Acest lucru e afirmat în același an — 1884 — de Arhim. Ghenadie Enăceanu⁹³) și de Ioan Lăzăriciu⁹⁴), probabil profesor în Sibiu. Nu știm dacă a cunoscut unul scrisul celuilalt, însă știm că niciunul nu arată pe ce-și sprijină afirmația.

Că la arătarea acestui loc de origină pentru Teodosie a dus apelativul «Veștemeanul», se poate constata un an mai târziu — 1885 — când Aron Densușianu, în lucrarea sa *Istoria limbei și literaturii române*, vorbind despre Ierarhul nostru, după ce îi așează lângă nume apelativul aci amintit, adaugă în paranteză: «(din Veștemu în Transilvania?)^{94 bis}). Precum se vede din ortografia textului, el, afirmând acest lucru, era plin de îndoială și deaceia, la sfârșit pune semn de întrebare. Mai târziu, această neșiguranță --- nu știm pe ce temei --- îi dispăre, și în 1894, rețipărindu-și lucrarea într'o ediție ncuă, nu mai folosește semnul de întrebare⁹⁵), ceea ce, desigur, arată că în afirmația sa nu mai e nicio îndoială.

Istoria acestui apelativ arată, deci, că întâi a fost plăsmuit el și apoi, după el, s'a ajuns la locul de naștere al Vlădicăi Teodosie, când, în mod normal, procesul trebuia să se petreacă invers: întâi locul de naștere și apoi, în legătură cu el, apelativul.

Deși această părere, după care Mitropolitul Teodosie ar fi «după nas-

89. Hurmuzaki-Iorga, *Documente privitoare la istoria Românilor*, XI, București, 1900, p. 218 (Nr. CCCLI), cf. și pp. 497, 518-519. Vezi și *Documente privind Istoria României*, veacul XVI, A. Moșova, vol. IV (1591-1600). Buc. 1952, p. 2, m. 2.

90. Vezi Melhisedec, *Chronica Romanului și a Episcopiei de Roman*, I, București, 1874, p. 238; cf. și Hurmuzachi-Iorga, XI, pp. 497, 521 și 523.

91. Vezi. P. Partenie, *Mitropolitul Anastasie Crimca al Moldovei (1608-1617; 1619-1629)*, București, 1907, pp. 9, 41, 50, n. 1, 51 n. 1, 55.

92. Vezi V. Mangra, *Mitropolitul Sava II Brancovici (1656-1680)*, Arad, 1908, pp. 51, 155, 157; N. Iorga, *Acte românești din Ardeal, privitoare în cea mai mare parte la legăturile Securilor cu Moldova*, în *Buletinul Comisiei Istorice a României*, II (1916), p. 266; Marina I. Lupaș, *Mitropolitul Sava Brancovici*, Cluj, 1939, pp. 91-92; I. Lupaș, *Ovădiile mitropolitului Sava Brancovici, în Studii, conferințe și comunicări istorice*, I, p. 203.

93. Arhim. Ghenadie Enăceanu, *Condica sfântă*, în *Biserica Ortodoxă Română*, VIII (1884), Nr. 4, p. 251 și în extras, București, 1886, p. 27. Menționăm că Arhim. Ghenadie Enăceanu nu zice niciodată lui Teodosie, «Veștemeanul» și nici nu arată că era «din Veștem», ci numai că e «original din Transilvania».

94. Ioan Lăzăriciu, *op. cit.*, p. 74.

94 bis. p. 140.

95. Aron Densușianu, *op. cit.*, ed. II, p. 197.

cere transilvănean»⁹⁶) și anume din satul Veștem, nu se poate susține cu nicio dată, de orice fel, din timpul său și nici după aceea, totuși ea a pătruns în istoriografia noastră⁹⁷). Și aceasta mai ales după anul 1900, când a fost adoptată de trei din istoricii noștri de seamă: N. Iorga, N. Dobrescu și mai apoi I. Lupaș, care, prin trecerea ce-și croiseră în câmpul cercetărilor istoriei naționale, au făcut pe mulți să ia de bună afirmația lor și să nu mai caute să vadă dacă ea este sau nu conformă adevărului.

Primul dintre ei, N. Iorga, nu este consecvent în ceea ce privește spusa că Teodosie este din Veștem. Dacă în anul 1901, în «Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea» el scria că Teodosie e «ardelean din Veștem»⁹⁸), un an mai târziu — 1902 — într-o lucrare specifică de istorie transilvăneană⁹⁹) și în 1904 în alta de istorie literară¹⁰⁰), nu mai face nicio amintire de locul de naștere al acestuia. Aceeași tăcere se întâlnește și în cele două volume de «Inscripții» scoase tot cam în acea vreme¹⁰¹). În *Istoria Bisericii Românești*, tipărită întâi în 1908 însă, el afirmă din nou deschis că Teodosie «era de loc din Veștemul Ardealului»¹⁰²). În alte lucrări scoase după această dată, N. Iorga nu mai amintește nimic cu privire la locul de naștere al Ierarhului nostru¹⁰³). În preajma primului război mondial, el reafirmă origina transilvăneană a lui Teodosie, legând-o iarăși de satul Veștem¹⁰⁴). În sfârșit, în sinteza sa

96. Ioan Lăzăriciu, *op. și loc. cit.*

97. În secolul trecut am mai găsit-o la: Paraschiv Popescu, *op. cit.*, p. 7, unde se spune: «Teodosie a fost de origină din Transilvania și se trăgea din familia Cantacuzinilor...» El face, deci, deodată două afirmații lipsite de orice temei. Părea că Teodosie e ardelean o ia din *Condica sfântă*, ed. G. Enăceanu, p. 27.

98. N. Iorga, *Istoria literaturii române în sec. al XVIII-lea (1688-1821)*, I, București, 1901, p. 417, cf. și ed. II, vol. II (*Istoria literaturii românești — dela 1688 la 1780*, București, (Pavel Suru), 1928, p. 463.

99. N. Iorga, *Sate și preoți din Ardeal*, București, 1902, pp. 81, 174, 179, 194. Menționăm că alți cercetători de seamă din acest timp, ardeleni după naștere, nu amintesc nimic despre *Veștemul Ardealului* ca loc de origină al lui Teodosie și nici nu folosesc apelativul «*Veștemeanul*», v.: Ioan Pușcariu, *Ioan Circa de Gambutz ca episcop al Maramăției Dositeu c. 1660-1790*, București, 1901, p. 2; Dr. Augustin Bunea, *op. cit.*, p. 133; I. Bianu, *Despre introducerea limbii românești în biserica Românilor*, București, 1904, pp. 19, 20; V. Mangra, *op. cit.*, pp. 125, 127; A. Lapeșatu, *Episcopia Strehai și tradiția scaunului bănesc de acolo*, București, 1906, p. 12.

100. N. Iorga, *Studii și documente*, VII, 3, București, 1904, prefața, p. CCI; publicată în extras ca: *Istoria literaturii religioase a Românilor până la 1688*, București, 1904, p. 201, cf. și ed. II, vol. I (*Istoria literaturii românești*, I, *Literatura populară, literatura slavonă, vechea literatură religioasă, întâi cronicari (-1688)*, București (Pavel Suru), 1925, p. 392.

101. *Vezi Inscripții din bisericile României*, I, București, 1905, pp. 141, 180, 240, 244; și *vol. II*, București, 1908, p. 73.

102. *Vezi vol. I*, Vălenii de Munte, 1908, pp. 373 și 385; cf. și ed. II, București, 1929, pp. 377, 390. Observăm că în celelalte locuri, destul de numeroase, din această lucrare, unde el amintește pe Teodosie, îi pomeniște numele fără niciun fel de adăus. De remarcat că nici N. Iorga nu spune vreodată Ierarhului nostru «*Veștemeanul*», ci numai că e ardelean, sau că e din Veștem.

103. *Vezi*, de pildă, N. Iorga, *Constantin Vodă Brâncoveanu*, Vălenii de Munte, 1914, (pe partea interioară, București, 1914), *passim.*; Același, *Activitatea culturală a lui Constantin Vodă Brâncoveanu...*, în *Analele Academiei Române*, t. XXXVII (1914-1915), pp. 165, 170, ș. a.

104. N. Iorga, *Căleva știri nouă...*, în *Analele Academiei Române*, XXXVIII (1915-1916), p. 3 («*ardelean de origină*»); Același, *Histoire des Roumains de Transylvanie et de Hongrie*, II-e éd., București, 1916, p. 363.

asupra **Istoriei Românilor**, el evită să mai lege origina lui Teodosie de satul Veștem, afirmând doar că e «**ardelean dela Siblu**»¹⁰⁵).

Am înșirat aci spusele lui N. Iorga, din diferite timpuri, asupra problemei originii Mitropolitului Teodosie, pentru ca să se vadă cât sunt de felurite, ceea ce, desigur, arată că nici el nu era destul de lămurit asupra ei. Totuși, precum am spus, datorită prestigiului său în cercetările de istorie, precum și faptului că lucrările sale despre Istoria literaturii române și Istoria Bisericii Române — singura de altfel —, în care afirmase origina ardeleană a lui Teodosie, erau des folosite de cercetători, această părere a pătruns în multe din lucrările noastre de istorie¹⁰⁶).

Însă cel ce a făcut ca spusa lui N. Iorga să prindă și mai mult a fost profesorul N. Dobrescu († 1914). Acesta, dela catedra de Istoria Bisericii Române a Facultății de Teologie din București¹⁰⁷ și prin manualele de curs secundar, privind acest studiu, a popularizat știrea că «**Teodosie era ardelean de origină, născut în satul Veștem, din părțile Sibiului**»¹⁰⁸). Această știre, precum însuși arată, o lua din «**Istoria Bisericii Românești**» a lui N. Iorga¹⁰⁹). Prin urmare, el nu aduce ceva nou pentru limpezirea ei, așa cum făcuse cu alte probleme din trecutul Bisericii noastre.

Cel ce-și propune însă să aducă unele probe că afirmația, după care Teodosie e ardelean, e adevărată, este istoricul transilvănean I. Lupaș. D-sa reactualizează și apelativul «**Veștemeanul**», care nu mai fusese folosit de aproape două decenii¹¹⁰). Pe cât știm, aceasta o face mai întâi în anul 1915, când, vorbind despre Ierarhul nostru, îl prezintă cu acest apelativ¹¹¹). Că e ardelean o afirmă în mod sigur în anul 1918, în a sa «**Istorie bisericească a Românilor ardeleni**», în care arată că Teodosie e «**ardelean de naștere din satul Veștem**»¹¹²). În alte două cărți de istorie bisericească, una destinată răspândirii în popor a faptelor de seamă ale creștinismului¹¹³) și alta tinerimii școlare¹¹⁴), dl. I. Lupaș face aceeași afirmație.

În sfârșit, într-o conferință intitulată «**Mitropolitul Teodosie Vește-**

105. N. Iorga, *Istoria Românilor*, VI (*Monarhi*), București, 1938, pp. 321, 323.

106. Vezi, de pildă, Pr. George I. Gibescu, *op. cit.*, p. 68; Dr. Silviu Dragomir, *op. cit.*, p. 1066; G. M. Ionescu, *op. cit.*, II, București, 1914, p. 140; Diaconul Nicolae M. Popescu, *op. cit.*, p. 5, ș. a.

107. N. Dobrescu, *Istoria bisericii române, Sec. XVII* (Curs litografiat în anul 1911), p. 29 și *Sec. XVIII*, p. 3.

108. N. Dobrescu, *Istoria bisericii române, pentru cl. VI secundară*, București, 1912, p. 69; Același, *Istoria bisericii române pentru cl. VII de seminar*, Vălenii de Munte, 1912, p. 96.

109. Cf. *Cursul* citat mai sus, p. 29. După acest curs a luat: Preotul Simion Popescu, *Legăturile bisericii noastre cu patriarhia de Constantinopol*, București, 1915, p. 13, n. 1.

110. Adică din anul 1897, când l-a folosit Dr. I. G. Sbierea în lucrarea mai sus citată, p. 142.

111. Dr. I. Lupaș, *Pribeagia prin Ardeal a Mitropolitului Varlaam al Ungro-Vlahiei*, în *Gazeta Transilvaniei*, LXXVIII (1915), Nr. 64, p. 2, rețipărită în *Studii, conferințe și comunicări istorice*, I, pp. 199-201.

112. Pp. 96, 99. Tot aci, Teodosie e numit «**Veștemeanul**», pp. 68, 96, 197.

113. Prof. I. Lupaș, *Carte de istorie bisericească ilustrată*, București, 1933, p. 147 («**Teodosie Veștemeanul, ardelean de origină (din satul Veștem, lângă Sibiu)**»).

114. Dr. I. Lupaș, *Istoria bisericii ortodoxe române*, ed. IV, București, 1934, p. 63. Vezi și Același, *Istoria Românilor, pentru cursul superior*, ed. XV, Sibiu, 1944, pp. 330-331.

meanul», ținută la Sibiu în anul 1942¹¹⁵⁾, d-sa caută să dovedească veracitatea părerii pe care o susținea de aproape trei decenii. Aci dl. I. Lupaș afirmă de mai multe ori că Teodosie a văzut lumina zilei în satul Veștem¹¹⁶⁾, coborându-se «din părinți țărani»¹¹⁷⁾, însă niciodată nu aduce vreo dovadă în sprijinul acestei afirmații. E mai presus de orice îndoială că și d-sa socotește adevărată o veche părere, fără să caute să o supună unei critici nepărtinitoare. Precum reiese din cuprinsul acestei conferințe, se pare că această primire, fără rezerve, o face cu oarecare tendință și anume: susținerea că inițiativa tipăririi Bibliei în românește aparține ardelenilor¹¹⁸⁾.

Totuși, aci dl. I. Lupaș se străduiește să aducă unele probe doveditoare că Teodosie e ardelean, și anume din Veștem. Prima ar fi întrebuintărea cuvântului «patrie» în prefața Liturghiei tipărită la București în 1680. În această prefață e un pasagiu, în care autorul ei, adresându-se lui Șerban Cantacuzino scrie: «...rog ca lumina Lumii, Spășitorului nostru Hs., pre Măria ta să lumineze spre căile și dreptățile sale și să te adoașă în lungi ani, întărindu-te, fericiindu-te, și păzindu-te noao și Patriei noastre...»¹¹⁹⁾. Citând aceste cuvinte, autorul conferinței spune că în ele sunt: «rostiri asemănătoare sau chiar identice cu cele obișnuite în graiul transilvan», căci, adaugă în notă, «patrie» era cuvântul obișnuit în graiul transilvan, iar în cel muntean și moldovan echivalentul lui era «țară» și «moșie»¹²⁰⁾. Prin urmare, autorul prefeței, care, după dl. I. Lupaș, este Ierarhul nostru, trebuie să fie ardelean.

Dar acest lucru nu se poate susține. Cuvântul «patrie» nu este folosit numai în «graiul transilvan», ci și în cel muntean. Il întrebuintează, de pildă, Radu și Șerban Greceanu — munteni după naștere — în prefața închinată lui Constantin Brâncoveanu și pusă în cartea «Mărgăritare» de Sf. Ioan Gură de Aur, tipărită la București în anul 1691¹²¹⁾. Și apoi, dacă Teodosie este ardelean și dacă vorba «patrie» e specifică ardelenilor, atunci cum se face că în prefața închinată iarăși lui Constantin Brâncoveanu și pusă la Mineiul lunii Septemvrie, tipărit la Buzău în 1694, pe care o semnează «smeritul Mitropolit al Ungrovlahiei Theodosie», zice ca muntelui «țară»¹²²⁾, nu «patrie», cum după spusa d-lui I. Lupaș, ar trebui să zică un ardelean? Reiese de aci că întrebuintărea cuvântului «patrie» în prefața

115. Publicată întâi în *Revista Teologică* (Sibiu), XXXIII (1943), pp. 9-27, apoi în extras, *Sibiu, 1943*, și în *Studii istorice*, IV, Sibiu, 1943, pp. 145-162. (Cităm după extras).

116. Paginile 5, 7, 18.

117. Pagina 5.

118. Vezi pp. 21-22.

119. I. Bianu și N. Hodoș, *Bibliografie românească veche*, I, p. 235.

120. Vezi extrasul, p. 17.

121. Vezi I. Bianu și N. Hodoș, *op. cit.*, p. 319. Iată textul: «...rugăm, ca să lumineze și să întărească pe Măria ta, la toate cele bune și folositoare, și până în adâncii ani, și pre cinstite bătrânețe să te trăiască și fericit să te păzescă, *Patriii*, noao și Rodului nostru...».

122. I. Bianu și N. Hodoș, *op. cit.*, p. 367. (El zice așa: «...De care eu mai înainte de toți... Archiereu acești întărite de Dumnezeu eparhii... m'am bucuratu și lucru am lăudatu... și a totu cinstituțiu cap al Mării tale... care să fie dela Dumnezeu blagoslovitu... împreună cu toată că de Dumnezeu slăvită casa Mării tale... și rude, și boiarii curții Mării tale și ai *Tării* și cu tot creștinescul norod, ce suptu dreapta oblăduire a Mării tale să află...»).

Liturghiei din 1680 — bine înțeles dacă prefața e a lui Teodosie — nu probează cătuși de puțin că Ierarhul nostru este de peste munți.

Alte probe că Teodosie ar fi ardelean din Veștem sunt: hărăzirea de către Gheorghe Brancovici a unei Evangheli bisericii din acest sat și hironomia unui Ierarh pentru biserica transilvană «răsărit din populația țărănească a acestui sat». Pe temeiul acestor fapte, dl. I. Lupăș conchide: «...Mitropolitul Teodosie, ajuns în cea mai înaltă treaptă ierarhică, nu a dat uitării umila lui origină țărănească, ci își aduce aminte de locul de unde plecase și de trebuințele lui sufletesti»¹²³).

Să le luăm pe rând: Mai întâi grija ce ar fi purtat Teodosie bisericii din Veștem, prin trimiterea acelei cărți de slujbă. Și aci să încercăm să restabilim faptele. Șerban Cantacuzino tipărise la 1682, în București, o *Evanghelic românească*, în a cărei prefață cerea ca ea să fie dată în dar «pre la toate béserecile țărâi noastre întru folosul creștinescului norodu și întru pomenirea noastră și a părinților»¹²⁴). Din această sf. carte el dă un exemplar cronicarului Gheorghe Brancovici, fratele Mitropolitului Sava Brancovici, care cronicar stătuse în jurul voevodului opt ani de zile¹²⁵). Această carte, din ce motive nu știm, cronicarul o hărăzește bisericii din Veștem. În acest fapt nu vedem nicio probă că Ierarhul nostru a ieșit din acest sat. Dimpotrivă, s'ar cădea ca, pentru Veștem, dacă ar fi locul său de naștere, acesta să se fi îngrijit să-i trimită cărți, fie pe orice cale. Că Teodosie n'a fost cătuși de puțin amestecat în ajungerea acestei cărți în Veștem, se poate vedea și de acolo că în însemnarea ce face pe ea Gheorghe Brancovici nu amintește nimic de Ierarhul nostru, ci numai de Șerban Vodă — din a cărui mână o primise — și de fratele său, Mitropolitul Sava, pe care preoții bisericii sunt îndatorați «a-i pomeni la Sf. Liturghie». Nu cred ca Gheorghe Brancovici, omul cu minte luminată și strângător grijului al faptelor vremii în pagini de cronică, să fi neglijat a trece și pe Teodosie în această însemnare¹²⁶), dacă într'adevăr inițiativa trimiterii Evangheliei în Veștem i-ar fi aparținut¹²⁷). Ajungerea acestei sf. cărți

123. *Op. cit.*, p. 18.

124. I. Blanu și N. Hodoș, *op. cit.*, p. 250.

125. Silviu Dragomir, *Fragmente din cronică sârbească a lui George Brancovici*, în *Anuarul Institutului de Istorie națională (Cluj)*, II (1923), p. 6.

126. Pentru însemnare, vezi *Scrisori și inscripții ardeleni și maramureșene*, II (inscripții și însemnări), formează vol. XIII din *Studii și documente*, tipărite de N. Iorga, București, 1906, pp. 201-202; Dr. I. Lupăș, *Istoria bisericească a Românilor ardeleni*, p. 75.

127. Observăm că nici preotul Ilie, care face un adaus la însemnare, în același loc: al cărții, nu amintește pe Teodosie ci numai pe Șerban Voievod (N. Iorga, *op. cit.*, p. 202). Menționăm că Șerban Vodă căduse cărți și Mitropolitului ardelen Sava, când acesta se hironomise în București, la 1684, și el le hărăzise bisericii din: Bălgrad (*Evanghelia, din 1682 și Apostol, din 1683*), Tilișca (*Evanghelia, din 1682*) și Daia (*Evanghelia și Apostolul*). Vezi T. Cipariu, *Acte și fragmente*, p. 261; N. Iorga, *Studii și documente*, XIII, p. 193; St. Mețes, *Istoria bisericii și a vieții religioase a Românilor din Transilvania și Ungaria*, I, p. 315. Dacă ar fi să luăm de bune afirmațiile d-lui I. L., ar însemna ca Teodosie să fi putut vedea lumina zilei și prin aceste părți transilvane, mai ales că sfintele cărți ajungeau pe aici printr'un Ierarh, pe care îl sfințise la București. Că Teodosie ar fi putut trimite cărți la Veștem, dacă ar fi fost de aici, se vede din faptul că el, în 1692, dă o Biblie din 1688 lui Stoica Iudeșcul, cu care suferise surghiun la Tismana (vezi: N. Iorga, *op. cit.*, p. 145), iar bisericii Sf. Nicolae din Făgăraș, zidită de Constantin Brâncoveanu ii

la Veștem, prin Gheorghe Brancovici, deci, pledează mai mult pentru neexistența vreunei legături a lui Teodosie cu satul ardelean, decât pentru existența ei. Prin urmare, nici această probă propusă de dl. I. Lupaș nu poate sprijini afirmația că Ierarhul nostru a ieșit din Veștem.

În sfârșit, nici alegerea lui Sava din Veștem, ca Vlădică pentru Ardeal, nu e o probă că Teodosie era din acest sat și că, astfel, el și-ar fi susținut un «consătean»¹²⁸) la această demnitate bisericească. Faptele vremii nu ne lasă să vedem vreun amestec al Mitropolitului Teodosie în alegerea acestui Ierarh. El a fost ales, probabil, în vara anului 1684, la porunca principelui Apaffi, de preoțimea română din Ardeal, întrunită în «sinod sub conducerea popii Ioan din Vinț»¹²⁹). Trecut peste munți pentru «o nouă alegere canonică și sfințire»¹³⁰), el e propus a fi ales Vlădică de **Avcsentie Sofianul**¹³¹), nu de Teodosie. Acesta din urmă, pe temeiul legăturilor vechi dintre cele două Biserici românești, l-a sfințit, numai, în catedrala mitropolitană, iar Șerban Cantacuzino, domnul țării, l-a încărcat cu cărți și cu daruri¹³²). Prin urmare, nici această probă, ca și celelalte două, aduse de dl. I. Lupaș, nu poate sprijini afirmația că Teodosie era ardelean din Veștem.

Iată, deci, că nici dl. I. Lupaș, care s'a străduit cel mai mult să dovedească origina transilvană a lui Teodosie, nu găsește probe suficiente pentru aceasta¹³³). Toate argumentele sale sunt infirmate de fapte și nu pot rezista în fața unei critici serioase.

*

Dar dacă această afirmație, veche de aproape trei pătulare de veac, după care Mitropolitul Teodosie este «după născere transilvănean», nu se poate susține, din lipsă de izvoare, se naște întrebarea: la ce concluzii, privitoare la origina acestui Ierarh, ne duc actele în legătură cu el, cunoscute până cum?

hărăzise «două Zlatousturi» (vezi *Revista Istorică*, VIII (1922), p. 143). Deci nimic nu-l împiedeca să trimită personal o carte și în pretinsul său «sat de origină». Că satul avea nevoie de asemenea cărți, reiese din faptul că G. Brancovici îi hărăzește *Evanghelia*, pe care el o avea de la Șerban Vlădă. Teodosie însă n'a trimis nimic la Veștem, pentru că, desigur, nimic nu-l lega de acest sat.

128 Cf. St. Meteș, *op. cit.*, p. 314.

129 Dr. I. Lupaș, *Istoria bisericească a Românilor ardeleni*, p. 77; St. Meteș, *op. și loc. cit.*

130 St. Meteș, *ibidem*.

131 *Condica sfântă*, ed. G. Enăceanu, p. 61; T. Cipariu, *Acte și fragmente*, p. 233; N. Popea, *op. cit.*, p. 10.

132 Vezi *supra*, p. 346, n. 127.

133 Părerea că Mitropolitul Teodosie este din Veștem se mai întâlnește la: St. Meteș, *Șerban Cantacuzino și biserica românească din Ardeal*, Vălenii de Munte, 1915, p. 12; Același, *Viața bisericească a Românilor din Țara Oltului*, Sibiu, 1930, p. 54; Același, *Istoria bisericii și a vieții religioase a Românilor din Transilvania și Ungaria*, p. 314. După d-sa a luat, probabil: C. C. Giurescu, *Istoria Românilor*, III, 1, ed. II, București, 1944, p. 164. Vezi și Econ. Gh. Negulescu, *O pagină din istoria Bucureștilor. Intemeierea mănăstirii și spitalului «Colțea». Inițierea și istoricul bisericii «Sf. Ilie, Hanul Colței», în *Biserica Ortodoxă Română*, XLV (1926), Nr. 2, p. 86; I. Rusu Abrudeanu, *Patriarhul României Dr. Miron Cristea*, București, 1929, p. 3; I. A. Candrea și G. A. Amescus, *Dicționarul enciclopedic ilustrat «Cartea Româ-**

Încă din anul 1884, arhimandritul **Ghenadie Enăceanu** semnala un nepot al Vlădicăi Teodosie numit **Oprea**, care, la 24 Octombrie 7177 (= 1669), cumpăra dela un Efrem și «fămeia» lui, Elena, trei locuri mari în Râmnic, «la câmpul de sus», plătind 20 ughi¹³⁴). La o dată necunoscută acest nepot, Oprea, mai cumpărase dela Vlad log. Viș(i)nescul din Râmnic, încă un loc de moșie. Știm aceasta dintr'un zapis cu data de 2 Aprilie 1680, prin care acest Vlad logofătul cu «fămeia» sa Neacșa vând din nou lui Teodosie acest loc, pe care, când au avut «prilej», și-l răscumpăraseră dela primul cumpărător, Oprea, nepotul părintelui Mitropolit¹³⁵). Aceste cumpărături de pământ, de către Oprea, dovedesc că el dispunea de oarecare stare materială.

Un an mai târziu după ce făcuse această cumpărătoare (1681), Vlădica Teodosie înnoiește biserica Sf. Gheorghe din Râmnic. Istoria de mai apoi a acestui sf. lăcaș scoate la iveală alt nepot al Ierarhului nostru. Și iată cum: În vremea războiului ruso-austriaco-turc, terminat prin pacea dela Belgrad (1739)¹³⁶, această biserică este arsă, dar «iaru s'au dresu de un nepot al Preașfinții Sale, **Mihail**, și de un moși Ioan și de un moșu **Radu**, ca în veci să se pomenească»¹³⁷).

O însemnare de pe un **pomelnic** al bisericii, scrisă în anul 1783 de un ierodiacon **Grigorie**, care reproducea mai întâi pisană, din care am citat mai sus, și care însemnare vorbește de mai multe meremetisiri ale bisericii, pomenește și pe una făcută de «un nepot alu Preașfinții Sale părintelui Teodosie, chiru **Mihail**, proigumen alu **Coziei**»¹³⁸). Să fie aci vorba de una și aceeași persoană? La prima vedere s'ar părea că nu, căci în pisanie nu se arată că acel **Mihail**, care făcuse reparația, era călugăr, așa cum reiese din textul însemnării. Dar fie că sunt sau nu persoane diferite, un fapt trebuie reținut: Vlădica Teodosie a avut neamuri în Râmnic sau în împrejurimi, care s'au îngrijit de bunăstarea ctitoriei sale.

În sfârșit un alt act, descoperit de curând, dă la iveală mai multe rude ale Ierarhului nostru. Acest act este un zapis din 26 Noembrie 1667

nească», București (1931), p. 1902 și acum de curând: (C ?), *Legăturile Țărilor române cu Georgia (Antim Ivireanu)*, în revista «*Studii*», IV (1951), Nr. 4, pp. 132, 141.

134. Acad. R.P.R., Ms. 2531 (*Cartoanele Ghenadie*, IV), f. 719; Arhim. Ghenadie Enăceanu, *Condica sfântă*, în *Biserica Ortodoxă Română*, VIII (1884), p. 323; vezi și *Extrasul*, București, 1886, p. 32; (Athanasie al Râmnicului), *Sfânta Episcopie a Râmnicului Noul Severin în trecut și acum*, București, 1906, p. 51.

135. Acad. R.P.R., Ms. rom. Nr. 610, f. 56 v.-57 r. Arhivele Statului, *Condiciile Nr. 135*, f. 272; și Nr. 138, f. 11 v.

136. Pentru război, v. C. C. Giurescu, *op. cit.*, pp. 236, 252.

137. N. Iorga, *Inscripții*, II, p. 316, Nr. 894; Ion Vărtosu, *Comunicări*, în *Bul. Com. Mon. Ist.*, XXVI (1933), p. 186.

138. N. Iorga, *ibidem*, p. 317, Nr. 897. Un egumen Mihail la Cozia găsim la 12 Ian 7215 (= 1708), v. Arhiv. Stat., *Condica Nr. 215*, f. 270 v. și la 18 Martie 7233 (= 1725), 19 Martie 7234 (= 1726) și la 11 Oct. 7234 (= 1725), *ibidem*, ff. 84, 85, 86.

și prin el «monahia Efraxia împreună cu fii-meu Nica» și «Mariia împreună cu fiul meu Stan, care sântem surori părintelui Vasilie Tismăneanului»¹³⁹), vând «părintelui nostru și tată sufletescu chir Teodosie năstavnicul sfintei mân(ă)stiri Argeșul, carele ne ieste iarăș văr premare», o vie la Cetate cu preț de 18 ughi. Acest lucru se petrece după pristăvirea lui Vasilie, când vânzăturile, din pricina cheltuielilor făcute cu înmormântarea lui, «căzuseră la mare nevoie». La sfârșitul zapisului, între alți martori, semnează și Radu Oteșan și Vlad Vișnescul, ginerii celor două vânzătoare, ceea ce arată că ele au avut și câte o fiică măritată după una sau alta din aceste două mărturii»¹⁴⁰).

Prin urmare actele, aflate până acum, privitoare la Mitropolitul Teodosie, arată 11 sau poate 12¹⁴¹) nume de rude apropiate — veri primari și nepoți — ale Ierarhului nostru. Toate aceste persoane locuiau probabil prin părțile Vâlcei sau Argeșului, unde aveau proprietăți și, desigur, și alte neamuri fie directe, fie prin alianță. Două sau poate trei¹⁴²) din aceste rude cunoscute intraseră în călugărie, ceea ce dovedește viața evlavioasă din sânul acestei familii. Acest număr destul de mare de membri ai familiei Vlădicăi Teodosie, trăitori cu el în țară, ridică mai multe întrebări, astfel: Care toate aceste persoane erau, după naștere, ardeleni? Și dacă s'ar admite aceasta, puteau ei oare părăsi toți un sat deodată, căci de toți se vorbește cam în același timp șezând în țară? Ce i-a făcut să-și lase satul, căci se pare că în vremea când ei ar fi putut trece munții nu erau motive temeinice pentru o emigrare din partea ortodocșilor din Ardeal? Dacă unele din aceste persoane aveau înclinare spre monahism, de ce nu s'au, dus la mănăstirea Prislopului din Hațeg unde, în acea vreme, era încă vie amintirea vieții plină de sfințenie a Vlădicăi Ioan, Mitropolitul ardelean al lui Mihai Viteazul?

Iată atâtea întrebări, al căror răspuns nu poate fi altul decât că Ierarhul nostru și ai săi nu au fost ardeleni, ci munteni ieșiți dintr'o familie evlavioasă, trăitoare undeva pe valea Oltului, probabil în părțile Vâlcei sau Argeșului. Aici, în preajma unor mănăstiri seculare, această familie avea proprietăți și, poate, vreunul din membrii ei mai vechi ridicase biserica Sf. Gheorghe din Râmnic, pe care, la năruire, o renovează Vlădica Teodosie și apoi îi fac reparații tot urmași ai familiei sale. Nu este întâmplător, iarăși, faptul că Ierarhul nostru rezidește, tot în aceste părți, schi-

139. Un arhim. Vasilie, stareț la Tismana, găsec între 20 Aprilie 1660 și 12 Septembrie 1666, v. Arhiv. Stat., *Condica Nr. 329*, ff. 164 și 542 v.

140. Acad. R.P.R., *Ms. rom. Nr. 610*, f. 53; Arhiv. Stat., *Condicile Nr. 135*, ff. 267-268; și *Nr. 158*, f. 10.

141 și 142. Dacă cei doi Mihai amintiți în legătură cu biserica Sf. Gheorghe din Râmnic se socotesc una sau două persoane.

tul Cetățuia¹⁴³), înzestrându-l cu multe proprietăți. Aceasta dovedește încă odată legătura sa cu aceste locuri, în care va fi văzut lumina zilei.

Toate aceste fapte arată în mod neîndoios că Mitropolitul Teodosie nu este ardelean, ci a ieșit din mijlocul unei familii de dincoace de munți¹⁴⁴).

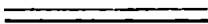
În rezumat: Vlădica Teodosie al Ungro-Vlahiei s'a născut în anul 1620. S'a tuns în monahism la mănăstirea Cozia și apoi a ajuns stareț la mănăstirea Argeș. La 21 Mai 1668 e ales Mitropolit al Țării Românești, însă în primăvara anului 1672 e scos din Scaun de Grigore Ghica. Trăiește în surghiun la mănăstirile Cozia și Tismana și apoi, la 26 Aprilie 1679, e readus în fruntea Bisericii muntene de Șerban Cantacuzino, pe care o păstorește până la 27 Ianuarie 1708, când moare, fiind îngropat lângă biserica mitropolitană din București.

În istoriografia noastră el, începând cu anul 1858, e cunoscut sub numele Teodosie «**Veștemeanul**». Acest apelativ nu e nume de familie, căci Ierarhul nostru nu și l-a dat niciodată la iveală. Mai degrabă cred că provine dintr'o citire greșită a lui T. Cipariu, — care-l folosește cel dintâi —, într'o copie a Condicei sfinte a Mitropoliei din București, făcută de doctorul Vasilie Popp, unde în loc de «**Văldica**» Teodosie, cum este în original și cum va fi prescris în grabă copistul, el a putut citi «**veștemeanul**», prin asemănare, poate, cu numele Mitropolitului ardelean «**Sava Veștemeanul**» din acea vreme. Mai apoi, acest apelativ a făcut pe unii să socotească pe Teodosie ardelean, născut în satul Veștem de lângă Sibiu. Această părere fiind adoptată de câțiva din istoricii noștri de seamă, și-a făcut loc larg în literatura noastră istorică. Niciunul din cei ce o susțin însă, nu a reușit până acum să aducă vreo probă sigură întru dovedirea verității ei, de aceea ea nu poate rezista în fața unei critici serioase. Căci nicio știre, de niciun fel și din niciun timp dela Teodosie încoace, nu vine în ajutorul ei. Ea trebuie deci scoasă din istoriografia noastră.

143. N. Iorga, *Inscripții*, pp. 177-178; Ion Donat, *op. cit.*, p. 27.

144. Menționăm să acesta nu e singurul caz, când un Ierarh din Țara Românească s'a scotit a fi ardelean, fără a fi. Așa s'a întâmplat și cu Damaschin Dascălul, Episcop de Buzău și Râmnic († 1725), despre care s'a spus că e peste munți. (Vezi Ghenadie Enăceanu, *Evangelistele. Studii istorico-literare*, București, 1895, p. 106; (Atanasie), *op. cit.*, pp. 95-96; A. Lapedatu, *Damaschin, episcopul și dascălul*, București, 1906, p. 3, n. 1). Însă acum în urmă s'a dovedit că el era de neam din satul Voinești-Dâmbovița (v. M. Rgleanu, *Contribuție la cunoașterea episcopului de Râmnic, Damaschin*, în revista «*Hrisovul*» (București), I (1942), pp. 442-449, precum și cu Mitropolitul Țării Românești, Cosma (1787-1792), pentru care să se vadă: C. N. Mateescu, *Insemnări despre origina ardeleană a mitropolitului Cosma*, în *Biserica Ortodoxă Română*, an. L (1932), pp. 586-589 și Ioan C. Filitti, *O lămurire despre mitropolitul Munteniiei, Cosma Popescu și biserica din Ursotia (Buzău)*, în *Biserica Ortodoxă Română*, an. LI (1931), pp. 200-205, unde respinge originea ardelenescă a acestui Ierarh.

Dimpotrivă, câteva acte privitoare la Ierarhul nostru, dovedesc că el avea multe rude în părțile Vâlcei sau Argeşului, unde acestea posedau proprietăți și unde Vlădica Teodosie a înnoit o biserică și a rezidit un schit. Acestea arată în chip năindoiș că el era din țară și nu de peste munți, cum s'a crezut până acum. În acest caz, apelativul «**Veștemeanul**», care a dus pe unii la părerea că Teodosie este ardelean, trebuie înlăturat din lucrările noastre de istorie, iar Ierarhul nostru să fie numit: «**Teodosie, Mitropolitul Țării Românești**» sau și mai scurt: «**Vlădica Teodosie**», așa cum și-a zis el și așa, precum s'a arătat, i-au zis cei d'n vremea lui și mulți după aceea.

INIMĂ CURATĂ

Valoarea curăției morale n'a fost subliniată numai de creștinism. «Inimă curată zidește întru mine, Dumnezeu», — se ruga în frământarea îndurerată a căinței sale, psalmistul. Marele număr de sacrificii și acte de curățire prescrise de religii mărturisesc și ele despre prețuirea înaltă pe care omul a acordat-o întotdeauna unei inimi curate.

Filosoful Socrate — scrie Augustin — era convins că numai un spirit purificat poate intui, cuprinde, vedea limpede, cele ale lui Dumnezeu, și de aceea socotea că e necesar ca omul să fie cu mare băgare de seamă în ce privește îmbunătățirea purtării morale. «Pentru ca astfel spiritul eliberat de pasiunile copleșitoare să se poată înălța cu vigoarea ce-i este proprie la cele veșnice..., să poată vedea ființa luminii celei imateriale, neschimbătoare, în care trăesc cauzele tuturor ființelor aduse la existență»¹).

Platon remarcă deasemenea că adevărul nu poate fi văzut cu ochii corporali, ci doar cu mintea, și în calea perceperii lui nu-i piedică mai mare ca viața dedată poftelor»²). Iar Porphyrius, unul din ucenicii de mai târziu ai lui Plato, cere, în vederea purificării, o lepădare de tot ce e corporal³).

În Wilhelm Meisters Lehr-und Wanderjahre, Goethe încreștează ca rod al frământării și experienței lui, unele ca acestea: «Idei mari și o inimă curată, iată ce trebuie să cerem noi dela Dumnezeu». Fiindcă fără o inimă curată nu se poate vorbi de o personalitate omenească realizată⁴).

Marii dascăli și scriitori bisericești de demult, întemeindu-se pe cuvintele Mântuitorului: «Feriți-vă cei curați cu inima...» (Matei V, 8), precum și pe bogata lor experiență, subliniază în felurite chipuri, necesitatea purificării morale pentru apropierea și conviețuirea cu Dumnezeu. Scria, de pildă, Augustin: «Inimile necurate nu pot percepe lumina, pentru că ele sunt acoperite de păcatele lor, în așa chip, că nu o pot vedea. Dar nu trebuie să-și închiuiască că deoarece nu o pot vedea ei, lumina nici n'ar exista; ei înșiși sunt întunec din pricina păcatelor lor; «și lumina luminează în întunec și întunecul n'a cuprins-o». Și atunci ce-i de făcut? întreabă Augustin. Cei necurați «să se purifice ca să poată vedea pe Dumnezeu»⁵).

1. De civit. Dei VIII, 3 M. S. L. 41.

2. Augustin. De vera relig. N. 3 M. S. L. 34, col. 123--124.

3. Retract. I. c. 4. M. S. L. 32, 590.

4. Hessen, Die Werte des Heiligen, Regensburg, 1931, p. 79-80.

5. Id. Ibidem.

Fără sublimarea patimilor nu poate fi vorba de o înălțare a sufletului către cele cerești. «Precum pasărea, când începe să sboare, având piciorul legat, e trasă la pământ de sfoară, așa și mîntea care n'a dobândit încă nepătimire, dacă vrea să zboare spre cunoștința celor cerești, e trasă la pământ de patimi», — grăiește Sf. Maxîm Mărturisitorul⁶). Iar mai târziu, Angelus Silezius zice: «De vrei să vezi lumina cea albă cum este ea, e necesar să fii tu însuși lumină curată; altfel n'ai s'o poți vedea»⁷).

Dar în ce constă curăția inimii? Când este vorba de natura omenească, graiul teologic face distincție între un strat animalic și altul spiritual al acestei naturi. Ambele elemente sunt constitutive și destinate a ființa fuzionate în unitatea superioară a eului personal. Experiența arată însă că echilibrul dintre cele două straturi constitutive ale firii noastre nu este stabil, ci se frînge când în favoarea unuia, când în a celuilalt. Mai des în favoarea celui animalic. E banală constatarea că, scăpate de sub regimul sever al voinței conștiente și mai ales prin câștigarea și a acestei voințe de partea lor, puterile subterane ale firii inundă întregul câmp al vieții interioare, devastând, deteriorând, înăbușind, mistuind în vârtejul lor și demnitate, și cinste, și omenie, și tot.

Dar omul nu se poate declara mulțumit cu rolul de unealtă a animalului dintr'însul. Mai curând sau mai târziu, el ajunge să-și dea seama că rolul său nu e de a fi rob, ci stăpân. Stăpân al naturii și, în primul rând, al naturii proprii, în sensul de a o domina și a o îmbunătăți în gradul cel mai înalt posibil. Realizarea unui asemenea nivel de viață în care puterile trupești și sufletești sădite de Dumnezeu în fire își desfășoară în armonică și ierarhică împletire funcțiile lor specifice, însemnează realizarea virtuții de temelie a purității.

Negativ, puritatea înseamnă lipsa de răutate; însușirea de a nu fi atins de rău, de a trăi în afară de experiența lui. «Om pur e cel ce nu-i ademenit de nicio poftă, cel ce nu-i turburat de nicio ispită». A fi curat însemnează a trăi în izolarea față de rău, «a fi nepătat», «ferit, apărat sub raport moral»⁸).

Pozitiv, puritatea constă în dominarea și sublimarea tendințelor ego-centrice, instinctuale, desordonate ale firii, în pătrunderea și spiritualizarea lor în așa chip încât ele să nu împiedice, ci să slujească țelurilor mai înalte ale omului.

6. Filocalia (trad. D. Stăniloae) Vol. II. Sib'u 1942 p. 51; 84; 198—199; 216, 263; cf. și D. Stăniloae, Viața și învățătura Sf. Grigorie Palama, Sibiu, 1938. Anexe XXXI, L. etc.

7. Hessen, op. cit., p. 80; Wehrlé, La vie et la doctrine de Saint Jean de la Croix, in: Qu'est-ce que la vie religieuse? Paris, 1929, p. 144 sq.

8. Hartmann, Ethik, p. 370.

Ar fi complet greșit să se creadă că puritatea creștină ar implica înăbușirea, tăgăduirea, suprimarea instinctelor și trebuințelor omenești normale. Concepția creștină despre puritate implică cel mai desăvârșit respect față de cele ale firii, ca față de o realitate voită de Dumnezeu. Prin latura aceasta de a se baza pe respect și anume pe respectul chiar față de ceea ce e de o valoare mai puțin durabilă, puritatea își destăinuie legătura ei cu sfințenia. Respectul te pune în condiția de a sesiza, de a intui, că dincolo de lucrul respectat este o realitate profundă care îi conferă ceva ce el singur nu-și poate da; te pune în condiția de a intui dimensiunea divină a lucrurilor, divinul, pe Dumnezeu însuși. Respectul adevărat e, în ultimă analiză, respect înaintea lui Dumnezeu. Astfel, omul curat trăiește într-o atitudine respectuoasă generală față de Dumnezeu și față de creațiunea Sa, din care sfera instinctelor nu-i decât o parte. Respectul este «elementul fundamental al purității»⁹).

Dar puritatea nu se manifestă numai ca virtute care indică și menține la nivelul normalității, tendințele instinctive, animalice ale firii. Ea se dezvoltă angajând ierarhic toate elementele constitutive, ale omului, precum și toate activitățile lui.

Astfel, în domeniul faptelor concrete, puritatea se manifestă ca mod de a lucra deschis, fără viclesug, fără înșelăciuni. În domeniul cuvântului scris sau vorbit, curăția sufletului se manifestă sub chipul clarității depline, cu eliminarea oricărui echivoc. În domeniul cugetării: obiectivitate desăvârșită, cu eliminarea oricăror motive și gânduri ascunse. În ce privește intenția care animă faptele și gândirea, aceasta este de o impresionantă transparentă și simplitate. Nimic din ceea ce se chiamă invidie, gelozie, mânie, resentiment, nu o complică și nu o falsifică. În domeniul voinței, puritatea se manifestă în sensul că orice decizie poartă pecetea întregii personalități și a unei nelimitate dăruiri. În prezența celui pur, oricine are certitudinea că în intențiile sale se exprimă esența persoanei însăși. De aici încrederea spontană pe care o trezește un asemenea om¹⁰).

Așa dar, acolo unde e realizată, puritatea își răsfărânge înrăurirea ei sănătoasă asupra întregii vieți personale, asigurându-i un nivel care poate fi socotit nivelul moral al oricărei vieți omenești.

Dar nu numai asupra vieții personale, puritatea își vedește puterea ei creatoare, ci și asupra mediului larg comunitar. Precum omul rău înrăiește, cu voie sau fără voie, pe cei din jurul său, așa și omul curat determină, cu voie sau fără voie, o mișcare în sensul purificării, la cei cu care vine în atingere. Poate că nimic nu influențează atât de puternic în sensul

9. Hessen 83.

10. Hartmann Ethik, 374—375.

îmbunătățirii, atât de convingător și adânc innoitor, precum simpla prezență a unui om cu inima curată. Acolo unde există, în carne și oase, un om pur, se produce, pe o rază întinsă, ca un fel de cutremur al cărui epicentru este tocmai prezența fizică a omului de care vorbim. Vestea despre dânsul se răspândește repede, și oamenii, atrași ca de o forță irezistibilă, se îndreaptă în nesfârșite pelerinagii către o asemenea ființă. Prin sinceritatea și nevinovăția sa, prin calmul, seninătatea și firescul cu care face față celor mai primejdioase obstacole și tentații, prin naivitatea copilărească îngemănată cu o adâncă seriozitate, omul pur răscolește puternic pe cei căzuți moralmente, le trezește și le înviorează puterile interioare, le readuce conștiința la nivelul răspunderii față de sine și față de semenii, și-i pune astfel din nou pe linia unei vieți omenești normale. Un om curat e un nesecat izvor de regenerare morală, cu adânci repercusiuni asupra coeziunii, dăinuirii și promovării vieții comunitare însăși. Exemplul clasic în această privință este personalitatea Mântuitorului nostru Iisus Hristos. În răstimpul celor trei ani și ceva de activitate publică, El a fost centrul de gravitate al mulțimilor din ținuturile pe unde-și purta cuvântul dumnezeescii Sale propovedanii. Prezența Sa într'un loc sau altul declanșa un formidabil flux și reflux al mulțimilor, care intuind într'Insul ceva neobișnuit, nemai întâlnit, ceva cu totul altfel, alergau la El ca spre însuși destinul, ca spre însăși salvarea lor. O forță uriașă se degaja din întreaga Sa personalitate, răscolind profund pe cei ce-L auzeau vorbind, pe cei ce-L vedeau înfăptuind, pe cei ce, atrași de privirile Lui, nu-și mai regăseau liniștea decât înrolându-se hotărâți pentru orice sacrificiu, în ceata următorilor Lui.

Fără îndoială, puterea de atracție a lui Iisus se datorește în primul rând divinității Sale. Dar nu trebuie uitat că El a fost și om deplin și că și în această calitate a vădit o puritate desăvârșită. La baza superiorității spirituale a Mântuitorului stă tocmai această curăție morală ca stare de permanentă încordare a voinței, neîngăduind niciun fel de ispită¹¹). Purtarea Lui se face simțită în activitatea devotată slujirii lui Dumnezeu și semenilor deopotrivă; în mânia cu care izgoni pe zarafi din templu și biciui pe farisei; în înțelegerea și ajutorul acordat vameșilor și fariseilor; în salvarea tuturor celor ce se apropiau cu încredere de Dânsul și mai ales în graiul chemării la Sine a pruncilor; în mângâierea și îmbrățișarea lor. «Și aduceau la El prunci ca să să-și pună mâinile peste ei, dar Ucenicii

11. Felix Adler e de părere că originalitatea lui Iisus ar consta în aceea că El concepe puterea spirituală în termenii purității. «On peut dire en deux mots, qu'il conçoit la puissance spirituelle en termes de pureté. C'est cet élément de pureté qui rejette au dehors comme un corps étranger tout ce qui est impur, tout ce qui est du monde, de la chair». La conduite de la vie, p. 39. Hartmann e și el de părere că etica creștină e deschizătoare de drumuri mai mult prin intuiția corectă a valorii purității, decât prin porunca iubirii aprapelui - Ethik, p. 371, cf. și p. 373.

certau pe cei ce-i aduceau. Și Iisus văzând aceasta s'a mâniat și le-a zis: «Lăsați pruncii să vină la Mine și nu-i opriți; căci a unora ca acestora este împărăția lui Dumnezeu... Și cuprinzându-i cu brațele, i-a binecuvântat punându-și mâinile peste ei» (Marcu X, 13-16). Nicăieri puritatea Mântuitorului nu se găsea mai într'ale sale ca între copii. Un suflet curat precum este al copilului, aceasta cere El dela orice următor al Său. Această curăție sufletească este condiția dobândirii calității de cetățean al împărăției lui Dumnezeu. Cu sau fără voia lor, acești eroi ai purității creștine au fost și sunt solii și martirii, creatori și promotorii acelei desăvârșite forme de viață comunitară: împărăția lui Dumnezeu.

Și dacă ne e îngăduit să facem această apropiere, precum Mântuitorul, așa și orice om cu inima curată se simte între copii ca în elementul său. Puritatea inimii proprii se simte atrasă de candoarea inimii de copil. Să nu se creadă că credinciosul cu inima curată ar mai exista doar în fantezia unui scriitor, sau a unui predicator străin de realitățile vieții. Cei ce trăiesc mai în strânsă legătură cu credincioșii și mai ales cei ce frecventează sihăstriile — pot vedea și azi asemenea ființe iradiind forța caracteristică purității. «Aceste exemplare umane care prin evlavia lor participă la purități stelare, dar care prin umilința lor nefățarnică s'ar face mai bucuos una cu pământul», ne dăruiesc o icoană «de ceea ce ar putea să fie nu numai călugărul, dar și preotul ortodox...» «Au acești călugări o liniște interioară de necrezut. O transparență a vieții sufletești și o lumină care le străbate toată făptura și care se comunică fără puțință de împotrivire, medlului înconjurător. Credința lor străbate dinlăuntru în afară, nu năvalnică... și întovărășită de reflexe militante, ci simplă și firească. «Faptele unui asemenea om se desprind dela sine din lumina lăuntrică... «le» par a fi crescute înlăuntru, și când se ivesc..., cad ca niște fructe coapte... Duhul ortodox este în aceste exemplare rare nu o doctrină, ci un fel de a fi, o existență organică, o existență profundă ca atare. Pășind în preajma unui asemenea exemplar uman, și se comunică o atmosferă spirituală, care s'a făcut carne și trup»¹²).

Incepusem să arătăm că virtutea purității e o forță de prim ordin și în materie de închegare și asigurare a vieții comunitare. Omul cu inimă curată contribuie la realizarea înfrățirii dintre oameni mai întâi prin forța de atracție pe care, aproape fără voie, adâncul sufletului său o pune în lucrare. Prin echilibrul său sănătos, necalculat, necăutat, omul curat reține atenția, trezește interesul, atrage spre sine, nu respinge. Și mai ales cei vinovați, pătați, răvășiți de păcate, de vicii, cei torturați de demonul ambițiilor egoiste, trufășe, mai ales aceștia se simt tulburați în prezența omului curat. Păcătosul e mânios pe cel cu inimă curată. Nu-i bucuos că

există așa ceva, și încă în apropierea lui. Dar dincolo de mânia lui, e ceva ce-l mână către acela. E ceva ce-i dezarmează mânia, sparge cercul tras în juru-i de tendințele egoiste și-l împinge lângă cel curat. În fața purității omul păcătos e neputincios. Niciodată «nu-și simte mai adânc slăbiciunea ca atunci când întâlnește privirile celui pur, care nu vede în el partea cea rea, și chiar când o vede nu poate crede într'însa. În timp ce omul curat se comportă față de cel vinovat ca și cum acesta ar fi curat, vinovatul se simte atât de adânc dezaprobat, judecat și respins, cum nicio apreciere conștientă nu l-ar putea condamna și respinge»¹³).

Prin faptul că omul curat atrage și leagă de sine pe semenii, prin faptul că contribuie la topirea păcatului adică a piedici celei mai mari din calea înfrățirii, el poate fi socotit ca o forță socială întru totul vrednică de luat în seamă. Forța aceasta cohezivă a purității morale, se poate arăta și în alt chip. Spuneam că omul cu inima curată crede cu tărie în semenii săi. Crede în toți cei cu cari într'un chip sau altul, vine în atingere. Crede nelimitat într'înșii chiar când se întâmplă să fie păcătoșii păcătoșilor. Crede nu în păcatul, ci în bunătatea dintr'înși. Pentru cel curat nu există păcătos în care să nu mai ființeze undeva, într'un colț ascuns al sufletului, măcar o scânteie, o rădăcină cât de slabă de bunătate. Asupra acestui rest de bine din sufletul celui rău, își concentrează cel curat încrederea sa. Prin restul acesta de bine comunică el cu dânsii. Urmarea poate fi o radicală schimbare în sufletul semenilor bântuiți de răutate. Încrederea acordată lor, de către cel curat le poate înviora scânteia de bunătate din suflet în așa chip încât ea să ajungă a le învălui firea întreagă și a-i aduce astfel din nou pe linia vieții sănătoase.

Trebue subliniat și faptul că nu numai cel curat acordă încredere semenilor mai puțin curați, dar și aceștia, la rândul lor, acordă aceluia cea mai desăvârșită încredere. Străin de orice gând ascuns, interesat, egoist, de orice tendință spre înșelăciune și viclesug, omul curat e perfect sincer în intențiile și manifestările sale, îndreptându-se din pricina aceasta o desăvârșită încredere într'însul, din partea semenilor.

Prin încrederea pe care omul curat cu inima o acordă semenilor, el se înfrățește pe sine cu dânsii; prin încrederea pe care semenii i-o acordă, se înfrățesc ei cu dânsul; iar prin înfrățire se deschide calea unui proces de îmbunătățire, de nelimitat progres moral. Incât, pentru toți cei ce participă la ea, puritatea se vedește ca o forță pozitivă indispensabilă vieții comunitare normale.

S'a spus că puritatea ar fi o virtute dată, nu câștigată. Puritatea, zice de pildă Hartmann, «o putem pierde când o avem, dar dacă nu o avem nu o putem câștiga». «Nu-i un merit al celui ce-o are», pentru că «nu-i do-

13. Hartmann, op. cit., p. 373.

bândită, ci-i dăruită». Anterioară oricărei experiențe morale, puritatea ar fi virtutea tânărului care dacă o pierde, apoi nu și-o mai poate redobândi. «El mai poate salva ceea ce încă n'a pierdut. Pierderea e ireparabilă, precum de nelăturat vina, precum fapta odată săvârșită nu mai poate fi transformată în faptă nesăvârșită»¹⁴).

Așa dar, după Hartmann, pierderea purității ar lua caracterul ireparabilului. Un om curat care devine necurat, păcătos, nu-și mai poate recâștiga puritatea, pentru că fapta impură odată săvârșită nu mai poate fi convertită în fapta nesăvârșită. Ca orice valoare morală, și puritatea e raportată la libertate, dar — precizează eticianul menționat —, nu în înțelesul realizării ei pr'n inițiativă și efort personal, ci în acela al păstrării. Incât misiunea subiectului față de această valoare ar consta în băgarea de seamă de a nu o pierde, de a o păstra»¹⁵).

Firește, și morala creștină cunoaște și apreciază starea de relativă nevinovăție a copilăriei. Cunoaște și apreciază acea stare de curăție anterioară experienței personale a păcatului. Dar nu-și poate însuși teza că odată pierdută, puritatea n'ar mai putea fi redobândită niciodată. După concepția lui Hartmann nu-ți mai poți redobândi puritatea fiindcă fapta prin care ți-ai pierdut-o nu mai poate fi înlăturată în niciun chip. E un punct de vedere susțnut precum se știe, și de teologia protestantă. E cel puțin c'udat — în treacăt fie zis — că eticianul Hartmann, care refuză să acorde vreo importanță teologiei, împrumută totuși din teologia protestantă argumentul cu care încearcă să-și sprijine teza menționată.

Teza moralei creștine e clară: puritatea pierdută poate fi recâștigată prin căință. Căința înseamnă părerea de rău pentru fapta rea săvârșită, voința de a nu o fi săvârșit, și de a o înlătura în efectele ei dăunătoare. Fapta rea nu poate fi transformată în faptă nesăvârșită. Dar sensul și puterea asupra noastră, acestea pot fi modificate. Asemenea posibilitate e dată mai întâi prin împrejurarea că fapta împlinită nu rămâne niciodată ceva exterior, desprins de subiectul ei. În temeiul acestui fapt, subiectul făptuitor se simte în orice clipă a vieții răspunzător și stăpân al tuturor actelor săvârșite. Prin conștiința identității sale, subiectul personal e stăpân nu numai pe viitorul ci și pe trecutul său.

În al doilea rând, posibilitatea modificării trecutului e dată prin aceea că, urmările faptei săvârșite nu se limitează numai la un interval de timp din durata vieții, ci sunt coextensive vieții făptuitorului. Cu alte vorbe, fapta săvârșită în trecut se continuă prin înrâuririle ei în fiecare clipă a prezentului. Ceea ce înseamnă că, atât timp cât trăiești, niciuna din faptele ce ai săvârșit nu-i definitiv încheiată în sensul și valoarea ei. Faptul

14. Hartmann, op. cit., p. 375.

15. Hartman, pag. 376.

e deosebit de încurajator pentru cel ce vrea să scape de o abatere dela orânduielele morale. Dacă fapta rea nu-i ceva definitiv încheiat, urmează că nu-i pierdută orice nădejde de reparare și că mai poți interveni, în sensul de a-i stăvili urmările. Prezența, prin urmări, a faptei rele, în fiecare clipă actuală ne prilejuește retrăirea prin amintire a purtării rele de atunci, dar și a puținței noastre, de a fi acționat altfel, în sensul binelui. Prin amintirea și regretarea faptei rele, precum și prin înviorarea sentimentului de a fi putut rezista răului, ne transpunem în condiția prielnică eliberării din legăturile înrâuririi răului săvârșit în trecut.

În al treilea rând, puțința înlăturării răului săvârșit e dată prin ajutorul pe care-l putem primi din partea semenilor. Răul săvârșit — ca de altfel și binele —, nu-și răsfrânge urmările exclusiv asupra subiectului, ci, direct sau indirect, el contaminează și pe cei din jur. Pe făgașul legăturilor ce le ai cu ceilalți, răul ce săvârșești se scurge și în ființa lor, repercutându-se nelimitat dealungul generațiilor. Și atunci, pentru ca răul săvârșit să fie cu adevărat încercuit și înlăturat, nu-i suficientă numai inițiativa în acest sens a subiectului, ci mai e nevoie și de o acțiune corespunzătoare din partea semenilor atinși de urmările lui. Cu alte vorbe, pentru înlăturarea răului, nu-i suficientă numai căința făptuitorului ci mai e nevoie și de un gest eroic din partea semenului sau semenilor împotriva cărora s'a săvârșit răul, și anume e nevoie de o iertare din partea acestora.

Prin căință, făptuitorul răului recunște vina sa față de semenii, își dă seama de ce bun înalt a pierdut călcându-l în picioare, își dă seama de nedreptatea făcută semenului, o regretă și suferă adânc din pricina aceasta. Suferința pentru răul făcut reclame iertarea din partea celui împotriva căruia s'a săvârșit. Iertarea e mijlocul prin care cel ce a fost obiect al unei acțiuni rele poate stăvili într'însul efectele răului săvârșit. Prin iertare înăbuși în germene sentimentele de mânie, ură, răzbunare împotriva semenului ce te-a nedreptățit. Prin iertare se restabilesc raporturile de frățescă comuniune cu semenii care într'un chip sau altul au vătămât aceste raporturi. Pe de altă parte — și acest lucru vrem să-l subliniem — iertarea constituie pentru cel ce se căiește de răul săvârșit, un însemnat ajutor, o puternică încurajare de a continua lupta în direcția stingerii în inima proprie a efectelor răului săvârșit și în direcția afirmării, înfrățirii și iubirii. Iertarea ferește de desnădejde pe cel ce se căiește, însufălându-i încrederea că într'însul mai sunt încă puteri neatinse de rău și de aceea capabile să topească în unda lor urmările dezastruoase ale răului.

Dar mai presus de toate, posibilitatea înlăturării răului săvârșit e dată prin ajutorul pe care păcătosul îl poate primi din partea lui Dumnezeu. Părerea de rău și frământarea prin care trece după săvârșirea unui rău contra semenilor nu-și capătă intensitatea și virulența lor decât dacă ele

sunt legate de conștiința, de convingerea că semenul nedreptățit nu este o ființă precum toate celelalte viețuitoare, adică o îmbinare oarecare de elemente, care, după un număr mai mare sau mai mic de ani își va pierde, prin moarte, fără urmă individualitatea. Numai când îți dai seama că prin fapta rea ai nedreptățit o ființă de valoare eternă, muștrarea de conștiință poate atinge o intensitate atâta de tulburătoare, încât iertarea să îți se prezinte ca singurul mijloc de scăpare.

A te simți însă vinovat față de om ca față de o ființă creată și susținută de Dumnezeu înseamnă să te simți vinovat față de Dumnezeu însuși. Deaceia, pentru a putea scăpa de sentimentul vinei care ne copleșește, trebuie să facem căința noastră în fața lui Dumnezeu însuși, mărturisindu-ne păcatele înaintea duhovnicului care ne judecă — și ne dă deslegarea în numele lui Dumnezeu și, într'un anume fel, în numele tuturor semenilor ¹⁶).

Așa dar, putem spune că ajutat de puterile neatinse de păcat ale inimii sale, ajutat de semenii săi și de Dumnezeu, credinciosul se poate sustrage trecutului său păcătos și-l poate transforma în izvor de viață nouă, intrând astfel din nou pe făgașul vieții normale, a vieții comunitare bazate pe frăție și iubire desinteresată ¹⁷). Dacă lucrurile stau așa, atunci urmează că, nici pierderea purității nu poate fi socotită ca un lucru ireparabil. Prin căință, prin luptă îndârjită pentru înfrângerea urmărilor faptei rele, și pentru punerea în acțiune a puterilor sănătoase ale sufletului; prin ajutorul primit din partea semenilor, prin ajutorul primit din partea lui Dumnezeu, prin mijlocirea semenilor, omul păcătos, credinciosul în pur e ridicat din nou la nivelul vieții curate. Încât, din punct de vedere creștin se poate spune că puritatea este «o virtute a omului renăscut», a creaturii noi, a celui devenit fiu al lui Dumnezeu» ¹⁸).

16. D. Stăniloae: «Căință și înviere sufletească», în Rev. Teol., 1945, Nr. 1-2, pagina 15.

17. Cf. și Max Scheler, Reue und Wiedergeburt, în: Vom Ewigen im Menschen, Berlin (3) 933.

18. Hessen *op. cit.*, pag. 86.

TIPOGRAFIA INSTITUTULUI BIBLIC ȘI DE MISIUNE ORTODOXA
BUCUREȘTI